

Előfizetési ár: helyben egész évre 9 frt., félévire 4 frt. 50 kr., vidéken egész évre 10 frt., félévire 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesítendőek.
Hirdetéseikért soronként 15 uj kr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postabiztalmánál, a szerkesztőségnél, újtér 10. sz., és Kilián György könyvkereskedésében váci utca Drasche-fele házában.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Tizenkettedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos Markusovszky Lajos tr. Főmunkatárs Balogh Kálman tanár.

Tartalom: Navratil I. tr.: Húsdag (sarcoma) a gégeben, villamégetés szájon át, gyógyulás. — Kohn M. tr.: A bujakóros kútegek sokalakúságáról és azonosságáról (Vége). — Könyvismertetés. Verletzungen d. Kriegswaffen (Allgemeine Kriegschirurgie) von Dr. H. Fischer. — Lapszemle. A könenyvilag hatásáról a vérre, vérésejtenyre és a vérfestenyre. — Húgyhólyag-bélsípoly. — Apróbb szemelvények.
Tárcza: A budapesti kir. orvosegylet 1868. febr. 22-diki szakülése. — A m. kir. tud. egyetem orvostan hallgatóinak önképző köre. — Vegyesek. — Pályázatok.

Húsdag (sarcoma) a gégeben, villamégetés szájon át, gyógyulás.

Közli NAVRATIL IMRE egy. m. tanár s a sz. Rókus kórházban a gége betegek fiók-osztályának rendelő orvosa.

Mióta BRUNS 1861-ben saját testvérén irtott ki először s jó sikerrel gégebeli újképletet a szájon át tükör mellett, nyomban több, szintén szerencsésen végbevitt hasonló műtét követte példáját. E sorok írója 1865-ben tett közzé szájon át végzett két gégeműteti esetet *) Ez időtől fogva maiglan 6 (4 új képlet s 2 gégeszűkület), összesen tehát 8 ilyen gégeműtétet tön részint metsző, részint villamégető eszközökkel. Míg a többi eseteket közzétennem, közlöm ezen becses lap t. olvasóival a fönnemlített esetet, mely az eddig ösmert s kiirtott gégedagok legritkábbjainak egyike.

V. K. kisaszony 1866. év sept. havában jelentkezett nálam először. A 6 évi rekedtség-, majd hangtalanságról panaszkodó betegnél az alkalmazott gégetükör az egész jobb oldalt kitöltő s részben a baloldalra is kiterjedő, közönséges aszalt szilvánál jóval nagyobb dagot jelzett. A dag zöme a jobb oldali kánporc alatt a Morgagni gyomrocsonból indult ki, azt szerfölött kitágítá, miáltal a megfelelő oldali felső hangszálag erős ív alakjában kidomborított, keskenyedő farkával pedig a hangszálagok mellső egyesülését meghaladva, az ellenoldali áhangszálag mellső harmadáig terjedt. Fülülete göröngyös, három egyenetlen bevágánnyal, mely körülménya dagot három különálló részletből levőnek tünteti elő. Színe sötét vörös, helylyel-közzel gyengén szederjes árnyalatú. A gége egyetemes nyákhár-

tyája rendesen pirosabb, duzzadt de sima felületű.

Hangoztatáskor a bal-oldali hangszálag élénk mozgással siet a középvonal felé tisztét — a kellő megfeszülést végzendő, baloldali társa azonban rejtve marad, s csak a dag hosszanti rezgése sejteti jelenlétét. A gégesípba való betekintés a gége $\frac{2}{3}$ -át elfoglaló dag miatt csak keskeny részen át történhetik; a látható rész nyák-

hártyája kevésbé belövelt s gyengén duzzadt. A bevitt gégekutasz, melyet a túlérzékeny beteg eleinte csak kevésbé tűrt a dag egyarányos keményebb hús-összeállóságáról tön tanúságot, nemkülönbben arról is, hogy a dag, mindenütt szilárdan alapjához odanőve, bevágányainak daczára teljes egészet képez. A kutasz durvább érintésénél olykor csekély, egy-két cseppre szorítókozó vérzés mutatkozik.

A dag szerfölötti nagysága által okozott hangrés-szor mellett a légzés nem zörejes, rendesen alig nehezebb, kivéve sebesebb járkelés s lépcsómászás alkalmával. E tünetény, tapasztalásom szerint, széles alapon szilárdan fennülő gégeújképleteknél rendes szabályúl tekinthető, míg a bár jóval kisebb de vékony kocványon csüngő habarczok a levegő legenyhébb áramának engedve, könnyű mozoghatásuk miatt olykor fulladási tüneteket is okoznak.

Tekintve az egyén egészséges küllemét, egyéb működéseinek rendességét, nemkülönbben magának a dagnak fejlődését (6 év), összeállását, önállóságát, a mellék szövet s mirigyek teljes épségét, bár pillanatig sem haboztam mindezeket a műtét sikerére nézve kedvező mozzanatok gyanánt tekinteni, mindazonáltal óvakodtam e jelekből a dag tulajdonsága fölött elhamarkodva itélni, s azért ennek szabatos meghatározását a majdan megtörténhető górcsói vizsgálatra bíztam. Az adott körülményekhez képest fontosabb volt a dag mi módon történő eltávolításának szabatos meghatározása?

A gégeben levő újképletek, mint tudjuk, két módon távolíthatók el. Vagy Desault és Brauers után gégemetszés által, vagy az újabb kor vívmánya szerint a szájon át gégetükör mellett. Kérdés: E módoknak melyikét lehet s kell alkalmazni jelen esetünkben? Válasz: az utóbbit.

És pedig leginkább azért, mert a dag a gége mindkét oldalát elfoglalja. A gége fölhasítása által történő kimetszés ily esetben többnyire összenövésre vagy hárták képződésére, más szóval gégeszűkületre vezet.

Hogy messze ne menjek, csak a régente divatozó szájképzés utalok, kiakarna itt még mai napság egyszerű felsebzés által a természet hathatós hegedési iparán diadalmaskodni? Vagy talán a géget kevésbé részeltette volna a természet áldásaiban? Bizonyára mi áll a szájról, az áll, a hangszálagok közeli szomszédságát tekintve a gégeről is.

Az ily összenövés a gégeben azonban nemcsak hogy nem különbös, de veszélyessé is válhatik, mint azt gyakorlatomból egy

*) Lásd Gégebajok. Irta Dr. Navratil Imre 1866. Emich Gusztáv kiadása.

esettel be is bizonyíthatom. Latba vetendő továbbá még, bár erre nem akarok különös súlyt fektetni, a sebzés nagyobb kiterjedése, tehát a műtét bonyolítása, s a csapcső (canule) által olykor okozott kellemetlen visszahatások.

Igaz ugyan, a szájon át a tükör mellett, alig lehet oly dagot mely a gége mindkét oldalán ül, egyszerre eltávolítani, de hisz a főnemlített s megtörténhető összenövés, vagy hártvaképződésnek szempontjából a nagyobb időközökben történő sebzések a betegre nézve mindannyi előnyök. Látni való tehát hogy a jelen s minden ehhez hasonló esetben biztos, tökéletes sikert egyedül csak az újabb eljárás t. i. a szájon át gégetükör mellett történő műtét nyújthat.

Melyikét válasszuk már most az ismert, szájon át végbeviendő műtéteknek. A leszoritást vagy szurást, a lemetszést vagy pedig a villámégetést? A két utóbbi közt le lehet választanom, miután ily nagy, mindkét oldalra terjedő dagnak hurokkal való leszoritása teljes lehetlen. Ha Brun s-nak akarunk hitelt adni, akkor a villámégetés mellőzésevel a kést, ha pedig Middeldorff-fal akarunk tartani, csak a villámégetést kellett volna választanunk. Mi az utóbbi illeti, ennek előnyeit ekkoráig kevésbé ismerem, a kést pedig saját gyakorlatomban már 4 esetben, bár kisebb újképleteknél, de jó előnnyel alkalmaztam, miért is a lemetszésre határozám el magamat.

A műtét módja s az eszköz megválasztása után a beteg begyakorlásához fogtam. E célra timsó befúvásokat s mindennapi gégekutaszólást alkalmaztam. A gégekutaszt eleinte csak 1—2 másodperczig, majd egész perczig, sőt a begyakorlás harmadik hetében 10 percznél tovább tűrte el a beteg.

A gégekutaszolás negyedik hetében a beteget saját lakásán műtévém. A világitás, melyet e célra használtam, igen jó mérsékolajlámpának tiszta, fehér lángjából állott, melyet akkép hatványoztam, hogy a lámpa mögé, annak gyútávolában, úgy nevezett amerikai tükröt állítottam. Az így nyert hathatós fényt Kramer-féle visszahajtó tükörrel a garat hátsó falára vetém. Bal kezemmel a gégetükört rögzítém, jobb kezemmel pöcsapszerűleg görbült, alsó végén nyélbe, felső végén két éles lándzsába kifutó, úgynevezett gégekést vezettem megolajozottan a gégeürbe. Az újképlethez érve, azt hátsó, a kánpocokhoz dülő részébe beszúrtam. Áthatolva a dag vastagsági átmérőjén — miről az ellenállás megszűnt győzött meg — a kést erőteljes vonással mellfelé húztam.

A beteg, ki eddig nyugodtan tűrte a történeteket, most egyszerre részint garatfűző izmait, részint gégégjét oly erővel szorítá össze, hogy a kés a gégebe mintegy be lön ékelve. Nehány pillanat múlva, a görcs megszűntével kivontam a kést, a betegnek pár percznyi nyugalmat engedve. A kés másodszeri bevezetése szintén nem vezetett sikerhez. Hosszasb (1/4 órai) nyugalom után a kést ugyan azon helyen sikerült beszúrni, mint első alkalommal és a dag közepét, a kés be- és mellfelé történt kanyarítása által, két oldalról elválasztani. A teljes lemetszés azonban nem sikerült, mert mialatt a kés a gégeben időzött, a szomszéd ép részek, összeszorulva, annyira elfedték a dagot, hogy az ép képletek megcsontítása nélkül bemetszeni többé nem lehetett. A gégebéli izgatottság amúgy is elég nagy fokot ért el, a műtét további folytatásáról elállottam. A vérzés néhány csepre szorítkozott. A műtét után a gégeben azonnal erősebb égés mutatkozván, a nyakra hideg borogatásokat, egyébkint pedig testi s helybeli nyugalmat rendeltem.

Más napra nyelési nehézség, majd forróság érzete jelentkeztek a gégeben. A gégetükör a jobboldali kánporc víznyős duzzadtságát jelz. E tünetek szorgalmasan változtatott hideg borogatásokra

és jéglabdacokra engedtek. Este felé lázás mozgalom állott be mely azonban 96 érlökésnél többre nem fokozódott.

Harmadnapra bő nyál és geny elválasztás mellett a beteg a két oldalról bemetszett dagrésztletet kiköpte, melyet görcs alatt

megvizsgálva, rendetlenül rostozott közti anyagban csoportokat találtam, melyek nagybára apró, egymagú, részben gömbölyded, részben rendetlen többszögletű vagy hosszúkás sejtekből állottak; de itt ott voltak, oly sejtek is, melyekben a mag szétesésben lévén, látszólag több magot tartalmaztak. Minthogy pedig az alakelemek tulajdonságai és azoknak egymáskoz való viszonyai görcs alatt eléggé határozottan nem mutatkoztak, a kiirtott növedéket a húsdagok közé soroztam, mely név inkább a hússzerű összetartást, mintsem a szöveti szerkezet lényegét fejezi ki, s közönségesen olyan növedékek megjelölésére használható, melyekben úgy a rostos dagból, mint a rákféléből és talán a rákból is van valami, anélkül, hogy ezek akár egyikének akár másikának bélyege minden kétséget kizárólag szemlélhető lenne. Az ilyen húsdagok, a szerint mint a rostdaghoz, vagy a rákféléhez, vagy a rákhoz állanak közelebb a szervezetet egészben vagy épen nem, vagy többé-kevésbé támadják meg, s eltávolíttatásuk után vagy épen nem vagy csak ritkán jelennek meg. Az ilyen kétes jellemű növedékek továbbá inkább rostos dagok, vagy fejlődésük kezdetén levő rákfélék vagy rákok lévén, a szomszéd mirigyeket közönségesen bántatlanul szokták hagyni. Mindezeknél fogva a beteg jövője iránt elég okom volt, magamat jó reménnyel kecsegtetni.

(Vége következik.)

A bujakóros kütegek sokalakuságáról és azonosságáról (Multiformitát und Identitát.)

KOHN Mór bécsi egyet. m. tanár és Hebra kórodájának első segédorvosától.

Ha a bujasenyv által előidézett kütegeket úgy, mint azok a kórodai és magángyakorlatban előfordúlnak, végig tekintjük, azt tapasztaljuk, hogy első pillantásra igen különféle alakú küteg mutatkozik szemünk előtt.

Az egyik beteg testfelületén kisebb-nagyobb kékes-vörös foltokat találunk, melyek a végtagokon kevésbé, mint a törzsön szétszórva fejlődtek, és melyek az úgynevezett Roseola küllemével bírnak.

Minden Erythema vagy Roseola foltnak eddigi kórodai és kórboneztani ismereteink szerint jellemző tulajdonsága, hogy — az öt képező kórtünemény csupán vértorlódásban, a véredények dúsabb belöveltetésében áll, következőleg, hogy a vizsgáló ujj nyomása alatt a foltot képező vérbőség és vöröses szín elmúlik, az ujj eltávolítása után pedig azonnal visszatér.

Ha a nemsyphiliticus vörreget (Erythema ab ingestis, a balsamicis, febrile, exsudativum multiforme, Hebra, — Roseola autum-

nalis, Willan etc.) ekképen vizsgáljuk, az imént említett jelenségek lesznek észlelhetők. Ha azonban a *Roseola syphilitica* foltjait nyomjuk el ujjunkkal, igen sok esetben és a testnek igen különféle helyein úgy találjuk, hogy a vöröses szín, a vérbőség, a foltok egész felületén, a középponttól a körzet felé széteszlik ugyan, de a folt középpontján minden nyomás daczára barna vörös, kissé emelkedett bütök „papula” marad hátra.

E szerint már a kórodai észlelés tanúsítja, hogy a *Roseola syphilitica* nemcsak a bőr véredényeinek belöveltetésében áll, hanem hogy ezzel egyidejűleg maradandóbb, tapintható, tömött kórképződmény is fejlődött ki, mely az ujj nyomása alatt el nem múlik.

Más egyéneken nemcsak a *Roseola*-képező foltokat láthatni, hanem ezek között kisebb-nagyobb mennyiségben elszórva szemlélni bütököket, melyek mák, egész lencseszem nagyságúak, és vörös folttól nem környezvők, úgy hogy ezeknek papula-féle természete minden kétségen kívül áll. Az ily esetek tehát foltos-bütökös küteget (*Exanthema maculo-papulosum*) képeznek.

Másoknál ismét foltos küteg egyáltalán nem látható és csupán bütököket találunk, melyek a kölesszem nagyságától kezdve a lencse-, egész borsószem teriméjéig, sőt ezen túl is fejlődtek. A bütökös kütegek s főleg a kis teriméjűek (*Lichen Syphiliticus*) elég gyakran egyenlő nagyságban mutatkoznak az egész testen, leggyakrabban mégis különböző az egyes papula-féle virágzások terjedelme, úgy hogy ugyanazon beteg, bőrén egyidejűleg legkisebb, közép nagyságú, és legnagyobb kiterjedésű példányok találhatók.

A körzet nagyságával arányosan nő az efflorescentiák egész teriméje (volumen) és tömörsége is. A kisebb virágzások igen felületesen fekszenek, és a bőrszövetnek néha oly lapos beszűrődését képezik, hogy az ujjak között alig érezhetők domború bütökként, és még figyelmes megtekintéssel is csak nagy nehezen különböztethetni meg őket a bőrnek csupán irhahámából álló felrakódásától, minők például a pikkely-sömörnél (*Psoriasis vulgaris*, *Lepra Wiliani*) képződnek.

A nagyobb efflorescentiákra nézve ily kétség már nem támadhat, miután ezeknek nemcsak kerülete, hanem magassága is annyira kifejlődött, hogy tapintható és szemlélni gümöket képeznek, melyek egyszersmind sajátságos porczszerű ruganyosságuk és keménységük által feltűnően emlékeztetnek a nemzotag előbőrén, a szemérem és száj ajkain előforduló keményedésekre, melyeket régebbi szerzők „*Gumma*”¹⁾, *E. Wagner*²⁾ pedig „*Syphiloma*” neve alatt írtak le.

Annál kevésbé fogunk pedig tartózkodni a nagyobb terjedelmű papulákat kis gummáknak tekinteni, minél inkább figyelemre méltatjuk azon kóreseteket, melyekben semmiféle kisszemű kütegzés nem lép fel és csak oly bütököket találunk, melyek területük, vastagságuk s tömörségükre nézve a gümma-féle képződményekhez hasonlítanak; de egyszersmind mogyoró-egész dió-, nagyságú, sőt még ezt is meghaladó, a gümma tulajdonságaival bíró daganatai a bőrnek és a bőr alatti kötőszövetnek vannak jelen, melyek egy része eredeti porczos-ruganyos minőségét még fenntartotta, más része pedig a visszaképződés bizonyos fokát már elérve előbbi tömörségét némileg elveszítette, s vagy középponti hullámmal (*fluctuatio*) tályogot képez, vagy lágy, tésztás (teigig) tömegként tapintható.

Az eddig rajzolt kütegnemek egyidejűleg mutatkoznak a bőr felületén. Egy s ugyanazon betegben ugyanazon időben találunk vöröses foltokat, kisebb-nagyobb bütököket és kisebb-nagyobb gummákat.

Világos tehát, hogy akármely alakban mutatkoznak is a bujakütegek, csak egy és ugyanazon kóros folyamatnak eredményei, mely folyamat a *Roseola*-tól kezdve a bütökös terményeken át a nagy gümma-féle daganatokig csak hasonnemű, habár külön fokú kóros képződéseket hoz létre; szóval, hogy elkezdve a vörreg-foltoktól (*Roseola*), a papula minden nagyságain át a gummákig a buja-kütegek csak ugyanazon kórfolyamatnak különféle fokait képviselik.

Ha a kijelölt ösvényen tovább haladunk, oly kóralakokra

¹⁾ Már *Fracastorius*-nál (*De syphilitide s. morb. gall. in de morbis contagiosis Lib. Cap. 1. Aphrod. Luisin. p. 199. D.*) és *Vidus Vidius. L. 27.1551. De morb. cur. generatim.*

²⁾ *E. Wagner, Arch. d. Heilkunde, 1863. Jhrg. IV. p. 1.*

fogunk akadni, melyek az eddig felsorolt kütegnemeknél még kevésbé jogosultak saját elnevezésre, s melyek a szerzőktől *Acne syphilitica*, *Varicella syphilitica*, *Rupia syphilitica* nevei alatt említettnek.

A köztakarónak ezen címek alatt leírt kóros állapotai jöllehet a bujasenyvnek igen súlyos tünetei, mégsem képeznek eredeti kórfolyamatokat és csupán mint a fentebb említett körtegmények visszaképződési formái jönnek létre.

Azon sajátságos idült lobos beszűremkedés (irritativer *Vorgang*, *Virchow*,¹⁾ mely a *Roseola Hyperaemiájával* kezdődött, a gümma-féle csomó képződésével kifejlődésének legmagasabb fokát érte el. Ezen ponton mindenesetre, olykor pedig a természetes fejlődésnek már egy korábbi fokán — a papula formában — megszűnik a beszűrődés növekedése és beáll az infiltrációt képező elemrészek kemény-, vagy szalonna-féle átváltozása, mely azokat a felszívódásra alkalmassá teszi; vagy pedig genyedésbe megy át a beszűrődés, s vagy genytszót (*Pustula*) képez, ha ennek megfelelő papulából eredt (*Acne* és *Varicella syphilitica*), vagy végre nagy fekély (*Ulcus*) képződik.

Ha az ily fekély felületén elválasztott geny vastag kérgekké szárad, s ezen kérgek körül gyűrűalakban új beszűremkedések támadnak, melyeknek elemirészei genyedés által ismét szétessenek és a geny újabb beszáradása által az első központi kérget körben nagyobbítják: az ily kórfolyam a *Rupia*-nak nevezett sajátságos kórképet létesíti.

Világos azonban, hogy ezen utóbbi kórképződmények, miután csak a sajátságos beszűrődések elgenyedése által (*Vereiterung*) jöttek létre, különálló kórmet nem képezhetnek, s ellenkezőleg mint egy és ugyanazon a *Roseola hyperaemiájával* kezdődött kórfolyamat természetes következményei, vagy folytatásai tekintendők.

A kórodai tapasztalás továbbá tanúsítja, hogy némely betegnél néhány hó lefolyta alatt a buja kütegzésnek fent elősorolt minden neme természetes rendben, a vörregtől kezdve a *Rupia*-féle fekély képződéséig, kifejlődik. Más betegeknek e sorozat alakjaiból egy vagy más hiányozhatik.

A bujakóros kütegzéseknek imént előadott magyarázata, melyre kórodai és gyakorlati tapasztalásunk vezetett, lényeges támaszra talál azon görsei vizsgálatok eredményében, melyeket *Biesiadeci* ügyfelünk, *Rokitansky* segédorvosa, végzett és néhány hóval ezelőtt közzétett.²⁾ *Biesiadeci* előadása szerint (l. c. pag. 9—16) *Roseola syphilitica* úgy, mint a bujakóros keményedés (*Induratio*, *Sklerosis*) és a bujakóros függőly (*Condyloma latum*, *Papula*, *Plaques muqueuses*) sajátságos, kizárólag a syphiliticus bőrkütegeknél észlelhető és semmi egyéb bőrlobos kórképződménynél elő nem forduló jelenséget mutatnak. A nevezett helyeken tudniillik a hajszáledények külburokján úgy, mint azon térben, mely a hajszáledényeket mintegy nyirkterként környezi, magcsák (*Kerne*) és a fehér vérsejtekhez hasonló sejtek láthatók, melyek az edényköri nyirkter (*perivascularé Lymphraum*) egyes helyein és főleg azon edények körül, melyek bőrszömvölcsökbe húzódnak, nagyobb tömegekben felhalmozvák.

Nagy fontosságú e felfedezés fennebbi állításunkra vonatkozólag, mert míg egyrészt a szóban forgó lelet csak a bőr azon megbetegedéseinek fordul elő, melyek bujasenyv által okozottak, és más egyéb okok folytán támadt lobos folyamatoknál (*Dermatitis erythematosae et phlegmonosae*) nem található, más részt jelen van már a *Roseola syphilitica* foltjaiban úgy, mint a bujasenyv más tömöttebb kórképződéseiben.

A görsei vizsgálat eredménye tehát a kórodai tapasztalással összhangzólag azt követeli, hogy a bujasenyv által a külbőrön létrehozott kórképződmények egy s ugyanazon kórmethez tartozóknak tekintessenek, melynek több foka létezik ugyan, anélkül mégis, hogy ezek egymástól lényegükre nézve eltérnének.

Ezen való ténynek okvetlen követelménye, hogy a bujakóros kütegek egész összege egy név alá foglaltassék.

Ily névül legcélszerűbb a volna „*buja-küteg*” („*Syphilitides*”) címet elfogadni.

Az ezen általános név alá sorozandó kütegek tehát a bőrbe-

¹⁾ *Constit. syph. Affect. Berlin 1859. pag. 14.*

²⁾ *Sitzungsber. der k. Akad. d. Wissenschaft. II. Abth. Juniheft. Jahrg. 1867. LVI. B. Sitz. 21. Juni.*

tegségeknek szigoruan különválasztandó nemét képezik, melyek igen feltűnő sajátzerű tulajdonságokkal bírnak.

Ezen tulajdonságok és jellegek tökéletes ismeretével leszünk csak képesek a bujakütegeket minden esetben, bármely alakban jelentkezzenek azok, a nem syphiliticus kütegektől megkülönböztetni. Bátorkodunk azért azok részletes fejtegetését egy közelebbi cikkünk tárgyául tűzni ki.

(Vége.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Verletzungen durch Kriegswaffen. (Allgemeine Kriegschirurgie). Dr. H. Fischer, K. pr. Ober-Stabsarzte und dirigirendem Arzte der äusseren Station d. Charité in Berlin. Nagy 8-rét. 436 l. XV kömetszetű táblával Erlangen, Enke Ferdinand kiadása 1868.

Azon nagy tökély, melyre a legújabb időben a löfegyverek jutottak, s az iparkodás azokat még inkább tökéletesíteni, oda fogja a dolgot vinni, hogy az ütközetek és csaták sorsát azok döntendik el, mint már az utóbbi hadjárat alkalmával is a többi fegyvernemeknek igen csekély és alárendelt szerep jutott, minélfogva a háborúbéli sebesülteknél az orvosnak, ha nem is kizárólag, legalább kiválóan golyósebzéseket kell kezelni; ezek pedig a közéletben felettebb ritkán, úgyszólván csak elvétve fordulnak elő, továbbá részint a mostani tömör golyók sajátos hosszúdad és alant barázdás alakja, nemkülönben az ürgolyók kisebb-nagyobb idomtalan töredékei oly sajátos sértéseket szoktak eredményezni, melyek, gyakorlati szempontból tekintve a dolgot, a többi sebektől és más sértésektől különvált tárgyalást érdemelnek. Ez lehetett irányadó Pitha és Billroth tanárookra nézve, kik az általuk szerkesztett nagy gyűjtő munkába „Handbuch der allgemeinen und speciellen Chirurgie“ a tábori sebesítést is felvették, azonban erre a közben lefolyt osztrák-porosz háború kétségtelen befolyt, mert a tábori sebesítést a munka eredeti tervében benn nem foglaltatott, ki pedig azt írta, Fischer H. tudor saját tapasztalatait főleg az említett hadjáratban szerezte meg, mely rövid volt ugyan, de annál vérengzőbb. Ezzel egyszersmind kimondottuk, hogy a szerző azok közé tartozik, kik olyan dolgokról írnak, melyeket saját maguk is átéltek, emellett azonban mások tapasztalatait megérdemelt figyelemre méltatták, s kísérleti bírálat alá vetették. Szóval Fischer H. úgy a golyósebzésekről, mint egyszersmind a sebesültek elhordásáról és a tábori kórházakról szóló igen jeles munkát szolgáltatott az orvosi közönség kezei közé. Kiknek alkalmuk volt a tábori kórházakban működni, tapasztalni fogják, mennyire kiterjed Fischer figyelme még a legapróbb tárgyakra is, melyek ott előfordulhatnak, de nemcsak a kórházi cselekvési kör van körülményesen előadva, hanem egyszersmind mindaz, mit a tábori kötöző helyeken az orvosnak tenni kell, vagy mire felügyelni kötelessége; azok pedig, kik olyan szolgálatban még részt nem vettek, ezen műben a helyes cselekvést értelmesen és szakavatottan kimutató irányadót kapnak, melyből helyes fogalmat szerezhetnek maguknak ezen ügyről egész terjedelemben, s alkalmilag tudni foghatják, hogy mit kell tenniök, ha ezen a téren netán önálló cselekvésre felhivatnak vagy a körülmények hatalma által arra kényszerítvük.

Az ügy nagy fontossága Enke-t, a kiadót (Erlangen, 1868) arra bírta, hogy Fischer tábori sebesítést külön kötetben is kiadja, mert bizonyára nem sokan vannak, kika fentebb említett igen drága és szerfelett terjedelmes gyűjtő munkát bírnák, melynek I-ső kötete 2-dik részében látott Fischer műve napvilágot, s kívánatos, hogy ezt minél többen megszerezhessék és ezen tárgybéli ismeretek minél szélesebb körben elterjedjenek.

A munkában mindenelőtt a mostani löfegyverek és ezek hatási módja, továbbá a lövértések különböző nevei adatnak elő, a szükséges rajzok által érzéktve, mire következnek az egyes szövetek lövértései, hová a csontok, edények, idegek stb. is tartoznak. Előadatnak azon szervek sértései is, melyek üregekben foglaltatnak. Ezután jön a lövértések vizsgálási módja, hol Kovács tr. vilamesengetyűje és golyófogója is méltányolva van. Külön fejezet van szentelve a bonyolódásoknak, melyek lösebeknél előfordulhatnak. Nagy figyelem van fordítva a lövértések kezelési módjára, úgy a csatatéren mint a kórházakban. Ezen fejezetben találjuk a

sebesültek hordására és a kórházak szerkezetére vonatkozó szükségességeket igen tüzetesen elmondva.

LAPSZEMLE.

(—h—n) A könnyvilág hatásáról a vérre, ennek színanyagaira, a vörsejtenyre (Haemoglobin) és a vérfestenyre (Haematin.)

Koschlakoff és H. Popoff a könnyvilágnak (Phosphorwasserstoff) a vérre, vörsejtenyélegre (Oxyhaemoglobin), a vörsejtenyszénélegre (Kohlenoxydhaemoglobin) és a vérfestenyre való hatását vizsgálván, a következő eredményre jutottak:

1.) Ha a friss vérhez annyi lepárolt vizet, 1 r. vér és 47 r. víz adunk, hogy a vörsejtenyéleg elnyelési csíkjai (Absorptionsstreifen) nyilvánvalón előtűnnek, az oldatba vezetett könnyvilág a vér színét néhány percz alatt sötétebbé teszi, az élénkpiros szín sárgabarnává lesz, az átlátszóság pedig csökken. A vörsejtenyéleg csíkjai kevésbé tiszták, s még levegővel való rázásakor se lesznek erősebbekké. A könnyvilág tartós behatása alatt az említett jelenségek még határozottabban előtérbe lépnek, a véroldat zöldes sárgabarna színt vesz fel, a vörsejtenyéleg csíkjai pedig lassankint enyészetnek indulnak, s másfél vagy két órai hatás után azok tisztán többé ki nem vehetők, mi mellett az élyentelenített vörsejtenyek vagy vérfestenynek csíkjai egyetlen pillanatra se lesznek láthatókká; az ösmert élyentelenítő folyadékok által azonban a könnyvilág hatásának kitett vérben élyentelenített vörsejteny-csíkokat mindaddig észlelhetővé tehetjük, míg a vörsejtenyéleg csíkjai észlelhetőek. Az előidézett vörsejteny-csíkok a levegővel való rázásra eltűnván, ismét vörsejtenyéleg jegecei lépnek fel.

Néhány óra múlva a véroldatból szürke csapadék válik ki, mely felett tiszta folyadék foglal helyet. A csapadék megváltozott vörsejtekből és idomtalan szemcsés tömegeből áll, a vörsejtek festenyüktől megfosztvák, szemcsések és éles határvonalúak.

Ezen változatok még szembetűnőbbek, ha a vért víz helyett 1 r. borszesz és 7 r. vízből álló eleggyel keverjük össze.

Ha a könnyvilágot a víz által feleresztett vérbe csak rövid ideig vezetjük úgy, hogy a vörsejtenyéleg jegecei még tisztán láthatók legyenek, akkor a további változatok a vérben észlelhetőkhöz hasonlóak; így kevés idő múlva az élyentelenített vörsejteny csíkjai előtűnnek, melyek levegővel való rázásra elenyésznek, hosszabb állás után végre pedig vérfesteny csíkjai mutatkoznak.

Rostonyától megfosztott tömény vér a könnyvilág hatásának hosszabb ideig ellenáll, mint midőn az fel van eresztve, mikor a szín cseresznyebarnává lesz.

Tiszta vörsejtenyéleg oldatában ugyanazon változatok észlelhetőek, melyeket véroldatban lehet szemlélni, csak hogy azok gyorsabban folynak le. A vörsejtenyéleg élénkpiros színe lassankint sárgabarnává lesz, mimellett mindakét csík mindinkább elhalványodik, míg végtére egészen eltűn. A hatás alatt az élyentelenített vörsejteny és vérfesteny csíkjait ezen esetben sem láthatni, szóval minden akként mutatkozik, mint a véroldatnál fentebb leírtuk.

A vörsejteny-szénéleg cseresznyepiros színe könnyvilág által szinte zöldes sárgabarnává lesz, a bélyegző két csík mindinkább elhalványodik és végtére elenyész, a nélkül, hogy valamikor az élyentelenített vörsejteny vagy vérfesteny csíkjai előtűnének. Az egészen még el nem enyészett vörsejteny-szénéleg csíkjai az ösmert élyentelenítő folyadékok által oly kevéssé szenvednek, mint előbb nem szenvedtek.

A vérfesteny luganyos hatású oldata könnyvilág által könnyebben megváltozik, mint midőn az savanyú. Olyan oldatot haemin-jegeceknek könnylégegben (Ammon) való feloldása által nyerhetni. Ha a könnyvilág az ilyen folyadékra néhány perczig hat, a kettős szín (dichroitikus) zöldessé változik, mely később egészen zölddé lesz, továbbá az elnyelési csík lassankint elhalványodik, s végtére egészen odavesz. Emellett az élyentelenített vérfesteny csíkjának fellépése szinte sohasem észleltetett. Ha könnyvilágnak luganyos oldatba történt vezetése után az elnyelési csík egészen el nem tűnt, akkor az élyentelenített vérfesteny csíkjai élyentelenítő folyadékok behatására még előidézhetőek.

Ezekből a következő folyamányokra vagyunk jogosítva:

1) A könenyvilag úgy a vérsejtenyt, mint a vérfesteny szétbontja,

2) A könenyvilag a vérsejtenyt és a vérfesteny szétbontja, mielőtt azokat élyenteleníténé.

3) Azon állítás, mintha könenyvilag által mérgezéskor a halál a vérsejteny élyentelenítése folytán következne be, hamis.

A savanyú vérfesteny-oldat készítésekor vérfesteny-jegeczek és kénsavval savanyított borlang (Alcohol) használtatik, de vigyázni kell, nehogy a sav fölös mennyiségben legyen jelen, mert ekkor a *C*-ben levő elnyelési csík helyett kettő lesz láthatóvá, melyek egyike keskeny és *D* vonaltól balra esik, míg a másik széles, s a *D* és *E* között foglal helyet, a *D*-től nem messze, s a vérsejtenyéleg csíkjai között majdnem közepén. Ezen csíkok a vasnélküli savanyú vérfesteny oldatái, s ha az oldat könenyléleg által telítetik, akkor két széles és két keskeny csíkot látunk, az előbbiek egyike *D*-től, míg másika *E*-től fekszik jobbra, ezek között pedig van a keskeny csíkok egyike, az utóbbiak másika *C*-ben foglalván helyet. Ha a haeminjegeczeket tömény kénsavban feloldjuk, s az oldatot víz hozzáadására lecsapjuk, akkor a csapadék kimosása után a tárgyak szintéri kémlésére alkalmas savanyú és luganyos oldatokat nyerhetünk. (Centralblatt f. d. med. Wissenchaften. 1867, 403 l.)

(-h-n) Hólyag-bélsipoly, — bélmetszés, — halál.

A 49 éves beteget, ki tíz gyermek atyja volt és a Guy-féle kórházban Habershon tr. osztályán feküdt, T. Bryant 1867-diki márcziusban látta. Huszonhét év előtt Nyugat-Indiában volt, hol sárga lázban szenvedett. Öt év múlva hazatért és huszonegy évig magát jól érezte; a kórházba való felvétele előtt azonban egyszerre heves hasmenés lepte meg, midőn sok vért vesztett. Ez időtől fogva bélürülékeivel időnkint nyálka és kevés vér ment el. Nyolcz vagy kilencz hónap előtt néhány obon vért ürített ki, hét hónap előtt pedig az alhasi tájon keresztben és a segg körül fájdalmat érzett. Ezen fájdalom fellépésétől kezdve hat hét múlva vizeletével szelek, kevés vér és bélsár ment el. Utoljára székelési nehézségek és székeröltetés lépett fel, a széketétel azonban nem járt fájdalommal. Az ürítékek betegsége alatt sohasem voltak kelően képződve. Bujakórban sohasem szenvedett; mikor pedig hasát először megvizsgálták, ez rendesnek találtatott; daganatot vagy duzzadást felfedezni nem lehetett. A húgy bélsárral volt tele, s a vizeles fájdalommal járt. A végbelet megvizsgálva, a bélben alant nagy fekélyedésre lehetett akadni, míg fent magasan látszólagos szűkülés feküdt. A fekélyedés minden mellékes lerakástól szabad volt. Minthogy látszat szerint bélfekélyedés volt jelen, húgyhólyag-sipolylyal, bélmetszés ajánlatott, mi april 27-én valóban véghez is vitetett, azon czélból, hogy a bélsár a fekélyedés helye felett üríthetessék ki, s azon reményben, hogy ily módon a fekélyedés meg fog gyógyulni. Annyi egészben véve bizonyosnak mutatkozott, hogy a beteg állapota legalább egyidőre javulni fog, habár állandó gyógyulás nem következik is be.

A műtétel minden nehézség nélkül vitetett véghez. Bryant felülről, alá és előfelé ferdén bemetszett, a metszés középpontjával a négyszögű ágyékizom külső szélének középpontját keresztezvé. A beteg közvetlen javulást érzett. A vizelet két nap múlva tiszta lett és fájdalom nélkül ürített ki. A gáttájon ezután tályog képződött, mely mély bemetszés által megnyitott; ez azonban hamar begyógyult, s minden jól ment julius 20-káig, midőn változás állott be. A hólyagtájon fájdalmak jelentek meg, mihez némi általános zavarok csatlakoztak. Junius 25-kén a bélsár magának a húgyhólyagba útát tört és a húgygyal együtt ürített ki, mire azon tünetek enyhültek. A híg bélsár határozottan a vékonybélből való volt. Ezen időtől kezdve a beteg állapota mindinkább rosszabbodott, míg végre a bélsárnak a húgyban való ismét megjelenésétől számítva két, a műtétől fogva pedig négy hónap múlva meghalt. Halál után találtatott, hogy a vastag és a vékonybél a húgyhólyaggal, ennek alapján levő tályog által közlekedett, s hogy a bélbeli fekélyedés minden jele elenyészett, kivéven a tályogba való sipolyos nyílást. A bal vese egészen el volt változva, s úgy benne, mint a húgyvezédekben és hólyagban sűrű zöldes geny foglaltatott.

Bryant úgy az ő esetéből, mint másokéből kiindulva, Holmes nézetét támogatja, mely szerint néha egyrészt a húgyhólyag, másrészt pedig a vastag vagy vékony belek között fekélyes nyílások támadnak, melyek közül némelyeknek a megelőző bélbeli szűkületekkel, annál inkább pedig a betegséggel semmi közük, s ilyen bőszhajlamú betegségektől tüggetlen esetekben bélmetszés által a bélsarat a sipolytól elvonhatjuk, ennek összenövését eszközölhetjük, miáltal a beteget fájdalmaitól megszabadítván, egészsége és jóérzése türhetőleg helyreállítható. Bryant a műtételi eljárásra vonatkozólag akként vélekedik, hogy a ferde metszés az Amussat-féle haránt és más sebészek függélyes metszésénél előnyösebb, mert működésre több helyet enged és azon idegek és edények lefolyását követi, melyek az ágyéktájon haladnak, nemkülönben megfelel a bórredőnek is, mely képződik, midőn az egyén hanyatt fekszik. (Royal Medical and Chirurgical Society. 1868, jan. 28.)

(-h-n) Hangtalanság, pöfeteg a gégében, eltávolítás a szájon át, gyógyulás.

Öreg asszonyság hosszú időn át hangtalanságban szenvedett, mely bajából Morel Mackenzie által teljesen kigyógyított, ki gégéjéből a szájon nagy pöfeteget távolított el, mely a jobb oldali hangszálag hátsó részéből látszott kiindulni. Az eltávolítás egyszerre történt. (Pathological Society. 1868, jun. 21.)

(-h-n) Elronesolt főéri billentyűk. — rögtöni halál.

Harmincz éves férfi tagbéli fájdalmakról és oldalfájásról panaszkodva jött a kórházba. Az árnyékszéken egyszerre meghalt. Church tr. a főéri billentyűket elpusztítva találta, melyek egyikének maradékával véralvadék függött össze. (Pathological society. 1868, jan. 21.)

T Á R C Z A.

A budapesti kir. orvosegylet 1868 február 22-diki szakülésében

elnök jelentette, hogy a legközelebbi közgyűlés jegyzőkönyve a magas miniszteriumtól minden megjegzés és észrevétel nélkül visszaküldetett, a megválasztott külföldi tagok pedig helybenhagytak.

Kovács S. E., elnök, 20 éves fiatal embert mutatott be, kinél múlt évi novemberben a jobb könyökizület belső felületén lobos dag támadt, mely több nap múlva hullámozóvá vált, midőn felnyitott. A lágy részekben már ekkor nagy pusztítás történt, de a seb gyógyulni kezdett, mely folyamat hólyagos himlő közbejövetele által szakított meg. Ekkor a beteg más osztályra vitetett át, s midőn ismét előadó szeme elé került, az előbb hegedésnek indult seb nagy fokú genyképződés színhelyévé vált. Három hüvelyk átmérőjű fekély volt jelen, mely piszkos, szenyves külemű folyadékot választott el. A felkar vizenyösen három akkora volt megdagadva

mint az alkar, s a seb környezetében üszkösödés jelei látszottak. Az előadó segélye azért kéretett, mert a fekélyből lúdtollnyi vastagságban vér folyt ki. A beteg alélt állapotban volt, gyenge és szapora érlökésel, A vérző felületre, valamint az üszkös felületen át a karütre történt nyomás a vérzést tartósan nem csillapítván, az utóbbi lekötéséhez kellett fogni, mely a vizenyösen megduzzadt, üszkösödésbe hajló tagon csak a hónaljárok közelében történhetett meg, mire a vérzés rögtön megszűnt. A tag hideg lett, rohadt, érzékenysége pedig csökkent. Az üszkösödés miatt, mely az orsóüteret is elronesolta, a megmaradás kétesnek látszott. Borégény (aether) adatott belsőleg, még pedig naponta 2—3 nehezék. Helybelileg halványos vizzel való mosások történtek, mi mellett az üszkös roncsolódás megszűnt, a vizenyő lepadt, s lob fejlődött ki, mi szép sarjadzó szövet keletkezésére vezetett. Ekként az üszkösödésnek határ vettett ugyan, de a lágy részek annyira elpusztultak, hogy az izmok egészen csupaszon, mintegy kikészítve látszottak. Az alkarba vérkeringés és ezzel az élet visszatért. A tizenyolca-

dik napon az üteret lekötő fonál levált. A tag megmaradt, a képződött hegyszövet azonban tetemes zsugort okozott, a felkar az alkarral majdnem derék szögletben állván. Ezen eset annyiban nevezetes, hogy a lehető legrosszabb körülmények között gyógyulást lehetett eredményezni.

Ugyancsak az elnök alkalmilag már egyszer említette, hogy a vilanymérgezés általi csont-elhalásnál a csont közvetlenül nincs bántalmazva, ebben lob vagy szuvasodás nem lévén jelen, hanem a környezetbeli lágy részekben mészsókból, kivált pedig szénsavas mészből álló lerakódások történnek, melyek a csonthoz, névleg az állkapocshoz vezető edényeket összenyomják, ettől a csont-hártyát elválasztván. Így az állcsontnak el kell halni, s a fogok medreikből kihullanak. A bemutatott beteg gyufagyárban nyolcz évig dolgozott, midőn 1865-en állkapcsa baloldalának külfelületén fájdalmat érezett, hol egyszersmind galambtojásnyi dag fejlődött ki. Később a másik oldalon hasonló dag támadt. Ekkor azonban a lágy részek a csonttól még nem voltak különválva, ez pedig nem mozgott. Múlt év végén a csont mozogni kezdett, s átfűrészelés műtétele történt, hogy ezáltal a csont-kiküszöbölés és a gyógyulás előmozdíttassék, mi valóban végbe is ment. A jelen volt ügyfelek meggyőződtek, hogy az ujonnan képződött csont minden irányban tökéletesen mozgatag, s a beteg azt rágásra használja, de a fogak igen természetesen újra nem képződhetek. Az értekező a kiküszöbölt csontdarabokat bemutatta, melyek tökéletesen simák voltak, csontlob vagy szuvasodás minden nyoma nélkül, míg a még hozzájuk tapadt lágy részeken mészlerakódások látszóttak. Azokkal ellentétül szuvasodott alsó állcsontból is mutatott be.

Az elnök továbbá megemlíté, hogy a pestvárosi főorvosi egyiki havi jelentésben az ő osztályán történt műtételek számára nézve szaklapban megjegyzés történt. Az osztályból kívánt jelentéseket napló alapján az orvos készíti el és adja be az igazgatónak használat végett; ő azonban a nyilvánosságot nagyra becsülván, a sz. Rókus-kórházi első sebészeti osztályon 1868-diki januárban véghez vitt műtételek hiteles jegyzékét az egylet tagjainak betekintés végett ezennel átnyújtja. A jelenlevők között forgó irat szerint a nevezett osztályon történt alsóajk-képzés 2, kiízelés 5, csontkítás 1, üterlekötés 1, emlőkiirtás 1, húgycsömetszés 1, vérsérv műtétele 1, elhalt csontrészt eltávolítása 3, tályognyitás 9, genyöböltágítás 11, ezenkívül pedig kötés 15. Járó betegeknek 18 különféle műtételel vitetett véghez és 6 kötés alkalmaztatott.

Fleischer J. tr. előadta, hogy a méhlepény bántalmainak oktanát mindekkorig nagy homály fedi, mert felettébb bajos az ottani körterményeket bizonyos megbetegedéssel viszonyba hozni, minélfogva minden adatra figyelniük kell, mely ebbeli ösmereteinket bővítheti. Ily czélből közli értekező a következő esetet, melynek tárgya fiatal, először-terhes nő volt, ki oly nagyfokú vereshimlőbe esett, hogy életét a legnagyobb veszedelem fenyegette; azonban felgyógyult s néhány hónap múlva szülfájdalmak léptek fel nála. A vajadás két napig tartott, midőn végtére gyermekét megszülte, de nagy vérzések következtében egészen ki volt merülve. Elaléltóságából valamennyire felélesztetett ugyan, de újra ájulásba esett, mert a vérzés folytonosan tartott, minélfogva a méhlepény leválasztásához kellett fogni. Ezen művelet elég könnyen sikerült, noha a lepény a méhvel helyenkint szorosán össze volt nőve. *Fleischer tr.*-nak feltűnt a méhlepény pettyes kinézése, számos világos szenyes-sárga foltok lévén azon láthatók, melyek alakjukra a kiütéshez igen hasonlítottak és a környezet sötétkékk lévén, az alapszíntől nagyon elütöttek. Itt az előadó a méhlepény kinézését rajzokkal és fényképekkel érzékítette. A görcsői vizsgálat *Láugh tr.* végezte, ki a méh kötszövetét általában túlképződöttnek, a foltokat pedig mésszerű változásba átment kötszövetből állóknak találta. *Fleischer tr.* nem találván elegendő okot valamely átrakódást felvenni, se pedig a nőnél vagy a gyermeknél csontbántalom, melyből azt következhethetni lehetett volna, nem lévén jelen, azon nézetben állapodott meg, hogy a méhlepényben a kanyaróhoz tartozó lobos folyamat jött létre, melynek eredménye a kötszövet túlképződése volt, a foltok helyein bővebben túlképződött kötszövet pedig elmeszesedett, s azokat a megmeszesedett gümőkkel véli legczélyszerűbben összehasonlíthatni. *) *Scheuthauer tr.* bécsi boncztani

*) A méhben a kötszöveti túlképződésnek foltokban való megjelenése eléggé gyakori. S noha a foltok, vagy inkább a góczok alakja igen eltérő

tanársegéd levélben *Fleischer tr.*-nak megírta, hogy a méhlepénybeli elmeszesedett góczok lobos folyamat előhaladt terményeiként tekinthetők, s felettébb valószínűtlen, hogy mészsók az anya véréből rakódnának le.

Fleischer tr. annak bizonyítására, hogy a méh mily nagyfokú erőszakot képes baj nélkül kiállani, a méhajak darabját mutatta be, mely szülsésközben gyermekfej által leszakított. A nő kétszer vetélt el és kétszer szült érett gyermeket. Az ötödik szülésnek kellett volna megtörténni, de az erős vajadás daczára a gyermekfej nem mutatta magát, hanem e helyett a fellépett bővérzés a környezetnél nagy ijedséget okozott. A bába méhlepény előesését vélvén jelen lenni, *Fleischer tr.*-ért futott, ki a méhátmérőjét (*conjugata vera*) körülbelül $3\frac{1}{4}$ hüvelyknyinek ítélte, az előesett lepénynek gondolt szövet, a mellső méhajak darabja volt, míg a fej igen magasan feküdt. *Fleischer tr.* várt, hogy a fej alább jöjjön, mert oly magas fekvésben a fogó alkalmazása igen veszedelmes, s nem akart olyan bajt, mely azon körülmények között bekövetkezhetik, magának vagy fogójának tulajdonítani; minthogy azonban a szervezetet a nagy kimerülés szerfelett fenyegette, a magzatvíz elfolyása után 12 óra múlva a fogóműtételt mégis végrehajtotta. Ekkorig, részint segédkorában a kórodán, részint magán gyakorlataiban a fogót 29-szer alkalmazta, de ez egyszer sem járt annyi nehézséggel mint a jelen esetben. A fej haránt átmérője $3\frac{1}{2}$ hüvelyk volt, tehát $\frac{1}{4}$ "-kel hosszabb mint a medenczéé. A nő a leszakadt méhdarab daczára még csak ellenhatási láznak sem lett kitéve, hanem a gyermekágy egész rendesen folyt le, s a beteg 9 nap múlva felkelhetett. Ha ezen nőt vizsgáljuk, úgy tetszik, mintha a leszakadás helyén található csücskös rész pöfeteg volna.

Patrubán tr. kérdezi, hogyan fejti meg *Fleischer tr.* a lehorzsolást.

Fleischer tr. Ha a magzatvíz jókor elfoly, a szülfájdalmak pedig igen erősek, ezek a mellső méhajakat a magzat feje és a fanciesontok közzé ékelhetik, s így az a további összehúzódási folyamat alatt könnyen elszakadhat.

Koller tr. a garatmögötti tályogot a gyermekkor legveszedelmesebb betegségei egyikének tartja, mert csak a legszorgosabb tárgyilagos vizsgálat által sikerülhet azt felfedeznünk, ezenkívül pedig azt más bajokkal könnyen felcserélhetjük, s ha elég gyorsan nem működünk, a gyermek nagyon hamar oda lehet. Dicsérettel említi meg *Bókai tanárt*, ki ezen tárgyban 1857-ben úttörőleg lépett fel, s a beható erélyes működést szokásba hozta. A pesti szegény-gyermekórházban 1855-től kezdve 1868-diki január végéig 67 ilyen eset fordult elő, még pedig azok kétharmadában csecsemőknél, midőn a beteg semmi felvilágosítást sem adhat, s késni pillanatig sem szabad.

November 6-dikán *P. H. tr.* által huszonegy hónapos, halvány, kicsiny, de jótáplált beteghez vitetett, kinél a nyakon octoberben vastagodás és húzás érzése támadt, mi azonban megszűnt. November 31-dikén tüdőlob lépett fel, de jelentékenyebb légzési nehézséggel, mint ez a baj terjedelmének megfelelt, ezenkívül pedig a betegnek sajátságos siró hangja lett, s nyelni nem tudott. Ha a nyelést megkísérettette, görcsös rázkodható köhögés lépett fel. *Koller tr.* a garat baloldalán hullámozó daganatot talált, melyet inkább csak tapintani lehetett, mintsem szemlélni, mert ezt a köhögés és a száj megtelése nyálkával nehezítette. Ekként garatmögötti tályog fedeztetett fel, mire már *P. H. tr.* is gondolt. Jobb oldalon a tüdőlob oszlóban volt. Minthogy a fal még vastagnak tetszett, *Koller és P. tr.*-ok nem találták szükségesnek a műtételt még azon éjszaka véghez vinni, hanem egyszerűen meleg pépes borogatásokat rendeltek. Midőn *Koller tr.* másnap reggel a beteget meglátogatta, a garatbeli daganat egészen eltűnt, s annak helyét a nyákhártyán csak vörösség mutatta. A beteg genyet vagy evet láthatólag nem ürített ki, minélfogva *Koller tr.* felfakadásra nem gondolt, ha-

szokott lenni, mindamellét azok közönségesen zsirszerű átváltozásba mennek át, mi mészsók lerakódásával szokott egybekötte lenni. S noha ezen kötszöveti góczok a kanyarótól egészen függetlenül jönnek elő, mindamellét érdekes lenne, ha számos példa által bebizonyíthatnánk, hogy azok a kanyaróhoz gyakrabban társulnak; azonban nem mulaszthatjuk el azon megjegyzést tenni, miszerint a kanyaró se a bőrön, se a nyákhártyákon, hol fészkelni szokott, sohasem vezet kötszöveti túlképződésre, s mindenesetre igen szép dolog lenne bebizonyítani, hogy egy és ugyanazon körtényező, különböző szervekben, különböző termények képződésére vezet. A kérdés téve és nyitva lévén, csak megoldásra vár.

nem inkább arra, hogy a geny aláfelé süllyedt. Ezután a mindinkább növedő tüdőlob igen veszedelmessé fokozódott, kinal és benzoë-virágok adagolására azonban javult, de mindennek daczára az üdülés felettébb lassan haladt előre. Nov. 23-kán a légzés és nyelés ismét nehezebbé vált, miáltal Koller tr. abban még inkább megerősödött, hogy a geny előbb lesüllyedt, most azouban ismét felfelé terjedett. 25-kén a duzzadást úgy a nyak oldalán az állkapocs alatt, mint egyszersmind a torokban is látni lehetett. 26-kán a nyelés még a folyadékokra nézve is majdnem lehetlenné vált. 27-kén Koller tr. az állakat a fogsorok közé helyezett parafadugasz által felpezckelte, s kusztorával a daganatba négy vonalnyi hosszúságra bemetszett. A kusztora egészen hegyéig ragtapaszcsíkok által körül volt kerítve. Ezután a genyfolyás előmozdítására langyos befecskendések alkalmaztattak. 3—4 nap múlva még valami kevés geny folyt ki, nyolcz nap multával pedig a betegnek már semmi baja sem volt.

Koller tr. véle, hogy ezen esetben elsölegesen valamely nyirkmirigylob volt jelen, mely a tarkópólya mentén genysüllyedést eredményezett; a későbbi genysüllyedés pedig a pofa-garatpólya hosszában történhetett.

Faludi G. tr. 15 garatmögötti tályogot észlelt, mindanyiat csecsemöknél, de ezt szemével sohasem láthatta, mert ebben a nyelv csúcsának felfelé állása által akadályoztatott.

Bókai J. tnr. A két első évkorban levöknél a garatmögötti tályogot csak ujjunk által tapinthatni, s az közönségesen nem szemlélhető, mert a nyelvet annyira le nem szoríthatjuk, hogy a duzzadt, lelógó szájpád-vitorla miatt eléggé jól láthassunk. Koller esetére vonatkozólag azt hiszi, hogy valószínűbb a kifakadás, mert süllyedés esetében a bázisra talán nyomás gyakoroltatott volna, mi nyelési nehézséget vonhatott volna maga után. A geny a gyomorba juthatott. Kifakadás után is lehetséges, hogy a seb begyógyul és a geny újra felhalmozódik. Ez 3—4-szer is megtörténhet. Egyébkint lesüllyedés is fordulhat elő, még pedig úgy a Koller tr. által említett irányban, mint a mellső hosszszanti pólya hosszában.

A mütevés ideje egészen közönbös dolog, mert mindig sötétben kell cselekedni. A kusztorát nem tekeri körül semmivel, hanem csak mutató ujjához szorítja azt, s előre tolja, midön uja hegyével a daganathoz ért. Gyorsan kell tenni, mert különben gyorsan fulladás vethet véget az életnek. A tályogot alulról felfelé szokta kinyomni. Az állak széttartására se parafát, se mást nem használ.

Koller tr. Betege 21 hónapos lévén, a tályogot látni is lehetett; a mütéttel pedig azért vártak, mert akkor éjszaka még nem volt javulva. A tályogot felfakadtnak nem hiheti, mert genykiürítésnek nyoma sem volt.

Lumniczer S. tr. betegről beszélt, ki 14 hónapos volt, 8—10 nap óta nyelési nehézségben szenvedett, mihez később még nehézzé lézész járult, s öt akkor hiták, midön a gyerek már egészen elkékült és vonaglott. A gyermek száját felnyitva, oly sóhajtást hallott, milyent azok bocsátanak ki, kiknél a gégeben fulladásra vezető lézész akadály van. Ujjával a balmandola mögött daganatot és hullámzó feszülést tapintott, melybe kusztorájával beszúrt ugyan és evökanálnyi geny kiömlését eszközölte, de az életet megmenteni nem lehetett, mert a gyermek hulla volt. Ezen esetet csak arra hozza fel például, hogy a garatmögötti tályog jelzésére és a bemetszésre a látás nem szükséges.

Kovács S. E. tr. megemlítette, hogy ily bántalom megleteknél is előfordulhat, de bajos azt látni, mi azonban nem szükséges. A nyelvet lenyomni eléggé alig lehet, s ha a látás lehetőségét előmozdítani akarjuk, a vizenyös lágy inyt felfelé kell tolnunk. Itt csak a tapintás határoz. Bemetszés és a seb begyógyulása után a tályog ismét megtelhetik, s sokszor 4—5 bemetszést is kell tennünk.

Patrubán G. tr.-nak 50 éves asszony betege volt, kinél lázas tünetek mellett a lézészben és nyelésben nehézség lépett fel, mely jelenségek a láz megszünte után is megmaradtak. Ablakvilágosságnál a garatban daganat nem látszott, a szájpád vitorla jobb oldalán azonban sárga vonal volt szemlélhető, hol bemetszett, s onnét sok geny folyt ki. Az asszony jobban lett.

Herrmann A. tr. azon véleményben van, hogy a garat mögötti tályogot kis gyereknél is láthatjuk, csak a nyelvet kell elég-

gé lenyomnunk, s ha dudort nem szemlélhetünk is, észlelhetünk legalább pírt vagy duzzadást. Tapintásra a torokban csak akkor vagyunk jogosítva, ha előbb láttunk valamit, így a méhben is előbb tapintunk, azután pedig tükörrel vizsgálunk, mert ezt a betegek másképp meg sem engednék. Nagy nyílásra szükségünk nincs, mert kicsinyen át is sokat megláthatunk, mint ezt a méhnél is tapasztaljuk. Hogy Koller a fogak közé parafát tett, ez helyes volt, mert különben a beteg megharapta volna. Bemetszéskor a kusztorának ujjunk vezetője lehet.

Balogh tnr. Herrmann A. tr. a torokbeli vizsgálatát a hüvelybelivel párhuzamba tévén, ezen összehasonlítása sántikál, mert míg az előbbeninél mondotta, hogy a látásnak meg kell előznie a tapintást, az utóbbinál szükségesnek tartja, hogy a tapintás előzze meg a szemlélést.

Herrmann A. tr. Csak azt akarta mondani, hogy egyszer a látásnak kell megelőznie a tapintást, máskor pedig ennek amaszt. Egyébkint ha B. tnr. ellenkező nézetben van, arról nem tehet.

Bókai tnr. szerint a garatmögötti tályognak oly biztos jelei vannak, hogy mielőtt a tapintáshoz hozzáfognánk, megtudjuk mondani, hogy általa mit találándunk.

Herrmann S. tr. figyelmeztet, hogy a szájpád-vitorlát a lelógó daganatok is előrenyomhatják, s így azt nemcsak a garatmögötti tályog teheti.

— a —

A m. kir. tud. egyetem orvostan hallgatóinak önképzö köre.

Ösmerteti: ZELIZI DÁNIEL, orvostanhallgató.

Hat év óta fennálló segélyegyletünk bizonyítja, hogy az orvosi egyetem sötét falain belöl nincs közönyösség a nemesebb eszmék iránt. Azon, csak most létrejött önképzö egylet pedig, melynek rövid ösmertése képezi e sorok czélját, azt tanúsítja, hogy a kivitelre akarat, erő is van az orvostanhallgató ifjuságban.

E kör alakulásának története semmi kiváló nem mutat. A fiatal-ság minden eszmét, melyet közérzete korszerűnek vall egyenlő hévvel karol fel, egyenlő hévvel igyekszik megtestesíteni. Mellesleg azt említem itt meg, hogy — a mint a régibb idök mozzanatairól hallottam — mintegy 10 évvel ezelött akartak az orvosi facultás tagjai ilyenmü társulatot létesíteni. 1865-ben is volt némi eredménytelen mozgalom egy, az egyetem minden facultására kiterjedő irodalmi kör életbe léptetése iránt. 1867-ben Ádám Endre orvostanhallgató vette fel a több ízben elejtett fonalat, s letette az alap első kövét, melyen az orvosi kar jelen nemzedéke fél év leforgása alatt egy szerény hajlékot emelt az orvos-természettudományok számára.

A nagym. magyar kir. oktatásügyi miniszterium által múlt évi decz. 24-kén megerősített alapszabályok e kör elé három czélt tűznek ki: a társulási szellem ébresztését, előmozdítását; az orvos-természettudományokban önképzést; valódi magyaros irány elsajátítására törekvést. Az alapszabályok eszközökül kijelölik: a kör helyiségébea folytonos érintkezést; lapok, tudományos folyóiratok tartását; s egy a kör által szerkesztett közlönyt, melyről meg kell jegyezmem, hogy csak a kör számára lép életbe. Jelentősége a körre nézve abban áll, hogy benne nyilatkozik a közszellem, hasábjain lesznek írott eszmecsereink s látnak napvilágot a felolvasott művek. Szóval ez lesz a kör, illetöleg a fiatalság életének jelzője.

Évek múlva fog kitünni, hogy e kör mennyire közelíti meg hármas czélját, melynek utolsója nyíltan kifejezi, hogy az orvostanhallgató ifjuság érzi nemzeti irodalmunkban a hézagot, s mire e tekintetben képes, igyekszik megtenni. Nem fennhéjázás foglaltatik az idézett szavakban. Nem beesülte túl magát azon fiatalság, mely ezt zászlójára írta. S talán tölem sem hiú képzelgés, ha azt vélem, hogy e kört mind a természettudományi társulat, mind az orvosi könyvkiadó társulat úgy tekintendi, mint a mely az ö jövendőbeli munkáit számlálja tagjai között, mint a mely közvetve az ö czéljai elérésén is munkálkodik. Hiszen az elsőbb helyen említett társulat czélja is, „a természettudományokat mivelni“. S miért ne lehetne reményleni vagy épen kimondani, hogy azok kik még huszas éveikben e körben olvasgatják fel tanulmányaik eredményét, idővel a könyvkiadó társulat kiadványait eredeti művekkel fogják gazdagítani?

Annyi kétségtelen, hogy hazai érdekü munkára vállalkozik e kör, s épen azért a hazai közönség elismerésére és pártfogására számíthat. S ha a következő nemzedék oly kitartással fogja a rája örökség-

képen maradó munkát folytatni, mint a minő buzgalommal megkezdte azt az úttörő nemzedék: akkor az óhajtott eredmény elmaradhatlan, a cél elérve leend.

Vegyések.

Pest, febr. 28-kán. A m. k. belügyminister, mint olvassuk, martius hó 10-re hívta egybe az orvosienquétet. A meghívó így hangzik:

„A közegészségügy egyikét képezi hazánk azon fontosabb ügyeinek, melyek jelen állapotukban törvényhozási intézkedést vagy kormányzati rendezést igényelnek.

E meggyőződéstől vezéreltetve s a reám ruházott hivatásnál fogva szükségesnek tartottam, hogy ezen ügynek a kor kívánalmi és az ország viszonyaihoz mért rendezése mielőbb foganatba vétessék.

Hogy azonban e feladat sikeresen megoldható legyen, jónak látam mindenekelőtt egy szakképzett férfiakból álló tanácskozmányt egybehívni, annak avatott véleményét s javalatait e részben meghallgandó.

E téren többek közt címnek szíves közreműködését is igénybe venni óhajtván, a fennebbi ügyben f. évi martius 10-kén d. e. 11 órakor hivatali helyiségeimben (Budavár Sz. Györgytér) saját elnökelem alatt megkezdendő tanácskozással ezen azon biztos reményben kívántam meghívni, hogy ismert hazafias buzgalmánál s a szenvedő emberiség javára irányított törekvéseinél fogva a kijelölt célra készséggel közreműködni szíves leend. Budán, 1868. febr. hó 20-kán.

B. Wenkheim Béla.

— α — A m. tudományos akadémia febr. 24-dikén tartott összes ülésében Than tnr. a vegyészeti vizsgálatok eszközlése ügyében kiküldött bizottság jelentését olvasta fel a felállítani szándékoltt vegyészeti műhely iránt, melynek foganatosítása, nemcsak a tudományos kutatás érdekében kívánatos, hanem egyszersmind nemzetgazdasági és földmívelési érdekek is szükséglik azt. Minthogy azonban az említett műhely kellő felszerelése sokba kerül, az akadémia a kormánytól 3-4000 frtnyi segítyt kér, mire magát annál inkább feljogosítottának hiszi, mert a tervszerinti intézet létrejövetele nemcsak az akadémiában érzett, de sajnós országos hiányt is pótolna.

— α — A pesti vízvezetés ügye lassankint azon állapot felé megy, melyben létrehozatalához csakugyan hozzá fognak látni. Egyelőre az egész rendszernek csak negyedrészt fogják elkészíteni, mi 600,000 frtba fog kerülni, ha pedig a vízszükséglet növekedni fog, fokonkint a másik háromnegyedet is létre fogják hozni. A vízvezetékhez a hajóhivatal telkei okvetlenül szükségesek lévén, a vízvezetési bizottság igen erélyes lépéseket tett, hogy azok a katonai kincstár által azonnal a város rendelkezése alá bocsáttassanak, s a fennforgó nehézségek utólagos tárgyalása által egyenlítettessenek ki. Ezenkívül azon czélszerű intézkedés terve fogadtatott el, hogy a víz ára nem akónként, hanem átlagban aként állapíttassék meg, miszerint minden egyes lakosztályért évenként 1 frt. 50 kr. fog fizettetni. Ennélfogva a víz használása az egyes lakók szabad tetszésére lesz hagyva, mit legfeljebb azok tekintenek közönyösen, kik a tisztaság szükségessége által egészen áthatva nincsenek. Gondolnók, hogy ilyenek aligha találkoznak, de mégis vannak, s ezen sorok írója is ösmere oly csoda-bogarat, ki annak bizonyítására, hogy a cholérának a piszokkal semmi köze, mondotta: „cholérás betegeimet kezelve, kezemet soha meg nem mostam, hanem enélkül végeztem el látogatásaimat, s mégis se magam beteg nem lettem, se mások tőlem cholérát nem kaptak.“ (!)

† Foucault Leon, meghalt. ki a Pantheon-ban, jelenleg a sz. Genovéához intézett templom Párisban, a tetőzetről lelógó inga által szemmel láthatóvá tette, hogy a föld nyugotról kelet felé forog, 49 éves volt, s elmebetegségben húnyt el.

— α — A mustárlevelek bőr vörösítőtől igen czélszerűen használhatók, s a mustárliszt igen jóra való pótszereiként tekinthetők.

— α — Párisban többször előfordult, hogy a házi urak orvosokat lakóul befogadni vagy épen nem akartak, vagy megfizethetlen bért követeltek, azt vetvén okúl, hogy az orvosokhoz sok ember jár, mi kivált éjszaka a ház többi lakóira nézve felettébb kellemetlen. Caffé ez ellenében azon tervet ajánlotta, hogy azon emberekhez, kik az orvost ily módon visszautasítják, egy orvos se menjen. Diday ezen eljárást sokkal

gyökeresebbnek tartja, mintsemhogy azt komolyan adottnak tekintse; azonban megjegyzi, hogy az olyan emberek, kik annyira irtóznak az éjjeli nyugalmukban való háborítatástól, mihelyt legesekélyebb bajuk van, az orvosokat éjnek idején leginkább háborgatják. (Ne lakjanak kaszáryakban.)

— α — Spencer Wells-t, a petefészkek-tömlők kiirtásában annyira merész, de egyszersmind ügyes és szerencsés műtőt, a berlini szülészeti társaság tagjává választotta.

— α — Angolországban legközelebb négy orvos végrendelete bontatott fel, kik közül Charles Giles B. Dauberny tr. 25,000, Alex. J. Sutherland tr. 40,000, Morgan tr. 35,000, John Knox Vace tr. pedig 18,000 font sterlinget hagyott maga után. Mindanegynek vagyona 118,000 font sterlingre hágott, s átlagban mindegyikükre 29,500 font esett.

Hetiki mutató

a pestvárosi polgári kórházban 1868. febr. 21-től egész 1868. febr. 28-ig ápolt betegekről.

1868.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógyult		összeg	beteg		összeg	beteg		szülők	gyermek	elmekör	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Febr. 21.	31	20	51	21	14	35	4	2	6	545	465	6	10	27	1053
" 22.	20	18	38	2	10	31	9	3	12	535	469	7	10	27	1048
" 23.	30	14	44	21	16	37	6	1	7	538	466	7	10	27	1048
" 24.	18	10	28	30	03	23	6	5	11	529	467	7	11	28	1042
" 25.	27	17	44	27	29	56	2	4	6	529	418	8	11	28	1024
" 26.	20	12	32	21	13	34	3	1	4	524	447	8	11	28	1018
" 27.	25	15	40	15	8	23	4	2	6	530	454	8	10	27	1019

Létszám növekszik. Legtöbb a légző- és emésztő-szervek bántalmaiban szenvedő. Hagymázosok száma 180.

Jegyzet: Az orvosi személyzet közül Rosenthal Hugó, dolog- és fegyenczházi segédorvos, súlyos hagymázban fekszik.

Pályázat.

Kis-Kun Laczháza városban az orvosi állomás üresedésbe jövőn, ezen városi főorvosi állomásra, melyhez évenként 400 frt osztrák értékben és rendes lakás van kötve e mellett beteg látogatásért 20 kr, halottkémelésért 10 kr megállapítva, úgy hogy a város főorvosa ingyen gyógyítani és a szegény halottakat szinte díj nélkül kémlelni tartozik, ezennel pályázat hirdetik. A kik tehát ezen állomást elnyerni óhajtják, megkivántató bizonyítványokkal felszerelt folyamodásaikat a város főbírói hivatalához folyó évi martius 8-dik napjáig beküldeni ne terheltessenek, mely napon a pályázók közül a tanács és a képviselő testület a választást megteendi.

Kelt Kis-Kun Laczházán, 1868. febr. 20. tartott közgyűléséből.

Józan Ignác, főbíró.

Igazítások.

Az „OHL.“ 8-dik számának 132-dik l. a 29-dik sorban alulról „diopra“ helyett olv. „dioptra“ a 135-dik l. a 30-dik sorban felülről: „mivel a nők“ helyett olv.: „mivel némely nők.“

Az „OHL.“ f. évi 8-dik számában közölt orvosi egyletbeni vitára nézve Hermann A. tr. némely kiigazítást sürget. Ő állítólag az idült bőrbántalmak keletkezésének lehetőségét belső okokból sürgetvén, a higanykört és a hagymáz hozta fel. „Choléráról nem szóltam, úgyszintén nem mondtam azt sem, hogy izzagosoknál lépet többször kopogtattam, s noha lépdagot nem találtam, nem merem állítani, hogy az csakugyan nem volt jelen; sőt ellenkezőleg nyilatkoztam, hogy izzagosokra nézve, valjon van-e lépdag jelen vagy sem, semmiféle tapasztalataim nincsenek és így semmi bizonyostsem állíthatok. Hogy a lép nagyobbodásának ki nem kopogtathatása nem jogosít azon állításra, miszerint lépdag nincs jelen, a hagymáz illetve, hol ez csakugyan így is van, és csak azért hozatott fel általam, miszerint bizonyítsam, hogy ama néhány ügyfél ur által felemlített tapasztalatnak, miszerint izzagosnál a lépdagot ki nem kopogtatta, döntő erőt nem vindicálhatok.“

Előfizetési ár: A helyben egész évre 9 frt., félvére 4 frt. 50 kr., vidéken egész évre 10 frt., félvére 5 frt. A közlemények és hirdetések bérmentesítendők.

Hirdetésekért soronként 15 uj kr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postabiztalmánál, a szerkesztőségnél, újtér 10. sz., és Kilián György könyvkereskedésében váci utca Drasche-féle házában.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Tizenkettedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos Markosovszky Lajos tr. Főmunkatárs Balogh Kálmán tanár.

Tartalom: Gyürky M. Lajos tr. Figyelmeztetés a villamdelejjességgeli gyógykezelés módozataira. — Navratil I. tr.: Húsdag (sarcoma) a gégeben, villamégetés szájon át, gyógyulás (Vége). — Könyvismertetés. Lehrbuch der speziellen Heilmittellehre für Vorlesungen und zum Selbststudium von Dr. W. J. Werber. — Lapszemle. Gombanövények a védhímő és vészhímő anyagában. — Vajudás mesterséges előidézése — előfekvő méhlepény (placenta praevia), — a magzat önkéntes megfordulása. — Borseszital betegnek. — Pályázatok.

Tárca: Az orvosi nevelés rendszere Angol- és Franciaországban VI. — Meghívás a m. orvosi könyvkiadó társulat évi közgyűlésére. — Vegyesek.

Melléklet: A közegészségügy és törvényszéki orvostan 1-ső száma.

Figyelmeztetés a villamdelejjességgeli gyógykezelés módozataira. *)

GYÜRKY M. LAJOS tr-től Rosnyón.

Századunk nagyszerű vívmányai a természettudományok terén ismeretesek. Mellőzve minden mást, legyen szabad egyedül a villamdelejes távhímő megbecsülhetlen jótékonyosságát fölemlítenem. Az orvosok, mint természetbúvárok, valamint két és több ezer évvel ezelőtt, úgy most sem maradhattak közönyösek e csodák láttára.

A villamosságali gyógykezelés első nyomainak kutatása fölvezet azon korba, melyben a zsibbasztó rája (Raja torpedo), berzes sajjócz (Gymnotus electricus) és sérész harsca (Malapterurus electr.) sajjáságos természete megismertetett. — Óskorban a Raja torpedonak húsát bizonyos kórok gyógyítása végett ették, s a nyugat-afrikai szerecsen nők gyermekeiket e hálnak közvetlen közelében ásott gödrökben fűrosztották. Tiberius császár idejében a hirneves Scribonius Largus csúz és köszvény ellen használta azt. Plinius is megemlékszik a villamosságról mint gyógyszeről; Dioscorides azt a végbél-izsam gyógyításánál alkalmazta. Ezen, minden határozott irányt nélkülöző fokon maradtak a villamosság gyógyhatására vonatkozó ismeretek mintegy 30—40 századon keresztül.

A XVIII-dik század közepén, miután a villamgép s a leydeni palack föltaláltattak, vett más irányt az ebbeli gyógykezelés. A villamosság körüli fölfedezések szaporodásával terjedett s haladott előre a villamosságali gyógykezelés is. Miután 1791-ben Galvani és Volta buvarlatai által az érintkezési villamosság használata ismeretes lón s 1795-ben a nagy Humboldt után Dr. Grapengiesser Berlinben az állandó áramot a voltaoszlopon megfigyelte; Most G. F. már 1823-ban melegen ajánlá annak felhasználását orvosi gyógyezelokra.

De főleg miután Becquerel az állandó hatású láncz szerkezetével, Oerstedt 1820-ban a delej és villamosság közötti kölcsönhatás s Faraday 1831-ben a villamdelejes

*) Felolvasatott a magyar orvosok és természetvizsgálók XII-dik nagy-gyűlésén Rosnyón.

bevezetés (inductio) törvényeivel gazdagította meg a természettani ismereteket, vívott ki magának a villamosság, Neef kalapácsának fölhasználásával, a gyógykezelés terén elsőrangú helyet, melyet neki mainap számos kórok gyógyítása körül tapasztalt s többé el nem vitázható üdvös hatásánál fogva hirneves tekintélyek jövőre is biztosítottak, így az angolok között: Marshal-Hall, Golding, Bird, Davy, Stokes, Graves; a francziák között: Poiseuille, Petréquin, Duchenne, Becquerel; a németeknél: Weber, Middeldorpf, Meyer Mór, Erdmann, Ziemssen, Remak; hazánkban: Frommhold, Zsigmondy, Benedikt.

Nem hagyhatom említetlenül, hogy miután Nicholson és Carlisle a voltaoszlop segítségével a vizet, Davy a lúgokat (alkali) fölbontották, e nyomon kiindulva Heidenreich a vér, Prévost és Dumas a húgykövek elemzését eszközölték. Crussel, Colley, Willebrand, Wels a galvanáramot rosznemű dagok és fekélyek gyógyítására, Fabré-Palaprat, Orioli és mások az orvosi szerekek egy vagy más testrészebe történő bevezetésére, Berqués Meding, a mérges ásványoknak az ember szervezetéből kiürítésére használták fel.

A villamdelejjességnek Simpson, Frank és mások által felismert kiváló gyógyhatányát a szülészetben, a viszérdagok galvanizálás általi sikeres gyógyítását Bertani és Milani által, Cinisellinek Pravaz indítványára galvanizálás által eszközölt szerencsés műtételét ütérda-goknál s a világszerte híres aspromontei golyó székhelyének feltalálását Nélaton által — azt hiszem alig szükséges fölemlítenem.

Mindezen említett vívmányok daczára a villamosság használata a gyógykezelésben ez időszerint a legtöbb magyar orvos által közönyösen vétetik, miután egyéni meggyőződésük nyomán az semmi vagy csak csekély eredményt képes felmutatni. Ennek azonban nem a megbecsülhetlen villamosság, hanem önmaguk okai: a mennyiben a gyógyítás e nemének tanulmányozására időt szentelni nem tartják érdeemesnek; az eddigi buvarlatok már is jelentékeny kincseit tudomásul nem veszik; vagy mert egyáltalán nem tetszik nekik e gyógymód, miután a villamgyógykezelésről tan még

nincs elégséges praecisióval kifejtve s e gyógmód a műtő orvosra nézve még felette költséges.

Hogy pedig sokan azok közül is, kik a villamossággali gyógykezelést alkalmazásba vették, miután a remélt sikerre nézve csalódtak, közönnnyel fordulnak el attól, annak okait véleményeim szerint leginkább a következőkben kell keresnünk :

1. Mert elemeink sokfélesége mellett, azok nagyságának, tartósságának és jóságának ismeretével nem sokat törődünk s még kevesebbet hatásuk mérlegelésével.

2. Mert villamdelejes gépeink, melyek a gyógykezelésnél használatnak, hatásuk és szerkezetükre nézve oly különbözők, a használt huzaloknak vastagságát, rétegeinek sokaságát és elszigetelését, valamint azoknak menetét illetőleg oly eltérők, hogy néha a kezelő maga sem képes kiigazodni még a sarkok minősége felett sem.

3. Mert az áramok minőlegességére és irányára szigorúan nem figyelünk; pedig a villamosság élettani hatása — miként tudva van — módosulást szenved az áram iránya szerint is, miért a kezelőnek mindig tisztában kellene lenni az iránt, mily irányban halad azon áram, melynek hatását alkalmazásba veszi, mi gondos figyelmet igényel, kivált midőn bevezetett árammal történik a gyógykezelés. Eltekintve attól, hogy a bevezetett áram hatása annál nagyobb, minél erősebb a) a bevezető főáram, vagy bevezető delej; b) minél nagyobb a bevezető- vagy fűtekeres tekervényeinek száma, s minél hosszabb azon huzal, melyben a bevezetett áram keletkezik, kellő tekintettel kell lennünk a bevezetés azon törvényeire, melyek a bevezetett áram irányára vonatkoznak.

4. Mert a bevezetőket (conductor) minden egyes sajátlagos kórnak s az egyéni érzékenység kisebb nagyobb fokának megfelelőleg nem alkalmazzuk.

5. Mert a helybeli fogékonyságot (localis receptivitas) s ennek visszaható becsét eléggé nem méltányoljuk.

6. Mert a javalatot (indicatio) szabályszerűn öntudatos szigorral meg nem határozzuk. Vagy végül:

7. Mert a gyógyszereltnek egyéni sajátos érzését kicsinyelve vagy mellőzve, a villamosság használatát tüzetes czél nélkül is betegeinkre erőszakoljuk.

Hogy ezen eljárás sem hippocratesi alaptételekre nem vezethet, sem annak nyomán a közönségtől valami kiváló sympathiákat észszerűn követelni nem lehet, mindenki beláthatja; még pedig annál kevésbé, minthogy a kontár villamkezelők önmaguk sem bíznak s nem is bízhatnak gyógykezelésükben.

E sajnos állapotnak úgy látszik nemcsak nálunk, hanem más országokban is ugyanezek okai.

A francia tudományos akademiában az 186°/₇-diki jutalmazások alkalmával Becquerel, ki a jelentéstevő bizottság (Serres, Velpeau, Rayer, J. Cloquet, Longet, Robin) előadója volt, jelentését következő szavakkal végzé:

„A görögök korától kezdve egészen a leydeni palaczk feltalálása idejéig a villamos czápa ütését használták hűdéses és más betegségek gyógyítására, mint ezt jelenleg a villamos készülékekkel teszik.“

„Azon felfedezés idejétől fogva Galvani és Volta koráig a villamossággal sokat gyógyítottak a nélkül, hogy a villamosságra vonatkozó élettani tapasztalatokat figyelembe vették volna; tulajdonképen csak utóbbi időben kezdték a

villamélettant, melynek eredményeiből az alkalmazásra biztos érveket lehetett kivonni, buzgón mivelni.“

„Az átterjesztés (inductio) felfedezése volt azonban, mely lehetővé tette könnyen használható, megszakított áramú eszközök készítését, miáltal a villamosság a gyógytanban közhasználatúvá vált.“

„Mindamellett abban még nincs megállapodás, egy vagy más betegségben melyik a legalkalmasabb eljárás; mert mit az egyik mint ártalmasat elvet, azt a másik mint egyedül hatásosat alkalmazza.“

„A bizottság az alkalmazásban lévő kezelési eljárásokra vonatkozó kísérleteket nem tévén, ezen tekintetben mindaddig kétségben kell maradnia, míg az egyetlenség meg nem szűnt, minélfogva akként vélekedik: hogy az akadémia a jutalmazási határidőt három évre terjeszse ki, azon reményben, miszerint addig újabb kísérletek el fogják dönteni, valjon melyik mód előnyösebb a másik felett, melyikkel lehet határozott kóralakokban tökéletes gyógyulást vagy érezhető javulást elérni, midőn egyszersmind úgy az állandó, mint a megszakított áramok hatásossága szinte határozottan kijelölendő lenne.

„A villamgyógyítás csak ekkor lenne tudományos tan, melyet az akadémia jutalmazhatna.“

„S jelenleg annál sürgetőbb így cselekednünk, mert a jelen korszakban az orvosi tudomány, a természet-vegytani tudományok igénybevétele által, oly biztosságra törekszik, milyen ez utóbbiakat jellemzi, minélfogva a villamosságot alkalmazó orvosoktól követelhetjük, hogy ezen az úton haladjanak, mi fontos felfedezésekre nyithat tért.“ („OHL“ m. évi 263 l.)

Igy vélekedik a francia tudományos akadémia. — És ha az idézett jelentésben elősoroltakhoz hozzágondoljuk a villamosság élettani hatásának azon számtalan módoszatait, melyek a villamgyógykezelésnél használatni szokott gépek szerkezetének különféleségéből származnak: nem alaptalan az aggodalom, hogy ha ezen szétágazó különféleség továbbra is tartand s az e téren teendő gyakorlati kísérletek egységesebb irányt nem nyernek, a villamossággali gyógykezelés még soká nem fogja kivívni azon elismerést és tekintélyt, melyre számtalan esetben tanúsított üdvös hatásánál fogva hivatva van.

Vizsgáljuk kissé azon gépeket, melyek a gyakorlati alkalmazásban a villamosság fejlesztésére használatnak, s kísértsük meg áttekintést szerezni afelől, mily sokféle módoszatot lehet ezen készülékek egyenkénti vagy együttes alkalmazása által a villamosság hatásában, következőleg gyógyerejében, előidézni. — Ezen készülékek különfélesége szerint a nyert villamosság lehet:

I. Dörzsölési villamosság (Reibungs-electricitát) fejlesztve például Winter-féle villamgépen.

II. Érintési villamosság (Berührungs-electricitát) fejlesztve összetett galvantelep által.

III. Delejvillamosság (Magneto-electricitát) mint a Saxton-Ettinghausen, Keil, Stöhrer, Palmer et Hall-féle gépeknél.

IV. Villamdelejesség (Electro-magnetismus) galvanáram által bevezetve. — A dörzsölési villamosság minél ritkábban alkalmaztatik. A bevezetett áram hatásán alapuló készülékek a leggyakoribbak. Ezek szerint használtathatik:

1. Az úgynevezett elsőd áram (Der primäre oder inducierende oder Quantitäts-Strom) mint a Baumann, Rauch, kiváltképen pedig a Neef-Wagner-féle gépekben.

2. Az úgynevezett másod áram (Der secundäre oder inducirte oder Intensitäts Strom) például Schubart G. készülékével.

3. Első és másod áram együttesen és pedig:

A. Egy gépben központosítva, mint Duchenne Baierlachen, Erdmann, Du Bois-Reymond, Meyer Mór által módosított Du Bois, vagy Leiter J. által javított Duchenne-Du Bois-Reymond stb. készülékénél; s ismét

B. Két külön gép s külön elem által bevezetve, szintén vagy

a. az elsőd áram, vagy

b. a másod áram túlnyomóságával; és ismét

α. az egynemű vezetők vagy

β. a különnemű vezetők (conductor) együttes alkalmazásával.

Valamennyi esetben pedig számtalan fokozatban módosítható a hatás a gyors vagy lassú, finom, közép vagy durva kalapácsjárat által.

4. Állandó galvanáram (Constanter galvanischer Strom) önállóan egyedül alkalmazva; még pedig vagy

A. mennyileges (Quantitäts-Strom) vagy

B. belterji árammal (Intensitäts-Strom) a hatályosági működés tekintetbevételével; és mindkét esetben vagy

a) közvetlen fémvezetéssel, rövid úton, vagy

b) beiktatott rheostat használatával, egy vagy mindkét sarktól fahengeren föltekert huzalon keresztül vezetve.

5. Állandó galvanáram összekötve a külön elemekből bevezetett villamdelejes árammal együttesen, vagy

a) elsőd áramú, vagy

b) másod áramú, vagy

c) elsőd és másod áramú egyes gépen; vagy

d) külön elsőd és külön másod áramú gépen, egyidejűleg, egyesítve alkalmazva.

Valamennyi esetben mint fentebb, gyors vagy lassú, finom, közép vagy durva kalapácsjáratokkal.

6. Galvanégetés (Galvanokaustik) Middeldorpf, Frommhold, mindkettőnek elmésen szerkesztett készüléke által.

(Vége következik.)

Húsdag (sarcoma) a gégében, villamégetés szájon át, gyógyulás.

Közli NAVRATIL IMRE egy. m. tanár s a sz. Rókus kórházban a gégebetegyek fiók-osztályának rendelő orvosa.

(Vége.)

A műtét után hetednapra a beteg már kijárt. Az e napon tett tükrözés a dag középrészén jókora borsónagyságú hiányt fedezett föl, melynek élénken sarjadzó alapját kevés geny töltte be. Timsós porbefúvást alkalmaztam néhány napig, mire a fekélyedő pontok teljesen behegedtek. A dag mellő és hátsó része a régi állapotban, a hangban semmi változás. A műtét tehát a gége érzékenységének kellő eltompítása s kellő begyakorlottsága daczára, a beteg által-

nos egyéni érzékenységén szenvedett hajótörést. Ily körülmények közt nem maradt egyéb hátra, mint a villamégetéshez fordulni, melylyel azóta jobban megösmerkedve, tapasztalám, hogy némely árnyoldala daczára (milyen például az orrba felszálló füst, a perkelt szövetszag s a nyák odasülése az eszközhöz) egyáltalában inkább türetek mint a kés.

Gégében történő villamégetésekre újabban Leiter bécsi eszközgyáros villamégető készülékét használják. Két horgany s egy szénlemezből álló elemét azonban, miután az éreny-sodrony kellő izzítására elégtelennek bizonyult, Teller pesti műgépész által még egy elemmel pótolám. A horganyhoz kénsavat 1:12, a szénhez közönséges légsavat vettem. A gégevillamégető eszközök a többiek-től csak karcuságuk és pöcsapszerű görbülésük által különböznek. A villamáram záródása azonban nem a készüléken történik, hanem nyomás által magán a gégébe vezetendő eszközön, s végre az érenyhurok nem csavarás, hanem huzás által szorittatik össze. S ezt mind egy kéznek, a jobbnak kell teljesíteni, melynek csakugyan jónak kell lennie, mert 1-ször bevezeti az eszközt óvatosan, gyengéden tartva, ellenkezőleg eljárva zárja az áramot s pörkölt ott, hol legkevésbé van rá szükség; 2-szor a bevitt eszközt a pörkölendő részre alkalmazza, magától értve, a bal kézben tartott tükör kalauzolása mellett; most 3-szor gyenge nyomással zárja az áramot, vigyázva, hogy a gégében az eszköz érenyvégét helyéből ki ne mozgássa, végre 4-szer ha az érenykacsot alkalmazza, az áram zárása perczenetében megszorítja a kacsot örködve, hogy el ne perzselje ujjait. A mily leleményes az eszköz, oly biztos és begyakorlott kezelést kíván.

Villamégetésre a kacson kívül a villamégető kést és a porcellánkúpot alkalmazhatjuk. Az utóbbit választám. A beteg részéről történt kellő előkészületek után m. év december 14-én a dag hátsó részletének elperzseléséhez fogtam. A kánporcokkal szomszédos részletre illesztve, majd gyengéden rányomva, vezetém magam, illetőleg mellfelé a kúpégetőt. Halk sístergés s a gégéből fellszálló füstgomoly az eszköz folytonos izzásáról, s kellő működéséről tőnek tanuságot.

A beteg körülbelül 26 másodperczig tűrte az égetést, midőn erősebb nyákelválással köhögési inger jelentkezett, mely az eszköz rögtöni eltávolítását szükségessé tévé. A beteg állítólag kevésbé éles fájdalmat érzett, mint a kés alkalmazásánál s úgymond nyugodtan tűrte volna még az égetést, ha az orrba feljutott füst, kellemetlen perzseltszag s elfojthatlan köhögési inger ezen igen dicséretes szándokában meg nem gátolták volna. Az eszköz végét sült nyák borítá, melyet az érenyről csak ügygyel-bajjal lehetett lekaparni.

Rövid pihenés múlva, a műtét eredménye felől világosságot szerzendő, gégetükröt alkalmazék. A dag hátsó, legnagyobb része jobbára eltűnt, helyét világos barna-vöröses pontok jelölik. A szomszédban sötét vörös szín borítá a nyákhártyát, mely távolabb, főleg mellfelé s a gégefedőn, enyhébb piros színnek engedett. Az első alkalmazás eredményével tehát megelégedve leheték. S ha a 2-ik vagy 3-dik égetésre is ennyi sikert mutathattam volna föl, az egész jobb oldali dag elperzselése okvetlenül sikerült volna.

A további égetéseknél azonban a már 5-6 másodpercz múlva bőven jelenkező nyák a kúpégetőt lehűtve oda sült vastag nyákréteggel fődé. Az eszközt minduntalan ki kellett húzgálni, s megtisztítva újra alkalmazni; körülbelül 15-szöri alkalmazás után sikerült a hátsó részletet egészen, s a mellő egy meglehetősen részét elpusztítani. Látván mennyire akadályos a sűrű nyák elválasztás (a beteg 8 zsebkendőte köpött tele), a jobb oldali részlet teljes elroncsolását más alkalomra halasztám.

Megjegyzendő, hogy a beteg a műtét után meglehetősen jól érezte magát, fájdalmáról nem panaszkodott, s lakásomról (hol a műtétet végeztem) minden baj nélkül ment 8 percznyi távolságra fekvő lakhelyére.

Haza érve, utasításom szerint hideg borogatásokat alkalmazott; reggelre nyelési fájdalom jelentkezett. A bevitt gégetükör mindkét, de főleg a jobb oldali kánporecz vizenyős dagját jelzé. Zörejés légzés nem mutatkozott. Sűrűbben váltott jeges borogatásokra s hébe korban adagolt jéglabdacokra 2 nap múlva a vizenyős dag tetemesen lelohadt, a nyelés ismét könnyűvé vált. 6 napra a beteg ismét rendes működései után látott. A most alkalmazott tükrözés hát- s mellfelé a perzselés helyein élénk sarjadzást s itt ott fehéres-sárga vékony váladékréteget talált. Az említett pontokon a valódi hangszálag sárga-vöröses duzzadt zsinór gyanánt volt észlelhető.

A fekélyedő pontok behegedése, nemkülönben akörnyék lobos duzzadásának oszlatása céljából egyszer napjában timsós befúvásokat tevék. 7 nap múlva a fekélyek behegedtek, az ép képletek pedig majdnem a rendes állapotra tértek vissza. Az első műtétől számítandó 12-dik napra a dag mellső részének eltávolítása végett új ülést határoztam.

A mellső dagrészt elperzselése a kúpegetőnek 3-szor egymásután történt bevitele után teljesen sikerült. Leszámítva az eszköznek az odatapadó nyák által okozott gyors kihülését az egész műtétet más kellemetlen esemény nem zavará. A beteg ez ízben sem panaszkodott türeltlen fájdalmáról, nyugodtan tért haza, s rakta föl magának a rendelt hideg borogatásokat, melyek folytonos használata mellett a másnapra jelentkező nyelési nehézség és enyhe gége vizenyő csakhamar engedett.

Hatod napra a tükr a mellfelé is felszabadult hangszálagot teljes hosszában, előbb említett szín és idom változásával mutatá be örömtől csillogó szemeimnek. Nem kevésbé kellemesen hatottak reám a beteg mély és kemény hangon ejtett hálás szavai.

Ez időtől fogva szorgalmas porbefúvásokat alkalmaztam, hogy a mellső pontok élénk sarjadzását gyors behegedés felé terelve, föladatomban utolsó mozzanatához, a baloldali daganat részlet égetéséhez foghassak, mit a megtörtént behegedés előtt, a megtörténhető összenövés miatt tenni nem merésztem.

Végre 16 nap múlva ezen ohajtott percz is beköszöntött. A kúpegető 1-ső s 2-ik alkalmazását a beteg minden várakozásom ellenére igen rosszul tűrte, s már-már kétségbe estem a műtét sikere felől, midőn erélyesen ejtett szavaim által beteget nagyobb kitartásra ösztönözve, a 3-ik bevitelemnél a baloldalon levő képletet teljesen sikerült elégetni.

Az utolsó égetést követett visszahatás, bár élénkebbnek bizonyult az előbbieknél, még is semmi nyugtalanítót nem mutatott; nehéz vagy fűtyülő légzés nem mutatkozott s általán véve a beteg valamivel később ugyan, de a szokott jeges borogatások mellett 3 napra már ismét nyelhetett, 8-ad napra pedig meglátogathatott, búsan valamivel, úgy mond, mert még az előbbinél is élesebb hangon ohajtá vala kifejezni háláját.

A tükr alkalmazása után, mely mindkét hangszálagot szabadon, de egyenetlenül s igen megdagadva találá, a hangra nézve teljesen megnyugtatóm betegemet. S csakugyan 4 hét múlt már az utolsó égetés után és szorgalmasan alkalmazott porbefúvásra a beteg velem együtt gyönyörködik mindinkább tisztulás erősödő hangjában.

A sarjadzó pontok behegedtek, összenövésnek, hártvaképződésnek, kiújulásnak sehol semmi nyoma. A műtétet minden segéd nélkül egymagam végeztem.

* * *

Midőn a fenn leirt esettel a gégeben levő újképletek szájon át történő eltávolítására vonatkozó adatot közöltem, korántsem volt szándékom a gége fölhasítása által célba vett kiirtási mód ellen szólni, mert ezen eljárás számára is elegendő contingens jut, így például a már-már fulladással fenyegető újképletek, vagy azon esetek, hol tükröt alkalmazni nem lehet, például gyermekeknél, örülteknél. Csak annyit akartam constatalni, hogy ez utóbbi eseteket kivéve, a szájon át való eltávolítás, történjék az már most lecsavarás, metszés vagy villamégetés által, sokkal egyszerűbb, s minden oly esetben, hol mindkét oldalra terjed ki az újképlet, hasonlíthatlanul biztosabb.

KÖNYVISMERTETÉS.

Lehrbuch der speciellen Heilmittellehre für Vorlesungen und zum Selbststudium von Dr. W. J. Werber. Erlangen. Enke Ferdinand kiadása 1868. Nagy 8-rét. 415 l. 4 prt. 50 kr.

Werber gyógyszeratanát értelmes kételkedés és kísérleti tapasztalás lengi át, mi által a gyógygyakorlatnak hasznos szolgáltatókat tehet. Főfigyelmet fordít arra, hogy tárgyát tudományosan és a jelenkor igényeihez alkalmazva kezelje, de a régiak tapasztalait is felhasználja, Frerichs-el tartván, ki szerint az alapos gyógytan felépítésénél a régi nagy gyakorló orvosokat ésszerűen nélkülözni nem lehet; hogy azonban a sok anyag czélszerűen legyen rendezve és térben is többet lehesen meggazdálkodni, a régibb dolgokat és kevésbé fontosokat kis betűkkel nyomatta.

A szerzőtől 1863-ban „Die Heilungsgesetze positiv und historisch mit Rücksichtnahme auf die herrschenden Heilungssysteme, 1863“ című munka jelent meg, melyben a tápezikkek és a füszerken kívül a gyógyszereket öt osztályba sorozta:

- 1) Erőművi szerek, melyekkel a sebészeti, szülészeti műtételek alkalmával és a gyógytestgyakorlatban működnek (jatromechanica).
  - 2) Vegyi, vagyis tulajdonképi gyógyszerek, melyek első sorban az anyagforgalmat érik és ezáltal hatnak (jatrochemia).
  - 3) Mozgás által ható szerek (dynamische Mittel), melynek a világosság, meleg és delezesség, melyek az orvosi természettan körében foglaltatnak (jatrodynamic).
  - 4) A víz, mely tömege által erőművileg, létrészei által vegyileg, hőmérséke és villamos tulajdonságai által pedig mozgatólag hat (hydrotherapia.)
  - 5) A levegő szinte bonyolodott hatású, így nyomás által erőművi, létrészei által vegyi, világossága, hőmérséke és villamossága által pedig mozgató (Aëro- vagy Klimatotherapie).
- A jelen munkában a gyógyerőműtan-ból (jatromechanica) csak a gyógytestgyakorlat van meg, mely a munka utolsó, vagyis élettani részét képezi, míg a többi gyógyhatások ekként csoportosítottatnak:

I. Gyógyszertani rész, melynek egyik felében az ásványanyagok, a másikon a szervi vegyek tárgyalatnak, s míg az előbbiek tisztán vegyi szempontból állítatnak együvé, az utóbbiaknál a vegytani és az élettani hatás egyaránt tekintetbe vétetik.

II. Ét- és életrendi rész, melyben a különböző tápszerek elosorolják.

III. A természettani részben találjuk a világosságot, meleget; villamosságot és delezességet.

Az egyes szereknél előadatik azok vegytana, az általuk előidézett bonczati változatok, az élettani és mérgező hatás, továbbá a gyógyszer-tani javulatok, adagolás és a hivatalos készítmények.

Werber körülbelül tíz év előtt három kötetes nagy gyógyszer-tant írt, mely akkorában a szakférfiak által eléggé jól fogadta-

tott s remélhető, hogy ezen kisebb műve a nagyobb orvosi közönségnél és tanulók között hasonló jó szerencsében fog részeseülni. —a—

LAPSZEMLE.

(—h—n) Gombanövények a védhímlő és vészímlő anyagában.

Hallier tr. és Zürn tr. Jenában, a juhímlők nedvében, mely az ősmert vékony üvegecskében volt eltéve, számos apró rajzókat (Schwärmer) és igen finom tagolt szálcákat (Gliederfäden) találtak, mely utóbbiak tagjai mindegyikében a rajzókhöz hasonló sötét mag foglalt helyet. A hamburgi intézetből juhímlő-nedvben nem csekélyebb mennyiségben szinte magsejtekre akadtak, de ezek nem mozogtak. Juhnak nem egészen kifejlett hólyagos hímlőit górcső alatt vizsgálva, az egész szövet kicsiny magsejtekkel (rajzó csírszemcsékkel — Micrococcuszellen) volt tele. A bőrhám különböző elemeiben ilyen magvak és szerfelett finom gombaszálcsák nagy mennyiségben mutatkoztak. (A. f. p. A. u. Ph. u. f. kl. M. XLI, 300 l.)

Hallier vizsgálatainak további folyamában Reiter tr.-tól, Münchenben, emberi vészímlő hólyagjaiból folyadékot kapott, melyben rajzó csírszemcsék sokkal nagyobb mennyiségben találtak, mint milyeneket a tehén- vagy juhímlőben valaha észlelt. A kicsiny rajzók 800-szoros vonalas nagyítás mellett nyilvánvalóan kúp alakúak és pergőszerűleg mozognak, mint ezt minden rajzó csírszemcse teszi. A nyirksejtek általában véve nyugalomba jutott csírszemcsék által sűrűen fedettek. Ezenkívül itt és ott vékony szálcákat (leptothrix) lehetett látni, melyek Itzigsohn tr. szerint találatlan gombaszálcsa-láncolatoknak (Mycothrix-Ketten) lennének nevezhetők. A kicsiny láncztagok mindegyikében igen világosan apró rajzokat lehetett látni. A rajzó csírszemcséknek ezen származási módja a juhímlőkben való anyagban is tenyésztési kísérletek útján kimutatható volt, míg az ilyen gombaszálcsa-láncolatok a vészímlő hólyagjaiban nem ritkán már képződnek.

Különböző évekről és különböző egyénektől való juhímlők anyagával számos tenyésztési kísérletet téve, mindannyiszor ugyanazon gombafaj jött létre, melynek nemzedékeit Hallier legközelebb bővebben fogja ősmertetni. Úgyszinte a hamburgi és müncheni oltóintézetekből való anyagban szinte egy és ugyanazon anyag található; Hallier most az ember hólyagos hímlőjéből nyert nedvvel tesz tenyésztési kísérleteket; azonban szükségesnek tartaná, hogy mintegy száz juh és egy tucat tehén a szóbanlevő gombával beoltatnék, mert csak akkor lehetne ennek természetéről helyes ítéletet mondani. (A. f. p. A. u. Ph. u. f. kl. M. XLII, 309 l.)

Schurtz H., Zwickanban, Hallier-től függetlenül tenyésztési kísérleteket tett a védhímlő nedvével, melyet hígított cukorvízben levő marhahúsdarabokra ráhelyezett, s az egészet jól bedugaszolva, C. sz. 37,5°-nál tartotta. A húsdarabokon három hét múlva fehér bonyécske képződött, mely azonban lassankint néhány nap alatt barnás-vörössé lett. A rajzósejtek tovább nem fejlődve, azok burgonyára tétettek, hol már a negyedik napon barnás, nyálkás lepedék jött létre, mely mindinkább terjedett, helyenkint hólyagszerűleg felemelkedett és $\frac{1}{20}$ millimeter hosszú és $\frac{1}{1500}$ millimeter széles pálczikából állott (Mycothrix-Ketten?) számtalan csírszem-

csékekkel (micrococcus) és még nagyobb sejtekkel keverve, melyek $\frac{1}{200}$ millimeter átmérőjűek voltak. Mindannyian erősen fénytörőknek látszottak ésszemcsés bennéket tartalmaztak. Schurtz nem tartja lehetetlennek, hogy a marhák a csírokat (Sporen) a mezőkön nedves növényekről összeszedik, s ez által hímlőbe esnek. (A. d. H. 1868. 1 f.)

(—h—n) Vajúdás mesterséges előidézése — előfekvő méhlepény (placenta praevia.) — A magzat önkéntes megfordulása.

Barnes tr. a „Medical Times and Gazette“ december 21-dik számában magzat önkéntes megfordulásáról beszél, s a következő eset arra való példálul szolgál:

C. asszony 36 éves, ötödször szült, s gyermekei közül kettő élt. Az utolsó vajúdás 1867-diki december elsején Elliott Porter által a terhesség harminckettedik hetében idéztetett elő, mely célra a Barnes-féle víznyomási tágitót használta. Az első tömlő körülbelül délben, 12 órakor vitetett be, s a fájdalmak egy óra múlva megjelentek. Midőn a harmadik tömlő délutáni 3 órakor bevitetett, ez csak hamar kilöketett. A fájdalmak rendszeresen és erősen körülbelül minden tíz percben bekövetkeztek. Magzatburok által képezett hólyag jelent meg, s minden összehúzódás által a fej lefelé löketett, melynek varrányait könnyen lehetett tapintani. Porter a beteget egy és egy negyed órakor elhagyta, s midőn visszatért, a fájdalmak gyakoriabbak és erősebbek voltak. A hüvelyben nagy hólyag foglaltatott, míg az igen kitágult méhszáj igen magasan feküdt. A fej többé nem találtatott, hanem a kéz volt előesve. A méhlepényből egy ujjnyinál többet lehetett a száznál érezni, kifelé azonban vérzésnek nyoma sem mutatkozott. A kezét hasfalratéve, a magzatfejet a baloldali bordaalatti tájon lehetett kivenni. A vizsgálás fájdalmat okozott, a hólyag pedig megrepedt, midőn sok magzatvíz folyt ki, vértől sötétén színezve és véralvadék darabjaival keverve. Csak a gyermek kezét lehetett elérni, minélfogva a beteg hangyanyhalvag által, mennyire csak lehetett, elbódítottatott. Porter a fordításhoz fogott; a kéz bevitésakor azonban rendkívül sok vér ömölt ki. A lábat felettébb nehezen lehetett megkapni. az ülep valamennyire aláfelé, míg a fej azon helyen feküdt, mint előbb. A szülés nagy nehézség nélkül ment végbe, miközben a gyermek kétszer sikamlott ki. A szív több percig erőteljesen vert, de a légzés igen tökéletlenül történt s közel egy óráig tartó törekvés dacára azt helyreállítani nem sikerült, minélfogva a gyermek meghalt. A méhlepény minden további vérzés nélkül kibújt, s a beteg minden további baj nélkül felüdült. (M. T. a. G. 1868, febr. 15.)

(—h—n) Borszeszes ital betegeknek.

Gubler a betegnek szükséges borszeszes italt ekként készíteti:

Rp. Alcoholis rectificati graduum 85 iuxta Gay-Lussac (35 graduum iuxta Cartier),

Aquae destillatae simplicis aa. uncias duas et semis,

Syrupi simplicis vel corticum aurantiorum aa. unicum unam et semis.

MDs. Egy, két vagy három óránként egy evőkanállal bevenni. (B. g. de th. m. et Ch. 1868, febr. 15.)

T Á R C Z A.

Az orvosi nevelés rendszere Angol- és Franciaországban.

IV.

A francia államrendszer, mely a tekintély és központosítás elvein alapszik, magával hozza, hogy az orvosi nevelés rendszerében a tanrend szigorúan szabályozva legyen, minek sok előnye van. Így a fiatal ember gondos vezetés és folytonos fegyelem alá helyeztetve, a kiszabott iránytól el nem térhet: szóval az atyai gondoskodás elvéből indulnak ki, hogy a tájékozatlan tanuló vala-

mikép el ne tévedhessen, hanem idejét lehető legjobban használja fel, míg annyira meg nem érik, miszerint az oltalmazó védőszárnyak alól őt minden veszedelem nélkül szabadon bocsáthatni. Ekként valakit mindenesetre rendhez és hódolathoz lehet szoktatni, de a „Notes on Medical Education“ szerzőjével egyet nem érthetünk, ki azon rendszert úgy ajánlja, mint olyant, mely körülbelül a tökély netovábbjának tekinthető, mert szerinte mostani időkben az orvoshallgatók oly fiatal és képezetlen, gyakorlatlan elméjűek, hogy őket gyepelő nélkül szabadon bocsátani nem lehet, s nekik helyesen nem engedhető meg, hogy az egyes tanokat oly sorban hallgassák, mint ezt hajlamaik, viszonyaik és érdekeik magukkal hozzák; azokat pedig egészen egyszerűen tévelygő, különöz-eszűek-

nek mondja; kik az olyan ellenőrzést és fegyelmet akként tekintik, mint a szellemi tehetségek szabad és teljes kifejlődésének akadályát. Részünkről azon nézetben vagyunk, hogy minden rendszer mellett lehetnek nagy férfiak, kik a tudomány haladásán lendíthetnek, így a sokak által kárhóztatott angol rendszer alatt kifejlődhetett Harvey, Sydenham, Cullen, Jenner, Astley Cooper, Liston, Todd, Brodie, Marshal Hall, Hill Hassal, Charles Bell, Bright, Bennett, Watson, Budd stb.; míg a merev francia rendszernek köszönhetjük Dupuytren-t, Velpeau-t, Malgaigne-t, Louis-t, Chomel-t, Andral-t, Cruveilhier-t, Magendie-t, Rostan-t, Claude Bernard-t és másokat; a kétségkívül igen szabadelvű német rendszer mellett pedig szinte kitűnő tudósok száma emelkedhetett ki; de egyszersmind meg vagyunk győződve afelől, hogy szabad államhoz csak oly rendszer illik, javára csak oly rendszer szolgálhat leginkább, mely polgárait már idejekorán önállóságra, szabad elhatározásra szoktatja. Megengedjük, hogy a növendék, midőn az orvosi tanfolyamra első ízben magát beírattja, tájékoztatlan, de ha gondoskodnak arról, hogy az oskolai év elején az egyes tudományoknak egymáshoz való viszonya előadassék, ha továbbá a növendék leendő tanáraitól tanácsot kérni nem restell, bizonyára helyes irányba fog vezetetni arra nézve, hogy az egyes tárgyakat mily rendben hallgathatni legcélszerűbben; ki pedig jó tanácsot elfogadni nem akar, az vagy nagy tehetségeit érző lángész, vagy önféj buta ember, s az előbbi minden rendszer alatt utat fog magának törni, míg az utóbbiból semmi rendszer alatt sem fog válni valamire való ember. Egyébiránt a tájékoztatlan legfeljebb az első beírásra illik, mert már az első félév alatt annyi alkalom nyílik a tanárokkal és az előhaladottabb tanulókkal való érintkezésre, hogy az illető annyira felvilágosodhatik, miszerint a netalán elkövetett botlást kiegyenlítsse, mi egészben véve sem lehet oly nagy hiány, mely a többi évekre, a tanulás további folyamára károsan hathatna. Vegyük fel a lehető legnagyobb tévedést, hogy például valaki a sebészetet a bonczattal együtt az első félévben vegye, mikor bizonyára nem fog a sebészetből annyit maga hasznára fordíthatni, mint a szükséges előkészületek mellett tehetné, de valamit mégis fog tanulni, s ezen mindenképen felettebb ritka eset is a tanfolyam végeig kétségkívül egészen érezhetlenné fog válni. Azután ha ilyen kicsiny botlásokon okulunk, a körülményekhez és ovatosságához korán hozzászokunk, mi bennünket nagyobb tévedésektől is megmenthet. Valóban igen illendő dolog, hogy a felsőbb tanintézetekben dívó nevelés, ne csak a tudománybeli képezésre, hanem egyszersmind a jellembeli önállóság kifejlődésére is hasson, s midőn a növendékekből férfiakká lett tanítványait az élet nagy színpadára bocsátja, azok ne csak tudományos, hanem egyszersmind önálló gondolkodásúak legyenek. Tankényszer mellett meglehetősen buta emberekből valamely felvett kapta szerint eléggé csinos szakjokat lehet idomítani, míg a teljes tanszabadság mellett, mint ezt Németország felmutatja, az egyének képességeik egész meztelenségében fejlődnek ki. Ki a felsőbb tanintézetekben önmagától nem tud kifejlődni, az olyan emberen bizony kár sópáncolni, s bizonyára nem érdemelte volna meg a fáradságot, hogy belőle tetszetős bábót faragjanak; ha pedig az olyan növendékek száma nagy, vagy talán a jóra való növendékek felett túlnyomó, az valóban sajnálatraméltó dolog, de azon a kényszerítésre átmenő rendszerváltoztatással segíteni nem lehet, mert az okot csak abban kereshetjük, hogy a tehetséges ifjak száma vagy általában véve csekély, vagy valamely háládatosabb pályára adják magukat.

Lássuk ezen előzmények után, melyeket elmondani szükségesnek véltünk, a franciaországi tanulási rendszert, mely az orvoshallgatókat kötelezi.

Ki az orvostudori tanfolyamra a párisi orvosi karnál vagy az előkészítő oskolák valamelyikében magát be akarja íratni, annak a széptudományok avatottjának (bachelier des lettres) kell lenni, mely fokozatot a széptudományok valamelyik karánál (faculté des lettres) nyerhetni el, milyen Párison kívül az országnak még tizenhat városában van. Az arra vezető vizsgálat tárgyai:

1) Latin fogalmazás. 2) Fordítás valamely latin íróból, kiknek munkáiból a megelőző évben az illető karnál előadást tartottak. 3) Francia fogalmazás oly tárgyból, mely a kar bölcsészeti osztályának hivatalos tanterve szerinti tudományok köréből van

merítve, melyek magukban foglalják a gondolkodást, lélektant, erkölctant, a régi és az újkori bölcsészeti írókat.

A latin fogalmazásra négy, a francziára három, a latinból fordításra pedig két óra van engedve, s kik ezen írásbeli dolgozatokat megtették, a szóbeli vizsgára bocsáttatnak, melynek tárgyai:

1) Valamely latin, görög vagy francia író fejtegetése, azok közül, kik a lyceumok hivatalos tanrendében bennfoglaltatnak. A mellett esetleges kérdések tételnek az irodalom vagy történet köréből. 2) Kérdések a bölcsészetből és 3) az újkori történet és földleírásból. 4) A tudományok elemei, úgymint a betűszám, mértan, világtan, természet és vegytan.

A szóbeli vizsgálat három negyedórát tart, s igen könnyű, mennyiben az előforduló tárgyaknak csak elemeire szorítkoznak.

Az orvosi tanfolyamra való beiratás némi lényegtelen formáságokkal van egybekötve, mielőtt azonban a tanuló magát a harmadik évnegyedre beiratná, oklevelet kell előmutatnia, hogy egyszersmind a tudományok avatottjává (bachelier des sciences) is lett, mely fokozatot a tudományok valamely karánál (faculté des sciences) nyerhetni el, melyek ugyanannyian és ugyanazon városokban vannak mint a széptudományok karai. Ezen vizsgálatok azokra nézve, kik már a széptudományok avatottjai, a következőkből állanak:

1) Fogalmazás valamely tárgyról a tanfolyamban bennfoglalt természettudományok köréből. 2) Szóbeli vizsgálat a német, angol, olasz vagy spanyol nyelvből. 3) Szóbeli vizsgálat a mennyiségtanból. 4) Szóbeli vizsgálat a természettudományokból (vegytan, természettan).

Az orvosi tanfolyam négy évre terjedvén, minthogy minden évnegyedben új beiktatás kívánatik meg, a tanuló összesen tizenhatszor íratja be magát. A tanuló az első három év mindegyikének végén, azaz a július 15-dikétől augusztus 1-sejéig terjedő időben vizsgálatot tesz le, melynek első évbéli tárgyai:

1) Alkalmazott természet- és vegytan, nemkülönben orvosi természetrajz a karban az év tartama alatt előadott tárgyak szerint. 2) A boncztan elemei a csontok, izületek és izmokról. 3) Az élettan elemei.

Az első évre a következő tárgyak tűzvék ki, melyek hallgatása azonban a tanulóra nézve nem kötelező:

A téli idény alatt — boncztan, gyakorlatokkal; orvosi vegytan, orvosi természettan.

A nyári idény alatt — az orvosi természetrajz, élettan, gyógyszerészet; egyszersmind pedig a tanulónak a sebészeti járóorvoslaton jelen kell lennie.

A második évre ezen előadások jelölvék elő:

A téli idényre — boncztan, gyakorlatokkal; általános kórtan; sebészet és sebészeti kóroda.

A nyári idényre — élettan, sebészet, orvostan, sebészeti kóroda.

Ezen előadások hallgatása szinte a tanulók tetszésére van bízva, s az év végén egyedül a boncztanból és élettanból, ezek egész terjedelmében, kell vizsgákat kiállani. Az orvostan, sebészet és kórtan két vagy három évre van felosztva, mennyiben a tanárok évente ezen kiterjedt tantárgyaknak csak egyes részeit kötelesek előadni.

A harmadik évben a következők fordulnak elő:

Télen — boncztani gyakorlatok, sebészet, orvostan, orvosi kóroda.

Nyáron — orvostan, sebészet, sebészeti műtételek és szülészet. Az év végén az orvostanból és sebészetből kell vizsgálatot letenni, s itt megjegyezzük, hogy ki az évi vizsgát ki nem állotta, annak vizsgálati ideje novemberre helyeztetik át, minélfogva a tanfolyamból egy negyedévet veszít.

A negyedik év tantárgyai:

Télen — orvostan, törvényszéki orvostan, orvosi kóroda, szülészet.

Nyáron — kórboncztan, gyógyszerismeret és gyógyszerészet, gyógytan, egészségügy, szülészeti kóroda.

A negyedik év bevégezte után a jelölt a tudori fokozat elérése végett öt vizsgának vettetik alá, mihez még a tételpróba járul.

Az első vizsgán a boncztan és élettan fordul elő, valamely testtáj kikészítésével, mire négy óra hagyatik.

A második vizsga tárgyait teszik az orvostan, sebészet és műtételi sebészet, hullán történnő műtéttel együtt.

A harmadik vizsgán előfordul az orvosi természetrajz, orvosi természettan, orvosi vegytan, gyógyszerian.

A negyedik vizsga részeit teszi az egészségtan, törvényszéki orvostan, gyógyszerisme és gyógytan.

Az ötödik vizsga tárgyai a sebészeti kóroda, orvosi kóroda és szülészet. Ezen vizsga gyakorlati a beteg ágyánál a kórodákon.

A tételpróba részei: 1) kinyomott értekezés valamely tárgy felett, melyet a jelölt maga választ az orvostan vagy sebészet köréből. 2) szóbeli vitatkozás a választott, nemkülönbben több más tárgy felett, melyet a jelölt sorshuzás útján kap.

Az orvosi tiszt (officier de santé) tanfolyama csak három év és így összesen tizenkét beiktatásból áll, s mielőtt az orvosi tanfolyamra beállna, vizsgának vettetik alá a latin, görög és francia nyelvtanból, Franciaország története és földrajzából, nemkülönbben a számtanból. Az első év végén vizsgálatot tesz a természet- és vegytanból, továbbá az orvosi természetrajzból, a második végén pedig a boncz és élettanból. Az orvosi tisztjelöltek az orvostudorjelöltekkel minden tantárgyat együtt hallgatnak.

A harmadik év végén vannak a szigorlatok, melyek közül az elsőnek tárgyai: a boncztan, az élettan; másodikéi: az orvostan, sebészet és szülészet; a harmadikéi pedig az orvosi kóroda, a sebészeti kóroda, gyógyszerisme és gyógytan.

Minthogy az orvosi tiszt gyakorlatot csak azon megyében üzhet, melyben befogadtatott, csak kevesen vannak, kik azon oklevél után törekednek, kivéven a fogászokat, gyógyszerészeket és külföldi tudorokat.

Legyen bár a tanuló tudori vagy tiszt jelölt, a kilenczedik évnegyedtől kezdve a tizenhatodik végéig az orvosi kar szomszédságában levő valamely kórházban gyakorlati szolgálatokat kell tennie, s ezen idő alatt évnegyedenként csak akkor igtatják be, ha kórházi igazgatójától bizonyítványt hoz, hogy a megelőző három hónap alatt abbéli kötelezettségének eleget tett. Azon tanulóknál, kik valamely kórházban külső (externes) vagy belső segédorvosokká (internes) lesznek, a szolgálati idő mint olyan beszámíttatik, melyet a tanulóknak gyakorlat végett kell a kórházban tölteni. A.

Meghívás a magy. orvosi könyvkiadó társulat évi közgyűlésére.

A m. orvosi könyvkiadó társulat évi közgyűlése az alapszabályok értelmében a m. tud. akadémia évi gyűlése alkalmával lévén tartandó, az igazgató tanács határozata szerint az f. hó 23-dik napján d. u. 5 órakor a budapesti k. orvosegylet helyiségében tartatik meg.

Tárgyak: 1) A m. évi közgyűlés által a pénztár megvizsgálása végett kiküldött bizottmány jelentése. 2) Titkári jelentések a múlt évi működésről. 3) Az igazgató tanács egy harmadának megújítása az alapszabályok értelmében. 4) Választása 3 tagnak az összes tagok számából a pénzkézelség megvizsgálására.

Midőn a társulat t. cz. tagjait ezen közgyűlésre meghívni szerencsénk van, egyszersmind arra figyelmeztetjük, hogy szavazataikat az alapszabályok 20. §. értelmében f. hó 23-dik napjáig küldhetik be.

Pest, 1868. martius 6-kán.

Markusovszky Lajos,
társulati első titkár.

Vegyesek.

—α— A kir. magyar természettudományi társulat február 4-kén tartott szakülésében Wartha Vincze, műgyetemi tanár, az anilinszínekről, melyek jelenleg a festő-ipar terén oly nagy szerepet játszanak, tartott kísérletekkel és mutatóanyagokkal egybekötött igen jeles előadást tartott, s azokat, kik ezen tárggyal bővebben megösmernedni ohajtanak, a következő munkára figyelmeztette: „Das gesammte der Färberei und Druckerei mit Anilin-Farbstoffen auf Wolle, Baumwolle und Seide, von A. Beckers. Berlin, Verlag von Theobald Grieben.“ Az egész munka hat füzetből áll és színes kelmeminták vannak hozzá csatolva. Minthogy pedig ezen előadás a kiszabott időt egészen kitöltötte, Lengyel Béla előadása a vegyszülyokról a következő előadásra maradt.

—α— A helügyerség Pest városának azon határozatába beleegyezett, hogy a Rókushoz czimzett közkórházban kórboncznoki állás rendszeresíttessék, ezenkívül pedig még egy alorvos, segédorvos és szolgálka alkalmaztassék. Ez által úgy az alorvosok mint segédorvosok száma hétre, a szolgálké pedig hatra fog menni.

—α— Tü r c k tr., Bécsben, a gégetükrészt ny. rendk. tanára, legközelebb meghalt. Az idegkórtan körében több hasznavehető dolgozata van, melyek közül némelyek maradandó becsűek. A gégetükrészt terén szinte jelentékeny nevet vívott ki magának; de azon körülmény, hogy ama téren ügyesebb és szerencsésebb versenytársa által mindenhol megelőztetett, keserű tollharczra és meddő vitára ragadta, mit sokkal hevesebben és szenvedélyesebben űzött, mintsem hogy igazságos lehetett volna.

—α— Sutton tr., negyven éves korában elhunyt férfinál tüdő-ütéri táulatot talált. A tüdőben gümösödések voltak jelen. A beteg sok vért hányt. A mellhártya a jobboldalon alant meg volt vastagodva. A táulat vér által töltetett ki.

—α— Malgaigne-nyal történt a következő három eset, melyek egyikében a jelöltől kérdezte: „Miként jár ön el a szürkehályog eltávolítása műtéténél?“ „Én — Én“ habozott a fiatal ember „kiürítem a mellső csarnokot.“ „Igen jól van; s azután?“ A jelölt neki bátorodott, mert gondolta, hogy jó uton van: „Azután pedig kiürítem a hátsó csarnokot!“ „Felséges; és azután?“ „Én — Én — Én!“ „Miért ne, czédulát ragaszt ki, hogy bérbe adni való csarnoka van“ (chambre à louer). A másik jelölt eszesebb volt az előbbinél. Malgaigne a gyomor-nak telt és üres állapotban való mozgásait kérdezte tőle, nemkülönbben azon szerv sebeinek viszonylagos súlyosságát az említett állapotok szerint; hogy pedig a kérdést szabatosabban tegye fel, mondotta, „Tehát, ha önt párviadalra kihírnák, az előtte vagy utána való reggelizést tartaná-e helyesebbnek?“ „Uram! lokomre mondhatom“ hangzott a felelet „én előbb reggelizném, mert nem tudom, valjon utánna képes lennék-e enni.“ A harmadikban végül sebész (officier des santé) kérdezett, hogy a méhlepény kiválasztásánál miként járna el „Húznám a zsinórt.“ „És azután?“ „Húznám a zsinórt.“ „Jól van, de ha semmi se jönne.“ „Még erősebben húznám a zsinórt!“ „Eh uram! A kapus szinte úgy cselekednék mint ön.“

—α— Duch tudor által, ki Heidelbergben nyilv. rendkívüli tanár és az ottani orvosi járó-kóroda (Poliklinik) igazgatója, igen jeles munka adatott ki, melynek czime „Lehrbuch der Herzkrankheiten“ (Lipcse, Engelmann Wilmos kiadása, 1868). Alig van munka, mely a szívbetegségeket annyira terjedelmesen és oly tudományosan tárgyalná, s mindazok figyelmébe ajánlható, kik ezen tárggyal tüzetesen meg akarnak ösmernedni.

—α— Billroth tanár Bécsben a tűnyomás (acupressura) hasznossága felett következőleg nyilatkozik: „Hogy véleményemet a tűnyomás felett néhány szóval kifejezzem, mennyire tapasztalataim után itélhetek, mondhatom, hogy az a legtöbb esetben a lekötést pótolhatja, mely felett még némi előnyei is vannak; így lehetővé teszi a nagy sebfelületek heveny gyógyulását, mi a betegre nézve kétségbevonhatlan előny. Ezen eljárás a további használatra és tökéletesítésre minden tekintetben méltó.“

† Nagy-Britannia tudós világának legközelebb nagy halottja volt. Sir David Brewster-t értem, ki megtört testtel, de mindvégig munkás szellemmel 87 éves korában legközelebb meghalt. Neve a fénytann művelése és kifejlesztésében nagy szerepet játszott. Legnevezetesebb értekezetei a fényirányulás (polarisatio) körébe vágnak. Az edinburghi kir. társaság „Transactions“ folyóirata, a „The Edinburgh Philosophical Journal“, a „The Edinburgh Journal“, mely jelenleg „The London and Edinburgh Philosophical Journal and Journal of Science“ czím alatt jelen meg, végül pedig az „Edinburgh Encyclopedia“ Brewster szellemi munkaságának termékeivel igen dúsán ellátva, melyek nagyobb része Poggendorf „Annalen“-jeiben németül is olvasható. Ezenkívül megjelentek tőle: „The Kaleidoscop“, mely 1852-ben második kiadást látott, „Letters on natural magic“, „Treatise on optics“; továbbá „Life of Sir Isaac Newton“, s mint Newton életének legkitünőbb buvára ösmertetett, mely iránybeli terjedelmes tudományának köszönheti, hogy legújabb időben azon francia törekvés visszautasított, mely Newton felfedezéseit Pascal-nak tulajdonította, Newtont pedig irodalmi lopással (plagium) vádolta; ezenkívül még következő könyveket adott ki: „Treatise on Microscope“ és „The Stereoscope“. 1781-diki decemberben Sedburgh-ban (Noxford megye, Skóthon) született, s atya által papi pályára neveltetett, de a neki ajánlott lelkeszi állomást nem fo-

gadva el, gyógyszerészé lett, s végtére egész életét a természettannak szentelte, mely pályája fényes és jutalmazó volt ugyan, de eléggé rögzös, mert Nagy-Britanniában sok ugyan a törvényes szabadság, de emellett még több a szűkkeblű szokás és a bibliai elfogultság, mi a szabad röptű szellemmel bíró természettudósok életét nem egyszer megkeseríti, mint erre Hugh Miller és Combe esetei szomorú példákat szolgáltatnak. Maga Lyell is, a híres és nagynevű földismerő (geologus), kitünő munkája írása közben, honfiai ferde fogalma ellen sokat küzdött, minnek nyomára könyvében elégszer akadunk, midőn a biblia tételeit a tudomány igazságaival összeegyeztetni iparkodik, hol ezek egymással ellenmondásban lenni látszanak. Darwin nagy lélekereje kellett hozzá, hogy a tudományt a genesis angol társaséleti nyüge abból felszabadítsa, de Brewster virágzása, nagy tevékenysége idejében Darwin, az engesztelhetlen és rettenthetlen újító Angolországban és Skótiában azon korszakot még meg nem alkotta, melyben a természettudós minden irányban, minden tekintet és tartózkodás nélkül, egyedül a tudomány tényeit követve, szólhat és cselekedhetik, anélkül, hogy félni kellene, miszerint a közönség bűnbakjává lesz, mint volt a szelíd lelkületű, művelt elméjű, finom modorú, nemkülönben vidám és kedélyes magaviseletű Brewster, kinek szemére vették, hogy sokszor másképp gondolkozik mint a biblia, a templomba pedig keveset jár és úgy viseli magát mint valamely istentagadó. Még saját családjában is találkozott olyanok, kik elszörnyűködtek, hogy a szülei és rokonai által számára kitűzött orthodox pályát a természettannal cserélte fel. Azonban nagy volt benne a hit és meggyőződés az igaz iránt; ment tehát saját hajlamából választott pályáján tántoríthatlanul, folytonosan számtalan újabb és újabb kísérleteket téve s szakadatlanul dolgozva. Az edinburghi királyi társaság titkárává megválasztván, részben Edinburgh-ban, részben Tweed melletti jószágán, Allerley-ban lakott. Volt a st. andrews-i skót egyetem főnöke (principal) is. Végtére tudományos érdemei előismerésűl baronet-ségre emeltetett, s általában mindenki által tiszteltetve fejezte be tudományos felfedezések és tettekben dús életét. Meg kell említenünk még az öt évtől azon nagy kitüntetését, hogy az 1851-diki londoni béke-értekezleten ő elnökölt.

Visszaigazítás. Hermann Adolf tudor úrnak igazítására sajnálattal bár, de meg kell jegyezmem, hogy a cholérát mindjárt a hagymáz mellett, e kettőt és-sel egybekötve, csakugyan mondotta; valamint azt is valóban mondotta, hogy egy-két izzagjósat megkopogtatott anélkül, hogy ezeknél nagy lépre akad volna. Egyébiránt épen nincs szándékom a szónok urat gyanúsítani, mert természetesnek találom, hogy, ha valaki halvaszülött gyermek életereje mellett ihletten s talán kissé hosszasan improvisál, felocsúdván mámorából saját magára nem ismer s elcsodálkozik, hogy midőn a halottat feltámaszthatni vélte saját magát melléje halottként terítette ki.

Főlkérés a természettan művelőihez.

A m. orvosok és természetvizsgálók Rimaszombatban tartott XII. nagygyűlése egy természettani magyar műszótár készítését határozta el, s állandó középponti választmányát bízta meg ama természettani műszótár létesítése végett szakfériakat kérni föl. E határozat értelménye szerint, aláírott az áll. középp. választmány nevében és határozatából bizalmas tisztelettel kéri fel a haza természettanára it és szakfériait, hogy a nagygyűlés által tervezett természettani magyar műszótárnak érdekében sziveskedjenek természettani műszavaik lajstromát kéziratban vagy nyomtatványban az áll. középp. választmány t. elnökéhez, Kubinyi Ágoston ur ő mlgához (Pestre, a nemzeti muzeumba) f. évi julius végeig beküldeni. A beküldés eredménye a t. beküldők nevével együtt az Egerben tartandó XIII. nagygyűlésen fog közzététetni.

Kelt Pesten, 1868. febr. 24.

P o o r I m r e t r. s. k,
a m. orvosok és természetvizsgálók áll. középp.
választmányának e. i. jegyzője.

Pályakérdések.

1) A magyar orvosok és természetvizsgálók áll. középponti választmánya pályázatot nyit Májer István esztergom-főegyházmegyei

kanonok úr által indítványozott száz frtnyi jutalomra érdemesített következő föladat megfejtésére:

Készítessék a nép számára felvilágosító, útba vezető és ösztönző értekezmeny a gazdasági iparról, mely magában foglalja az úgynevezett ipar- és kereskedelmi hazai növények, példáulú sáfrány (crocus sativus), paprika, mályva, festő buzér, szömörce (rhus cotinus), napraforgó, stb. természetét.

A kitűzött célnek leginkább megfelelő értekezmeny száz új fttal jutalmaztatik.

Az idegen kezzel írott értekezmeny jeligés levelkével ellátva f. é. jun 30-ig küldessék Pestre az áll. középponti választmány elnökéhez a nemz. muzeumba. A pályanyerés n. m. orvosok és természetvizsgálók f. é. XIII. nagygyűlésében Egerben fog kihirdettetni és jutalmaztatni.

A m. orvosok és természetvizsgálók áll. középponti választmánya nevében. — Pesten 1868. febr. 10.

2) A magyar orv. és természetvizsgálók áll. középponti választmánya pályázatot hirdet a Rosnyó- és Dobsina városok t. közönségei által kijelölt s kétszáz frtnyi jutalomra érdemesített következő föladat megfejtésére:

Derítessenek föl azon okok, melyek Gömörmege bányászatának nagyobb fölvirágzását eddig akadályozták, és sorolassanak elő azon módok, melyek alkalmazása által ezen bányászat fölvirágzása előmozdítatnék.

E föladatot leginkább megoldó értekezmeny Rozsnyó városa részéről 100 új fttal, Dobsina város részéről szintén 100 fttal, fog megjutalmaztatni.

Az idegen kezzel írott értekezmeny, jeligés levelkével ellátva, f. é. jun. 30-ig küldessék Pestre az áll. középp. választmány elnökéhez a nemzeti muzeumba. A pályanyerés a. m. orvosok és természetvizsgálók f. é. XIII. nagygyűlésén Egerben fog kihirdettetni és jutalmaztatni.

A m. orvosok és természetvizsgálók áll. középponti választmánya nevében. — Pesten 1868. febr. 10.

K u b i n y i Á g o s t o n, P o o r I m r e t r.,
a m. orvosok és természetvizsgálók állandó választmányi jegyző,
középp. választmányának elnöke.

Hetiki mutató

a pestvárosi polgári kórházban 1868. febr. 28-tól egész 1868. mart. 6-ig ápolt betegekről.

1868.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógyult		összeg	beteg		összeg	beteg		szülönő	gyermek	elmekör	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Febr. 28.	23	16	44	15	21	36	7	1	8	535	448	8	10	28	1029
29.	22	19	41	23	4	27	4		4	530	463	8	10	28	1039
Mart. 1.	24	13	37	30	13	43	5	2	7	516	461	1	12	29	1026
" 2.	25	21	45	25	7	32	6	1	7	510	473	8	13	29	1033
" 3.	29	20	49	38	51	49	2	1	3	508	475	8	11	28	1030
" 4.	35	12	47	15	12	27	3	3	6	525	474	7	11	27	1044
" 5.	23	21	44	23	12	35	3	2	5	527	476	7	11	27	1048

Pályázat.

Szeged szab. kir. város közönségének idei 57. számú határozatával a Szeged alsóvárosi kerületi, évi 400 frt fizetéssel ellátott, és a kerületbeni állandó lakás, a kerületbeni szegény betegek ingyen gyógyítása, a közegészségügy állapotára vonatkozó és orvosrendőri hatáskörbe vágó körülmények feletti ügyelet, hatósági, vagy főorvosi utasítás folytán a törvényszéki esetekbeni közreműködés köteletségével egybekötött orvosi állomásnak orvostudorral leendő betöltése tekintetéből pályázat nyitattván, azt elnyerni óhajtok felhivatnak, hogy kellőképp felszerelt kérvényeiket f. évi első napjáig a városi tanácshoz benyujtsák.

Szegeden, 1868. febr. 28-kán tartott tanácsülésből.

R é h , polgármester.

Közegészségügy és törvényszéki orvostan.

Melléklet az „ORVOSI HETILAP” 10-dik számához.

1-ső szám.

Vasárnap, martius 8-án.

1868.

Tartalom: Patrubány Gerő tr. Felterjesztés a m. k. belügyminiszteriumhoz a „központi oltó-intézet” rendezése tárgyában. — Korányi Frigyes tr. Beszámíthatási képesség a gyujtogatás egy esetében. Törvényszéki orvosi felülvélemény. — A közegészségi osztály a német természetvizsgálók és orvosok 1867-dik évi nagygyűlésén. — A kurara-al kikutatása és különválasztása a strychnin-től. — A thallium kimutatása törvényszéki esetekben — Tiszti orvosi jelentés Pestvárosa egészségügyi állapotáról 1868-dik évi január hónapban.

Patrubány Gerő tr. a vezetése alatt álló „központi oltó-intézet” rendezése végett a m. k. belügyminiszteriumhoz benyújtott felterjesztése.

Nagyméltóságú magyar királyi belügyminiszterium!

Alólirott a nagyméltóságú magyar királyi helytartótanács 1863-dik évi martius 30-án 2398-dik szám alatt kelt kegyes intézkedése folytán a központi oltó-intézet igazgatójává neveztetett ki azon értesítéssel, „hogy működéséről szóló jelentéseit, s az oltási ügy előmozdítására netalán szükségesnek mutatkozó indítványait közvetlen a nm. magyar kir. helytartótanácsához terjeszse fel.”

Ennek alapján alólirott idecsatolja eddigi működéséről szóló jelentését, jelesen 1862-ik évtől kezdve, mely évben már az oltási ügy kezelője volt, ugyszinte az oltóintézet 1863, 1864, 1865, 1866, 1867-dik évi működéséről szóló jelentését együttesen rovatos kimutatásokban.

Az oltásiügy előmozdítására szükséges, különösen az oltóintézetet érdeklő javaslatait pedig a következőkben van szerencséje fölterjeszteni:

A védhímlőoltás fontos közegészségi intézkedés, mely a művelt világ államaiban e század eleje óta üzetik, s a hímlő előbbeni századokban uralkodott járványos s ragályos terjedésének és rémületes pusztításainak gátat vetett, daczára a közlekedés ez idő óta felmerült könnyűségeinek, s az emberi érintkezések szaporodásának. Hazánkban is ezen század kezdete óta állami közigazgatási intézkedések tárgya; végrehajtásának közgei: a hatósági orvosok s a központi oltóintézet, mely Pesten székel.

Elutasíthatlan feladatommá vált ezen központi oltóintézetnek célját, jelen állását s az intézet körül szükségesnek mutatkozó reformokat tárgyalni, illetőleg a nm. m. kir. belügyminiszteriumnak kegyes figyelmébe ajánlani.

A központi oltó-intézetnek célja:

A) Hogy a nyilvános és ingyen való oltás által a főváros területén mindenkinek alkalom nyujtassék gyermekei beoltására és a felnőtteknek az ismét oltásra.

B) Hogy az intézetben az orvos- és sebész-tanulóknak az oltás körébe tartozó ismeretek megszerzésére s az oltási műveletek gyakorlására alkalom nyujtassék.

C) Hogy a folytonos oltás által szakadatlanul jó minőségű úde védhímlőnyírki álljon az igazgató rendelkezésére, melyből az egész országban a megyei és városi főorvosokat hímlőmagszakadás vagy elfajzás esetében kellő minőségű védnyírkiellát-hassa.

E felett koronként az oltási generatiók is még nem humanizált tehénhímlővel ez intézetből frissítendőkk fel.

Az oltóintézetnek a fentebbi célra vonatkozó berendezését és jelenállását vázolni kell az egész ügykezelés leírásával azért, hogy annak hiányai s az ezek fedezésére irányzott reformok szükségessége kideríttessék.

Előre kell bocsátanunk, hogy nálunk, valamint a korona országokban, a közvetlen oltási kényszer nem divatozik; de igen a közvetett kényszer, mely áll a nagyméltóságú m. kir. hely-

tartótanács sok e tárgyra vonatkozó rendeletei szerint olyan intézkedésekből melyek szerint oltási bizonyítványok nélkül a gyermekek nyilvános iskolába, nyilvános vagy magán növeldebe, intézetekbe, czéhekbe stb. föl nem vehetők, de ezen rendeletek nem mindenkor és nem mindenütt tartatnak meg.

Az oltási ügykezelés az intézetben következő:

1-ör. Hogy minél könnyebben hozzáférhessen a közönség, különösen a szegény munkás nép kenyér keresete elhanyagolása nélkül mióta az oltó-intézet kezelését átvettem, az oltásokat az orvosi egyetem épületében évenként april hónaptól kezdve septem-ber végeig hetenként kétszer, vasárnap és csütörtökön végzem.

(Télen az oltásokat csak kivételesen, sürűbben előforduló hímlőzések esetében keresi fel a közönség, mint az idén is történt, s ilyenkor hetenként egyszer vasárnap végeztetnek az oltások.)

A forduló hét ugyanazon napján és óráiban tartom a vizsgálatot, mely alkalommal az illetőknek az oltás sikeres eredményről nyomtatott bizonyítványokat szoktam kiállítani.

Ekkor van ideje a karról történő tovább oltásnak, a felnőtteknél az ismét oltásnak, s az intézet szükségletei számára alkalmas egyéniségekből az úde nyírki (hímlőmag) szedésének.

Azonban a nép, mely az állam ezen közegészségi gondoskodását igénybe veszi, részint alaptalan előítéletből, részint hanyagságból, a vizsgálatra a már beoltottnak csak kis részét hozza vissza annyira, hogy néha maga a tovább oltás is gátolva van; a nyírkszedés pedig épen lehetetlen, sőt némelyek a jegyzőkönyvbe bevezetett lakásaikat hibásan iratják fel, hogy ezáltal az utánok való tudakozódást is kikerülhessék; — újabb időben a nép oltás végett mindég tömegesebben keresi fel a városi kerületi orvosokat, de különösen a nyilvános gyermek gyógyintézeteket, és pedig azért, mert e helyen védnyírki az oltoncztól nem szedetik.

A vizsgálatra meg nem jelenők nem kapnak ugyan bizonyítványt, de egypár hét mulva eljönnek érte, a mit elvégre is a fogamzás eredménye szemmel látható lévén, tőlök megtagadni nem lehet, s így az intézet a kölcsönös viszonyosságra s egyik legfontosabb céljára a nyírki szedésre nézve ki van játszva.

2-ör. Az intézet céljának B pontjára nézve, mely a tanügy körébe tartozik nincs észrevételem, mert annyi materiale mindig van, mennyi a demonstrációkra és gyakorlatokra szükséges, de különben is ezen pont az orvostanári testület közvetlen felügyelete alá van rendelve.

3-ör. Az oltóintézet céljának C pontja alatti feltételeit az első pontban találja meg, mert ez azon forrás, melyből igényeit kielégítheti s melynek jelen állását s a nyírkszedésre vonatkozó nehézségeit fentebb leírtam, ha ugyanis az oltonczok vizsgálatra be nem hozatnak, kiapad az oltóintézet kútforrása, melyhez még a nm. m. kir. helytartótanács rendeletei által a megyei és városi hatósági orvosok, fegyenczházak orvosai, katonai orvosok is utasítva vannak, honnét az említett hatóságok és hatósági orvosok ingyen szokták a védnyírki postá utján megkapni.

Eredetileg az intézet csak kisegítő volt és lehetett, azonban a megyei kormányzók és megyei főorvosok mindinkább jogosítva hiszik magukat egyenesen az oltóintézetre támaszkodni, — innen van, hogy egyes megyék egyszerre 12—24 üvegese védhímlőnyírki is kérnek néha és haladéktalanul az intézettől, alkalmasint minden járás vagy község orvos részére, holott a védnyírki lehet-

séges évről-évre a megyékben fenntartani, a mint hogy ez egyes megyékben a megyei főorvos erélyes körültekintése mellett törté-
nik is, — sőt már a községek orvosai is felhatalmazottaknak ér-
zik magokat nyirkért egyenesen a központi intézethez folyamodni,
— a helybeli magán orvosok szinte elvárják, hogy privát szükség-
leteikben őket az oltóintézet segítse ki.

Míg ezen tények egyrészt az oltás általános elterjedésének
kedvező és csalahatlan tanui, másrészt az eszközeiben hiányos s
mostoha állapotban levő intézetre legyőzhetlen teherként nehe-
zednek.

Azért gyakorlatinak látszott előttem s kénytelen voltam a
hatóságok s hatósági orvosok igénykörüket túlhaladó követeléseit
a lehetőség és szükségesség mérvére leszállítani, s így a hozzám
beérkezett megkereséseket, beérkezési időrendben úgy elégíteni
ki, hogy különös figyelemmel lévén a megyei főorvosokra, katoná-
s fegyverházi orvosokra, azoknak két üvegesse védnyirket szok-
tam egyszerre küldeni, ezután elégitém ki a járási és községi
orvosok igényeit; így követelte ezt nemcsak a nyirk korlátolt
mennyisége, de az oltóintézet költségére szánt évi átalány mennyi-
sége is (melyről alább lesz szó.)

Valóban szerencse, hogy ezen hat év alatt, ha volt is há-
romszor mérsékelt himlőjárvány az országban, az igen kis fokú
volt, mert az 1-ső pontban jelölt körülményeknél fogva az oltóin-
tézet nem lett volna képes nagyobb mennyiségű védnyirket kül-
deni szét, pedig járványok alkalmával különösen szükséges, hogy
a felnőttek is haladéktalanul ismét beoltassanak.

Az intézet azon fontos céljára nézve, hogy a védhimlőnyirk
a tehenekre való visszaoltások által koronként meg-
újíttassék egyáltalában semminemű eszközökkel nem bír, pedig a
védhimlőnyirk bármi okból elfajulása esetében, csak ezen az uton
lehet biztos új generációt kezdeni; e felett nem lehet megtagadni,
hogy az esetleg lehető fertőzések ellen a b s o l u t b i z t o n s á g o t
csak ez nyújthat; innen van, hogy orvosok és magánosok ilyen
még nem humanizált tehenhimlő nyirkért gyakran megkeresik az
igazgatóságot, s hajlandók volnának azt nagy áron is megszerezni,
de erre nézve az intézet eszközökkel egyáltalában nem bír.

5-ör. Az intézet egész személyzete áll: egy intézeti igazga-
tóból, s így ő kell, hogy vezesse a jegyzőkönyvet, vizsgálja és vá-
logassa ki az oltonczokat, az alkalmatosakból tovább oltson, véd-
nyirket szedjen, bizonyítványokat állítson ki, továbbá a védnyir-
ket elpakolja, postára adja, levelezzen stb. Ezen igazgatónak semmi
fizetése sincs.

6-ör. Az intézet jelen állásának kimerítő ismertetéséhez tar-
tozik az is, hogy mibe kerül az államnak az oltó-intézet évenként?

Ez 126 frt az oltó-intézet szükségleteire szánt évi átalány-
ból áll, mely összeg a pesti gyűjtő pénztárból bélyeges
nyugta mellett utólagosan szolgáltatnak ki, s így azt az
intézeti igazgató kell, hogy az intézetnek, illetőleg az államnak,
előlegezze.

Ezen átalány dobozok, üvegesék, papír és spanyolviasz vé-
telére fordítatik, e felett nagyon rossz időben, hogy az oltás meg
ne akadjon, ebből fizetett kocsin hozatja be az oltonczokat, ebből
vétetik jegyzőkönyv, oltó eszközök, s fedeztetnek a nyomtatványok
költségei, továbbá ugyan ebből díjaz még egy segédet is, ki ren-
desen 5-öd éves orvosnövendék, s a himlőoltásokra szorgalmasan
eljárván e műveletekben némi gyakorlattal bír.

Az oltó-intézet szükségleteire vonatkozó javas- latok.

Egy államban sem létezhet intézet eszközök nélkül,
adminisztratív közeg személyzet nélkül, hiva-
tal szabatosan körülírt köteleességek és jogok
nélkül. — Azért ezekre vonatkozólag az intézetnek szükségle-
teit következő pontokban van szerencsém előterjeszteni:

1-ör. Az intézet céljának A pontja nemcsak cél, de egyut-
tal eszköze is lévén az intézet C pont alatti feladatának, szükség-
es az intézetet oly alapra fektetni, hogy mentől nagyobb
legyen benne az anyagforgalom.

Shokásban van, hogy a városi kerületi orvosok is oltanak s
ezen oltásokért fejenként 10¹/₂ kr jutalmat húznak az államtól, de
védnyirket nem szolgáltatnak; ezen díjazás a

központi oltóintézet területén Pesten töröltes-
sék el, és pedig azért, mert a központban ez felesleges kiadás,
miután az oltó-intézetben nyilvánosan és ingyen mindeki oltatik,
de különösen mert kevesbíti a forgalmat a központi oltó-
intézetben s ezáltal a védnyirk szedhetés is megkeves-
bítettetik.

2-ör. A közvetett kényszer eszközei szorosan tartas-
sának meg; az iskolák, nevelő-intézetek, czéhek stb. hatóság-
gilag odautasítandók, hogy a sikeres oltásról szóló bizonyítvány
nélkül senkit kebelükbe felelősség, sőt büntetés terhe alatt be ne
fogadhasanak, sőt ilyen bizonyítvány nélkül házassági esketések
se történhessenek.

3-ör. Azok, kik az oltó-intézet jótékonyágát élvezik, a for-
duló s a beoltástól számítandó 8-dik nap kivétel nélkül tar-
tozzanak a vizsgálatra megjelenni (csak fontos ok, betegség
esetében, igazolva maradhasanak el). S ha az oltoncz s tüszői al-
kalmatosak, az igazgató belátása szerint tovább oltásra vagy nyirk
szedésre tartozzanak anyagot szolgáltatni; — meg nem jelenők bi-
zonyítványt ne kapjanak, s ha később bizonyítványt kérnek, az
csak két forint befizetése mellett adassék ki,
mely összeg az oltási állampénztárba folyjon
be; —

vagy pedig, a mi még alkalmasabbnak látszik, a vizsgálatra
meg nem jelenőknek küldessék meg a bizonyítvány azon értesítés-
sel, hogy miután a köteles vizsgálatra meg nem jelentek,
büntetés ké p az oltásért 1 forintot, a bizonyítványért 1 forintot
összesen két forintot tartoznak fizetni; ezt egy intézeti szolgál-
végezze. — Egy ilyen szolgál, ki különben városi pandur is lehet,
ugyis szükséges, az oltási napokon a tolokodás meggátlása, s a
rend könnyebb fentartása tekintetéből. — Ezen szolgál a befolyt
összegeből díjaztassék.

Ezen büntető eljárásnak bármelyik elfogadott pontja nyom-
tatott czédulák alakjában az oltáskor jelentkezőknek tudomás és
mihez tartás végett kézbesítettessék.

4-ör. Általános tapasztalati tény, hogy téli időben oltásra
nem jelentkeznek, de hogy az oltási folyamat akadályt ne szen-
vedjen, az oltóintézet a leendő lelenczházzal kapcsolatba hozassék,
mint másutt is, különösen Bécsben van.

5-ör. Hogy a tehenekre való visszaoltás által
a védhimlőnyirk megújíttathassék, a pesti állat-
gyógyintézetben egy külön helyiségben e célra
4 tehen tartassék államköltségen, ezek a visszaoltás
után koronként cseréltessenek ki. — Az ezen tehenekről szedett
még nem humanizált nyirk a magánosoknak magas árért adható
el, mely összeg ismét folyjon be az oltási alap pénztárába.

6-ör. Szabatosan határozatassék meg, hogy mely hatóságok és
hatósági orvosok folyamodhatnak hivatalosan az intézethez nyir-
kért és az milyen mennyiségben szolgáltatandó ki az illetőknek.

Tapasztalásból tudom, hogy magok a megyék szívesen meg-
fizetnék a nyirket, mert többször felszólítottam, hogy a kért véd-
himlőnyirk árát írjam meg, de e tekintetben, sőt egyáltalában
semminemű utasítással nem bírván, azt mindég díj nélkül kül-
döttem meg. — Meghatározandó továbbá, hogy a magán gyakorló
orvosok, a hatósági orvosok kielégítése után, minő felvételek mellett,
illetőleg minő díjért kaphassanak védnyirket az intézetből, mely
összeg szinte az oltási alap állampénztárába folyjon be.

7-ör. Az igazgatóság személyzete rendezendő; az
igazgatón kívül egy rendes, legalább 400 frt évi fizetéssel ellátott
segéd elkerülhetlenül szükséges, különösen ha ezen reform javas-
lat első pontja elfogadtatik, mert ez esetben a forgalom az inté-
zetben legalább 10-szerte nagyobb lesz.

Ezen segédet, ki már okleveles orvos tudor legyen, az igaz-
gató jelölje ki s a belügyministeri umnak kinevezés végett ter-
jeszse fel

Ezenkívül egy szolgál, vagy városi pandur adassék az igaz-
gató rendelkezésére.

Az intézeti igazgatót illetőleg, nem lehet, hogy az állam
ezen fontos közegészségi ügy kezelésével járó szigorú pontosságot,
lelkiismeretes ovatosságot, és sok fáradságot igénylő s felelőséggel
járó hivataloskodást, egy állampolgártól minden díj nélkül elfo-
gadja.

Ezekben foglaltatik ez idő szerint mit az oltó-intézet érdekében felterjeszteni mulhatlan kötelességemnek tartottam, bátor vagyok a nm. belügyministerium figyelmét felkérni arra, hogy míg egyrészt ezen javaslatok elfogadása által az intézet, a mennyire ez a közvetlen oltási kényszer s lelelencház hiányában lehetséges, céljának megfelelő berendezést nyer, ugy másrészt ugyanaz az államnak reá fordított költségeit fedezni képes.

A költségek ugyanis ezen új terv szerint volnának :

1-ör. Az állatgyógyintézetben tehének tartása.

2-ör. A személyzet díjazása.

Bevételek volnának :

1-ör. A szokásban volt, de megszüntetendő díjazása a városi kerületi orvosoknak.

2-ör. A még nem humanizált tehen-himlő eladásából, s a magán gyakorló orvosoktól a védhimlőnyirk díjából befolyó összeg.

3-ör. A bizonyítványokból befolyó díj, a 3-dik pont bármelyik módja szerint.

A tavasz kezdetével ismét sok megkeresés fogja igénybe venni az intézetet, kérem azért a nm. kir. belügyministeriumot, hogy a most felterjesztett javaslatokat foganatosítani kegyeskedjék, annyival inkább, mert az országban ezen fontos közegészségi ügy adminisztrálásának egyik főfeltétele csakugyan egy céljainak megfelelő oltó-intézet.

Midőn 1863-ban az oltó-intézet igazgatóságát átvállaltam, tettem ezt azon reményben, hogy ezen világszerte elősmert s államilag figyelemre méltatott közegészségi ügyben annak rendezése által a közügynek szolgálatot tehetek, — az elmúlt idők nem voltak alkalmasak arra, — de most eljöttnek hiszem az időt, melyben a nm. magyar kormány ezen intézetet céljára szükséges eszközökkel felruházni képes és kegyes leend.

Ezen reményben nyujtom be reformjavaslatomat, egyuttal teljes tisztelettel kérvén, hogy a nm. m. kir. belügyministerium a központi oltó-intézetet akár a most előadott, akár saját organumai által teendő javaslatok alapján haladéktalanul rendezni kegyeskedjék.

Kelt Pesten, 1867. év dec. 8-án. stb.

Dr. Patrubby Gerő

a központi védhimlőoltó-intézet igazgatója.

A felterjesztéshez csatolt részletes évi kimutatások értelmében 1862. év január 1-től 1867. december 1-ig az intézetben összesen 2907 egyén oltatott be; ezek közül 2470 kisdéd és 437 újra oltott felnőt volt. A kisdédek életkorára nézve 234 volt hat hónapnál ifjabb, 1143 egy évnél idősb; az oltás eredményének utólagosan ellenőrizhető 1385 esetéből 1315-ször történt fogamzás. Az újra oltott felnöttek közül 372 eset lön utólagos vizsgálat tárgyává, ezek között a fogamzás száma 44. Az intézet forgalmának aránytalanul nagyobb száma május és junius hónapokra esik, legkisebb a forgalom octóbertől martiusig. Az újraoltások az ez időközben három ízben jelentkezett himlőjárványok idejével esnek össze. A beoltott védhimlő lefolyásában rendellenesség egyetlen esetben sem észleltetett. A kimutatás körét tevő hat év alatt az intézetben 248 orvos- és 239 sebész-növendék nyert az oltásra nézve utasítást. Védhimlőnyirk hatósági orvosoknak ez idő alatt 1256 esetben küldetett az intézet által.

Beszámíthatási képesség a gyűjtogatás egy esetében.

A m. k. egyetem orvostanári kara felülvéleményével.

Közli KORÁNYI FRIGYES tanár.

T é n y á l l á s.

L. K. X. megyei Y. illetőségű hajadon 1865 év april 30-án, felhasználva testvéreinek és rokonainak szent ájtatosságnáli távollétét, gyufával a szomszédságban fekvő alacsonyabb és ennél fogva könnyebben elérhető ház szalmafedelét felgyújtá; e tűzvész folytán a vádlott nő testvéreinek lakháza valamint még 33 ház és 25 pajta elhamvasztatott. E tett után a szomszéd helységbe távozott

s ott ismerősének M. A.-nak beszélgetés közt bevallotta, miszerint ő, testvéreit a rajta elkövetett rossz bánásmód miatt megboszulandó, azon számítással gyujtotta fel az említett házat, hogy miután a szél éppen testvérei laka felé fújt, általa ez is felgyuljon. M. A. ez önvallomás alapján a tény azonnal feljelentvén, a vádlott befogott és ellene a vizsgálat megindítatott; a vizsgálat folytán a vádlott újra bevallá, hogy ő szándékosan gyujtotta meg a szomszéd házat.

X. megye fenyítő törvényszéke 1865. julius 21-kén tartott ülésében a vádlott felett hozandó ítélet kimondása előtt elrendelte, hogy annak lelki állapota felett orvosi vizsgálat tartassék, s ezzel A. tr. főorvos és B. járásorvos bizattak meg.

Orvosi vélemény. 1865. sept. 7-kén.

L. K. állítólag 24 éves parasztleány, beteges, gyöngye testalkatú, előrement t é r d i z l o b következtébeni merevség miatt jobb lábára sánta, különben egészen egészséges, szülői, különösen anyja korán elhaltak, 3 élő testvére mind egészséges. Kisdéd korában váltólázban szenvedett. Iskolába járt, hol olvasni tanult, mit azonban már elfeledett; 16 éves koráig apja házában tartózkodott, de sógornéi üldözése miatt nem maradhatván otthon, szolgálni ment s több éven keresztül több helyen próbálta szerencséjét, míg végre a fennemlített izületlobban megbetegedvén hazavitetett. Betegsége alatt valamint meggyógyulta után övéi, különösen sógornéja rosszul bántak vele, éhséggel kínozták s folyton azon igyekeztek, hogy a házból ismét elűzhessék. Ez időbeni állapotát s helyzetét vádlott igen keservesnek festé. — Az elkövetett bűntényt bevallá, sőt azt állítá, hogy azt már rég akarta kivinni, csak kellő alkalomra várt és tettét most sem bánja, habár érte halált kellene is szenvednie, legalább keserű életének végeszakad. Később újra odanyilatkozott, hogy bűnös tettét azért bánja, mivel általa nem csak testvérei, hanem más ártatlanok is károsultak. E vizsgálat alapján a fő- és járásorvos odanyilatkoztak, hogy L. K. nem elmebeteg; benne a balviszonyok, rossz bánás, neveléshiány, kóbor, feslett életmód folytán minden morális érzelm kihalt, s tetteit öntudatának teljes birtokában, szabad akaratból és gonosz, megátalkodott boszú b ó l k ö v e t t e e l.

A vádlott nő saját vallomása, a tanúk hiteles bizonyítéka és ezen orvosi vélemény alapján X. megye 1866. évi april hó 7-én tartott fenyítő-törvényszéki ülésében a tisztí ügyész tettesnek halálra ítéltetését követelte.

L. K. védő ügyvéde fölveti, miszerint: abból, hogy a vádlott nő a bűn elkövetését beismeri, még korántsem következik, hogy azt csakugyan ő követte légyen el, mivel szomorú viszonyai, szenvedései oly lelkiállapotba hozhatták, hogy a tett magára vállalása folytán remélte, hogy szenvedései véget érnek; vagy pedig talán éppen a büntetéstől félelemből ismerte el ama bűntényt magáénak. De föltevé, hogy a tettet elkövette, azt a reá ható sok oldalú keserűség által felidézett ellenállhatlan indulat befolyása alatt követte el. Ez okokból a védő védenzét a halálbüntetés alól felmentetni kéri.

A törvényszék a vádérvekre támaszkodva halálos ítéletet mondott. Ezen ítélet ellenében a törvényszék két tagja különvéleményt adott, melyben részint jogi tekintetknél fogva, részint mert a tettes büntetést legyőzhetlen elkeseredés befolyása alatt követte el, a halálbüntetés helyett 10 évi nehéz fogságra szavaznak.

Az ítélet a m. k. ítélőtáblához felülvizsgálat végett áttétetvén, a k. tábla, a helyszíneinek birói megismerését, új tanúk kihallgatását és újabb orvosi vizsgálatot rendelt el; az utóbbit azért, mert egyik tanu vallomása szerint tettes esetenként ördög látásában szenved.

Az X. megyei főügyési hivataltól ez alapon új felszólítás intéztetett a megyei főorvoshoz, hogy a fogházban levő L. K. lelkiállapota újlag megvizsgáltassék. Az orvosi vizsgálat csakugyan megtörtént 1866-ik év november hó 28-kán és ezt követő napokon, a főorvos és járásorvos által. A vizsgálati jegyzőkönyvből következők vehetők ki.

A vádlott nő testileg egészséges, kivéven hogy csak minden 2 hónapban jelenik meg tisztulása és időnként főfájásában szenved. Továbbá a vádlott nő azt állítja, hogy éjje-

lenkint már évek óta nyugtalan, rémes álmai vannak, a midőn különös alakok, névleg veres sipkás gyermekek jelennek meg előtte, e megjelenés néha nappal is előáll 12 óra körül, ez alakok körülötte tánczolnak, sőt taszigálással leülni kényszerítik; e gyermekek alakok néha a vele rosszul bánó fivéreibe és sógornéiba változnak át. — Azon kérdésre, hogy ezen álmairól a vádlott nő tett-e már valakinek említést, vagy pedig mért nem fedezte azt fel az első orvosi vizsgálat alkalmával, azt válaszolá: attól félt, hogy ha ez álmólátást elmondja, akkor az éjjel megjelenő gyermekalakok őt megverik.

Azon kérdésre ismét, valjon azon napon, midőn a gyújtás történt, megjelentek-e az említett alakok, azt felelé vádlott nő, hogy igen, — néhány órával azelőtt megjelentek és őt a ház felgyújtására unszolták, ő néhány lépésnyire volt a felgyújtott háztól s nem tudja hogyan gyúlt meg. A gyermekek egyike nem gyufát, hanem darabka vörös fát adott neki, mit a házra dobott. Midőn a tűz kiütött, testvére gyermekeivel a templomhoz akart menekülni, a vörös sapkás gyermekek azonban oda nem bocsátották.

Néhány fogoly társa igazolta, hogy nekik szintén tett már több ízben ily közléseket álomlátásairól; de az örökös szolgaszemélyzet a vádlott nőt sem nappal sem éjjel, betegség vagy őrjűngés jeleit nem látta. Az orvos előtt azon vallomást is tevő, hogy ezen álomlátásait midéig szédelgés előzi meg, a midőn azután nem sokat tud magáról. November 30-kán, a járásorvos jelentése szerint, L. K. a reggeli órákban rosszul lett, az említett orvos őt magánkülső állapotban, fekvő helyzetben találta a börtönben, de rajta semmi lázas vagy vértolulási jeleket nem talált, érütése, színezete, hőmérséke rendesek voltak, ez okból az orvos színlelésnek tartván az állapotot, fenhangon rendelt égőgyertyát és spanyol viaszt, hogy azt bőrre csepegtesse, mire a vádlott azonlan felsóhajtott és nyögni kezdett. Később az orvos őt ismét meglátogatván tökéletes ép testi és lelki állapotban találta, szinte ilyen volt másnap december hó 1-jén is; u. a hó 2-kán azonban vádlott figyelmezteté előre a járásorvost, hogy rohama 11 órakor délelőtt be fog állani, ki is a kitűzött időre megjelent, de későn, mert a roham, mint vádlott állítá, már elmúlt volt. Egy ott foglalkozó nő, azt következőleg írta le:

Körülbelül fél tizenegy órakor a vádlott nő ágya mellett állván, ide-oda nyugtalanul biczeni kezdett, majd egész testét reszketésség fogta el és nyögött, végre panaszkodni kezdett, hogy ma az álmoképi gyermekek őt igen összeverték és nagyon sirt; az egész roham vagy egy negyed óráig tartott. — A roham után teljesen jól érezte magát. Ez időtől december 16-ig rajta semmi kóros tünet nem mutatkozott, s magát egészen egészségesnek is vallá. December 16-kán azonban, szintén előre mondva, következett be új roham, melyen a járásorvoson kívül, még több törvényes egyén is jelen volt. A beteg oldalvást ledült ágyára, két lábszárát kifeszíté, bal föl- és alkarja reszketni kezdett, s ez állapot vagy 2 perczig tartott, mire ismét felült és jó étvágygyal evett. Az orvos a roham alatt azon kérdést intézte hozzá, valjon látja-e most a megjelenni szokott gyermekeket? Mire a vánkosa alá mutatva azt felelé, hogy „itt-itt.” A roham alatt látái nem voltak kitágulva, fénybehatásra összehúzódtak, arcának és bőrének színe nem változott, arcvonásai nem torzultak el, és reszketés csak a balkaron volt észlelhető, érlökése 89 egy percz alatt. Azt is erősen állítá a vádlott, hogy rohama pontosan minden 3 hétben jelenik meg, noha az épen most leirt is elébb beállt. Ezután 1867. jan 21-kéig jól érezte magát s rohama nem volt, e napon kellett volna ismét a rohamnak megjelenni, de a vádlott az időre figyelmeztetve nem lévén, a nap roham nélkül folyt le. Négy nap után azonban tehát 25-kén, az ápolónő jelentése szerint épen a leirthez hasonló rohamtól lepetett meg, mely szintén csak 2 perczig tartott.

A járásorvos még a következő pótló felvilágosító nyilatkozatot adja: L. K. már 19 hónapja van a börtönben s ez idő alatt több ízben mint ápolónő 2—3 hétre alkalmaztatott a kórházban, anélkül hogy rajta a legkisebb elmebetegség jelei észrevehetők lettek volna; csak akkor, midőn a kir. táblától a rendelet megjött, hogy lelki állapota szorosan szemügyre vétessék, s e miatt úgy fogolytársai, mint az örök megbízattak, hogy vádlott nőt figyelemmel kísérjék, hihetőleg ezek által figyelmeztetve, november 30-kán kapta meg először a leirt rohamot.

Az orvosok elé tűzött kérdések a következők voltak:

1. Meg van-e lepve L. K. mégis némi lappangó alattomos vagy intercurrents mulékony lelki betegségtől?
2. Ha nem, a nála előjövő időnkénti rohamok ideges bajok-e? és minők? valódiak-e azok vagy színlettek, és van-e azoknak lelki-állapotára oly befolyásuk, miszerint azok némi szellemi tompaságot, vagy a roham alatt, vagy előtt, vagy azután bekövetkező öntudatlan állapotot idézhetnek elő?
3. Büntényét elkövethette-e ily roham alatti öntudatlan, tehát benemszámítható állapotban?

Az „Orvosi vélemény“ a következőkben pontosult össze:

Az első kérdést illetőleg a vizsgáló orvosok odanyilatkoztak, hogy L. K. egész előbbi életében hiányoznak oly okok, melyek lelkibetegségei hajlamot előidéznének vagy azt fentartának. Családjában ilyenmő baj ismeretlen; ő maga sem szenvedett semmi betvegyes vagy egyéb szervi kórokban, melyek lelki-betegséget előhozni képesek volnának. Beteges külleme inkább feslett, kóbor életének tulajdonítandó. Észbeli tehetségei fiatal korában szabályszerűen fejlődtek, ugyanis a falusi iskolában, daczára a hiányos oktatásnak, olvasni megtanult. „A vádlott nő már évek óta szokatlan eszmékkal foglalkozott, többször ördögökről s azok megjelenéséről beszélt, testvérei házánál gyakran éjjel oly lármát csapott ily ördög látványok miatt, hogy a gyermekek félve szaladtak ki a szobából.“

A fogházban 1865. sept. 7-én elővett orvosi vizsgálat alkalmával semmi jelét sem adta háborodásának, sőt arról említést sem tőn, s azután is, egész 1866. évi november 5-kéig tökéletesen csendes és nyugodt volt. E napon nyilatkozott állítólag legelőször egy fogolytársa előtt, hogy neki bizonyos gyermekek fognak megjelenni, s ezt másoknak is elmondá s azt állítá, hogy ezen csodás megjelenése azóta mutatkoznak, midőn atyja őt egyszer évek előtt megverte. Ekkor pontosabb észlelés végett a megyei kórházban mint ápolónő lőn alkalmazva. November 28-án történt orvosi vizsgálat alkalmával látványait hasonló módon beszélte el és azt is állítá, hogy azok minden 3 hétben ismétlődnek.

Ezen látványok — érzéki káprázat, hallucinatio sensuum — valódisága s nem színleltsége mellett több ok szól; ugyanis maga a támasztó ok olynemű, mely azt valószínűvé teszi t. i. az apja általi testi megfenyítés. Továbbá a vádlott nő sokkal alantabb fokán áll a míveltségnek, minthogy ilyesmit önmagától kigondolni képes volna, és tapasztalati dolog, hogy ilyen egyének azokat félelemből elszozták titkolni, és mintegy lelki kényszernél fogva a látvány hatalma alatt nyögnek és akarataukban gátolva vannak. Jellegző a vádlott nő előadása szerint az is, hogy ezen álmoképi gyermekek néha testvérei és sógornéi alakját öltik magokra, mi az ezek iránti gyűlölségből könnyen kimagyarázható. Figyelembe veendő továbbá, hogy különösen a tőt ajkú népességnél, a babonárai hajlam nagy fokban jelen van s ez a vádlottnőnél, kinél némi fokozott érzékenység lehetett jelen, szinte támasztó oki tényezőül tekinthető.

Van-e ezen látványnak a vádlottnál a szellemi tehetségnek épségére, gondolkodás módjára és kedélyállapotára, némi a látványon kívül is fönmaradt s azontúl is nyilatkozó háborító befolyása?

Ezen befolyás mellett szól: a vádlott nő rendkívül nyugtalan természete, csintalan, feslett fiatal kora, minélfogva kóbor életmódra vetemedett, mi pedig nálunk a gazdákánál szokatlan dolog, kik gyermekeiket saját gazdaságuknál alkalmazzák; továbbá káromkodó természete, vallástalansága, mit tisztán a kóbor életmódból alig lehet kimagyarázni.

A látvány és háborgó gondolkodás kisebb érvényessége és színlése mellett felhozható; a) hogy mezei népünknel az ily látványoknak nem tulajdonítható oly lélektani mélység, mint a míveltebb osztálynál, mert népünk a babonára igen hajlandó, majd kísértet, majd halálkaszás alakjában látja a rossz szellemet; s mindemellett tapasztaljuk, hogy ezen látványok daczára, a nép észszerű gondolkodás módja nem szenved, ők azt érdemlett büntetésnek, vagy Isten akaratának tartják s nem sokat törődnek vele. b) Hogy a vádlott ezen látványát mindég titkolta s csak 1866-dik november 5-kén emlité először s később rohamos alakban, mikor a kir. tábla felszólítása megjött lelkiállapotának megvizsgálása

miatt, mert feltehető, e rendelet tudomására jutott. c) Valószínű az is, hogy a vádlott, ha nem gondolhatta ki látványát, ilyszertü álmát használta fel törvényes védelmi érvel. d) Hogy a vádlott ezen látványát időszaki és rohamalaku minőségben formulázta, míg az érzéki káprázatok nem szoktak időszakosan megjelenni; midőn november 27-ről 28-ra éjjel nyugtalanságtól lepetett meg, ő maga kérte az orvost állapotára figyelmeztetni; hogy látványának időszakos, 3 heti megjelenésében csaldott; hogy büntényét, melyet azelőtt bevallott, ez idő óta palástolni igyekezett, s végül a vádlott nőben meg van minden szükséges álnokság, szellemi tehetség és romlottság ezen látvány színlelésére önvédelmi okból.

A 2-dik kérdést illetőleg: az időszakos, látszólagos ideges kórjelek a színlés bélyegét mutatják, azok alakzatuk után valamely ismert rohamos ideges kóralakba nem sorozhatók; sem méhkóri, sem görcsös, sem nehézkóri, sem katalepticus, sem eclampiticus jelleggel nem bírnak. Nem mutatkoznak a szokványos vértolulások, érütési változás, arcvonások eltorzítása, görcsös vonaglás; a roham alatt a vádlott mindkét hüvelykét markába húzta, ha ez kifizítettetett, újra összeszerítá, mi a nehézkórosoknál nem észleltetik. Továbbá az idegkóros rohamok alatt az öntudat többnyire elenyészik, míg az a vádlott nőnél nem fordult elő, mint azt ama körülmény is bizonyítja, hogy midőn a járásorvos bőrre forró viaszt akart csepegtetni, azonnal magához tért. Végre, hogy rohamainak bekövetkezését bizonyos szabványos időhöz köti, melylyel azonban zavarba hozható; ilyenmő rohamok bekövetkezését érezhetik ugyan a betegek néhány órával előbb, de soha napokkal vagy épen hetekkel; azután betegünkél a rohamok soha rögtön nem álltak be, ő mindig úgy rogyik össze, hogy ágyára esik és magát meg nem sérti. Ezen rohamoknak a vádlott nő testi vagy lelki állapotára épen semmi befolyásuk nincs. A rohamok közti időszakban, azok előtt és lefolyásuk után, rajta semmi szellemi tompultságot, zavarodást nem vehetni észre, testileg szintén jól vagyon.

A 3-dik kérdést illetőleg: a vádlott büntényét még akkor, midőn szabadon volt, önkényt bevallotta, valamint később a hatóság előtt is, s csakis 1866 november 25-kén tartott vizsga alkalmával, önvédelmi szándékból, ezt látványával hozta viszonyba.

L. K. látványa színlett és nagy valószínűséggel egy álomnak felhasználásából veszi eredetét; de azon esetben is, ha csakugyan jelen volna, annak gondolkodás módjára és kedély állapotára nincs oly befolyással, hogy őt tettei minőségében és következményeik belátásában, felfogásában és igyszabad akaratában gátolná; idegkóros rohamai színlettek; és ő büntényét nagy fokú moralis elfajultságában és romlottságában szabad akarattal és öntudatának teljes birtokában követte el.

Ez orvosi vélemény felülvizsgálat végett a tek. orvos-tanári karhoz küldetett el.

Felülvélemény.

A vádlottat védő ügyvéd azon kérdésének: „valjon a vádlott bevallása elegendő-e a fennforgó körülmények közt arra, hogy L. K. gyujtogatási tette bebizonyultnak tekintessék“ taglalását mellőzve előadó a bebizonyított tény álláspontjára helyezve magát, okadatolt véleményének tárgyául a törvényellenes tett körüli beszámítási képesség jelen vagy jelen nemlétét tekinti.

T. X. megye fő- és járásorvosa két rendbeli véleményben a tettet törvényes beszámítás alá esőnek nyilatkoztatják.

Ezen nyilatkozatokat ekkint indokolják: L. K.-nak látványa színlett, és legnagyobb valószínűséggel egy álomnak felhasználásából veszi eredetét; de azon esetben is, ha csakugyan fennforogna, annak gondolkodásmódjára és kedély állapotára nincs oly befolyással, hogy őt tettei minőségének és következményeinek belátásában és igyszabad akaratában gátolná. Idegkóros rohamai színlettek, és ő büntényét nagyfokú moralis elfajulásában és romlottságában szabad akarattal és öntudatának teljes birtokában követte el.

A mennyiben ezen vélemény felülbírlása tekintetéből, a mutatkozó kóros tünetnyek valódi vagy színlett voltának megállapítása nagy horderővel bír, szükségesnek látszik mindenekelőtt annak kutatása, valjon a véleményező orvosok, kik a kóros tüne-

ményeket színletteknek nyilatkoztatják, azon szigorral jártak-e el a tünetnyek észlelése körül, mely egy főben járó ügy fontossága által követeltetik.

A kórvizsgálati jegyzőkönyvek és ezekre alapított orvosi véleménynyeknek tüzetes átvizsgálása oly hiányokat derít fel, melyek ezen élet és halál felett határozó okmányoknak a követett szigor jellegét nem engedik tulajdonítani.

Igy a tettes fölött 1865-dik év szeptember 5-kén fölvetett jegyzőkönyvben az mondatik, hogy tettes térdizlob folytáni térdmerekvségben szenved, míg 1866-dik év november 28-kán már csipizületbeli lob és meredésről tétetik említés.

Az utóbbi jegyzőkönyvben az 1866-dik december 16-kán észlelt görcsroham iratván le, az mondatik, hogy az érlökések száma 80 volt és éppen az érlökések ezen szabályos száma későbbben a színlelés bizonyítékául használtatik fel. Azonban ugyanezen roham leírásához keresztjegy alatt ugyanazon lapon egy toldalék függesztetik, melyben a roham alatti érlökések száma 92-re tétetik.

A színlelés melletti érvel felhozatik, hogy vádlottnál akkor kezdettek észleltetni az elmebeli változások jelei, midőn a kir. tábla meghagyása következtében a vizsgáló orvosok vádlottnak fogolytársait bízták meg a megfigyeléssel, kik vádlottat a vizsgálat céljaira és horderjére figyelmeztethették. Azonban a tanúk egyhangú vallomásából kitűnik, sőt magok a véleményező orvosok kiemelik véleménynyekben: hogy vádlott már nyolcz évvel ezelőtt ördöglátásban szenvedett, még pedig nemcsak álomlátás, de valódi éberléti érzékkáprázat alakjában s a börtönben is már 3 héttel az észlelt első roham előtt ezen káprázatokról panaszkodott a börtönörnek és fogolytársainak.

Végre tettes panaszoja, hogy havi tisztulása csak két hónapontként jelenik meg, s midőn a vizsgálóknak legnagyobb érdekében van meggyőződést szerezni a felől, hogy vádlott szavai hitelt érdemlők-e vagy nem, akkor teljesen mellőzik ezen mozzanatot, melynek valódi vagy költött voltát kideríteni a fogoly — tehát elkülöníthető — nőnél a legkönnyebb feladat lett volna; teljesen mellőzik a méh vizsgálatát, holott az ivarszervi viszonyoknak megállapítása a fennforgó körülmények között a lehető legnagyobb nyomatékkal bírandott.

Ezen a vádlott vizsgálata körül követett eljárás általános hiányait kitüntető adatokról áttérve a vélemény azon részére, mely a görcsrohamok színlésének bizonyítására vonatkozik, a színlelés érveit fölhozatik, miszerint a rohamok valamely rohamokkal járó ismert ideges kóralakba nem is helyezhetők, hogy hiányzottak az érütési nevezetesebb változások, az arczeltorzulás, általánosabb görcsös vonaglások; felhozatik, hogy markába szorított hüvelykét ha az kiegyenesítették, ismét visszahúzta, hogy látái tágulékonyak voltak, hogy a nehézkór, méhkóros göresők öntudalansággal járnak, a vádlott pedig színlette ugyan az öntudatlanságot, de a járásorvos az öntudat jelenlétét bebizonyította; hogy rohamai bekövetkezésének idejét jövendölgette, azonban ebben többször tévedett.

Eltéktelve ezen utóbbi érvtől, melynek jelentéktelenségét magok a vizsgáló orvosok beismerik, a vizsgálati jegyzőkönyvből csakugyan kitűnik, hogy vádlott rohamai alatt öntudatnál volt, de hogy öntudatlanságot színlett, az a jegyzőkönyvek egy pontjából sem tűnik ki. Kitűnik, hogy látái mozgékonyak voltak, hogy kinyitott hüvelykét ismét behajtá, hogy általános rángások, kékkóros szín, a roham utáni kórszunos vagy elmeváltóási állapot nem voltak jelen, szóval világos, hogy eskóros roham nem volt jelen. Azonban itt nyilván nem is a körül forog a kérdés, hogy eskórosban szenved e vádlott, hanem hogy általában göresőkben, mint a változott idegélet tünetnyekben szenved-e, és hogy vádlott általában göresőkben ne szenvedett legyen, azt ezen adat alapján kimondani nem lehet.

Nem lehetvén tehát illetén a színlelés érvét számba venni, a kérdés úgy áll: hogy lehet-e a fennforgó tényekből tettesnek a tett elkövetésekor jelenlevő beszámítási képességét kideríteni, a vagy annak képtelenségét bebizonyítani?

Kétségtelen, hogy tettesnek testvérei és rokonai üldözése által fölgerjesztett gyűlölsége, s utóbb bosszúvágya, melynek erkölcsi feslettség tág ajtót nyitott, a gyujtogatási bünténynek elégséges indokául tekinthető. Azonban más kérdés, hogy a bün-

tett elégséges indokának jelenléte kizárja-e a beszámítási képtelenség jelenlétét?

A tudomány ezen kérdésre határozott nemmel felel és követeli, hogy az önelhatározás szabadságának mérlegelésénél, számbavétessenek mindazon testi és lelki mozzanatok, melyek az erkölcsi érzés befolyását az elhatározásra csökkentik.

Már pedig vádlottra nézve kétségenkívül áll, hogy 16 éves korától, a midőn atyja által megveretett, időszakonként hallási és látási káprázatoknak van alávetve, melyek ötet fájdalmas érzésekkel gyöttrős káromkodásra ösztönziks ördögökre, veres sapkás gyermekekre vonatkoznak, négy hónappal a gyujtogatás előtt már bátyja házában mindig ördögökkel vélt társalogni, fonat alkalmával többek jelenlétében lármásan czivakodott a lábát rángató ördögökkel stb. tehát az ördöglátási örültségnek — *Daemonomania* — alakját mutatta.

A mi a görcsös rángásokat illeti, azoknak színlése, ha nem utasítható is vissza egész biztossággal, de két körülmény mégis a színlésés ellen szól.

Először azon következetesség, melylyel rólok és felfogása szerinti értelmezésokről szól azon vádolt, ki elmeegyensúlyának elég világos jelét adta, midőn oly büntetést, a melyre következő legsúlyosabb büntetésről kételkednie tiszta észszel nem lehetett, minden szükség és kényszer nélkül egy ismerőse előtt bevallott.

Másodszor a görcsrohamoknak félre nem ismerhető hasonlósága a méhszenves görcsökkel, melyeknek egyikét rabtársnője ezen egyszerű szavakkal írja le a kikérdezés alkalmával: '1/211 órakor K. az ágynál felállván, ide-oda biczegett, majd reszketni kezdett egész testében és nyögni, végre panaszkodott, hogy nagyon összeverték ma a gyermekek. — Szinte ilyen jelleműeknek kell fölvenni a járásorvos által dec. 16-án észlelt és a jegyzőkönyvbe foglalt görcsöket is.

Ha még hozzávesszük a bár be nem bi zonyított, de meg sem czáfolt és a többi körülmények által valószínűséget nyerő hőszárvart, akkor ezen a helyre nézve változó, öntudattal járó rángásokban oly képet bírunk, mely a méhszenvennek annál inkább megfelel, minthogy tapasztalat szerint hystericus állapotokkal és hőszárvárnál az ördöglátási örültség gyakran szövetkezik; azt pedig, a mit véleményező orvosok mondanak, hogy t. i. méhkóros görcsöknek körjelle gékez az öntudat hiánya tartoznék, a tudomány és tapasztalásnak álláspontján elfogadni nem lehet.

Alólírt tanári testületnek véleménye szerint tehát L. K.-nál megállapítottnak tekinthető az ördöglátási örültség, és valószínű a méhszenv.

Azon kérdésre, hogy a törvényellenes tett végbevételének idején káprázatainak befolyása alatt állott-e vádolt vagy nem, az okiratokból határozottan sem igenlőleg sem tagadólag válaszolni nem lehet.

Igaz ugyan hogy tettes állítja, miszerint őnekie vörös ruhás alakok adták kezébe a gyúanyagot, s hogy később ezen alakok őt a templomhoz nem bocsájtották; azonban ezen állítás természeténél fogva sem megbízonyítható sem megczáfolható nem lévén, ezen kérdés megoldására más alap keresendő.

Miután kétséget nem szenved, hogy tettes ördöglátási örültségben szenved, nála is el kell fogadni azon állapotok létezését, melyek az örültségnek (folie, Irrsinn) minden alakjánál észleltetnek és idetartozik a gyakran helyesen indokolt eszmemenet mellett az ösztönző akaratnak kóros felcsigáztatása. Annival inkább kell pedig a tettest ily szempontból megítélni, mert tettesnek gyöngye elméjűsége magának a tettnek önkénytes bevallása által annival inkább van bizonyítva, minthogy nála még csak lelki furdalásnak, vagy vallásos érzületnek befolyása sem fogadható el; de továbbá azért is, mert a körülmények összehangzó értelme folytán tettesnél méhszenvet nagy valószínűséggel lehet felvenni, melynek befolyása a betegek felfogására, itéletére és elhatározására ismeretes.

Tekintetbe vevén tehát, hogy tettes ördöglátási örültségben szenved,

hoy a gyöngye elméjűségnek más nyilatkozását is lehet tet-teiben látni,

hoy méhkóros állapotnak jelenléte a tett idején igen való-színű:

Ezeknél fogva tettes L. K. gyujtogatásitett törvényes beszámítás alá esőnek nem állíthatni.

A közegészségügyi osztály a német természetvizsgálók és orvosok 1867-dik évi nagygyűlésén.

A német természetvizsgálók és orvosok 1867-diki nagygyűlésén egészségügyi osztály alakult, mely odáig nem volt, de valamennyi osztály között legtöbb tagot számlált. Három kérdést tűztek ki megvitatásra, ugymint a hasi hagymáz oktatását, a városok csatornázását és a csecsemők túlságos halálozásának okait.

Ösmeretes, hogy Pettenkofer és Buhl az utóbbi időben a hasi hagymáz a földárjának emelkedésével és alászállásával ok-beli összeköttetésbe hozni iparkodtak. Ezen pontra vonatkozólag Jürgensen tr. Kielből megjegyezte, hogy 1850-től 1866-ig Kielben előfordult minden hagymázos esetet összegyűjtve, a betegek száma legcsekélyebbnek találta mártiusban, mire némi emelkedés mutatkozott, mely júniusban gyorsabban öregbedett, september és októberben pedig a legmagasabb fokra hágott, s novembertől kezdve csökkenés állott be egészen jövő mártiusig. A körlevegőnek szárazsága vagy rendes volta a betegség folyamára nem volt hatással, száraz időben azonban kevesebben betegedtek meg. Az igen száraz 1865-diki évben igen terjedelmes járvány uralkodott. A földárjára nézve csak körülbelül tizenkét hónapig figyeltek, minélfogva abból határozott következtetéseket vonni nem lehetett.

Pettenkofer tanár szinte megjegyezte, hogy az évszak a hagymáz megjelenésére lényegesen befoly, a legmagasabb fok azonban nem mindig ugyanazon hónapra esik, hanem hatheti eltérés is lehet. Véleménye szerint a hagymáz a talaj nedvessége okozza, a földárjának mennyisége és a ház gyakorisága közt oly viszony lévén, mely annak felvételére kényszerít. Buhl tanár szerint a tények még szembeötlőbbek, ha nem a halálozások, hanem inkább a megbetegedések számát vesszük tekintetbe. Azon ellen-vetés, hogy az 1865⁷/₆-diki járvány a népességnek megfelelő gyarapodása által idéztetett elő, eléggé megczáfoltatott. Némelyek pedig azon hitet fejezték ki, hogy a földárjának hullámszáma München egészben való halálozására csak oly befolyással van, mint a hasi hagymázról való halálozási esetek számára; de ez nem úgy van, mert ha például a tüdővést vesszük tekintetbe, mely a hagymáz után a legtöbb áldozatot ragadja el, arra a földár semmikép se foly be. Más észlelők a hagymázgócokra, az árnyékszőkek és a sárgagödörökre fektettek nagy súlyt, ezek állapota azonban az utolsó tíz év óta nem változott, s mégis 186¹/₁ és 186⁶/₇-ben járványnak híre sem volt, míg 185⁷/₆ és 186⁵/₆-ban az erősen pusztított. Járvány alatt egész városrészek hagymázgócokká válnak, míg midőn csak szórványos esetek fordulnak elő, egyes házak elszigetelve támadtatnak meg. A járványnak mindig általánosabb oka van. A hagymázmeleg sajátságos, annak természetét nem ösmerjük, csak annyit tudunk, hogy rohadó anyagból áll. Némely észlelők állították, hogy egyedül ürületekből származnak és gombáknál nem egyebek, mi azonban pusztá feltevés; szükséges minden egyes városban kutatni, hogy mely körülmények kedveznek a hasi hagymáz kifejlődésének, kivált pedig a talaj likacsosságára kell figyelmet fordítani, mely Münchenben igen nagy és körülbelül egy harmadában levegőt tartalmaz. A víznek az Isar felé nagy esése van. Az agyag ellenben víz által majdné áthatolhatatlan. A száraz agyag likacsai 60%-ra mennek, melyek szinte vizet foglalnak magukban, de ez csak elpárolgás által távolítható el.

Horn tr. Brémából, mondotta, hogy náluk a terjedelmesebb hagymáz járvány szerfelett ritka. Egy alkalommal a Weser igen megáradt, midőn a víz némely házából nem folyhatott ki, s ekkor hat hagymáz eset fordult elő. A város másik részében a vasúti töltés akadályozta a víz kifolyását, s ott egy ideig tartó esőzés után a hasi hagymáz kiütött. Lorent tr. szerint Brémában az utolsó harmincz év alatt valódi hagymázos járvány nem volt, a közkörházban előforduló évenkénti esetek száma pedig a harminczat vagy negyvenet soha túl nem haladta. Harminczöt év előtt kút közelében meghalt lovat temettek el, midőn többen azok közül, kik azon

kút vizéből ittak, hagymában megbetegedtek. Ott a talaj homokos volt. A földár septemberben áll legalantabb, mártiusban pedig legmagasabban, s legtöbb hagymázos eset közönségesen szeptemberben fordult elő.

Varrentrapp tr. Frankfurtból, beszélt, hogy ezen városban a hagymáz évenként legfeljebb ötvenet visz el áldozatul. Legtöbben tavaszkor és ősszel halnak meg, s a járvány különösen akkor erős, midőn az ős meleg.

Virchow tanár a földár hullámzásának feljegyezgetésénél fontosabbnak tartaná a tisztatlanságok vizsgálatát, melyeket az visszazokott hagyni; Berlinben a cholera kivált a város új részeiben fordult elő, míg a földár az egész városban körülbelül ugyanazon felszínen állott. A földár a mérge szétterjedését előmozdíthatja ugyan, de helyesebb a mérgeket és azon góczokat kutatni, honnét azok szétterjednek. A földáron kívül a felette fekvő talajt és minden egyes góczot külön meg kell vizsgálni. A hasi hagymáz a beleknek csak kicsiny részét támadja meg, s nem is a Peyer-féle tüszők vagy az elszigetelt tüszők mindegyikét. Véleménye oda megy ki, hogy helybeli fertőzés azon helyeken megy véghez, hol a mérge leg-hosszabb ideig visszatartatik s hol az legbensőbbben érintkezik. Nincs arra példa, melyben a járványmérge részek belehelése által jutottak volna a szervezetbe, hanem inkább ivóvíz által kebelezettek azok be. Ha a hasi hagymáz új épületekben fordult elő, azt gyakran az építésre használt anyagok idézték elő.

Pettenkofer tanártól halljuk, hogy a hasi hagymáz sajátzerű fertőző betegség, bizonyos helyeken pedig gyakrabban és súlyosabban lép fel mint másokon, s épen azon helyeken, melyek a szobanforgó betegség rendes tanyái, különböző kiterjedésben és erősségben mutatja magát. Fontos az időt és helyet meghatározni, mikor és hol jelen meg a hasi hagymáz legnagyobb mértékben. Szenny és piszok a házakban, szomszédságukban, hiányos rendszer a sáranyagok felfogása és eltávolítására, rossz csatornázás, a talajnak ártalmas anyagokkal való beszűrődése és a rossz ivóvíz tekintetnek általában oly tényezőknek, melyek a lázat előmozdíthatják, mert a tapasztalás megmutatta, hogy hol mindezen dolgokon gondosan segíteni iparkodunk, ott a hasi hagymáz gyérül. A tisztatlanság a házakban, a rossz csatornázás és a rossz ivóvíz azonban egymagukban nem elegendők a hasi hagymáznak különböző helyeken és különböző időszakokban való megjelenését megfejtetni, mert ugyanazon körülmények olyan helyeken is előfordulnak, hol láz nincs; azon helyeken pedig, hol láz van, körülbelül egész éven át egyképen megmaradnak, s a járvány némely években mégis terjedelmesebb és súlyosabb mint másokban, valamint némely évszakokban inkább pusztít, mint a többiekben. Így a legmagasabb fok Kielben szeptemberben és octoberben volt, Münchenben pedig január és februárban; azonban ugyanazon helyen a tetőfok mindig ugyanazon évszakban tapasztalható. Jelenleg igen valószínűnek látszik, hogy a talaj és a víz bizonyos állapotai a mérge helybeli kifejlődésére és időszakonkénti öregedésére lényegesen befolyanak, de ennek természete előttünk ekkorig ismeretlen. A talaj kiváltképp a helybeliségre, míg a víz az időszakiságra folyt be. A hasi hagymáz, mint más erjedési (zymoticus) betegségek, a likacsos talajt inkább szereti, mint a tömöttet, s a járványok közönségesen akkor uralkodnak, midőn a likacsos talaj rétegeiben a víz mennyisége meg van kevesbedve. Minthogy a talaj bizonyos helyeken időszakonként több mérget képes termelni, az vagy a földárba, vagy a talaj levegőjébe megy át és ily módon a szervezetbe jut. Ennélfogva fontos kimutatni, valjon a mérge azon két tényező melyike által terjesztetik szét. Virchow gondolta, hogy a belek bizonyos helyei a mérge felvételére hajlandóbbak, az ez irányban eszközölt vizsgálatok azonban tévőleges eredményre nem vezettek. A levegővel a gyomorba szinte juthatnak kóros anyagok. Naponta roppant sok levegőt kebelezünk magunkba, mert huszonnégy óra alatt 8640 litert lehelünk be, míg ugyanazon idő folyamában, csak egy liter folyadék vétetik fel. Sokan azon hibás véleményben élnek, mintha a levegő a talaj felszínén megszünné, holott az ellenkezőleg ennek mélyét átjárja, főképp pedig midőn ez likacsos s egyszersmind folytonos áramlásban van le és felfelé.

A talaj vizsgálásakor a következőkre kell ügyelnünk: — 1) *A felület alakulatára*, s minden város részére, hol a hasi hagymáz uralkodott, a felszínről pontos térképeket kell készíteni, haránt vonalokkal. 2) *A talaj geognostikájára és annak természetten hal-*

mazállapotaira, a felülettől kezdve az áthatolhatlan első rétegeig, meddig a földár közönségesen terjed. 3) *A talaj különböző rétegeinek likacsosságára*, mit meghatározhatunk, ha C. sz. 100°-nál megszáritott földet, valami üres edénybe téve, addig nyomjuk, míg csak térfogata többé nem változik, vagy annyi vizet adunk hozzá, mely likacsait mind kitölti. Ekkor meg kell állapítanunk, hogy mennyi vízre van szükségünk a megszáritott föld 100 térfogatából minden levegőt kihajtsunk. 4) *A különböző rétegeknek a földárköz való viszonyára*. Ezt meghatározzuk, ha feljegyezzük, hogy a földhöz a fentebbi módon öntött vízből, ennek saját súlyánál fogva mennyi csepeg le, tapadás által mennyi tartatik vissza. 5) *A szervi anyag mennyiségére*. Ennek mennyiségét elégetés, minőséget pedig vegyi elemzés, kivált pedig görscői vizsgálat által határozhatjuk meg. Az utóbbit ugyanazon rétegben hónaponként legalább egyszer eszközölnünk kell. 6) *A szervezett és a szervezetlen szervi anyagok mennyiségére*, Schönlein szerint ezt a sejtek azon tulajdonsága által tehetjük, hogy azok a kőneny-főfelege (hydrogenium hyperoxydatum) felbontják (catalysis útján). Ezen módszer azonban nem szabatos, midőn talajban vaséleg van jelen.

A talajbeli nedvesség mennyiségét különböző módon vizsgálhatjuk. Münchenben elegendő a földárt megfigyelni, s valószínűleg elegendő lesz ez sok máz hagymázos helyeken. A földár magában véve nem valami sajátzerű víz, hanem levegőközi nedvesség, mely a talajba szivárgott át. A földár azon víz mennyiségét teszi, mely a talaj likacsába beszivárgva, onnét a levegőt kihajtotta, s azon rétegekben történő emelkedésére és alászállására kell figyelmet fordítanunk, melyek szervi és nemszervi anyagok által fertőzve vannak. Lehetetlennek tartja, hogy a hagymáz mérge a földár rétegében keletkezzék, mert ezen betegség fellépése sok helyen a földár alászállásával összeesik, épenúgy mint ez Calcuttában és Bombay-ban a cholera nézve tapasztalható. Lehetetlennek tartja, hogy a fertőző anyag az egyik házból a másikba a földár által terjesztessék tova.

Mennyiben a kutak a felső likacsos rétegben és nem ezeknél mélyebben ásattak a földár meghatározására használhatók, azonban a bennük foglalt víz felszínének feljegyzése előbb történjen mintsem az példáulú szivattyúzás által alább szállítottat volna. Egyéb-kint helyesebb különös kutakat ásni. Münchenben öt ilyen észlelde elegendőnek találtatott, melyek közül kettő az Isar jobb, három pedig annak balpartján, mindegyikök a folyótól ezer ölnyi távolban van. A víz magasságát, kötél által határozzák meg, melynek alsó végén egy-nyolczad ujnyi távolban kicsiny edénykéek vannak, s közülük a legfelsőbb, mely vízzel megtelik, jelöli a távolságot, mely a talaj meghatározott pontja és a víz felszín között van. Münchenben elégségesnek találtatott huszonnégy óra alatt egy olyan észlelést tenni. A talaj vízében a szilárd anyagok mennyisége időnkint változik, s a házak alatti rétegek úgyszólván kilügzőttanak. A hagymázos helyeken nemesak a házakat és a városnegyedeket kell szemügyre venni és nem egyedül a felületre és házi körülményekre kell figyelemmel lenni, hanem a földbeli rétegek minőségére is.

A városok csatornázása felett hosszú vita keletkezett, mely Varrentrapp tr., Pettenkofer tur., Thudichum tr. és mások vettek részt, az eredmény pedig az volt, hogy jelenleg a gyülekezet semmi különös csatornázási rendszert sem ajánl.

A csecsemők szerfeletti halálkozására vonatkozó vitát jövő évre halasztották. — a —

A kuraraal (Curarin) kikutatása és különválasztása a szoraltól (Strychnin).

Ujabb időben a kuraalat a szoral mérgezéseknél ellenmérgeül használták, minélfogva Dragendorff megkísérettette ezen két alat egymástól elválasztani, mi neki a következő úton jól sikerült. Savanyított káposztából, húsból és árpakásából álló keverék közé 62 milligramme szoral és 1 decigramme kurara elegyítettett. A keverék C. 17. 50°-nál kénsavtartalmú meleg víz által több órán keresztül kétszer kivonatott, mindannyiszor átszüretett, a szüretetek pedig egyesítettettek. Ezek végtére térfogatuknak megfelelő mennyiségű 95°-ú borlanggal felhígítottattak, azután melegen keserenyélleggel közönbösítettettek, míg végül itatópapirosra való

átszűrés után a borszesz lepárolgatott. A keserényéleggel történt kezelés által a jelenlevő zsír nagy mennyisége lett eltávolítva. A kénsav által ismét megsavanyított folyadék benzinnel tartósan rázatott, azután pedig a benzint lefejtették.

A vizes oldat keserényéleg (magnesia) által ismét különböztetvén, benzint újabb tömegével igen sokáig rázatott, majd pedig a benzint lefejtették, de a kivonás ennek újabb mennyiségével kétszer ismételve lón. A benzines kivonatok elegyítették és tiszta vízzel kimosattak. Elpárolgatás után a szorál szintelenül visszamaradt, még pedig térfogatosa elemzés útján 60,2 milligramma található.

A benzint által kivont vizes folyadék világossárgán nézett ki. Vil-molansavas szikennel (phosphormolybdänsaures Natron) fehér, zöldesbe átváltozó csapadékot adott. Minthogy ezen színváltozás folytán tartani lehetett a válmány másodlagos felbomlásától, a molansav (Molybdaensäure) élenyvesztésétől és az al élenyüléstől, már a második óra után az átszűréshez hozzá kellett fogni, a szűrőn maradt anyag pedig gyorsan kimosatván, ennek megtörténte után a szűrő összemetszetett s kevésúlyanyvízeget (Barythydrat) hozzáadása mellett vízfürdőn megszáritattott. A maradék egyideig levegőn hagyatott, hogy a fölös súlyanyvízeget (Barythydrat) szénsavas súlyannyá átváltozzék, majd pedig víztelen borlanggal kivonatván a borlangos oldat szürete vízfürdőn elpárolgatott.

Sárgás anyag maradt vissza, melyen a kuraraalnak Preyer által kikutatott tulajdonságai észleltettek. Ezen al vízszívó és igen keserű; továbbá négyszögletű szintelen oszlopokban jeged, vízben és borlangban minden arányban oldható, hangyanyhalvagban (Chloroform) és kemnyelagban (Amylalkohol) kevésbé oldódik, míg víztelen borégenyben (Aether), benzolban, terpentinolajban és szénkénegeben oldatlan; a lakmuszapirost kevésbé megkékíti, de sói azt meg nem vörösítik. A tiszta tömény kénsav a kuraraallal szép kék színt hoz létre, mely meglehetősen állandó, ezáltal pedig a kuraraal a szoraltól különbözik. Két-festénysavas hamanynyal (Doppelt-chromsaures Kali) és kénsavval ugyanazon ibolyaszínt támasztja mint a szorál, de a kurara színe állandóbb. Tömény légeny-sav kuraraallal biborszínt képez. A kuraraalnak a tömény légeny-savhoz való viszonya kényelmes mód ezen alát a szervezetben kimutatni. Csak a kivonatok összesűritése után a maradékot víztelen borlanggal ki kell vonni, a borlangos oldatot elpárolgatni és a visszamaradt anyaghoz egyetlen csepp kénsavat adni.

Hogy a kuraraal lehető felbontása még inkább elkerültessék Dragendorff később más módszert használt. A szoraltól megszabadított folyadékot ugyanis üvegpör hozzáadása mellett megszáritotta, a maradékot porrátorpte és 95%-os borlanggal kihúzta. Megkísértette, hogy az üvegpörrel összekevert és szárazig elpárolgatott borlangos kivonattól a kuraraalat hangyanyhalvaggal kihúzza, de ez kielégítő sikerre nem vezetett, mert a nagyobb rész feloldatlan maradt. Ennélfogva Dr. az egészet vízben még egyszer feloldotta és a kivonat elpárolgatása után az alát borlangban felvette. Az utóbbi halavány sárgás anyagot adott, mely a rendes kémhatásokat mutatta.

Ugy a berberin mint a narcein kuraraallal abban megegyeznek, hogy se savanyú se luganyoldatból benzint által ki nem vonatnak. A berberint azonban könnyen felösmérhetjük, mert hígított iblanyos hamanyiblag-oldatot, az iblany feleslegének gondos elkerülése mellett, bármely berberin sónak forró borlangbani oldatához adván, csakhamar zöld csillámok képződnek, melyek kihülés közben mindinkább szaporodnak. Ezen jegeczek a zöld hydrochin-nhoz és murexidhoz igen hasonlók, a nagyobbak át nem látszó, míg a kisebbek vörösbarna némelykor ibolyaszínű fénynyel áttetszők. A berberin továbbá vízben kevésbé oldódik, s végül a kuraraalnál a kénsav hatása egészen sajátos, (Pharmaceutische Zeitschrift für Russland. 1866. 3. f.)

A zöldeny (thallium) kimutatása törvényszéki esetekben.

Marmé W. szerint törvényszéki esetekben a zöldeny kimutatásánál következőleg kell eljárunk:

A megvizsgálendő tárgyakat megsavanyított vízzel kivonjuk; az oldatokat pedig, ha szükséges, szintelenítjük, nemkülön-

ben az ösmert módok szerint a szervi anyagokat eltávolítjuk, midőn netán ilyenek vannak jelen. Az összesűritett folyadékot végtére villambontás alá vetjük. Az érenyhuzalra lerakódott és a reátapadó folyadéktól lepárolt vízzel megszabadított fémeket egyenesen a szintéri készülék lángjába tartjuk, midőn azonban a tagadójelű sarkon kívül az állító jelűt is szemlélnünk kell. Ily módon 100 köbcen-timeter húgyban egy gramme kénsavas zöldenyek (thallium sulfuricum) még billiomadik része is megtalálható. (Schmidt's „Jahrbücher d. gesammten Medicin.“ 135 k., 286. l.)

Kivonat

Dr. Flór Pestváros tiszti főorvosának 1868-ki január havi közegészségügyi hivatalos jelentéséből.

Esen hó időjárat viszonyai igen zordonak voltak ugyan de a déli félgömb felől idevonuló légfolyamok által mégis enyhülvén, ennek folytán szelidebben hatottak, az állati életre.

A légnymat közepsulya 332,91 par. von. mutatott. — A hőmérő közép foka R. szerint +0,10. — A páranymat közép-mértéke 1,76 par. von. — Középnedvesség 85,9 százalék. — Ozontartalom közép számítás szeriat nappal = 2,25; éjjel = 3,58 fok. — Az északi, és déli északnyugoti szelek voltak uralkodók. — Vihar 6 napon tapasztaltatott. — Esett és havazott 21 napon. = 18,03 pár. hüv. — Január 31-én esti 6 óra 55 perczkor az égbolton észak-déli irányban nagy tűzgolyó volt látható.

A közegészségi állapotokat illetőleg — az egyetemi kórodákban és magán gyakorló orvosok által kezelt betegek kivételével — a többi gyógyintézetekben s a közkölségen ápolat szegények között összesen 5316 köreket fordult elő; mely szám a m. é. decemb. beteg létszámnál 466 esettel többet tüntet föl; tehát rosszabulást mutat. Ezek közül különféle gyógyintézetekben 2538 fekvő, — a ker. főorvosok által és némely intézetekben pedig 2778 járó beteg ápolatott.

A városi gyógyintézetekben ápolat 2538 fekvő beteg közül [meggyógyult 1234 = 48,62, — meghalt 190 = 7,48, — ápolás alatt maradt 1114 = 47,86 százalék.

A városi kórház 1-ső sebészi osztályán (Dr. Kovács) 49, — 2-dik seb. osztályán (Dr. Lumniczer) 37, — szemészi osztályán (Dr. Siklósi) 7, — gégebajok osztályán (Dr. Navratil) 3, — tehát összesen 86 műtétet hajtatott végre.

Halálozás. Az egész városban (a katonai kórházak kivételével) valamennyi gyógyintézetben meghalt összesen 622, tehát 78-al több mint a m. é. decemberben. Meghalt finemű 367, nőnemű 255. — Legtöbb halt el 1 éves koráig = 180; továbbá 1—5 közt = 85; 31—40 közt 70; 21—30 közt = 65 51—60 közt = 56; 11—20 közt és 41—50 között = 46 stb.; a 90 évet 1 haladta meg és a 100-at 1 élte túl. — Meghalt a tisztetek közt 33, kereskedő és iparos 257, munkás és szolga 332.

Leggyakoribb halálokok voltak: gümőkór 156, — hagymáz 91, — görcsök 65, vele született gyöngeség 30, — agylob 23, — szívbetegség 21, — himlő 39, stb.

Népesedés. Született összesen 580, (fiu 300, leány 280). — Törvényes 371, törvénytelen 209. E szerint ezen hónapban 24-el született kevesebb, mint meghalt.

Házassult 137 pár.

Törvényszék-orvosi vizsgálat 5, orvos-rendőri 4 esetben eszközöltetett. Bonczolat 19 esetben hajtatott végre. Öngyilkos volt 3.

A keleti marhavész ellen, a valóban betegeknek talált darabok lebunkóztatása, s a gyanusoknak orvosrendőri felügyelet alatti levágatása és ily módon értékesítése hozatván alkalmazásba, ez által a vész nem fojtathatott ugyan rögtön, de annak szétterjedése tetemesen megátoltatván, a vész minél rövidebb idő alatti végelfojtása közel kilátásba helyeztetett.

A pesti piacra összesen 4933 darab szarvasmarhaféle és bárány hajtatott.

A vaspályán érkezett Pestre 503 szarvasmarha 19396 sertés.

A vaspályán elzállítottatott Pestről 801 szarvasmarha, és 6285 darab sertés.

Mindössze 110 hivatalos orvosi és közegészségi tárgy fordult elő és intézetett el.

Előfizetési ár: helyben egész évre 9 frt., felvére 4 frt. 50 kr., vidéken egész évre 10 frt., felvére 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesítendőek.
Hirdetésekért soronként 15 uj kr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél, últér 10. sz., és Kilián György könyvtároskodásán vagy a Drasche-féle kávéházban.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Tizenkettedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos Markuszovszky Lajos tr. Főmunkatárs Balogh Kálmán tanár.

Tartalom: Gyürky M. Lajos tr. Figyelmeztetés a villamdelejjességgeli gyógykezelés módozataira (Vége). — A hasi hagymáz gyógyításáról (Vége). — Könyvismertetés. Ueber das Wesen und die Ursache der Erstickungserscheinungen am Respirationsapparate von Prof. Traube. — Lapszemle. A visszérbeli zörejéről. — Halálesetek Villate-féle folyadék befecskendése folytán. — Némely cadmiumvegyületek mérgeg hatása és kimutatása. — Apróbb szemelvények.
Táreza: Emlékirat a közegézségi és orvosi ügy rendezése tárgyában. — Országos egészségügyi enquete. — Vegyesek. — Pályázat.

Figyelmeztetés a villamdelejjességgeli gyógykezelés módozataira.

GYÜRKY M. LAJOS tr-tól Rosnyón.

(Vége.)

Már e néhány elősorolt combinatióból, melyek korántsem merítik ki az előszámlált áramoknak minden lehető összeköttetéseit, is kitűnik, mily sokféle módozattal alkalmazható a villamosság a villamgyógykezelésnél, s mily különböző lehet ennek folytán az eredmény egy s ugyanazon erőnek különböző módozatokban történt alkalmazása mellett. Ki a villamgyógykezeléssel vagy épen nem foglalkozott, vagy a villamosság hatását csak felületesen figyelte meg, az kétkedőleg s kicsinylőleg fog tekinteni ezen érintett módozatok állítólagos fontosságára: de a ki nem sajnálja idejének egy részét e téren kísérletekre fordítani, saját tapasztalataiból fog meggyőződni ezen különféle módozatok különböző, sajátosságos hatásáról. S épen ezen különböző fokozatú és sajátosságos hatásában látom én egyszersmind a villamosság gyógykezelési alkalmazhatóságának sokoldalúságát, úgy hogy nem csak egyes elszigetelten álló kóreseteknél, hanem sokkal tágasabb körben is, mintsem ellenesei gondolnák, a legszebb s legbiztosabb sikerrel használható az.

Ezzel azonban korántsem akarom állítani, hogy épen a villamgyógyász az, ki kiválóan dicsekedhet önhatalmi gyógyítással; meggyőződésem, miként egyetlen gyógy mód sem teheti azt önhittség vagy öncsalás nélkül. A szervezet a természet másíthatlan törvényeinek alárendeltje lévén, s az életerők a kórok gyógyításában minden oskolai systemán, még a sejtörténeten is, felül állván, a betegséget a szerves visszahatás által önmagok, a szakmász gyógytan szabályainak mellőzésével, szervezeti képességöknél fogva gyógyítják meg, mi alatt az orvos csak is „minister sed non magister naturae“ lehet mindenkor. De épen ezért kérdem, miért ne történhetné az a villamosság gyógyerejének fölhasználása mellett is? A sok hirhéd methodicus gyógyítás között melyik bír általános érvénnyel s melyik a legmegbízhatóbb? Jól tudjuk egy sem in concreto s igen is valamennyi in abstracto; a legfőbb mindenkor az, hogy eltalál-

tassék minden egyes esetben a *kellő hol és a kellő mikor*.

Ha áll jelenkorunk axiomája, hogy a természettudományok haladását az emberiség javára mindenkinek kötelessége önképzőleg kiaknázni, úgy főleg tenni kell ezt előlétmenten minden practicus orvosnak, „kivált midőn a buvarlat inductiv módszere s az igazságot biztosító szabályai a tudományos világot köztulajdonává váltak. („OHL.“)

A kérdésre mikor és hol használandó a villamdelejjés, Dr. Erdmannal felelünk: „a villamosság izgató szer, mely az idegekben érzést (Empfindungen) kelteni és az izmokban mozgást eszközölni képes. A nyirkedények működését ébreszti, előmozdítja az elválasztást a mirigyekben s a szilárdult anyagokat föloldás által a fölszívódásra képesíti. Hat, mint erős romboló szer hőereje által. A villamosság azért főleg azon esetekben alkalmaztatik, hol izgató szerek javalvák. Fontos előnyökkel bír minden egyéb izgató szer felett, mivel kiválóan vezethető a bőrre vagy egyes izmokra, idegekre, csontokra vagy belszervekre, továbbá könnyű a villamáram erejét tökéletesen az egyén vagy az egyes szerv izgékonyasági fogékonyaságához alkalmazni, s izgató hatását a legenyhébb érzéstől a leghevesebb fájdalomig fokozni.

Azon pillanatban, midőn a villamos behatás megszűnik, az általa előidézett fájdalom is elenyészik. A tapasztalás bebizonyítja, miszerint a betegek a villamingert meg nem szokják s az mindig azonos erővel hat.“

Erdmann ezen szavaiból kitűnik, hogy a villamgyógykezelés alkalmazása korántsem szükkörű, s bizton állíthatni, miszerint a gyógytan ezen ágának további művelése s újabb buvarlatok folytán, nem messze jövőben az, jelenleg tán nem is gyanított kiterjedésű alkalmazást fog találni.

Az utak, melyeken keresztül a villamosság buverejével hatol, részint az idegek lefolyási, részint az izmok csoportulási iránya; Weber Ede állítása szerint azonban „az állati szervezet általában csak is mint sósnedv tartalmú közeg vezet a galvandelejes áramot.“ S ha ez így van (a mint csakugyan van is), úgy a villamdelejjesség igénybevétele az orvosra nézve bizonyos tekintetben az összes belgyógyászati eljárás megbecsülhetlen segédeszkö-

zül szolgálhat számtalan nemesak idült, de heveny kórfolyamoknál is. Avagy a mai nap oly számos szervi elfajulásnak mint gümőkór, görvény, köszvény, csontlágylás, rákos elfajulás stb. megelőző gyógyszerét nem lehetnek-e fel a villamdelejesség hatalmas hatásában?

Ki mint én, ezen hatás meglepően gyors és biztos sikeréről számtalan kóresetnél, saját tapasztalata után ismételve meggyőződött, az a villamdelejesség üdvös befolyását a szenvedőre nézve önkéntelenül azon üdítő hatással fogja összehasonlítani, melyet a zivatarral járó villám az eltikkadt természetire gyakorol.

Hogy azonban a villamgyógykezelés egyes barátainak bűvárlatai oly szétágazók ne legyenek, az egyesek tapasztalatai közhasznú ösmeretekké váljanak, és a gyógyszerül használt villamosság ugyanazon módozati hatályosságában, melyben bizonyos kóroknál legsikeresebbnek tapasztaltattott, bármikor és bárki által hasonló kóreseteknél ismét előállítható legyen, szükséges: hogy a villamdelejességeli gyógykezelés egységes alapra fektettesék azaz: legyen materia medica. E czélből mellőzhetlenül megkivántatnék:

1. hogy bizonyos meghatározott erejű galvanáram fogadtassék el a villamgyógykezelésnél *egységül*, közönyös maradván annak bármely elem általi fejlesztése;

2. hogy a bevezetett áram fejlesztésére szolgáló gépek, mindaz indítási tekeresek, mind a kalapácsjárat által elérhető módozatok tekintetében egyenlő szerkezetűek legyenek, és ezen módozatok egyes vagy szövetkezett fokozatai ugyanazon lépcsőzet szerint jeleztesse;

3. hogy a vezetők (conductor), melyeknek különféle sége oly szükséges mint a sebészi eszközöké, hasonló, egyöntetűek s egyformán jelzetek legyenek.

4. hogy az alkalmazott áram fel-, vagy le-, kereszt- vagy rézsút járata szigorúan megfigyeltessék;

5. hogy az ideg-izom- vagy közönbös irányú áramnál a sarkak végpontjai meghatározassanak, végül

6. hogy az áram módozati foka, minősége s a használat ideje pontosan följegyeztessék.

A hasi hagymáz gyógyításáról.

(Vége.)

A gyűszünkeveleket Clutterbuck egekig magasztalta 1854-ben a „Dictionaire des sciences médicales“ (Digitale) lapjain, azokat a hagymáznál kitűnő lobellenes szerként ajánlván; később pedig Schönlein és Traube azokról minden dicsőségeset elmondtak, a legterjedelmesebb vizsgálatok azonban Wunderlich kórodájából (Archiv der Heilkunde) kerültek ki. Legkedvezőbb esetekben az érlökések több napi adagolás után perczenkint 30—60-ra csökkennek, a hőmérsék pedig $1\frac{1}{2}^{\circ}$ -kal alább szállhat, s csak ritkán történ meg, hogy a rendes foknál alább essék; de a hatás ezen legnagyobb mértéke nem tart soká, mert 12—36 óra múlva a meleg folytonosan nagyobbodik, azonban igen kedvező esetekben a régi magasságot többé el nem éri. Hogy pedig ezen eredményre jussunk igen nagy adagokkal kell élni, így Wunderlich naponta 10—16 szemert fogyasztatott el, s 3—6 nap alatt a beteg 30—100 szemert vett be. A nagyobb adagokat és a tartósabb rendelést nem igen ajánlhatni, így midőn Tüngel gyorsabb és nagyobb hatás előidézése végett 2—3 napon keresztül huszonnégy óránként egy nehezéket adagolt, a hőmérsék makacsan növekedett, valamint az

érlökések is mindinkább szaporábbak lettek, mi egyébkint sokszor kisebb adagoknál is előfordulhat. Ezen szer rendelése mellett a fejfájás, karczolás a torokban és az étundor nem igen szokott ki-maradni, s további adagolásával rögtön fel kell hagyni, mihelyt hányás, ritkábban hasmenés következik be, valamint midőn a hőmérsék határozottan nem csökken, s az érlökések nyilvánvalón nem gyérülnek. Köhler a gyűszünkevelek legjobb és legnagyobb hatását a hagymáz későbbi lefolyásában tapasztalta, midőn az érlökések igen szaporák, a hőmérsék alábbhagyásai pedig jelenték-enyek voltak, s 3—4 nap alatt $\frac{1}{2}$ —1 nehezéket fogyasztat el öntelék alakjában. A szer rendelésével túlságoskodni nem szabad, mert könnyen szívhűdés következhetik be, még pedig annál is inkább, minthogy a szív izomzata súlyosabb hagymáznál jelentékeny elfajulásnak van alávetve.

Rp. Infusi, e foliorum digitalis granis decem parati uncias tres,

filtrato adde:

Sacchari albi drachmas tres.

DS. Egy napra.

Rp. Digitalini pulverati granum semis,

Sacchari albi pulv. drachmam semis,

Tragacanthae pulveratae granum unum,

Aquae destillatae simplicis guttas sex usque decem.

Misce, fiant granulae nro. sexaginta.

DS. Naponta két—négy szemcsét elfogyasztani.

1797-ben Liverpool-ban „Medical Reports on the Effects of Water as a Remedy of Fever“ czím alatt munka jelent meg, mely 1805-ben harmadik kiadását érte, s melyből megtudjuk, hogy Currie 1787-ben a küteges hagymázt, ezt lomha láznak (febris asthenica) tekintve, hideg vízzel kezelte, mert ezáltal erősítőleg és izgatólag akart hatni. A beteget üres kádba ültetve, fejére és mellére 1—3 lábnyi magasból több dézsa hideg vizet (C. sz. 4, 3—10°) öntötték, mire jól megdörzsöltetvén, gyorsan ágyba vitették. Ezen eljárást többnyire naponta kétszer alkalmazták. Ha a hideget mindjárt az első napokban vették igénybe, a hagymázt állítólag sokszor elhajtották, míg más esetekben a hőség, az érlökések szaporasága és más láztünetek tetemesen alábbhagytak, szóval az egész betegség gyorsabban és enyhébben látszott lefolyni. Currie a leöntéseknek kezdetben látta legjobb hasznát, de azokat minden kórszakban alkalmazta, kivéven, midőn a hőmérsék a rendeshez közel állott, továbbá midőn nagy forróság mellett borzongás volt jelen, mire mostan nem figyelnek, végül pedig, midőn a betegnek nagy hasmenése volt vagy a hideg őt kimerítőleg izgatta. Ezen módszert a legtöbb fertőzési betegségnél megkísértettek, s Németországban is nagy keletnek örvendett, hol különösen Horn E. a küteges hagymáznál 1808—1815-ben nagy sikert aratott. Pétervárott Milius által próbáltatott meg; urasága azonban nem soká tartott, mert 1817—1819-ben, midőn Angolországban a küteges hagymáz nagyon uralkodott, vele nem nagy sikert arattak, meny nyiben tapasztalták, hogy a kórfolyamatot ritkán vagy talán sohasem szakítja félbe, a forróság alábbhagyása és a beteg nyugodtabb érzése pedig, mely mindig be szokott következni, csak rövid ideig tart, s azokat ismétlés által állandósítani nem lehet. Christison és Murchison találták, hogy leöntésre a koponya üregben heves nyomás és fájdalom származik, mit elkerülhetünk, ha leöntések helyett a testet hideg vagy langyos vízzel mosatjuk, míg a fejre jeges borogatásokat tétetünk, melyeket őt perczenkint ismételnünk kell, nehogy nagyon megmelegedjenek. A fej leöntései hideg vízzel 6—8 láb magasból legfeljebb akkor engedhetők meg, midőn nagy álmoság mellett az arc vörös és duzzadt, míg a bőr állandóan száraz és forró, az érlökések teljesek és a beteg mozdulatlan fekszik. Ily esetekben a víz úgy alacsony hőmérsékénél, mint a fejre okozott csapásnál fogva az agyra ingerlőleg hat, a beteget magához térítheti, s jótékony eredménnyel lehet, mint a pézsmá, hódony, kámfor, kappanór-virág vagy gyökér stb. Midőn a bódulat időnkint élénk félrebeszélés által szakítottatik meg, a fejre történő hideg borogatások és a testnek hideggeli mosogatása pedig nem elegendő, de a test még mindig elég erős, akkor a beteget üres kádba, vagy C. sz. 18—20°-ú félfürdőbe tesszük, s néhány perczen át széles sugárban körülbelől negyven itczényi 18—20°-nyi vizet öntünk fejére $\frac{1}{2}$ —1 lábnyi magasból. Midőn állandó izgatottság, nyugtalanság, álmatlanság, gyakori inugrándozások és erősen re-

megő mozgások vannak jelen, akkor nincs jobb csillapító, mint a beteget egy negyed vagy félórán át 19—22°-ú félfürdőben tartani, miközben fejére, mellére és hátára ugyanolyan minőségű vizet kell önteni, de minden rázkódás előidézése nélkül.

A testet túlságosan kihűteni nem szabad, mert ilyenkor könnyen tetszhalál, mértéktelen hasmenés és az egész állapot rosszabbulása léphet fel, mely kellemetlen jelenségek elmúlnak, ha a meleg elvonása abbahagyatik. Ekként észlelte ezt Valleix (L'union médicale 1853, 66—71. sz.), midőn Lévy módszere felett kísérleteket tett. E szerint a hasra hideg vízbe mártott kendők tétettek, a beteget naponta 5—6-szor megmosták, ki ezenfelül huszonnégy óránként 2—3 hideg csórét, italul pedig egyedül hideg vizet kapott.

Hallmann eljárása nem sokat ér, ki a hideg vizet olyképp alkalmazza, hogy általa izzadást idézzen elő, mert felfogása szerint a hagymáz-méreg a veríték által ürítették ki.

Diemer (De l'hydrothérapie comme moyen abortiv des fièvres typhoides. 1856, Paris) tulajdonképp csak Currie-t követi, ő úgy a kúteges mint a hasi hagymáz hideg vízzel gyógyítja, s hideg félfürdőben különböző hőmérsékű vízzel fél lábnyi magasról történő leöntéseknek és emellett a dörzsöléseknek azon hatást tulajdonítja, hogy azok a hagymáz az első három nap alatt sokszor megszakíthatják, vagy legalább mérséklék. Körülbelül hasonlót hirdet Decken is 1859-ben Olmützben megjelent munkájában. (Der Typhus, seine Wesenheit und naturgemässe Behandlung).

Brand két munkát írt, melyek elseje 1861-ben (Die Hydrotherapie des Typhus. Stettin), a második pedig 1863-ban (Zur Hydrotherapie des Typhus. Stettin) jelent meg, melyekben afelett kételkedik, hogy hideg vízzel hagymáz elhajtani lehetne, valamint azt sem hiszi, mintha azáltal a körtünetek számát kevésre, fokát pedig csekélyre lenyomni lehetne. A jelzési hibák és az enyhe hagymázok sokakat tévútra vezettek, de meg van győződve, hogy a hideg vízzel kezelés, ha mindjárt kezdetben folyomodnak hozzá, a hasi hagymáznál mindig szerencsés eredményre vezet, midőn pedig azt a legnagyobb szükségben veszik igénybe, néha még gyógyulást idézhet elő. Hideg víz mellett a beteg erejét leginkább megtartja, s mint a láz alábbhagy, azonnal a szabadba sétálni mehet. A hőmérsék legfeljebb C. sz. 1,2—3°-kal esőkkentessék, mert a melegen korlátlan alászállítása mi jót sem eredményez, sőt árthat. Kedvező esetekben az érelkések lassankint gyérülnek, a szomjuság pedig elenyész. A bódulat és a félrebeszélés csekély, míg fürdőket nyugalom és alvás szokta követni. Az étvágy és emésztés meglehetősen, a hasmenés mérsékelt, s a hasbeli jelenségek általában véve csekélyek, valamint a légzőszervekbeli súlyosabb tünetek is kimaradnak. Brand csak kevés orvosságot rendel, hanem a vizes kezelést úgy intézi, hogy általa egészben véve élesztőleg, lázellenesen, a bőrre elvonólag, ekként pedig válságot előidézőleg és mindezeknél fogva közvetve zsongítón lehessen hatni; minthogy azonban sok tekintetben igen különböző műveleteit egészen enyhe természetű esetekben is alkalmazza, könnyen felfogható, hogy sok könnyű hagymáz gyógyít meg, mely egyszerű várakozás mellett is meggyógyult volna. Mindjárt kezdetben a lábakat 10—12,4°-ú vízbe mártott kendővel a hőemelkedés idejekor megdörzsölteti, hogy a lázat mérsékelje, azután pedig szabadban sétát tehet. A forróság növekedésekor nedves lepedőkbe való beburkolásokat ajánl, s a hőelvonást oly gyakran és oly sokáig ismételteti, míg a láztünetek határozottan alább nem szállanak. Később C. sz. 15—18°-ú vízzel leöntésekre megy át, lassankint 11,5—12,5°-ig alászállva, mialatt a beteg 28—29°-ú félfürdőben ül. A lázemelkedések főidejében a fürdő 15°-ú, tehát hidegebb legyen és tíz perczig tartson. Ezen eljárás a betegség javulása idejében vagy meleg izzadások alkalmával csak fokozatosan kell változtatni, midőn pedig agy nyomás tünetei vannak jelen, minthogy hűdéstől tarthatni, a hideggel nagyon erőlyesen közrehatni nem szabad. A teljes fürdők 32,4°, a leöntésekre használt víz 17,4—22,4°, a dörzsölésre szolgáló víz pedig 15—17,4° legyen. A fürdő mindannyiszor ismételtessék, valahányszor a beteg elkábúl s félrebeszélés lép fel. Midőn a láz lomha lefolyású, Brand a közönséges szerek mellett ¼—½ óráig tartó 35°-ú teljes fürdőt jónak tart, fejmosással egyesítve, mihelyt hideg vízzel leöntések alkalmazhatók, midőn hideg és rázkódás által izgatni akarunk. Ezen eljárás hátrányai a borzongások, valamint az általa előmozdított rángások is, melyek könnyen halálosokká lehetnek. A

kelevények és tályogok, melyeket a hideg vízzel gyógyítás maga után von, inkább kellemetlenek mint veszélyesek.

Niemeyer két ágyat helyeztet egymás mellé, melyek egyikeben a beteg fekszik, másikán pedig hideg vízbe mártott és jól kifacsart lepedőt terített ki, s miután ebbe a beteget beletakarták, ezt takarókkal jól befedik. 10—12 percz eltelté után a másik ágyra teritenek lepedőt, s a beteget ide teszik át. Ezen művelet egymásután ötször hatszor alkalmazható, az egészet pedig szükség szerint huszonnégy óránként ismételtetni.

A hasat nedves ruhákkal szokták borogatni, míg Dromme után többen ecetelli mosásokat tartanak jónak, melyek eleinte hűsítők, később azonban a bőrt izgatják és az izzadást előmozdítják.

Wanner betegeivel minden öt perczben diónyi jégdarabot nyeletett le, míg csak teljes gyógyulás nem következett be. Ezenkívül a homlokra hideg borogatásokat rakatott. Az eredmény oly mesés jó volt, hogy azt a legjobb akarat mellett sem lehet hinni.

Riegler hagymázos betegeit C. sz. 7—11°-ú szobában tartja, melyeket naponta háromszor szellőztet, s midőn a szükség kívánja, a kórhelyiségekben vizet fecskendeztetett szét, hogy a meleget mérsékelje. Orvos-szereket nem rendel, hanem a betegekkel friss vizet itat, néha pedig hideg beburkolásokhoz folyamodik. Az eredmény igen kielégítő.

Angolországban felvették, hogy a borlang (alcohol) a lázáltal megtámadott és kimerüléssel fenyegetett idegrendszer táplálni és működésében fenntartani képes, minélfogva a hagymázos betegeknek különböző borlangos italokat adagoltak, midőn az érelkések kicsinyek és szaporák lettek, vagyis agybeli jelenségek léptek fel. A borlang bevétele után a szív összehúzódásait lassúknak és erőseknek, a hőmérséklet pedig csekélyebbnek tapasztalták, mint ezt a gyűszűkelevelek használásakor is észlelhetni, s ezenkívül mondták, hogy midőn annak idejében nyújtatik, a félrebeszélést, bódulatot és a kimerülést késlelteti, vagy épen meg is akadályozza. Alison, Graves és Stokes által úgy a hasi mint a kúteges hagymáznál rendeltetett, legnagyobb hőse azonban Todd lett, ki fél obonjával óránként, vagy félóránként több obon pálinkát elfogyasztatott. Voltak olyan hagymázosak is, kik húsvéssal mellett huszonnégy óra alatt 18, 36 sőt 48 obon pálinkát is megittak. Todd a borlang mellett még izgatókat is adott, a következő vény szerint:

Rp. Spiritus vini chlorati aetherei guttas decem,
Ammonii carbonici grana quinque,
Aquae destillatae simplicis unciam unam.
DS. Minden második órában egy ilyen adagot elfogyasztani.

Ezen eljárás felett azonban már maga Todd akaratlanul pálcát tört, mennyiben „On Certain Acute Diseases“ munkájában az általa közölt 24 kúteges hagymáz eset közül 11 halállal végződött. Az angol számbeli adatok arról általában véve igen kedvezőtlenül szólnak, mennyiben a borlanggal táplált hagymázosak halálhozása a középszámot meghaladja. Murchison hasi hagymázos betegeit eleinte szinte borlanggal kezdte gyógyítani, de azok csak oly jókor elerőtlenedtek, csak annyira elsoványodtak, mint a pálinka nélküli közönséges kezelés mellett. Tweedie előadásában (Lectures on Continued Fevers“ London, 1862, 243—265) a borlang használására nézve megjegyzi, hogy az fokozza a félrebeszélést, a nyugtalanságot, a nyelv szárazságát, az érelkések gyorsaságát és szaporaságát, valamint belső gyuladásokat és az iszákosok tébolyát (delirium tremens) hozza létre.

A múlt évszázad és korunk vén orvosai az izgatókat és a zsongítókat együttvéve tekintették a hagymáz főszereinek; most azonban azok igen háttérbe szorítottak, még pedig joggal, mennyiben elégszer a vérszegénység és kimerülés előmozdítóiként szoktak szerepelni. Így elévült a gyökönke, angyalfü, kigyófü, kappanór, a borégyen (aether), a könenylégeg-készítményei, pézsmá és a vilány, valamint a kámfort is a feledékenységnek adhatjuk át. Hol izgatnunk kell, kevés oborral czélunkat igen jól elérhetjük.

A timsónak jó sikerét láthatjuk savós, nyákos, bűzös, bőszékelések, valamint bélvérzések alkalmával, s meglehet, hogy az idültté váló bélfekélyekre gyógyítólag is hat. Baumer, Oppolzer, Fouquier, Dobler, Skoda és Popper által ajánlatott:

Rp. Aluminis crudi drachmas duas,
aquae destillatae simplicis uncias quatuor,

Syrupi simplicis unciam semis,
Fiat solutio. DS. Egy vagy két nap alatt elfogyasztani.

Rp. *Aluminis crudi drachmam unam,*
Aquae destillatae simplicis libram unam.
Fiat solutio. DS. Öt csőrére, két óránként belöelve.

Atlee (Philadelphia), miután betegeinek hashajtót rendelt volna, azokat feltétlen koplalásra szorította, s a hasmenés megszüntéig adta :

Rp. *Plumbi acetici granum unum usque gr. tria,*
Aquae destillatae simplicis unciam semis,
Acidi acetici diluti guttas tres usque sex.
MDS. 2—4 óránként ilyen adagot bevenni.

Buzorini egészen haláláig a közönség előtt mint nagy hagyomány- orvos szerepelt, s betegei naponta 10—30 szemecses ecetsavas ólmot kaptak, melyet tojásfehérével kevertetett össze és mint rázni való italt (Schüttelmixtur) adott. Walsler úgy találta, miszerint a betegek nézve szerencse volt, hogy azon orvosságot emésztetlenül kiürítették, mert így legalább mérgezési tünetek nem léptek fel. Nagy bélvérzések és túlságos székürülések alkalmával azonban az ecetsavas ólomnak sokszor jó hasznát vette.

A bélvérzések mérséklésére és a fekélyek gyógyulására a légenysavas ezüst is befolyhat, melyet Boudin és Kált a hagymásaját szerének nyilvánítottak :

Rp. *Argenti nitrici cryst. grana sex,*
Aquae destillatae simplicis grana duodecim.
Solutionem tere cum
Gummi arabici pulverati suf. quantitate.
Fiant pilulae No. duodecim,
DS. Naponta 2—4 labdacsot elfogyasztani.

Rp. *Argenti nitrici grana duo usque decem,*
Aquae destillatae simplicis,
Mucilaginis gummi arabici aa uncias duas.
MDS. Hosszú végű csőrével langyosan befecskendezni.

Midőn a bél igen érzékeny kevés mákonyt adhatunk hozzá. Az ebvészmagot (nux vomica) Schlesier ajánlotta, hogy az által a bélfal zsongja emeltessék. 3—4 óránként $\frac{1}{10}$ szemert adtak, most pedig abbahagyták.

A szén a légekét magába szívja, nemkülönben az üszkösödést hátráltatja, minélfogva a túlságos hasmenést és a bélfelfúvást mérsékli. A második héten adható és napjára $\frac{1}{2}$ —1 obont számíthatni. Legjobb a növényiszén, és kétannyi égetett keserfölddel (magnesia usta) keverhető.

A terpentín olajjal akkor tettek kísérletet, midőn valóságos tüdőgyulladás látszott kifejlődni. Stokes és Huss által dicsértetik, Murchison pedig a kreosotot ajánlja (8 cseppet, 8 obon folyadékra.)

Rp. *Olei therebintinae,*
Cerae albae aa drachmam semis
leni calore colliquatis et refrigeratis adde :
Magnesiae ustae drachmam unam.
Misce, ut fiant granulae Nro. centum et viginti.
Conspargantur cum amyli et sacchari albi aa. quantitate.
DS. Két óránként öt szemcsét elfogyasztani.

Ily módon a kreosotot is rendelhetjük, s a betegek által minden nehézség nélkül bevétetik.

—v.

KÖNYVISMERTETÉS.

Über das Wesen und die Ursache der Erstickungserscheinungen am Respirationsapparate. Von Dr. Traube, Prof. der Medicin. Berlin, 1867. A. Hirschwald kiadása.

Traube tanár a múlt évben a berlini orvos-sebész Frigyes-Vilmos-intézet alapításának hetvenharmadik évfordulóján beszédet tartott, melyben a fulladási tünetek lényegéről és okairól szólott, egybefoglalván mindazt, mit ezen tárgyról már régebben mondott és mit legújabb kísérletei alkalmával talált.

A szerző kengeri nyulakkal tett kísérleteket, melyek rendszerint állapotban a rekeszszel lehelnek, így pedig a légvételi folyamatra nézve az emberekhez legközelebb állanak. Ezeknél először az egyik, majd pedig a másik oldali mellhártyaürt nyitotta meg, s

ekként fokozatosan növekedő nehéz légzést idézván elő, kimutatta, hogy a borda-, nyak- és hasizmok egymásután jönnek működésbe, míg végre épen úgy, mint a nehézlégzés legnagyobb fokán levő embernél, valamennyi légző-izom a legmegerőtetettebb összehúzó-dásban van. Ha ilyenkor fúvószertű készülék által mesterséges légzés tartatik fenn, a nehéz légzési tünetek megfordított sorban enyésznek el, mint melyben megjelentek, míg végtére egyedül hasi légzés marad vissza. A befúvások tetszés szerinti megszakításai által a nehéz légzés legkülönbözőbb fokait lehetett előidézni, úgy hogy a légvételek és a részvevő izmok száma, a mesterséges légzés megszakításának tartalmával egyenes viszonyban állott. Az akarat kizárása végett némely állatoknál az agy nagy lebenyei és a központi dúczok eltávolítottak, midőn azok mély álomszerű kábulatba estek, de akkor is ugyanazon jelenségek észleltettek, mint midőn az említett műtét nem vitetett véghez. Ezekből Traube igen helyesen következteti, hogy a csendesen lehelő és a fulladó állat légzési mozgásai között csak fokozatbeli különbség van, minélfogva ha a fulladási tünetek okai felfedeztetnek a természetes légző mozgások okai is felfedezvők.

W. Müller állatokon tett kísérletek által csalhatlanul bizonyította, hogy a megkevesbedett élely felvétel a nehéz légzés létrejövételénél lényegesen szerepel, de azon állítását Traube nem véli elfogadhatónak, mintha a szénsav egyedül bódító méregként hatna, vagy semminemű fulladási jelenségeket előidézni képes lenne, mert mindez csak hiányos kísérleti észlelés következtében van mondva. Traube találta, miszerint szunyal által elbódított állatok (kutyák vagy házinyulak), ha náluk mesterséges légzés vétezik foganatba, abbéli képességüket elveszítik, hogy maguktól légezzenek; ha pedig ezen állatoknak a közlevegő helyett légkeverék fuvatott be, mely amannál több élelyt, szénsavat pedig jelentékeny mennyiségben tartalmazott, rögtön önálló légvételek és nemsokára nehéz légzési tünetek merültek fel, melyek legnagyobb mérvűvé fokozódtak. Mint a szénsavas légkeverék épen úgy hatott a közönbős légenyélcs is, ha tiszta állapotban jutott a tüdőkhöz, míg ha élennyel elegyítettett, a körlevegőhöz hasonlóan viselte magát. A szerző élelyhiánytölti és szénsavbőségből nehéz légzést vesz fel, a fulladási halált megelőző tünetek pedig azon két hatány egymással való bonyolódása folytán keletkeznek.

Thiry és Ludwig kísérletei után igen valószínű, hogy a szénsav a vérben csak részben van felszörpölve, míg másik része abban vegyileg megkötve foglal helyet, s onnét csak az élely befolyása következtében üzetik ki. Thiry azon föltevénnyel állította fel, hogy mindakét állapotbeli szénsav a légző idegrendszer ingere, miből következnek, hogy a körlevegő helyett belehelt közönbős légek nehéz légzést azáltal okoznak, miszerint csak a felszörpölve levő szénsavat üzik ki, míg a vegyileg megkötve levő szénsav visszamarad, ekként a vér ebben dúsabbá válván. Ha Traube a vérbe szénsavas szikenyt fecskendett, mely anyag a vérben egyébként is bőven foglaltatik, a légvételek száma csakúgy szaporodott, mint midőn szénsav vitetett be.

— a —

LAPSZEMLE.

(—h—n) A visszérbeli zörejről.

Seitz tanár Giessenben azon kevesek közé tartozik, kik tanítványaik munkáját nem zsákmányolják ki, hanem ellenkezőleg ezeket dolgozataikkal gyámolítják. Így intézetéből számtalan felavatási értekezést (Inaugural-Dissertation) került ki, melyek mindannyian a természettani jelzésre vonatkoznak, s a mester gondos és szakértő kezének nyomait mindenhol magukon viselik. Ilyen Dickoré legközelebb megjelent felavatási értekezete is, melynek tárgyát a visszérbeli zörejt teszi, az idevonatkozókat pedig a következő pontokban vonhatni együvé.

1) A visszérbeli zörejt legjobban cső segítségével a belső toroklati visszérben hallhatni. Magasfokú rezgések szabad füllel is hallhatók vagy a rátett ujj által tapinthatók.

2) Visszérbeli zörejt gyakran azáltal hozhatunk létre, vagy a már meglevőt fokozhatjuk, ha a fejet ellenkező oldalra fordítjuk, ha a vizsgálat egyenesen felállítjuk, végül ha a hallcsövet az illető helyre rányomjuk. Eltűn az, ha a fej a törzsnél alantabb fekszik, továbbá ha a visszeret összenyomjuk.

3) Visszérbeli zöreje nemcsak a nyakon levő, hanem más feleletesen fekvő visszerekben is hallható, csak hogy ez ritkábban fordul elő.

4) A visszérbeli zöreje légvételnél tisztábban vehető ki, míg kilégzés alkalmával, ha ez elég hosszan tart, pillanatra egészen is eltűnhet.

5) A szív kitérési szakában a visszérbeli zöreje szinte fokozódik, sőt sokszor csak akkor hallható, de gyengén. Ez az ugynevezett félbehagyó zöreje.

6) A visszérbeli zöreje néha egyszerre rövid időre eltűn, minden kimutatható ok nélkül.

7) A visszérbeli zöreje rendszeren mindkét oldalon hallható; ritkán egyedül a jobb, s még ritkábban a baloldalon.

8) Az esetek $\frac{2}{3}$ -ban a jobboldali visszérzöreje a fejbiccentő szárai között, a baloldali pedig ennek külső szélénél vehető ki legjobban.

9) A visszérbeli zöreje az emberek 84%-nál hallható, legyeknek bár ezek egészségesek vagy betegek. Ezeknek csak 16%-nál hiányzik végképen. Alsóbbfokú zöreje minden ember 47, a középfokú 27, a legnagyobbfokú pedig 9%-át teszi ki.

10) A gyengébb zörejek a férfiaknál, míg az erősebbek a nőknél gyakoriabbak.

11) Az erős visszéri zörejek gyermekkortól kezdve a negyedik évtized bevégeztéig fordulnak elő.

12) Vérszegénység és sápkór esetében a vizsgálat alá került egyéneknek a zöreje sohasem hiányzott egészen; ez gyakran erős, sőt igen erős volt, s csak kivételképen találtatott gyengének, minél fogva a vérszegénység vagy sápkór jelzésénél használható tünetnek látszik.

13) Teljesen egészségeseknél nagyfokú visszéri zöreje feletébb ritkán található.

14) A tüdőgümösödés gyakran nagyfokú visszéri zorejével jár.

15) A vizsgált betegnél a láz a visszérbeli zorejre érezhetőleg nem folyt be.

16) A tüdőbeli gümösödés némelykor magasfokú visszérbeli zorejt látszik előidézni.

17) A nagymérvű elsoványodás a visszérbeli zorejt ki nem zárja, mint ez Hamernjk és Kolisko állította.

18) A visszérbeli zoreje gyermekeknél gyakrabban észlelhető, mint felnőtteknél.

19) A visszérbeli zorejek nem tűnnek el, ha zsongító szerelés által a vérszegénységben levők állapota javul. (Beiträge zur Lehre von den Venen-eräuschen. Inaugural-Abhandlung. Giesen, 1867).

(—h—n) Két haláleset Villate-féle folyadék befecskendezése következtében, kísérleti kutatások az eczetsavnak vérre való hatása felett.

A Villate-féle folyadék akként készül, hogy három nehezék kénsavas réz, (cuprum sulfuricum) és ugyanannyi kénsavas horgany (zincum sulfuricum) öt obon lepárolt vízben feloldatik, mihez még eczetsavat szoktak adni. Ezen oldatot Votta sok dicsérettel alkalmazta el, ki azt makacs sipolyoknál nagy sikerrel használta, miből kiindulva Weber tanár által a csontok szuvasodásánál vétegett igénybe; alkalmazása azonban nem csekély veszedelemmel jár, mint ezt azon halálozás matatta, mely majdnem közvetlenül a történt befecskendezés után következett be. Ezen esetet Heine észlelte, melyhez Hergott-é (Strasbourg) csatlakozik, ki azt véle közölte. Legonnest egyébkint a „Société de chirurgie“-ben 1866-ban figyelmeztetett, hogy az esély bekövetkezhetik; szabatos észleletet azonban nem közölt.

Heine esetében tizenkét éves leánynál a sarokcsont kifürésztése után sarjadzó sipolyok maradtak vissza, melyek semmi gyógyulási hajlamot se mutattak, miért körülbelül félfecskendezéssel Villate-féle folyadék löveltetett be erős nyomás alatt. A beteg azonnal élénk fájdalomról panaszkodott, s a sebből vér nagy mennyiségben folyt ki. Nehány percczel később a beteg igen halvány, ólomszínű lett; heves borzongás lepte meg, a fogak vaczogásával és a végtagok kihülésével; az érlökés kicsiny és szapora, míg a seb barnássá lett; a hőmérsék, mely reggel C. sz. 38° volt, este felé 34.2°-ig szállott alá. Az érlökések mindinkább gyengültek, s estig egy percz alatti számuk 140-re szaporodott. A borzongás, mely több óráig tartott, éjszaka forráságnak engedett helyet,

de izzadás nélkül. A beteg lassankint elálmosodott, s egyszer hasament. Mindinkább elgyengült, míg végtére a befecskendezésre következő éjszaka meghalt.

A boncolási jelek között meg kell említeni a vér cseresznye-vörös vagy inkább karmin-piros színét, a tüdők és a hörgők vérbőségét; végtére pedig megemlítendő, hogy a jobboldali szívgyomorban foglalt vér egy készítményében a görcső alatt, kénsavas réz dülvényalakú jegecztét lehetett látni.

A Hergott által 1863-ban észlelt eset az előbbihez igen hasonló.

Tíz éves fiatal gyermeknél a tompor tájon sipolyok lévén, ezekbe egyszer a Villate-féle folyadékból valami kevés befecskendeztetett, mire közvetlenül a beteg éles fájdalomról panaszkodott, egyszer hányt, arca elkékült, végtagjai kihültek, s még azon nap este meghalt. A vér és a máj vizsgálása csak tagadó eredményre vezetett.

Heine ezen esetekben a halált minden habozás nélkül onnét származtatja, hogy a Villate-féle folyadék rohamosan az edényekbe jutott; azonban kutatta, hogy ezen összetett folyadékban a veszedelmet mi okozhatta. Ezen czélból kutyákon számos kísérletet vitt véghez, melyek folytán a következő tényeket lehetett megállapítani: a barna válmány, mely a folyadékban felfüggesztve foglaltatik, magában véve érdugulásokat (embolies), melyek halálra vezetnének, nem hoz létre, a Villate-féle folyadék, eczetsav nélkül, kicsiny mennyiségben a vérbe lövelve, súlyos jelenségeket nem von maga után; ha azonban a vérbe eczetsavat fecskendünk, olyszerű tünetek lépnek fel, melyek az előbb említett betegeknek felmerültek; a vér karminszínű, a vérszettek megváltozva, össze vannak zsugorodva és laposabbak; a tüdők vizenyősek és vérdúsak.

A színes vérszettek alapanyaga a vérszerteny (Haemoglobin) eczetsav által megalszik, mi ezen mérgezés alapoka. A hőmérsék C. sz. 1—4.4°-kal csökken. Derme is léphet fel.

Hogy a közölt esetekben eczetsav a vérbe könnyen juthatott, abból érthető, miszerint a sipolyok falzatából a sarjadzó szövet dúsán bujálkodott elő, egyszersmind pedig egyes edények megrepedeztek, ekként az átszivargásra, illetőleg az edényekbe való közvetlen bejutásra szolgáló esélyek igen kedvezőek voltak.

A mondottak után legczélsebb lesz, ha a Villate-féle folyadék létrészei közül az eczetsav egészen kihagyatik. (A. f. p. A. u. Th. u. f. kl. M. 1867, nov.)

(—h—n) Némely kadanyegyületek (Cadmiumverbindungen) mérges hatása és kimutatása.

Marmé V. több kadanyegyület mérges voltáról meggyőződött; azok, melyekkel kísérleteket tett, a következők voltak: kadanyéleg, kadanyélegvizegy, kadanyhalvag, hamanyos kadanyhalvag (Kaliumcadmiumchlorid), könnyelégny-kadanyhalvag (Ammoniumcadmiumchlorid), szikenyes kadanyhalvag (Natriumcadmiumchlorid), és súlyanyos kadanyhalvag (Baryumcadmiumchlorid), ezenkívül az összes büzeny- és iblanyösszetettések, a kénsavas, légenysavas, szénsavas, eczetsavas, borkősavas és tejsavas kadany. Az átszivargott kadany a legtöbb szövetben felfedezhető, így a vérben, májban, vesékben, szívben és az agyban. — Kiküszöböltetésük a bekeblzés után csakhamar megkezdődik és megszakításokkal folytonosan tart, ha nem is egyedül, de mindenesetre kiválólag a veséken át. Kimutatásuk a váladékokban, a gyomor bennékében és a hányadékban különböző módszerek által többnyire könnyen eszközölhető.

A húgyban, ha nem szerfelett csekély mennyiségben van jelen, Reinsch módja szerint járhatni el. A kékes-szürke lepedék légenysavban feloldatván, HS. által kiválasztatik, hamanyszénlégeg (Cyanalium) által az egyúttal kicsapódott réztől megszabadítandó, minek megtörténte után a különféle savak és luganyok által előidézett szín- és egyéb változatokból a kadany jelenléte kivehető.

Midőn a kadany igen csekély mennyiségben van jelen, a könnyhalvanyos (Salzsäure) és halvanyos hamany (kalium chloricum) által szintelenített húgyban villambontás által előtűntethető.

Hasonlóképp kell eljárni, midőn kadanyt a vérben vagy más szövetben keressük. Marmé a villambontásra Grove féle négy elemből álló üteget használt, melynek tagadójelű sarka érenyecsésével volt összekötve, míg az érenylemezéből álló állítójelű sarka a csészébe ért. Az utóbbi-ban kevésbé sárgás, savanyú szűret foglalta-

tott, mely a vizsgálat alatt levő tárgyból kőn-halvanysavval és halvanysavas hamannyal való kezelés után nyeretett. Kevéssé bővebb kadanytartalom mellett, az 10—18 óra lefolyása alatt részben por-ként, részben jegeczenen nagyobbára kivál, mint ezt Wöhler már előbb bebizonyította.

Egyébként úgy is cselekedtünk, hogy húgyot kőn-halvanysav hamany hozzáadása mellett szárazra elpárologtatjuk, a kőn-halvanysavtól megszabadított maradékot pedig üvegyöngyökkel összedörzsöljük és forró borlanggal kivonjuk. Ha a szűretből a borlangot ovatosan elbajtjuk, kadanyhalvagot kapunk.

A gyomor- és bélbennékből, nemkülönbén a hányadékból a mérget Graham-féle szivárogtató (dialysator) segélyével könnyen elkülöníthetjük. Ha a vizsgált tárgyat kőnhalvanysavval gyengén megsavanyítjuk és szükség szerint vízzel összekavarjuk, az alsó víznek háromszori vagy legfeljebb négyszeri megújítása által a fémet egészen különválaszthatjuk, melyet az igen összesűrített és alig sárgás folyadékból szénsavas kőnenylég (ammonium carbonicum) vagy kőnenykéneg (gas hydrothionicum) által lecsaphatunk.

Midőn a szerző menyilleges meghatározást akart eszközölni, az edényfalhoz és ennél is bennsőbbben az itatópapiroszhoz tapadó kadanykéneget, még nedvesen, tömény kőn-halvanysavban feloldotta, mely oldatban szénsavas higany által válmány képződén, izittás és szárítás útján kadanyéleg nyeretett, mit meg lehetett mérni. A villambontással is lehetne kísérleteket tenni. (Z. f. a Ch. N. és 32 f.)

(—h—n) Mi történ a lenyelt tükkel?

Legközelebb Olaszországban nagy zajt ütött orvos esete, kit azzal vádoltak, miszerint gyermeket akként ölt meg, hogy azt tük lenyelésére erőszakolta. Zoja tanár ennélfogva fiatal kutyának és macskának több kísérletet tett, azok ártalmatlansága bebizonyítása végett, ha lenyelettek. Az eredmény következőkben pontosul össze:

1) 5 kutyán és 5 macskán, melyek 3—70 naposak voltak, tizenhét kísérletet vitt véghez.

2) Azok mindnyájának egyszerre vagy többszörre, egészen negyvenháromszorig, 129 gombos- vagy varrótú adatott, melyek hosszúsága 3—35 millimeter között változott, 115-nek pedig éles, míg 14-nek tompa hegye volt, s részben el voltak törve, de a többiek egészen nyelettek le.

3) Nyolczvan hegyes végű tü közül 48-nak hegye a száj, míg 32-é a torok felé állott, s nem volt eset, hogy azok a bélhuzamban csak egyszer is valahol megakadtak, vagy valamely észrevehető szervi vagy működési zavart okoztak volna. Mindegyik állat bonczoltatott.

4) Az állatok, melyeknél a kiürítés kezdetéig vártak, ennek bekövetkezése után 4—140 óráig tartattak élve. A tük legnagyobb száma 20—48 óra között ürített ki. Az állatoknál, melyek a kiürítés kezdete előtt ölettek meg, a tük közönségesen a vastag-bélben foglaltattak, s csak egy ízben voltak azok a csipő-bélben. Elnyeletésük óta 21—84 óra telt el.

5) A varrótük középszámításal 21, a gombostük pedig 26 óra alatt ürített ki. Mindegyikük hamarabb ürített ki, midőn a hegyek a garat felé néztek, mint midőn az nem volt az eset.

6) A varrótük a bélhuzamban való tartózkodásuk alatt meghomályosodtak és füstös kinézésűek lettek. Hegyük valamennyire megtompult, de azért mégis annyira élesek voltak, hogy a beleket átszúrhatták volna. A sárgarézből gombostük azonban nemesak színüket tartották meg, hanem még fényesebbek is lettek. A tük nagyobbára fogók által vitettek az állatok szájába, de némelykor sűrű levesben nyelettek azok le. (M. T. & G. 1868, feb. 29.)

(—h—n) Mulékony vakság vörhenynél és vakságnál.

Ebert tr. egy hagymázos és három vesekóros vörhenyes esetet közöl, melyekben egyszerre teljes vakság lépett fel, a látás azonban egy vagy két nap alatt tökéletesen helyreállott. Gondolja, hogy az a látidegek koponyabeli részletének vizenyőjéből fejthető meg, mi a romlott vér következménye, A következő folyományokat vonja ki:

1) Vannak vérfertőzéssel és vérszegénységgel járó heveny betegségek, melyeknél a látás ideiglenesen meg van semmisülve.

2) A vakság közönségesen húsz és hatvan óra között tart, s három napot sohasem látszik túllépni.

3) Ezen eseteknél igen kedvező kimenetelre számíthatunk.

4) Midőn a szemtükör az ideghártyát bántatlannak mutatja, biztosan mondhatjuk, hogy a vakság két vagy három nap alatt meg fog szűnni.

Graefe tanár megjegyzi, miszerint a kedvező jóslás azon körülményben támpontra talál, hogy a teljes vakság daczára a látá fény-behatáskor szűkebb lesz. Ha ezen érzékenység nincs meg, egyedül arra, hogy az ideghártyában semmi változás se vehető észre, kedvező jóslást nem alapíthatunk, mert például a látideg-dombocska sorvadásakor hetek múlhatnak el minden látszólagos változás bekövetkezése nélkül. (B. kl. W. 1868, 2. sz.)

(—h—n) Hamanybüzeg (kalium bromatum) a gyermekági rángások ellen.

Shoyer tanár (Leavenwort, Kansas) gyermekági rángások ellen hamanybüzeg adagolt, s az érdekes esetet következőleg közli:

H. asszony, tizennyolcz éves, első szülő, 1867. april hóban igen erős gyomorbéli fájdalmaokról panaszkodott, melyeket Shoyer kezdetben vajúdás kezdetének tulajdonított. Éjszaka hánny és félóron himbojolaj bevérese után kétszer székelt. Hogy kielégíthetlen étvágyának eleget tegyen, sok kenyeret és húst evett, melyeket rágás nélkül nyelt le. Másnap reggel hét óraker ismét felkelt, hogy újra egyék, de ájúlva összerogyott, midőn ágyra tették, hol szerfelett erős rángások lepték meg. Nyolcz óraker a rángások rendkívül magas fokra hágtak, a légvételek hörgéssel történtek, a láták világoosság irányában érzéketlenné váltak, az állak összeszorítottak, a száj pedig habzott. Egy óra alatt öt csepp erotonolaj adagoltatott, de hatás nélkül. A hangyanyhalvag beszívása a rángásokat csillapította. Shoyer tr., a magzat halála felől meggyőződve, a peteburkokat megsúrta, hogy szülést idézzen elő. Csakhamar hánny kezdett és emésztetlen eledelket ürített ki a beteg. Pillanatra könnyebben érezte magát, mely körülményt felhasználva, hashajtót kapott, mire öntudatlanul háromszor székelt. Három órai nyugalom után délutáni öt óraker vajúdási fájdalmaok léptek fel. Orvosi tanácskozás után óránként tizenöt szemer hamanybüzeg rendeltetett, hogy ennek hatását észlelni lehessen. Ezen szer adagolásától kez dve a szülés megtörténtéig, azaz huszonnégy és félórán át rángások nem mutatkoztak. A büzeg az első öt óra alatt óránként nyujtatott, később azonban hosszabb időközökben, mint t. i. a hörgő légzés megszűnt a beteg álmoossá lett. A szülés vége felé az időközök négy órát tettek ki.

A gyermek május 2-dikán délutáni két és félóraker született meg, kilenczedfél hónapos volt, s mint bőre állapotából következtetni lehetett, már több nap óta meghalt. Az asszony tizenkilenc és fél óra alatt összesen két és fél nehezék (körülbelül 10 gramme) hamanybüzeg vett be. Az álmoosság a harmadik nap reggeléig tartott, s midőn a beteg hosszú álmából felébredt, a történetkről mitsem tudott, még azt sem, hogy gyermeke született. A A vizeletnek harmincz óra múlva történt vizsgálásakor abban fehérynére akadni nem lehetett. (New-York Medical Record. 1868. 1.)

(—h—n) Forró fürdő a csecsemők hollygó orbánca ellen.

Abeling tr. Stockholmban, igen melegen szól a forró fürdők hasznáról a csecsemők hollygó orbánca (erysipelas ambulans) ellen. A gyermeket C. sz. 38°-ú fürdőbe kell tenni, melyhez forró vizet mindaddig öntünk, míg a hőmérsék 40—42°-ra nem hág. A csecsemőt erejéhez képest 10—30 percig teszszük ki a fürdő hatásának, azután pedig ebből kiveszszük és meleg lepedőbe takarjuk, melyre meleg paplant göngyölgetünk. Így marad két óráig, miközben csendes álom által lepetik meg, mi ha nem történne, néhány evőkanállal hideg vizet kell beadni. Közönségesen naponta egy fürdő elég, de súlyosabbakban kétszer is lehet azt alkalmazni. (Journal f. Kinderkrankheiten. October).

(—h—n) A zsirdék (glycérine) összeegyztethetlensége a kakaóvajjal.

Stanislas Martin írja, hogy gyakran megesik, miszerint a nadragulya-kivonatot, a mákonyt, ratanhiát, kinalt, vagy más alat zsirdékban feloldani rendelik, mihez még kakaóvajjat adatnak, ez azonban felettébb hibás eljárás, mert kihüléskor a kakaóvaj a zsir-

déktől különvál. Helyesebb disznósírt rendelni, mely a zsirdékkal igen jól egyesül; ha pedig kakaóvaját akarnak, leghelyesebb a zsirdéket kihagyni, s a gyógyszerészre kell bízni, hogy a hatóanyagot azzal összekeverje. (B. de Th. m. et ch. L. XXIV. köt. 1868, febr. 15.)

(—h—n) A háromfejejű karizom inának elszakadása.

Patridge osztályán a „King's College Hospital-ben” következő eset adta elő magát:

O. H., 21 éves nőtelen, südő, a kórházba a baloldali háromfejejű karizom inának elszakadása miatt vétetett fel. A beteg erős férfi volt, s mondotta, hogy mint karján kosárral a boltból kijött, bal lábával megcsuszott és jobb oldalára esett, részben a járdára részben a kocsútra, miközben balkarját a könyök felett és mögött megütötte.

A kórházba történt felvételkor a bal kar igen meg volt duzzadva, kivált pedig a könyökizület táján. Háromnegyed ujjnyi hosszúságban nyilvánvaló bemélyedés látszott csekély sebbel a könyök felett és mögött. A kar mellső és felső része összehúzódási képességét egészen elveszítette. A hanyintás és borintás bántatlan maradt. A sérült a kórházban néhány napig maradt, mi közben tagja kinyújtva tartatott.

A balkar izmai valamennyire elsovadtak, de a sérült január 28-án állította, hogy abban jelenleg több erőt érez (M. T. a. G. 1868, febr. 15.)

(—h—n) Dugaszok a hüvely lobjánál (vaginítis.)

John J. Black tr. a hüvely lobjánál a következő dugaszokat ajánlja.

Rp. Olei theobromae unciam unam et semis,
—morphiini sulfuricii grana sex,
—ferri sulfurici oxydati soluti guttas centum et quadraginta quatuor
—cerati simplicis drachmas tres et semis.
Misce, et fiant suppositoria Nro duodecim. (American Journal of the Medical Sciences. 1865, XCIX. sz.)

(—h—n) A kezek bőrének szárazsága ellen.

Cazenave a kezek bőrének szárazsága ellen a következőket ajánlja:

Rp. Vitelli oorum,

Olei amygdalarum dulcia aa. cochlearia duo,
Aque rosarum drachmas sex et semis,
Tincturae benzoës drachmam semis,
MDS. A keztyük belsejét bekenni. (J. de m. et dech. Ars. 7456. 1867.)

(—h—n) Az ujjhegyek durvasága ellen.

A zongora tanuláskor gyakran előfordul, hogy az eleinte érzékeny ujjhegyeken vastag hám képződik, sőt berepedések történnek, melyek a finom tapintást gátolják, ilyenkor Cazenave a következőt használja:

Rp. Tincturae aloës drachmam semis usque unam,
—Glycerini drachmas sex et semis.

Misce DS. Ezen keverékkel beitatott papiros éjszakára az ujjhegyére teendő, s azt keztyű ráhúzása által rögzíteni kell. (J. de m. et de ch. Ars. 7456. 1867.)

(—h—n) Az ajkak megrepedezése ellen.

Az ajkak gyakran megrepedeznek, midőn Cazenave rendeli:

Rp. Zinci oxydati grana quindecim,
—Cremoris coelestis drachmas tres et semis,
—Butyri cacos.
Olei amygdalarum dulcium aa. drachmas tres.
MDS. Az ajkakot bekenni. (J. de m. et de ch. 7456, 1867.)

(—h—n) Fagyási daganatok ellen.

Midőn fagyási daganatok vannak jelen, Cazenave jó sikerrel a következőket szokta alkalmazni:

Rp. Hydrargyri ammoniaci bichlorati ¼ p. grani unius,
—Chloroformii ¼ p. grani unius,
—Cremoris coelestis drachmas sex.
MDS. Bekenésre. (J. de m. et de ch. 7456, 1868.)

(—h—n) Szoral ideges esuklás ellen.

Guibout az ideges esuklás ellen jó sikerrel rendelte:

Rp. Strychnini puri granum semis,
—Aque destillatae simplicis uncias quatuor,
—Syrupi menthae piperitae unciam unam.
MDS. Két óránként evőkanállal bevenni. (J. de m. et de ch. Ar. 7457, 1867.)

T Á R C Z A.

Emlékirat

a közegészségi és orvosi ügy rendezése tárgyában.

Hazánk közegészségi és orvosi ügyének szervezése végett a m. k. belügyminister által egybehívandó enquete megtartása idejének közeledtével, alólírottak úgy értesültek, hogy a kormány az elintézendő fontos tárgyak nagy halmaza daczára is munkába venni ohajtja ez ügynek törvényes rendezését, s hogy ebbeli szándékának sikeres megoldása végett mindenek előtt oly közegre van szüksége, mely lehetőleg jeles szakemberekből állván, nekie tudományos tanácsával segítségére legyen. Hazafiúi köteleességöknek tartották ennél fogva alólírottak a m. kormánynak ez irányban igénytelen javaslatot terjeszteni fel, valamint röviden újra felemlíteni azon sürgős teendőket a közegészségügy terén, melyeknek létesítését már a m. orvosok és természetvizsgálók nagygyűlései a képviselő háznál kérvényezték, s legújabbban a belügyminister ő nmgánál sürgették.

Önkényt értetik, hogy hazánk közigazgatásának és igazságszolgáltatásának jelenben még rendezetlen állapotánál, a pénzszerű viszonyoknál s egyéb elintézésre váró nagyobb fontosságú ügyek sokaságánál fogva, e javaslat csak azon tárgyak előszámlálására szorítkozhatott, melyek meggyőződésük szerint már a jelen körülmények közt is kivihetők vagy legalább megindíthatók volnának, törekedvén egyszersmind kimutatni a közegészségi ügy t ö r v é n y e k általi rendezésének szükségét és

hasznát, valamint az ez irányban csekély belátásuk szerint követendő elveket.

Mindezeknél fogva e javaslat legnagyobbbrészt csak a közegészségi és orvosi ügyek szakértő kezelésének szervezésére vonatkozik; magok a közegészségi tényezők létesítésére és megvédésére szolgáló t ö r v é n y e k nek — milyenek más országokban már léteznek — alkotása csak idő folytán lévén létesíthető.

Az emlékirat — elhagyván belőle azt, mi a közegészségügyi közegek egymáshoz viszonyát és az ügyvezetést illeti, s mi ottan a tárgy bővebb felderítése végett előhozott, — a következőképen hangzik:

A közegészségügyi tudomány és ügy azon elveknél fogva, melyeket mainap magáénak vall, valamint azon módok és intézkedések folytán, melyeket törvényei kikutatására és céljai elérésére használ, a legújabb kor vívmánya. A haladó tudomány nézetei és a művelt népek meggyőződése az állam és társadalom feladatairól e tárgyra nézve ez időszerint megegyeznek; másrészt a buvárlat terén legjelesebb s a gyakorlati életben legjártasabb — német és angol — nemzetek vállvetett munkálkodása ez ügy körül, a törekvések józan és sikeres voltát biztosítani látszik.

S valamint most, úgy a régi korban is szintén csak azon népeknél találjuk különösen kifejlődve az ember egészségét biztosító törvényeket, s az annak kellekeit kiállító, részben csodálatraméltó műveket, melyek az emberi cultura elébbvitelére leginkább hivatva voltak. Mindezen intézmények azonban még fogalmaikban is elveszték a középkori tudatlan és dogmaticus világnézet uralma alatt

a lakosságot tizedelő járványos kórok isteni csapásnak vagy ördög művének, gyógyszerőknek pedig a vezeklés és ostorozás tartatott. A felebaráti keresztény könyörület legfeljebb is a már betegeket vette jószándékú de tehetlen ápolása alá; praeventiv, közegészségi szabályok még csak nem is sejdíttettek.

De az újkor sem foglalhata el azonnal a parlag tért az egészség fenntartása érdekében. Erre sem természettudományi ösmeretei, sem műveltsége, sem az állam és társadalom akkori szerkezete és szelleme nem képesítették. Mielőtt ez megtörténhetett volna, az ébredő emberiségnek előbb túl kelle emelkedni a középkor szülte elveken, irányokon és nézeteken, fel kelle szabadítania a lelkiismeretet és meggyőződést, teremtenie tudományt, azután pedig elfoglalnia ezen meggyőződés és tudomány követelte tért a polgári, egyházi és politikai élet körében.

Míg a népek emberi méltóságuk és szellemi szabadságuk visszaszerzése végett élethalálra küzdeni kényszerültek, addig nem volt s nem lehetett sem érkezésük sem tudományuk az egészséges élet törvényeit s ezen élet nemzetgazdasági becsét kutatni vagy annak föltétei létesítéséről gondoskodni. Biztosítva kellett lenni előbb az államban e jogoknak, magának az államnak pedig, miután az egymással ellentétben álló érdekek küzdtere, a fejedelmek és szabadalmazott osztályok dominiuma lenni megszűnt, minden emberi érdeket egyaránt védő intézvénynyé, valódi közületté kellett alakulnia; a vagyonnak, kényelemnek, műveltségnek elterjednie, a békének becses malaszttá válnia, a tudománynak az ép és kóros élet törvényeit kikutatnia, tágasabb látkörre szert tennie s magát a társadalmat is, mint természeti jelenséget, buvárlatai körébe vonnia kellett, hogy a családok, közösségek és népek egészségére vonatkozó természet törvények és az annak fenntartását biztosító kellékek a társadalom által egészen fontosságuk szerint felismertessenek és az állam által felkaroltassanak.

S mindezen, a cultura, szabadság és jogszerűség, a tudomány, közműveltség és vagyon részéről nyújtott föltételekhez még egy új pusztító járványos kórnak — a choleraanak — fellépte is szükséges volt, hogy a műveltség által előkészült emberiség tette szólíttassék, s egy részt gyökeret verjen azon meggyőződés: miszerint a n a k b a j o k, melyeket könnyebb megelőzni, mint meggyógyítani, s melyek bizonyos eltávolítható körülmények folytán saját hibáink miatt dühöngnek; — másrészt, világossá váljék a kormány és a társadalom előtt a köteleesség. szükség és a lehetőség ez irányban hasznos tevékenységet kifejteni. — Számok-kal kelle bebizonyítani, hogy van a halandóságnak egy szabályszerű aránya, s hogy ott, hol ezen arány kedvezőtlen, annak rendszeren valami helybeli s többnyire el is távolítható oka van; ki kelle mutatni, hogy azon kár, melyet az eltávolítható vagy megelőzhető okokból eredő betegeskedés és halál a nemzet vagyonán ejt, semmi arányban sem áll azon költséggel, mely annak elhárítására megkivántatik; föl kelle deríttetnie azon fontos igazságnak, miszerint ugyanazon tényezők, melyek a közegészséget fenntartják, egyszerűs mind a közérkölcisiségnek is javára vannak, s e szerint a nemzet vagyonát, erejét és képességét minden tekintetben növelik. —

* * *

Ha a cultura fejlődésének s az állam és társadalom tökélesbülésének általános menetére vetett ezen futó pillantás után, saját hazánkra és nemzetünkre fordítjuk szemünket, ugyanazon nézeteket s ugyanazon törvényeket találjuk itt is, úgy általában, mint különösen a közegészségügy fejlődésére, a tudomány vívmányainak, a családok és közösségek egészségének biztosítására nézve.

A lelkiismeret és meggyőződés felszabadítása, a polgári és politikai szabadság, az állami függetlenség s önkormányzat érdekében folytatott harcok, úgy régebben, mint különösen a nemzeti öntudat fölbredése óta, fokozott mértékben vették igénybe hazánk törvényhozó testületének s legjobb polgárainak figyelmét és munkásságát. De valamint a közoktatás ügye és a tudomány ápolása leginkább csak az egyházi felekezetekre volt bízva s azok gyámsága alatt állott, anélkül hogy azt a nemzet országos ügyképen tárgyalta s törvényhozás útján rendezte és segítette volna: úgy a közegészségi és államorvosi ügyek is általában csak administratív úton intéztettek el s nemzeti, országos közügy gyanánt sohasem tárgyalattak.

A mai kornak tartatott fenn minálunk is új utat törni ez irányban s etéren is letenni a civilisatio alapköveit, miszerint czélszerű törvények és intézvények által mindinkább biztosítassanak számunkra az egészség föltétei. Ezen kor feladata leendő gondoskodni a soha kizárólag magán tulajdonná nem válható lég és víz tisztaságáról, szabályozni az építkezést és lakást, meghatározni a talaj, tér, épületanyag és hulladékok czélszerű felhasználását, elejét venni a fertőző kóroknak, kiirtani vagy legalább gyéríteni a senyves átszarmazó bajokat, összhangzásba hozni a nevelést az ép fejlődés törvényeivel, gondoskodni a munka és nyugalom közti illó arány megtartásáról, szóval mennyire az államtól telik, azon lenni, hogy a nemzet egyik legbecesebb vagyona kárt ne szenvedjen, a betegeskedés, a halandóság, a nyomorékok száma lehetőleg csökkentessék, s ekkint a nemzeti erő és vagyon úgy erkölcsi mint anyagi tekintetben ez úton is minél inkább emeltessék.

* * *

Mellözve mindazt, mit a tudománynak és az annak művelésére hivatott férfiaknak, továbbá a társadalomnak és nevelésnek a közegészségi ismeretek terjesztése és kellékeinek létesítése körül tenni kell — s mi a sikernek kétségkívül egyik fő tényezőjét képezi — az állam részéről jelenben leginkább a következők kívántatnak meg:

I. A közegészségi tudományra vonatkozó tanok szakértő képviseltetése az egyetemnél, az élet- és egészséggtannak népszerű előadása az ország egyéb iskoláiban, s hatályos terjesztése a nép között.

II. Szükséges, hogy a törvények alapján igazgatott országban a közegészségi ügy, az orvosi rendőrség s általában az államorvosi működés — úgy mint az igazságszolgáltatás — a törvényhozás útján, országos törvények által alapítottassék meg és fejlesztessék ki.

Szükséges ez már magának az ügynek fontosságánál fogva, továbbá azon sokféle közigazgatási viszonyok és magánérdekek miatt, melyekkel a közegészség tényezőinek létesítése és fenntartása érintkezésbe, sőt sokszor ellentétbe is jő; végre azon szempontból, mivel jó sikert csak akkor várhatni, ha a nemzet az ügy hasznos voltáról meggyőződve, azt valóban közügynek tekinti, s annak előmozdításához hozzájárulni mindenki nem csak kötelességének tartja, hanem annak szívesen is tesz eleget.

III. Szükséges, hogy a kormány, mely ezen törvények indítványozására első helyen hivatva van, s mely azok kivitele felett leginkább örködik,

1) oly egyénekből álló testülettel rendelkezessék, mely a megkivántató tudományok és tapasztalatok színvonalán állván, képes legyen a kormányt feladatában tanácsával segíteni, mely tehát nem csak egyes előforduló esetben adjon szakértő véleményt, hanem a közegészség, az orvosi rendszet és orvosi törvényszéki eljárásra nézve a törvényjavaslatokat is elkészítse, s ezek alapján a szükséges utasításokat kidolgozza vagy felülvéleményezze; általában azon legyen, hogy mindaz, mit a tudomány a fennevezett czélokra nézve hasznost felfedez, a közjó érdekében értékesíttessék.

2) Szükséges, hogy a kormány oly felelős közegekkel birjon, melyek a közegészségi törvényeket és rendeleteket végrehajtani vagy azok végrehajtása felett örködni tudjanak, melyek a közegészség és orvosi államszolgálat tökéletesbítése érdekében adatokat gyűjtsenek, a hiányokat felfedezzék, évi szabályszerű jelentéseket tegyenek, általában a maga körében mindig egyik azon legyen, hogy a törvény és kormány által kiszabott cél minél tökéletesebben eléressék.

* * *

Az I. sz. alatti feladat létrehozatala a közoktatási tantervek, illetőleg az egyetemi tanrendszer szervezésénél veendő tekintetbe, s a közoktatási minister hatásköréhez tartozik.

A II. 1. sz. alatti feladat: czélnak megfelelő törvények hozatala által hazánk törvénykönyvét akképen kiegészíteni, hogy általuk az egészségnek legalább köztényezői épségben fenntartassanak, a megelőzhető járványos, fertőző és örökölhető kórok támadása

és terjedése meggátoltassék, pusztításuk csökkentessék; — ezen, mivel nemzethez és kormányhoz illő nagy feladat nem egyszerre, hanem csak idővel és fokozatosan lesz megoldható, a szerint, a mint azt a szükség magával hozni, a belátás ez irányban terjedni, a tudomány javasolta eszközök megállapíttatni, a vagyon és cultura szaporodni fognak, s a nemzetnek módja és érkezése lesz azokat életbe léptetni.

De hogy e feladat megoldása számára az út már most is egyengettesék, s már jelenben is a közorvosi ügyek mind azon részei, melyek eddig szokás és rendeletek alapján kezeltettek, ezentúl is jól, sőt jobban mint eddigelé, kezeltessenek, szükséges: hogy a kormány és törvényhozás mindenekelőtt a II. 2. sz. alatt említett tanácsadó és adminisztratív testületek kellő szervezéséről gondoskodjék, s azoknak hatáskörét törvény alapján szabályozza.

Ezen testületek mikénti szervezésénél pedig tekintettel kell lennünk egyrészt a közegészségi ősmerekek állására, úgy általán mint különösen nálunk, valamint arra, hogy a közhygiene kellékei a lehető legjobban legyenek képviselve s tökéletesítésök a közjó érdekében biztosítva; — másrészt, hogy e közegek szervezete hazánk jelenlegi igazgatási módszerével, alkotmányos, felelős és municipalisszerkezetével összhangzásban álljanak.

* * *

Az mondatott, hogy a kormánynak mindenek előtt szüksége van tanácsadó szakemberekre és a folyó ügyeket kezelő, az adatokat gyűjtő hivatalnokokra.

Lehetne ugyan mind e két feladatot egy bureaura bízni, mely ministerialis tisztekből állíttatnék össze, s kiknek mindegyike az orvosi és egészségügy egy-egy adminisztratív szakmájának — orvosrendőrség, törvényszéki orvostan, gyógyintézetek, barmászat, gyógyszerészet, — élén állana, a miniszternek még mindig szabadságában állván lényegesebb, és nehezebb kérdéseknél az orvostanári kar vagy más valamely tudós testület véleményét kikérni.

Azonban az államorvosi ügyek ezen egyesítése egyazon testületben nem felelne meg azon tudomány természetének és mai állásának, mely az e téren teendőkre nézve az elveket szolgáltatja, s mely fejlődő félben lévén, csak az élettel folytonos érintkezésből merítheti haladása őstőneit és irányát. Az egészségügyre mai nap legfontosabb szakmák pl. a vegyész, az élettan, a földisme nem volnának benne képviselve, vagy legalább nem a legjelesebb egyének által; s ennél fogva egyrészt a kormány a legilletékesebb szakemberek tanácsát rendszeresen nélkülöznék, másrészt pedig a szakmák képviselői is nélkülöznék azon nemes ingert, miszerint tudományukat a közjó szempontjából s a közegészségre való tekintettel műveljék; az egyszer kinevezett hivatalnokok tisztjüket valószínűen élethosszig megtartanák, még ha tehetlenek lennének s a folyvást fejlődő tudományt lépést tartani nem tudnának is, s végre a miniszter mégis oly testületekhez kényszerülne tanács végett folyamodni, melyek szerkezetébe befolyása nincs s melyek neki nem felelősek.

Ugyisint képzelhető, hogy a folyó államorvosi ügyek kezelése egy ministeri osztályra bízván, a tudományos kormányzat, a véleményezés, tanácsadás, az egészségügyi tisztek vizsgálása, az egészségügyi törvények és utasítások készítése stb., egy már más célok végett megalakult vagy megalakítandó tudományos testületre ruháztassék.

Lehetne ezen testület az orvostanári kar. De ez a tanítással, a tudomány művelésével és saját egyetemi ügyei vezetésével már amúgy is eléggé el van foglalva, s az összes törvényszéki esetek felülvéleményezésének terhe alól mielőbb fölmentendő, s nem is képvisel minden szakmát, mely a közegészségre nézve illetékes.

Lehetne továbbá e közeg a budapesti orvosegyet, vagy egy megalakítandó orvostudori testület. De az utóbbi még nem is létezik, s egyiknek szerkezetét sem lehet legalább ez idő szerint egykönnyen olyannak elképzelni, hogy az a felelős kormánynak elegendő garantiát nyújthasson az iránt, miszerint a közegészségügyre nézve irányában támasztandó igényeknek meg fog felelni.

Mindezeket tekintetbe véve, s szemmel tartva azon körülményt is, hogy valamint az egész ország kormányzata reformjának, úgy a közegészségi és orvosi ügy törvényes rendezésének is még csak küszöbén állunk, legcélszerűbbnek látszik — Porosz-

ország hasonló célú intézvényének mintájára — ezen feladatot egy független, tudományos, s z a k é r t ő testületre ruházni, melyben minden a közegészségi és államorvostanra vonatkozó tudomány, névszerint az orvosi és természettudományok, szakértő jeles egyének által legyenek képviselve, melynek tagjai nem állandó hivatalnokok, melynek létszáma szükség szerint öregbíthető volna, s mely végre a jövőre nézve is minden tekintetben a legkevésbé vágná el útját valamely más, jövőben talán célszerűbbnek bizonyuló intézvénynek.

Ezen tudományos testület feladata volna az orvosi és természettudományok fejlődését, különösen azon eredményekre nézve figyelemmel kísérni és művelni, melyek a közjólét előmozdítására közvetlen befolyással lehetnek.

Hatásköréhez névleg a következő tárgyak tartoznának:

1. Véleményezés a miniszter által hozzáintézett tárgyokban.
2. A közegészség emelésére, fertőző, örökölhető és járványos kórok megállítására, s általán az orvosi ügy rendezésére vonatkozó törvényjavaslatok elkészítése, fölülvéleményezése és indítványozása.
3. Utasítások kidolgozása a közigazgatási orvosok számára, vagy azok fölülvéleményezése.
4. Az államorvosi vizsgáknak szervezése s egy kebeléből kiküldött bizottmány általi kezelése.
5. Fölülvéleményezés orvos-törvényszéki esetekben.
6. A tudomány ellen elkövetett u. n. műhibák feletti felülvéleményezés.
7. A hivatalos orvosi díjaknak megállapítása.
8. A pharmacopoea kidolgozása.

9. A kormány által alkalmazandó közegészségi személyzet feletti véleményezés.

Állana pedig a közegészségi tanács egy elnökből, a tárgyak mennyiségének és különféleségének megfelelő számú rendes tagokból (nehány ülőkből) s határozatlan számú rendkívüli tagokból.

Az elnököt, s első alkalommal a rendes tagokat is, a nekik engedélyezett tiszteletdíj megszabása mellett, a miniszter előterjesztése folytán ő Felsége 3 évre nevezné ki. A rendes tagok jövőbeni felterjesztésénél a tanács hivatva van véleményt adni. A kilépő tagok újra ajánlhatók és felterjeszthetők. A munka terhét lényegesen a rendes tagok vinnék, a rendkívüliek csak egyes tárgyakkal bizatnának meg s a munkáért és ülésért meghatározott díjban részesülnek.

Miután a tanács arra volna hivatva, hogy a kormánynak minden a közegészségi és orvosi ügyet illető tárgyban tanácsával segítségére legyen, a rendes és rendkívüli tagok kinevezésénél arra kellene ügyelni, hogy az orvosi és természettudományoknak minden ez irányban jelentékeny szakmája jeles egyéniség által legyen képviselve, s köztük egy mérnök s építész is helyet foglaljon.

Tagjai volnának ezenkívül: az orvosi és egészségügyi osztály főnöke a belügyminiszterium, az egyetemi orvostudományi ügyek előadója a közoktatási miniszterium, s az enquete szerint, az állatorvoslat előadója a földművelés miniszterium részéről.

A tudományos egészségügyi tanács a miniszter mellé rendelt szakemberekből álló véleményező testület lévén, semmi más hatósággal nem közlekednék s mindaz, mi hozzája akár egyes személyek, akár hatóságok részéről intéztnék, s hivatalos tárgyalást igényelne, általa további intézkedés végett a miniszteriumhoz tétetnék át.

Az ügyvezetés rendjének lehetőleg egyszerűnek és rövidnek kellene lenni; ezt a tanács maga dolgozná ki s a miniszter helyben hagyáná.

Az országos egészségügyi tanács feladatának — a mennyire azt e szerkezet által elérhetni — annál biztosabban fogna megfelelni, mivel a közegészségügyre vonatkozó valamennyi szakmát magában foglalván s az élettel és gyakorlattal folytonosan érintkezésben lévén, úgy a hiányokat mint az ezek orvoslása érdekében rendelkezésre álló eszközöket ismerhetné, s ennél fogva összhangzásban a tudományval és gyakorlati élettel, fejthetné ki a közjó előmozdítására irányzott tevékenységét.

* * *

Az egészségügyi és orvosi ügyek kezelése, illetőleg főkörmányzata az illető miniszternél lévén, minden idevágó ügy hozzája intéztnék s fellebeztetvén, a rendszabályok ez irányban ő általa s az ő felelőssége mellett bocsátatván ki, miniszteriumában ezen

feladat megoldására — úgy mint más az ő ressortjához tartozó ügyekben — a tudományos tanácson kívül egy külön, részint technikus, részint közigazgatási, állandóan alkalmazott tisztekből álló közegészségügyi osztály van, mely a folyó ügyeket kezeli, az adatokat gyűjti, az ország közegészségi állapotáról évenként kimerítő jelentést készít és tesz közzé, a tudományos tanács elé hozandó kérdéseket előkészíti, szóval nekie közvetlenül kezére jár.

Ezen osztály élére az ügy fontosságához képest, valamint a végett is, hogy annak főnöke, kiből tapasztalat, erély, ügyszereket és adminisztratív képesség nélkülözhetetlen kellek, — egészen hivatalának élhessen, miniszteri tanácsos volna állítandó, s a hivatal is annyi tisztviselővel látandó el, a mennyi az ügyvitel szakértő, gyors és szabatos vezetésére megkívánatik.

* * *

Ezek volnának az ország közegészségi és orvosi ügyének központi organumai, az erdélyi egészségügyi tanács, legalább a törvény további rendelkezéseig, eddigi működési körében tartatván meg. (Az enquête Erdélyt is alárendelte az orsz. tanácsnak.)

A községi és megyei egészségügyi és orvosi közegyek szervezésénél a közigazgatásra nézve még inkább feltűnik annak szüksége, hogy azok úgy a tudomány és ügy saját természetének megfelelőleg, mint pedig hazánknak, törvények és szokások által szentesített polgári és politikai szerkezetével és sajátjaival összhangzásban alapítsanak meg és fejlesszenek ki.

Ugy látszik a legjobb törvények és intézkedések is csak akkor vezetnek valóban célhoz s szolgálnak teljes sikerrel a közjó előmozdítására, hogyha azokat a már fennálló intézkedésekkel és érdekekkel barátságos kapcsolatba hozni sikerül, mert csak ez esetben vernek tartós gyökereket a nép életében és válnak oly eleven meggyőződéssé, mely ismét friss sarjakat hajtván biztosítja a folytonos haladást. Ellenkező esetben exoticus növények maradnak azok, miket csak a hatalom karja tarthat fenn, de melyek saját életre nem képesek. Az életbe léptetésnek ezen organicus módját minden egyes esetben feltalálni az államtudomány feladata, s a ki azt eltalálni tudja az bölcs, az valódi országglár.

Igy, ha a közegészségügyi rendszabályok következetes végrehajtását egyedül hazánkra viszonyítva vesszük tekintetbe, könnyen elhithetnők magunkkal, hogy a siker biztosítása végett legcélszerűbb, ha a közegészségi ügy közegei a kormány által neveztetnek ki s közvetlenül nekie felelősek; — úgyszintén tisztán a közegészség szempontjából kétségkívül kívánatos volna, ha mindazon rendszabályok, melyek például az építkezésre, a csatornázásra nézve eddig tudományosan megállapítva vannak s némely országokban nagyrészt már a törvénykönyvekbe is felvették, nálunk azonnal és egész kiterjedésükben életbe léphetnének; — de a valóságban úgy látszik sem egyik sem másik eljárás nem bizonyulna célszerűnek vagy csak kivihetőnek is, mert egyrészt kulturánk mai állása mellett gyakorlati haszna kevés lehetne, más részt csorbát ejtene a községek és megyék önelhatározási és önkormányozási jogán oly tárgyakra nézve, melyek első sorban őket érdeklik; csorbát ejtene oly módon, melyre nézve az egyesektől vagy részekről csak ott követelhetni áldozatot, hol az áldozat elvégre ő reájok nézve is nyereséggel jár, hol azt az egésznek fenntartása igényli, vagy hol az egyes polgárok és municipiumok ereje valamely közhasznú cél elérésére elégtelen.

Ily tényezők kétségkívül az államorvosi és közegészség ügy terén is vannak, melyek ennél fogva a központi hatóság köréhez tartoznak, de általában azon ügyekhez sorozandók azok, melyeknek létesítése és fenntartása körül — azok különböző természete, kiterjedése, általános vagy helyi kisebb-nagyobb fontossága szerint, — a törvényhozásnak, a központi kormányának, a megyéknek, községeknek és az egyes polgároknak mind vállalvete kell és lehet működniök.

Eltekintve attól, hogy teljes siker e téren csak azon arányban remélhető, melyben a józan műveltség és vagyonság terjedni s az erkölcsi és testi tisztaság tisztelete a társadalomban és a nép között általánosabbá válni fog, s meghonosulandnak az ésszerű népgazdászati és nemes országlás elvei a nemzet kormányzatában és törvényhozásában; — nem csak megengedvén továbbá, hanem nyomtatékkal ki is emelvén azt, hogy addig míg hazánk közigazgatása az alkotmányos felelős kormányzat formájának megfelelő mó-

don újra szervezve nincs, a közorvosi és közegészségi ügy sem állapítható meg kielégítően, vannak kétségkívül némely idevonatkozó fontos tárgyak, melyeknek célszerűsége és szüksége felől legalább a közjó iránt érdeklélő körök már jelenben is tisztában vannak, sőt a melyekre nézve itt-ott már kezdeményezés is történt, melyeket ennél fogva a törvényhozás útján megállapítani s általánosabbá tenni lehetne.

Ezen tárgyak lényegesen a következők:

1) Általán el van ismervé, hogy a közegészségi és államorvostani ügyek kezelésére és művelésére az eddiginél tökéletesebb, nevezetesen a kórok okainak fürkészésére képesítő, a statisticára, vegyészetre, mérlegtanra, földismérré és physikára ez irányban kiterjedő saját kiképezés szükséges. E végett tehát kívánatos, hogy egyrészt az egyetemnél az idevágó szakmák jeles egyének által legyenek képviselve és műveltetve, másrészt, hogy a közhivatalra igényt tartó orvos ezen a magán gyakorlatra nézve csak alárendelt jelentőséggel bíró tantárgyakból az egészségügyi tanács előtt vizsgát tegyen, s a megyék és városok csak is ilyen minőséggel bíró egyéneket alkalmazzanak tisztiorvosokul.

2) Épen oly világos, — s már a gyakorlat által is bebizonyított tény —, hogy valamint a bírák, úgy az államorvosok (tisztí főorvosok) is, egyrészt függetlenségük fenntartása érdekében, másrészt mivel szakemberek s hivatásuk nehezen megszerezhető saját tudományt, folytonos gyakorlatot és helyismeretet igényel, minden alkalommal újból választás alá nem vehetők, hanem élethosszant alkalmazandók; hivataluktól ennél fogva a tudomány vagy a fegyelem ellen elkövetett hibák miatt csak az egészségügyi tanács szakértő véleménye alapján a ministerium által, egyéb vétségek miatt pedig bírói ítélet folytán legyenek elmozdíthatók.

3. A választásnak vagy kinevezésnek akkint kellene történni, hogy annak jó eredménye lehetőleg biztosítva legyen. Ez egyrészt a kiképezés módja és az államorvosi vizsga (Physikatsprüfung) által történnék, másrészt pedig biztosítható volna még azáltal, ha a hatósági és községi orvosi állomásokra pályázat iratnék ki, s a kijelölést a hatósági egészségügyi bizottmányok vagy az egészségügyi tanács tennék.

4. Kívánatos, hogy az eddigi megyei járásorvosi állomások megszüntetése mellett, melyek hiteles észlelők bizonyossága szerint közeljárnak már a tér nagysága miatt sem felelnek meg, úgy a közegészségre mint a szegény betegek ápolására nézve, községi orvosi rendszer létesíttessék. Legyen minden nagyobb községnek saját egészségügyi tisztje, a kisebbek pedig, a helyi viszonyok és közlekedési eszközök tekintetbevételével, egy egészségügyi területté alakíttatván, orvossal közösen láttassanak el. A fizetés a közpénztárból eszközözendő.

Az állatgyógyászatot ugyanezen elvek alapján rendezni nem kevésbé célszerűnek látszik.

Községi orvosul megválasztható volna minden olyan egyén, ki az országban érvényes orvosi oklevéllel bír. — A választás oly községek részéről, melyek orvosait községi pénztárukból fizetik, szabadon történnék; azok pedig, melyek ezt tenni nem képesek, az országos egészségügyi tanács vagy pedig a megyei egészségügyi bizottmány által megállapított hármas kijelölés alapján tethetnék a választást.

A községi orvos fizetése minden esetre oly módon lenne eszközözendő, hogy ez által az intézkedés az illetőkre teherképen ne nehezedjék, hanem jótétemény gyanánt nyujtassék. A kényszernek itt természetesen a legkevésbé van helye, de annál több tér nyílik a józan útmutatásnak és gondos atyai segélynek. — A hivatal épen oly állandó lenne, mint a tisztí főorvosé.

A községi orvos feladatahoz tartoznék, a község egészségügyi tényezőit tanulmányozni, minden idevonatkozó tárgyban véleményt adni, törvényszéki eseteknél esetleg vizsgálatot tenni, s a szegény betegeket a hatóság által előre összeállított jegyzék alapján ingyen, a vagyonosakat pedig illő díj mellett gyógykezelni.

5. A járásorvosi intézkedés helyett nagyobb megyékben, hol arra szükség van szükséghez képest, a közegészségügyi főorvos mellé orvostörvényszéki főorvos alkalmaztassék, vagy pedig, — ha ez célszerűbbnek látszanék — a megye 2—3 egészségügyi

kerületre osztassék, mindegyikbe külön (másod) főorvosi állomás szerveztetvén. Ugyiszintén kívánatos, hogy ha a tisztifőorvosok a mérgek vegyi és élettani kémlésében nem jártasak, vagy azokat egyéb hivatalos foglalkozásuk miatt nem végezhetik, e végre külön törvényszéki vegyészek alkalmazásának illő díj és a költségek megtérítése mellett.

A tisztifőorvosok, hogy a közegészségügy érdekében tevékenységüket összpontosíthassák, a szegények gyógyítása alól fölmentendők, ez a községi, illetőleg kerületi orvosok köteleességévé tétetvén.

6. A tisztifőorvosok és községorvosok állása tudományukhoz és hasznos közszolgálati működésükhöz méltó legyen. Ők megyei, illetőleg városi és községi tisztviselők, s a többi tisztekkel egyenlő joggal bírnak. A fizetés és díjak minimumát a törvényhozó testület határozza meg, s ott hol a nép szegény, az ország járuljon a díjazáshoz s rendezze a közönség és orvos közti viszonyt.

7. Szerveztessenek egészségügyi bizottmányok a megyékben, városokban, községekben, hogy azon fontos ügy, mely végett alakíttatnak, mindinkább népszerűvé váljék. Ezen bizottmányok hatásköre és jogaik törvény által alapíttassanak meg, miszerint befolyásuk s munkálkodásuk sikeres volta biztosíttassék. E törvényben a szakemberek állása és jogai tudományos kérdéseknél szintén megválnának határozandók.

8. Nemcsak kívánatos, de okvetlenül szükséges, hogy elegendő számú baba kellő kiképzetésének érdekében, mely a szülők és csecsemők mellett egyéb betegek ápolására is kiterjedne, országsszerte bábaiskolák rendeztessenek, még pedig lehetőleg oly helyen, hol közkórház lévén, a növendékek részint ebben, részint poliklinice gyakorlati útmutatásban is részesülhessenek.

Minden községnél vagy közegészségi területnél egy községi, lehetőleg okleveles szülésznő megtelepítése volna célba veendő, s ez intézvény előmeneteléről évente jelentés tétetnék.

Hol a községi bábának évi fizetése van, ott az a hatóság által összeállított névjegyzék alapján, a szegény szülőknek ingyen tartozzék segítségül lenni; hol pedig évi átalánya nem találna lenni, ott minden egyes ily esetért bizonyos meghatározott, szintén a közpénztárból fizetendő díjban kellene azt részesíteni.

Az okleveles bábának, addig míg működik, minden személyi szolgáltatástól és személyi adótól mentnek kellene lenni.

9. Az orvosok kellő gyakorlati kiképzése követeli, hogy Pesten egy az egyetemi kórodákkal kapcsolatba hozandó országos kórház mielőbb építtessék, annak tudományos értekesítése a vallás és közoktatásügyi miniszterre bízván.

A most haszonnal fennálló kórházak ezentúl is mint ilyenek fenntartassanak, s ott hol azokra szükség van, újaknak felállítására, valamint a szegény nép számára szolgáló közdiszpenzariumok szervezése az állam által előmozdítottassék; az ily jótékony intézetek egyszersmind az adó alól fölmentendők lennének.

10) Végre kívánatos, hogy úgy a közönséges mint az ásványvíz források és fürdőintézetek a közegészségügyi hatóságok felügyelete alá helyeztessenek, az utóbbiak a gyógyezélnak megfelelő módon kezeltessenek és lehetőleg orvosokkal láttassanak el.

Pesten, 1868 martius hóban.

Balassa János.
Jendrássik Jenő.
Korányi Frigyes.
Markusovszky Lajos.

Országos közegészségügyi enquete.

Tudva van, hogy a m. orvosok és természetvizsgálóknak az interregnum után Pesten tartott első nagygyűlésén Grósz Lajos tr. biharmegyei főorvos indítványa folytán az ország közegészségi és orvosi ügye rendezésére Havas I. tr. elnökle alatt bizottmány neveztetett ki. E bizottmány munkálkodása, különösen pedig Veszelyovszky K. tr. szorgalmasan kidolgozott tervezete alapján létrehozott, Markusovszky tr. által jegyzett és a m.-vásárhelyi gyűlés meghagyásából §§-be öntött javaslatot a posonyi gyűlés némi módosításokkal elfogadta s a központi bizottmány által a képviselőház elé kérvényképen terjesztette fel. Végre az utolsó, Rimaszom-

batban tartott nagygyűlés határozata folytán, annak egyik elnöke Kovács Endre tr. vezénylete mellett, számos tagú küldöttség bízott meg, hogy a belügyministert az országos egészségügynek szervezésére tiszteletteljesen folkérje.

E közóhajnak felelt meg belügyminister ur akkor, midőn a legközelebb mult napokban saját elnökle alatt tanácskozó szakférfiakból álló bizottságot híván össze, annak előterjesztéseit és véleményét meghallgatta.

Fontos előhaladás ez a közegészségügyi szervezés terén, s habár előre láthatólag egy államorvosi törvénykönyv szerkesztése a jelen körülmények között nem tartozott a lehetőségek sorába, az enquete-nek oly tényleges eredménye van, melyből kifolyólag a régen várt szervezés idővel reméljük be fog következni.

Kettős czélt kellett e bizottságnak a kezdeményezés ez időszakban folytonosan szem előtt tartani: ugyanis 1-ör, hogy a kormány egy oly tudományos és valódi szakférfiakból álló testülettel bírjon, mely indítványozás és tanácsadás által minden közegészségügyi szervezésben határozott irányt adjon, s egyszersmind a szükséges intézményeket folytonos éber figyelemmel kísérje; 2-ör, hogy az amúgy is túlterhelt állami budget ezen intézménynek életbeléptetése által minél kevésbé terheltesse, az élő és haladó tudomány a burocracia gyűlöletes alakját magára ne öltse, s burocracia zárva, ott meg ne csontosodjék. Az e czélből összehívott bizottság e hó 10-én és 11-én tárgyalta az erre vonatkozó javaslatokat. Jelen voltak Budapestről: Balassa, Korányi, Rupp, Wagner, Jendrássik tanárok; Kovács Endre, Hirschler, Flór, Tormay, Lumniczer, Havas, Pólya, Markusovszky, Kátay, Halász, Hegedüs, Pete Zs., Hausmann, Wurda és Szontágh A. tudorok; az egészségügyi osztályból: Hollán oszt. tanácsos, Grósz Lipót, Bolyó és Hartl trok; a megyékből: Pataky orsz. főorvos és Knöpfler k. tanácsos — Erdélyből; Grósz Lajos — Bihar, Nagy József — Nyitra, Sas István — Tolna, Veszelyovszky — Árva, Lengyel és Novák — Zemplén, Chyzer K. — Sáros, Röck János — Veszprém, Klein — Komárom, Kún Tamás — Borsod, Török János — Gömörmegyéből; — a gyógyszerészek részéről pedig Ráth és Jármai urak Pestről.

Miután elnököl belügyminister ur indokolt megnyitó beszédében kifejezte azon meggyőződését, hogy az ország jólétére felette fontos közegészségügynek szervezését halaszthatatlannak tartván, nem késett a haza szakavatott férfait e tanácskozmányra egybehívni, és egyszersmind tudja azt, miszerint a hazának többi kitűnő szakférfiai, kik e korlátolt számú értekezletbe meg nem hívhattak, adandó alkalommal közreműködésüket meg nem vonandják a szent ügytől, egyszersmind kijelenté, hogy nem szándéka a kormány részéről javaslatot tenni, és az értekezletre bízva annak meghatározását, melyiket kívánja a benyújtott javaslatok közül kiindulási pontul, illetőleg a tanácskozmány alapjául elfogadni.

Az értekezlet által leghőbb fogadtatásban részesült bevezetés után megállapodás történt abban, hogy Balassa, Jendrássik, Korányi és Markusovszky urak által benyújtott javaslat, tekintettel a magyar orvosok és természetvizsgálók nagy gyűlése által szerkesztett javaslatra, fogadtatik el a tanácskozmány alapjául.

Ezután Kovács Endre tudor ajánlatba hozá az orvosi kar visszaállítására szükséges lépéseket. — Miután ez ügy a közoktatási ministerium köréhez tartozik, elnöklő belügyminister ur Kovács Endre tudor elnökle alatt Havas, Flór és Pólya urakat nevezte ki azon küldöttség tagjainak, mely ez ügyben magát közoktatási minister úrral érintkezésbe tegye.

A fentérintett javaslat (lásd felebb) arra nézve, hogy egy országos közegészségügyi tanács alakíttassék, mely úgy pesti mint vidéki rendes és rendkívüli tanácsosokból állván, a közegészségügyi, orvostörvényszéki és államvizsgálati intézményeket mint véleményező és indítványozó testület szervezze és kezdeményezze, egész terjedelmében elfogadtatott.

Grósz Lajos főorvos azon indítványa, miszerint fejezze ki a bizottság abbéli kívánatát, hogy az állatgyógyászati intézmények szinte ezen egészségügyi tanács teendői sorába felvétessenek és általában az állatgyógyászat összes képviselője a belügyministeriumban találjon helyet, egyhangúlag elfogadtatott.

A tanácskozmány második napján Flór, Havas (?), Halász és Kátai tudorok megtámadták az egészségügyi tanács életbeléptetését, azonban a tanácskozmány nagy többsége nem volt hajlandó

e napon sem véleményét annak czélszerűsége felett megváltoztatni, különösen miután Knöpfler, Pataki, Korányi, Markusovszky*), Kún Tamás, Grósz Lajos és Jendrassik bizottsági tagok ezen intézménynek életrevalóságát újabb érvekkel is támogatták.

Elnöklő belügyminister úrnak kívánata folytán ezután a megyei és községi egészségügynek, továbbá a sebészi és szülészeti intézményeknek nemkülönbén a gyógyszerészeti szabályoknak megvitatása hozatott szövegre. E tekintetben a magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyűlése által benyújtott javaslatnak ismeretes pontjai általános pártolásban részesültek.

Végre Szontagh tudor aggályát fejezte ki a hasonzenvezetek öndispensatiójának netalán életbe lépendő megszüntetése felett, mely tárgyhoz senki sem szólván, felszólalóhoz kérdést intézett belügyminister úr, hogy van-e eddig ez irányban panasza, mire Szontagh úr nemmel válaszolván, a tárgy további vitára okot nem szolgáltatott.

Érdekes eszmecsere után, melyben az értekezletnek legtöbb tagja élénk részt vett, elnöklő belügyminister úr köszönését fejezvé ki a bizottsági tagok hazafias közreműködéséért, s a tanácskozmányt befejezettnek nyilvánította.

A tanácskozás czéljának sikeres megoldásában úgy az elnöklő minister ő nmga szívélyes és tapintatos vezetésének, mint mélt. Szlávay államtitkár úr, az ügy velejére utaló szabatos megjegyzéseinek kétségkívül igen nagy része volt.

Reméljük, hogy a tervezett országos közegészségügyi tanács rövid idő múlva megalakítván, életképességét a közegészségügy szervezésének czélszerű és erélyes megindítása által bebizonyítandja, mire nézve még csak az marad kívánni valónk, hogy azok, kik a nagy és szép feladat megoldására meghíva lesznek, ahhoz ne csak névökkel, hanem tettekkel is járuljanak. n.

Vegyések.

— A budai Sz. János kórházban dec. óról maradt 90 beteg, januárban fölvétetett 55, ápolatott összesen 145, gyógyult 47, meghalt 13, maradt 85.

— A r a d o n, mint tudósítatunk, orvosegylet alakul. Az eszmét Matavovszky tr. főorvos pendítette meg s az első ülésben csaknem minden szakember megjelent. A gyűlés korelnökül id. Chorin tudort választá meg, jegyzőknek pedig ifj. Chorin trt. és Szathmáry Miklós kórházi alorvost. Örömmel üdvözljük jeles aradi tagtársainkat a tudomány haladását előmozdító egyleti működés terén.

— a — B ö k e Gy. tr. a fülészet magán tanárává nevezetett ki.

— a — Ehrenberg, a kitünő berlini tudós, ki az ázalagok terén nagy tekintély és nagyszerű remekműveiről ösmeretes, szürke hályogot kapott, de ezt barátja Graefe, a hirneves szemész, legközelebb szerencsésen eltávolította.

— a — A francia kormány az állattan haladásáról (Rapport sur le progrès etc.) szóló jelentést is kiadatta. Milne-Edwards, a jeles állatbuvár, szerkesztette azt, s Darwin-nek a fajok eredetéről szóló föltevénnyéről a következőket mondja: „Darwin föltevénnye előttem nem látszik olyannak, hogy a fajok eredetére vonatkozó föltevénnyeket eltávolítsa, s véleményem, hogy a tudományban mindig szerencsétlen művelet, ha tudatlanságunkat oly állítólagos megfejtéssel akarjuk szépiteni, mi tulajdonképen semmit sem fejt meg.“ — Darwin angol, s látszat szerint a legnagyobb baj, hogy nem francia.

— a — Pigeolet, Brüsszelben, midőn hathatós helybeli elvonást

*) A »Századunk« referense az enquete tárgyában, a martius 12-diki számban, kétségkívül csak az ügy érdekében szives volt nevemet fölemlíteni. E megemlékezés ellen nincs semmi kifogásom s csak ismételve örömmel ragadom meg az alkalmat kifejezni sajnálkozásomat a felett, hogy »phlegmatikus gentleman« létemre egy percze is elvesztém türelmemet oly ellenfelek irányában, kik ha az ügy iránt valóban érdeklél viselteknek, csakugyan kötelességöknek tarthatták volna a szóban levő tárggyal — ha tisztán akadákoskodni nem akartak — előlegesen megösmernedni, s kiknek jó-akarata mellett már azon körülmény is szól, hogy a jelen javaslatot azon javaslat »lapidaris stylusának magasztalásával« igyekeztek lealacsonyítani, melyet jegyzői minőségemben szintén nekem volt kötelességem szerkeszteni, s melynek elfogadását épen ismét ők a pozsonyi gyűlés alkalmával minden úton módon megakadályozni törekedtek. M.

akar létesíteni, legjobbnak tartja, ha az illető helyet mindeneke lött bemetéli (scarificatio), azután pedig kenőccsel bevonja, melynek $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{4}$ -de hányborköböl áll. Ezen eljárást zsábáknál, különösen pedig ülszabánál, kitünőnek találta. Némely esetekben a bemetélőt (scarificator) harminczszor is alkalmazta, míg máskor szunyal-befecskén déssel (a bőr alá) kötötte azt egybe.

— a — Bouteillier tr. az olyan izzagoknál, melyek visszértágulatokkal egybekötve jönnek elő, s már kevésbé nedvezőké kemnyemézés kötésekét szokott jó sikerrel alkalmazni. Egy liter forró vízre (körülbelől 56 lat) 125 gramme (7 lat) dextrint számít.

— a — A magyar tudományos akadémia matematikai és természettudományi osztályának utolsó ülése (martius 9.) nagy rövidsége által tűnt ki, mennyiben félóránál nem igen tartott tovább. Pólya József r. tag az egeszségügy philosophiájáról értekezett.

— a — Pesten marhavész martius 20-ka óta nem fordult elő.

— a — A marhavész február második felében Pest, Moson, Esztergam, Vespém, Trencsén, Bihar, Fehér és Hevesmegyében fekvő cizenhárom községben és két pusztán 432 szarvasmarhát támadott meg, melyek közül 92 meggyógyult, 228 elhullott, 69 lebunkóztatott. Február 29-kén 43 észlelés alatt állott, míg 246 lebunkóztatott. Az illető községek összes marha létszáma 9497 darab.

— a — A jelen tanévre az orvostudori szigorlati és fölvatási négy ösztöndíjat Entz Géza, Kövér Kálmán, Kretsmer Béla és Thauhoffner Lajos kapta meg.

— a — Lapunk valamelyik számában közöltük, hogy a hasnyál némelykor hasznos szolgálatokat tehet, most pedig figyelmeztetünk, hogy külföldön, hol ezen irányban kísérleteket tettek, a Savory & Moore-féle hasnyál-fejetet (pancreatic emulsion) legízletesebbnek és legtartósabbnak találták. A nevezett czégnél ezenkívül »pancreatine« porrá törve szinte kapható. Úgy az egyik mint a másik szert kisebb-nagyobb palaczkokban rendelhetni meg. (Savory & Moore, 143, New Bond-Street, London.)

Hetiki mutató

a pestvárosi polgári kórházban 1868. mart. 6-tól egész 1868. mart. 13-ig ápolott betegekről.

1868.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógyult		összeg	beteg		összeg	beteg		szülők	gyermek	elmekör	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Mart. 6.	33	19	52	28	10	38	3	3	3	531	482	7	11	28	1059
" 7.	36	17	53	13	7	20	6	3	9	548	488	7	11	30	1084
" 8.	24	13	37	30	15	45	8	6	14	534	482	7	10	29	1062
" 9.	24	13	37	21	13	34	4	1	5	533	481	7	10	29	1060
" 10.	34	17	51	26	20	46	4	1	5	537	476	7	11	29	1060
" 11.	16	17	33	18	11	29	4	4	4	531	481	7	12	29	1060
" 12.	24	9	33	11	9	20	4	4	8	528	479	7	12	29	1065

Létszám növekszik, Legtöbb a légző és emésztő szervek bántalmiban szenvedő, Hagymázosak száma 167.

Az orvosi személyzet közül dr. Beretzky Endre, dr. Glück Sándor alorvos urak, valamint Rosenthal Hugo segédorvos gyengélkednek.

Pályázat.

A nemes Alsó-Fehérmegyébe kebeleztet Verespatak bányász-községében rendszeresített főorvosi állomásra, melylyel 750 frt évi rendes fizetés, 120 frt lótarási díj, 100 frt szállásbér, kameralis szervezettü nyugdíj és segélyezés is van összekötve.

Midőn ezen, Simai Tivadar orvostudor ur lemondása által újból ürességbe jött főorvosi állomásra pályázat nyittatik, fölhivatnak az ezen állomásra szándékozó orvos tudor urak, szakképzettségüket és a magyar, meg román nyelvben jártasságukat igazoló okmányokkal fölszerelt folyamodványukat, illetékes helyhatóságuk előljárása útján »Abrudbánya verespataki nehizék pénz-alapítvány igazgatóságához« Abrudbányára folyó évi april utolsó napjáig, mint zárhatárideig beküldeni.

Az Abrudbánya-Verespataki nehizék pénz alapítvány igazgatóságától.

Abrudbányán, 1868. febr. 28.

Előzetési ár: helyben egész évre 9 frt., félvégre 4 frt. 50 kr., vidéken egész évre 10 frt., félvégre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesítendők.
Hirdetésekért soronként 15 uj kr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél, újtér 10. sz., és Kilián György könyvkereskedésében váci utca Drasche-féle házában.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Tizenkettedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom: Schwimmer Ernő tr.: Az idült bőrbajok önállóságáról és azoknak a szervezethezi viszonyáról. — A görcsös köhögés gyógyításáról. — Könyvismertetés. Études sur les médications arsénicales et antimoniales et sur les maladies du coeur. Par M. Papillaud, Paris 1867. — Lapszemle. Anchylostomum duodenale az ember belében. — Térdali ütértágulat, — ujjnyomás, — gyógygyulladás. — Apróbb szemelvények.
Tárcza: Budapesti királyi orvosegylet. — M. k. tud. egyetemi orvoshallgatók önképző körének alapszabályai. — Kérelem a nagyérdemű közönséghez. — Vegyesek.

Az idült bőrbajok önállóságáról és azoknak a szervezethezi viszonyáról.

SCHWIMMER ERNŐ tudortól Pesten. *)

A tárgy, melyről ma szólni szándékozom, az összes kórtan oly részét illeti, mely különös fontossága miatt beható méltánylást érdemel és kellő megfejtés mellett a bőrbetegségek tanában jelentékeny haladást eredményezne. — Itt e fontos kérdés forog fenn: önálló bajoknak tekintendők-e az idült bőrbetegségek, vagy mint valamely, a vérben vagy belső szervekben rejlő általános kór nyilvánulásai-e azok.

Ennek tárgyalása már magában véve is befolyással bír, bármi csekély legyen is egyébként e befolyás, az igaznak felismerésére; részemről előítélet nélkül, gyakorlati észlelések és ezekből vont elméleti következtetések nyomán akarom megkísérteni előadni nézeteimet, s a lehető legnagyobb tárgyilagossággal vizsgálni, mennyiben függnek az idült bőrbajok a vér vagy a belső szervek állapotától, — végfolyománként csak azon a gyakorlatra nézve igen fontos kérdést illetőleg keresve megoldást: vajon alkalmazható-e a helybeli gyógykezelés a nélkül, hogy a szervezetre káros hatást gyakorolna.

A kitűzött feladatot két módon lehet megfejteti, elméletileg vagy gyakorlatilag, de bármily módon kísértjük is azt meg, e megfejtés nehéz, mert lényege a kórokban rejlik, mely egyedül vezethet ki bennünket a homályból és bizonytalanságból.

Tudva levő dolog, hogy a bőrbajok eredetének lényege a dermatológiának egyik igen nehezen kifürkészhető részét képezi. Meghatározhatjuk például a legnagyobb biztossággal némely heveny kütég származási okát, megmagyarázhatjuk egyes esetekben az ok és hatás közti viszonyt: a bőrkórok legnagyobb számára vonatkozó ismereteink azonban, különösen mi az idült bőrbetegségeket illeti, hiányosak maradnak, s e tárgyban felmerülő számos kérdésekre felelni képesek nem vagyunk.

Mi a külső és a belső kór közti viszonyokat illeti,

mindenekelőtt felemlítendő, hogy a bőr betegállapotát már régi időktől fogva mindig szoros összefüggésbe hozták a belső szervekkel, akár épek akár kórosak voltak ezek; minden külső bajnál kiváló figyelem tárgyát képezte azon körülmény, mennyiben marasztalható el a bántalom okául a szervezet rendellenes állapota. Ha esetleg belső betegség is volt jelen, legkevésbé sem kételkedtek az összefüggésen; ha pedig az kimutatható nem volt, perczig sem haboztak a külső bántalmat a vér romlottságának tulajdonítani, és a test nedveinek, bár kóros állapotukat kimutatni képesek nem voltak, kellett a reájuk erőszakolt hibák miatt bűnhődniök. Ekként a beteg bőr a vér romlottságának mintegy fokmérője vala, s minden kütég a betegre nézve egyszersmind szerencsének tartatott, minthogy a kórnak a külső részekre történt lerakódása folytán a test belső szervei mentek maradtak. Mi volt természetesebb, minthogy ennek következtében a kütégeket gyógykezelné alig merték, vagy pedig habozva oly kezeléshez fogtak, mely néha sokkal több kellemetlenséget okozott, mint maga a baj. Hogy a későbbiek az e tárgyra vonatkozó örökölt, nagyrészt hibás ismereteket bírálni igyekeztek volna, annak nyomára is alig akadunk, s az ezen tant illető legfelsőbb elv sokáig a „jurare in verba magistri“ maradt.

A középkori orvosi tudományban főképen ezen bölcselmi irány uralkodván, nem csoda, hogy az ókor némely természetes észleletei feledésbe mentek, és az új irányból folyó kényelmes dogmatismus támpontul szolgált azon felületes felfogásnak és mintaszerű kezelésnek, melynek alaptalan következményei bizonyos tekintetben még mai nap is szerepelnek. A tudomány körében lábra kapott önálló gondolkodás, egyesülve a kórboneztani alapon megindult kutatásokkal a bőrbajok tanára is nem csekély befolyást gyakorolt, mennyiben az okokat, melyekből a bőrbetegségek származhatnak, valamint az ezek és a belső szervek közti viszonyokat felderíteni iparkodott. A vizsgálódások positiv eredményekkel ugyan nem igen dicsekedhetnek, a józanul gondolkodó orvosnak azonban legalább azon tényleges hasznót hajtották, hogy a túlbecsült szerzők kedvenc eszméi alól kibontakozni segíték, s gondos észlelések, gyakorlati tapasztalatok nyomán legalább lehetővé tévők meggyőződni a felől, hogy nem kivétel

*) Előadott a budapesti kir. orvosegylet február 8-diki szakülésén.

nélkül minden bőrkór a belső szervek vagy a vér kóros állapotának kifolyása. Szóval belátták, hogy a bőrnek szintén van joga önállóan megbetegedni, sőt helyzete következtében bármely más testrésznél inkább ki van téve minden káros befolyásnak. A mondottakat szem előtt tartva, a következő elméleti elvet állíthatjuk fel: a bőr önállóan ép úgy megbetegedhetik mint a szem, a máj, a vese stb. a nélkül, hogy a test egyéb szerveinek szükségkép bántalmazottaknak kellene lenniök. Tapasztalás útján könnyen meggyőződhetünk, hogy ezen elméleti tételt a gyakorlat is igazolja, s mi orvosok gyakran látunk a bőrre gyógykezelés végett alkalmazott ingereknél p. o. crotonolaj, mustárliszt stb. használatánál, a bőr érzékenységéhez képest hosszabb vagy rövidebb ideig tartó gyuladásokat fellépni, melyek ez esetben a bőrbaj keletkezési okát képezik.

Múlt évi december hó elején ifjú, ideges főfájásban szenvedő nő folyamodott segítségemhez. Egész arcza és nyaka hólyagos, fakadékos izzaggal volt fődve, a beteg részek jelentékeny beszűrődésével és vizenyős megduzzadásával. A baj származása felől kérdeztetvén, előadá, hogy a fájdalomroham alkalmával nyakára szokása szerint mustárlisztet rakott, de nem vette le azt, mint máskor, öt perc múlva, hanem elaludván, csak egy óra múlva távolította el. A betegség csak négy hét elteltével szűnt meg. A helybeli gyógykezelést illetőleg oly módon jártam el, mint más hasonló esetekben, melyeknél az oki viszony kiderítése általában több nehézséggel jár. A felhozott eset, mint sok más hasonló eléggé bizonyítja, hogy a bőr önálló megbetegedése is sajátos bőrbajt idézhet elő.

Azon kérdésre, valjon belső okok következtében jöhetnek-e létre bőrbajok, egyszerűen „igen“-nel felelünk; ezen okok pedig kétfélék: mulékonyak vagy tartósak.

Sok esetben kimutathatjuk, hogy e bántalmak belső, de csak rövid ideig tartó behatások folytán, leggyakrabban az idegek vagy a gyomor közvetítése mellett támadnak. Azon mulékony bántalmakat értem itt, melyek fellépnek a nélkül, hogy a vérben változásokat idéznének elő, mint a fölpír és csaláncs (erythema urticaria). Mindannyian ismerjük a gyermekeknél fogzás idején néha előforduló fölpírt, melyet „Roseola infantilis“-nak is szoktunk nevezni; ez nem más, mint a bőrön előtűnő kütég, mely a fogidegek túlzott izgatottsága által jó létre. Nem kevésbé ismeretesek azon hirtelen támadó kütégek, melyek némely egyénnél különféle eledelek, mint földi-eper, osztriga, erős fűszerek stb. vétele után keletkeznek. Nem rég volt alkalmam egy férfinál igen jelentékeny, majdnem az egész test felszínén elterjedő csaláncsot 24 óra hosszáig tartó heves láztól kísérve észlelni; a beteg határozottan állítá, hogy bőrkórban azelőtt sohasem szenvedett, s hogy akkori állapota csak annak tulajdonítható, miszerint életében legelőször evett paprikával fűszerezett halat. A csaláncs csak harmad napra enyészett tökéletesen el. — A belső mulékony befolyásokon kívül felemlítendő még azon bántalmak, melyek tartós behatások folytán keletkeznek, minők a heveny lázas kütégek, hol senkisésem tagadhatja a vérnek és váladékainak kóroktani hatását. Minden kétségen felül helyezte ezt Mayer tanár, az elhunyt bécsi gyermekorvos, midőn kanyaróban szenvedő gyermekek orrváladékát egészséges és kellően elszigetelt gyermekek orrtakharthyájára vitte át és ekkénta betegség kitérőse által a ragályozást kimutatta.

E két kórosztálylyal: a felpírok némely nemeivel és a ragályos heveny kütégekkel mindazt kimerítők, mi a bőrbetegségekre vonatkozólag a bel- és külrészek közti viszonyról biztosan állítható; e bántalmak ugyanis olyanok, melyeket, mint azt a tapasztalás is eléggé tanúsítja, nagyobbérszt eredetökre visszavezethetünk. Mily csekély azonban e pozitív ismeretek összege azon tényezőkhöz képest, melyek előttünk ismeretlenek, vagy melyeket kideríteni igen nehéz, alig határozható meg; idetartoznak mindazon kütégek, melyek hosszabb ideig tartó izzadmány által a bőrkór különféle nemeit létesítik, minők az izzag, pikkelysömör, dobróc, prurigo, pemphigus és sok más az idült bőrbajokhoz tartozó kütégek. Minthogy ezen kórok lényege általában homályos előttünk, mi sem volt kényelmesebb, mint az előbb említettek szerint a vérre hárítani az okokat, minek következtében a vérvegyről (dyscrasia) elmélet annyira uralkodóvá lön, hogy végre a bőrbajok lényegét kutatni is feleslegesnek tartották, meg lévén győződve minden bőrkórnál jogosan feltételezhetni a vérvegyi jellemet. Bármily fontos legyen is a vérvegy fogalma, tudományos szempontból igen keveset fejlethetünk ki azzal, s a magas fokig fejlődött segédtanok: a vegytan és görösötan a vérvegyet illetőleg a bennük helyezett bizalommal együtt cserbehagytak.

Igy például legkisebb különbséget sem találunk a psoriasis-beteg és ép ember vértelkecei között, sem számra, sem nagyságra, sem színre nézve, ha azokat göröső alatt vizsgáljuk; hasonlóképen a prurigo-beteg vérenek rostonyája, vegytanilag vizsgálva, alig különbözik oly egyén rostonyjától, ki bőrbajban nem szenved. Több ily példát hozhatunk fel, mely a vérvegy elméleti felfogását a tudomány jelen állásával szemben nem igazolja, bár azt gyakorlati fontosságánál fogva még ily körülmények között sem mellőzhetjük egészen. Előfordulnak ugyanis görvélykóros, bujakóros és lupus-féle bőrbajok, melyek oly határozott vérvegyi jellemmel bírnak, hogy szükségképen azon eszmét ébresztik fel bennünk, miként a vért e bajok okozójának kell tekintenünk, s a megfelelő gyógykezelés, azaz a romlott vér ellen alkalmazott szerek e bajokra nézve csakugyan legsikeresebbnek is bizonyulnak.

(Vége következik.)

A görösös köhögés (tussis convulsiva, számár hurut) gyógyításáról.

A görösös köhögés megelőzésére Lombard maszlagos nadragulyával, míg Struve ajánlatára a tehénhímő beoltásával tettek kísérletet. Az előbbi szer egészen hatástalan, míg az utóbbi szernek legfeljebb a második kórszakban lehet annyi hatása, hogy az előidézett lázas tüneteket és a köhögési rohamokat némelykor enyhíti, mint ezt néha akkor is tapasztaljuk, midőn a görösös köhögéshez erősebb hörglob, kanyaró, vagy az Autenrieth-féle kenőcs által előidézett genyes bőrlób járúl. Történtek ezenkívül még különféle gyermekes óv kísérletek, így Hufeland tanácsára szagos anyagokat, pézsmát, kámfort, székfűvirágot, fahéjolajat, czukrot sőt ként is viaszos papirosba tekergettek, és kicsiny zacskóban a beteg testén, főleg pedig gyomortáján hordoztatták. Meissner E. A. ajánlotta, hogy az egészségesek füleiket 1 rész csalmatokolaj és $\frac{1}{2}$ r. hangyanyhalvagból (Rp. Olei hyocy. unc. semis, chlorofor. dr. 2) álló elegybe mártott gyapottal tömjék be, s ekként a köhögés haladásától magukat megóvják. Ezen baj azonban legbiztosabban csak akkor látszik kikerülhetőnek, midőn az emberek őrizkednek a benne szenvedőkkel gyakran és huzamosan érintkezni.

Ezen betegség úgy tartósságánál mint a rohamok hevesességénél fogva felettébb kínos, mi még szomorítóbb lesz azáltal, hogy az előidéző okot nem ösmervén, ezt eltávolítani nem tudjuk, valamint nem igen vagyunk képesek azt lefolyásában megakadályozni vagy feltartóztatni; mindamellott azonban mégis czélszerű a betegnek úgy életrendjét szigorúan szabályozni és felügyelni, mint egyszerűsmind a súlyosabb tünetek ellen lehetőleg küzdeni.

Mindenfelett fontos, hogy a beteg folytonosan egyenlő hőmérsékben legyen, mely legfeljebb C. sz. 17, 5—9° között ingadozhat. A nagy meleg vagy a hideg egyaránt ártalmas, kivált pedig midőn ezek gyorsan és nagy mértékben váltakoznak; továbbá a levegő tiszta legyen és a kellő szellőztetésről gondoskodni kell; mert a szénsavnak a levegőben való bár csekély gyarapodása is a köhögési rohamok szaporaságát és hevesességét egyaránt növeli. Ha a szoba levegője kevésbé nedves, az nem árt, miről meleg víz elpárologtatása által gondoskodhatni. A tengerparton való tartózkodás, hol az lehetséges, igen jó hatással szokott lenni. A száraz zordon időjárástól a beteget különösen özizni kell. Ezenkívül jó, tápláló étkezéssel kell gondoskodni, mert az eléggé táplált szervezet ezen betegséget könnyebben kiállja, s az üdülés is kedvezőbben foly le; azonban a gyomor túlterhelésétől is óvakodni kell, mert az épen az emésztés és ez által a táplálás csökkentése által lehet káros. A különböző nyálkás italokat, melyen a ziliz-, édes gyökérfőzet sat. szinte azért hagyhatjuk el, mert könnyen gyomorhurutot okozhatnak. Itálul legczélszerűbb a szobában kevésbé állott víz és a kínai teából készült forrázat, mely utóbbi melegen adható. Az általános fürdők azon esetben használhatnak, midőn kivált fiatalabb gyermekeknél a gyakori megijedés és felületes rángások az idegek könnyű izgathatására és elgyengülésére mutatnak. $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ óráig tartó folytonosan egyenlően meleg fürdők legczélszerűbbnek tekintethetők, valamint különösen ajánlhatni oly víz meleg páráinak beszívását, mely forrón boróka bogyókra (fenyőmag) öntetett. A ruházat ne legyen szorosan a testhez illő s kivált gyermekeknél a rohamok alkalmával vigyázni kell, nehogy a torokban vagy orrban sűrű, nyúlós nyálka akadjon meg.

Cullen és Laënnec az ipecacuanha-gyökeret, meg a borkósavas dárd-hamant 1—2 héten át mindennap vagy minden második nap hánytató adagokban adták, hogy a köhögési rohamokat az elválasztás módosítása által mérsékeljék, valamint a nyálkának a légutakban való felhalmozódását akadályozzák és a netán jelenlevő gyomorsorvát eltávolítsák. A hánytatókat dicsérettel halmozta el Baglivius, van Swieten, Hoffman, Willis, Huxham, Stoll, Trousseau és Guersant, most azonban csak ritkán veszik azokat igénybe, kivált akkor, midőn a két utóbbi javaltnak akarnak eleget tenni. Armstrong azt tartja, hogy legjobb a hánytatót lefekvés előtt egy órával adni. Trousseau a kénsavas réznek előnyt ad, míg a francziák közönséges ipecacuanha-szőrpöt adnak a gyermekeknek kávéskanalkint mindaddig, míg hányás nem mutatja magát.

Hennings és Wichmann a dárdanykésztményeket és a hánygyökeret kicsiny adagokban, mint a kiköpést előmozdító szereket adták, s ily czélből szokták rendelni a könenylégeg-halvagot (ammonium chloratum) is; ezen orvosságokkal azonban óvatosan kell bánnunk, mert különben gyomor-bélhurut előidézése következtében többet ártunk, mint mennyi jót általuk a legkedvezőbb körülmények között előidézhetünk. Hasonlóképp visszaélhetni a senega-gyökérrel, a tengeri hagyma ezetes szőrpével (oximel scillae), a Meltzer-féle hírhedt sajátszerrel, kénmájjal és más izgató köptetőkkal. Hinze a hamanykénegből (kalium sulfuratum) naponta kétszer hat szemert ad, mely mennyiség egy vagy még jobban két kávéskanál mézbe keverhető. Horst a kénmel tett kísérletet, s némi sikert látott. Ezen szernek leginkább az első kórszakban lehet helye, midőn még hurutos állapot van jelen; de a harmadik kórszakban is használható, ha tartósan sűrű, nyúlós nyálka választatik el. A gyomor meg lenne kimélve, ha konyhasó vagy salmiak vizes oldatai szétporlasztottan leheltetnének be.

A maszlagos nadragulyát (atropa belladonna) Frank J. hét járvány alkalmával használta, de csak egynél látta jó hasznát; később azonban Schaefer annak nagy adagai mellett oly határozatlan lépett fel, hogy ezután azzal többen tettek kísérletet, s minthogy róla sok jót beszélnek, annyit talán állíthatni, miszerint mint csillapító szernek valami becsé van. Kis gyerekeknél azonban minden 8—10 naphan legalább kétnapi szünetet kell tartani, nagy ada-

gokban ne rendeltessék, s ha az arcz kipirosodik, a láta tágulni kezd és a szív erősebben, sebesebben lüktet, azonnal abbahagyandó. A gyökér porából, mely egy évvel még nem idősebb, 2—4 év közti gyermekeknek naponta 1—2 szer $\frac{1}{8}$, később pedig $\frac{1}{4}$ szemert adható, mely mennyiséget a kivonatból $\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{5}$ szemerrel helyettesíthetni. A ható anyag a maszlagal (Atropin lévén), s minthogy ez a gyökérben, levelekben, kivonatban és a festvényben igen határozatlan mennyiségben van jelen, legczélszerűbb a kénsavas maszlagalt (atropinum sulfuricum) rendelni, mint ezt Köhler és mások tették. Az adagolást $\frac{1}{120}$ rész szemerrel kezdetjük:

Rp. *Atropini sulfurici granum semis,*
solve in aquae destillatae simpl. guttis nonnullis;
dein misce cum.
Sacchari albi drachma una et
Gummi tragacanthae granis duobus,
quibus adde.
Aquae dest. simpl. quantum sufficit,
ut fiant granula Nro sexaginta.
DS. Naponta 1—2 szemcsét bevenni.

Egyszerre két szemcsét adni kevésbé veszedelmes, mert volt eset, melyben $\frac{1}{60}$ szemert maszlagal mérgezőleg hatott, egyébkint épen az ilyen mérgező adagok után, melyek erős fejbéli vérbőséget, látatárgulatot, nyugtalanságot, majd elkábulást és nehéz nyelést eredményeztek, a köhögési rohamok határozatlan gyérültek és csökkentek. Ritkán hányás is következett be. Volt eset, melyben a beteg egy adagban $\frac{1}{30}$ szemert maszlagalt eltört. A szemcsékben való rendelés legbiztosabb és ilyenkor az adagolás legkönnyebben ellenőrizhető, mert ha hígítottabb vagy töményebb oldatokat rendelünk, úgy a kanállal való, mint a cseppenkinti bevévéskor kellemtelen tévedések merülhetnek fel. Egyébkint a maszlagal erősebb gyermekeket kevésbé támad meg, mint satnyábbakat, kiknél már $\frac{1}{80}$ résznyi adag után is mutatkozott jelentéktelen mérgezés.

Whitehead, terjedelmes számbeli kimutatásokra támaszkodva, a maszlagos nadragulyáról és a mákonyról állítja, hogy ezek a kórfolyamat tartamát megrövidítik, azonban mérgező adagokban kell ezeket adni. Egyéves gyermekeknél az igen bizonytalan hatású nadragulya-levelekből naponta 3—4szer, szükség szerint többször fél szemert rendelt. Hasonló nézetben van Fuller is, ki három éven aluli gyermekeknek négyszer $\frac{1}{6}$ sz. nadragulya kivonatot ad, $\frac{1}{2}$ szemert kénsavas horganyval keverve; idősebbeknél pedig a kivonatot $\frac{1}{4}$, sőt 1 szemerre is felemeli, mindaddig, míg az arcz és a nyak körülbelül 2—3 órára ki nem pirosodik, a láta ki nem tágul, a szív tevékenysége nem fokozódik, s általános izgatottság nem lép fel, mire a köhögési rohamok ritkábbak, gyengébbek és rövidebb tartamúak lesznek. A nadragulya ezen hatása azonban visszaesések ellen nem biztosít.

Kopp a következő vényt ajánlja:

Rp. *Radicis belladonae pulv. grana duo,*
Radicis ipecacuanhae pulv. granum unum et semis,
Sulfuris depurati pul.,
Sacchari lactis pulv. aa. drachmam semis.
Misce et divide in doses aequales nro. octo.
Da in charta levigata. Sign. Naponta 4-szer egy port bevenni. (3—4 éveseknél.)

A nadragulyát Jahn-on, Hufeland-on, Gölis-en, Raisin-en, Laënnec-en, Guersant-on és más régibb írókon kívül az újabb időkben kiemelték Gauner (Oest. Zeitschrift f. pract. Heil. 1857, III), Shelton (American Medical Times), különösen pedig Trousseau (Clinique, II. k., 428 l.) és Brown-Séguard (Medical Record, 1866, 10. sz.), ki szerint a teljes hatásra három napi félrebeszélés kívántatik. Bretonneau ellenben a nadragulyát félretétetni ajánlja, mihelyt az élettani hatás első tünetei mutatkoznak.

Ugy Whi ehead mint Gölis a nadragulyát mákonyval keverték, de ez az előbbinél általában csekélyebb hatásúnak tartatik, s Fränkel a mákonyt inkább csak ott ajánlja, hol a második és harmadik kórszakban nagy nyugtalanság és álmatlanság van jelen, ha pedig álmoság vagy épen rángások lépnek fel, az rögtön félreteendő. A következő vényt ajánlható:

Rp. *Extracti opii aquosi granum unum,*
Aquae laurocerasi drachmam unam.
MDS. 10—15 cseppjével.

A mákonyból poralakban 2—3 óránként $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{4}$ szemert számíthatni. A szunyal (morphium) kétségkívül igen hatásos szer, s eléggé nagy adagban a köhögést megszünteti és a beteget elaltatja, de egyszermind az étvágyat is elveszi, mimellett a köhögési rohamok visszatérését nem gátolja, s sokkal kisebb baj, ha a gyerek köhög és jó étvágygyal eszik, mint midőn köhögést oly adag szunyallal elnyomják, mely étvágytalanságot okoz, így pedig nagy elgyengülésre vezet.

Rp. *Morphii hydrochlorici granum unum,*
Sacchari albi drachmam unam,
Gummi tragacanthae grana duo,
Aquae destillatae simplicis quantum sufficit,
Ut fiant granula Nro sexaginta.
DS. Naponta 2—5 szemcsét elfogyasztani.

A szunyalhalvagból feloldhatni egy szemert egy nehezék borostyánmeggyvízben, s az oldatot akár cseppekben nyujthatni, akár pedig bőr alá fecskendezhetni.

Spengler a bürökalt (Coniin) narancsvirág vízben (aquae florum naphae) feloldva jó sikerrel rendelte. Egy adagra $\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{40}$ szemert számíthatni. Igen bomlatag lévén, szerfelett bizonytalan hatású. Schlesinger pedig bürökkivonattal próbált szerencsét:

Rp. *Extracti conii maculati grana duo,*
Tartari stibiati granum unum,
Aquae destillatae simplicis uncias duas,
Syrupi rubi idaei unciam semis.
DS. Kávés kanalankint két nap alatt elfogyasztani.

A zsáspaalat úgy külsőleg kenőcsökben, mint belsőleg adhatni, midőn gyermekeknél egy adagra $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{4}$ szemert számítunk:

Rp. *Veratrini grana duo,*
Sacchari albi drachmas duas,
Gummi tragacanthae grana tria,
Aquae dest. simplicis quantum sufficit,
ut fiant granula Nro centum et viginti,
DS. Naponta 4—8 szemcsét elfogyasztani.

A csalmatok-kivonat (extractum hyoscyami) és a salátanedv (lactucarium) vagy a saláta-kivonat (extractum lactucae virosae) az eddig tárgyalt bódítók felett semmi különös előnnyel nem bírnak, valamint a köneny-szénlégegnek (acidum hydrocyanicum) sem lehet a többiek felett nagyobb hasznavehetőséget tulajdonítani, sőt West, Hamilton Roe, Guersant és Trousseau által egyenesen ki nem elégtőnek mondatik. A borostyánmeggy- (aqua laurocerasi) vagy a keserű mandolavíz (aquae amygdalarum amarum), gyermekeknek naponta egyszer fél vagy egész kávé kanállal adva, a köhögési rohamokat sokszor csillapítja, de sohasem tartósan.

Megkísértették a dohányleveleket is, ebből egy terecsot hat obon forrázatra vévén, de ezen eljárás nem igen talált utánczókra. Wolffsheim egy adagra $\frac{1}{4}$ —2 szemer dohány kivonatot rendelt tíz szemer édes kőményes cukorral, ha pedig csekély láz volt jelen, ahhoz még kevés higanyhalvacot, míg nehéz kiköpésnél, sárga dárdaykéneget kevertetett.

Az extractum pulsatillae és a herba ledi palustri méltán a feledékenységnek adattak át, míg legújabbban az anyarozs (secale cornutum) mellett hallottunk hangokat. Griepenkerl ugyanis görcsös köhögési esetet tapasztalt, melyben ezen betegség anyarozsmérgezésnek engedett (Deutsche Klinik, 1863, 14 és 15. sz.), mely ellentétességet azóta 200 esetben észlelte. Szerinte az anyarozs az elernyedte edények izomzatát összehúzódsra ingerli, miáltal a nyákos vagy genyes elválasztást csökkenti, ezenkívül pedig az ideghatást egészen átváltoztatván, a légzési görcsöket csökkentheti, sőt egészen megszüntetheti. Az anyarozst a rángási kórszakban szokta rendelni, oly adagokban, hogy gyomorhurut és heveny bódulat ne lépjen fel. Egy éves gyermekeknek 15—20, 5—7 éveseknek pedig 40—60 szemből 3 obon átszűrt főzetet készített és két óránként egy teáskanállal vétet be. Izjavítóul három obon főzetre egy obon közönséges cukort adhatni. Eleinte gyakran rossz szabulás mutatkozott, s csak egy vagy két hét eltelte után látszott javulás. Anyarozsszal való éléskor az élvezett tápcikkokban csereny (Tannin) ne legyen.

A hamanybüzegnek (kalium bromatum) és a könenylégeg-büzegnek (ammonium bromatum), különösen pedig az utóbbinak

a köhögés ellenében sokszor kitünő hatása van, csak hogy eléggé nagy adagokat kitarótan kell rendelni. Napjában három szemertől egészen huszonnégy szemerig, sőt fél nehezékig hághatni, mely mennyiséget két vagy három obon vízben feloldatjuk, s egyszermind azt fél obon czukorszörppel édesítjük. Gibb e mellett még a gége nyákhártyáját légenysavas ezüsttel (argentum nitricum) érinti.

A rohamok alatt $\frac{1}{2}$ nehezék borégényt (aether depuratus), hangyanyhalvagot (chloroformium) is szoktak beleheltetni. Churchill ezen eljárástól rossz eredményt sohasem látott, de néha sikertelen maradt, közönségesen pedig az a rohamot megrövidíti, némelykor pillanatra elnyomja, sőt az egész kórfolyamatot kétségkívül csökkentti. Carrière, Jaksch, Sauvel és Pape ezen érzéstelenítőkrol szinte igen magasztalólag szólnak, de ha a dolgot helyesen felfogjuk, azoknak legfeljebb akkor lehet helye, midőn roham alatt a gégerés izomzatának görese lépven fel, fulladási veszély fenyeget. A hangyanyhalvagot egyébkint belsőleg is adhatni, még pedig esetleg elég jó sikerrel. Legczélszerűbben zsírdékban vagy vörös borban oldhatjuk fel, s napjára 6—30 szemert számíthatni.

A mellkasnak hideg nedves ruhákkal való dörzsölgetésével, továbbá az arra alkalmazott hideg borogatásokkal kétségbeesett esetekben szinte már többször tettek próbát.

(Vége következik.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Études sur les médications arsénicales et antimoniales et sur les maladies du coeur. Par M. Papillaud. Paris 1867.

A mireny és a dárdany vegyileg egymáshoz sok tekintetben hasonlítanak, s úgy látszik, hogy gyógytani tekintetben is van közöttük némi hasonlóság, legalább a mirenyavas dárdanyal (arséniate d'antimoine) tett kísérletek azt látszanak mutatni. Papillaud ugyanis a nevezett összeköttetés hatását több év óta kutatván, kitünt, hogy, mellözve bár az élettani hatások között meglevő bizonyos megegyezést, nem tagadhatni azon kapcsolatot, mely a mirenyt a dárdanyal gyógytani téren összeköti. Így látjuk ezt a makacs bujakóri bántalmaknál, idült bőrbetegségeknek, zsábáknál és más idegkóroknál, továbbá csúznál, tüdőbajoknál sat. Ezek azon betegségek, melyekben a szóbanlevő erős szerekeknek igazi helyük van.

Papillaud szerint úgy a mireny (arsenic) mint a dárdany (antimoine) a szív idegzetére erősítőleg hat és egyszermind annak izomzatát működésében szabályozza. Ezen hatás az edényidegekre, így pedig az edényfal izomzatára is kiterjed, melyek összehúzódási képessége azok által növeltetnék. A szerző eleinte két vizes oldatot rendelt, melyek egyike hányborkövet, míg másika mirenyavas szikenyt (arséniate de soude) tartalmazott; de gondolta, hogy azon kellemetlenség, melyet a nevezett folyadékok külön használása okoz, elkerülhető lenne, ha mirenyavas dárdany (l'arséniate d'antimoine) rendeltetnék. Ezen szert szemcsékben adagolta, melyek mindegyike abból egy milligramme-ot ($\frac{1}{2}$ szemer) foglalt magában. A beteg úgy reggel mint este két ilyen szemcsét vett be. Ezen mennyiség hónapokon, sőt éveken át jól türetik, anélkül, hogy az emésztő cső bár a legcsekélyebb mértékben is szenvedne, sőt inkább az étvágy növekszik, az erők gyarapodnak, s az ember hizásnak indul.

A szerző kísérletei ezernél több betegen történtek, s bő alkalma volt a szóban forgó összeköttetés hasznosságáról és teljes ártalmatlanságáról meggyőződni.

Ki határt nem ösmer, az meggyőződésre sohasem juthat. Ezen monást maga a szerző használja, midőn azokat megrójjá, kik a dárdanyos készítményekkel mindent megakartak gyógyítani; azonban maga is majdnem ezen hibába esik, midőn a mirenyavas dárdany hatásosnak mondja a csúzó bántalmak, zsábák, vérszegénység, sápkor, különböző senyves állapotok, idült szív- és mellbajok ellen; de ezen túlságos bőségtől, dicséretére legyen mondván, meghökent, s magába térve, végül csak a szervi szívbetegségekre szorítkozik, melyeknél a mirenyavas dárdany a szívdobogás csökkentése és a szívverések szabályozása által hathat jótékonyan, s a czélszerű életrendi eljárást előmozdítja.

Papillaud észleletei igen bátorítók, minélfogva kinek alkalma van, helyesen cselekszik, ha az ajánlott szerrel kísérletet tesz, mi a kellő ovatosság mellett rosszat nem okozhat.

Helyes lenne, ha a fal megvastagodásával egybekötött szív-nagyobbodás és a fal megvékonyodásával végbemenő szívágulat közti észlelhető kórodai különbség szabatosabban ki lenne mutatva, s ennek megfelelőleg a javulatok is pontosabbak lennének; azonban remélhető, hogy ezen hiányok a szerző vagy más valaki által később pótolva lesznek.

Az olyan szereket és eljárásokat mindig szívesen fogadjuk, melyek minket a végzettszerű tétlenségtől megóvnak, mi foglalkozásunkhoz nem illik, a betegekre nézve pedig nem biztató.

—v.

LAPSZEMLE.

—h—n) *Anchylostomum duodenale* Dubini *) (*dochmius anchylostomum* Molin) az ember belében.

Jobim tr. hypoemia név alatt betegséget írt le, melyet egyedül a forróv alatt előjövő különös természetű vérszegénységnek tekintett, mely nézetet a brasíliai írók általában osztottak, kivételt csak dos Santos Bódog tr. képezvén, ki igen jó munkában, mely 1859-ben látott napvilágot, ezen kóralakot határozottan bélbántalomból származtatta, mert az általa végbevitt bonczolások alkalmával a belekben rendszeren vérömleny góczokat talált; minthogy elmulasztotta, hogy bővebb kutatásokat tegyen, az egész bajt a nyákhártya elsősleges gyulladásának tartotta, mi rossz tápszerek által okozatik. Így állottak a dolgok, míg végtére Wucherer tr., Bahia-ban kimutatta, hogy az egész betegséget nyombélbeli *anchylostomum* nevű élődi állat hozza létre. Ezen élődi állatok kivált „Minas Geraes”-ben jönnek elő, s főleg a négerek és más szegény emberek között találkozhatni velük. Az állatok ellen higanyhalvacst (calomel) szoktak rendelni, azután pedig a betegek vaskészítményeket kapnak.

A következő esetet T. da Rocha tr. beszéli el:

Da Silva Manuel Rodrigo 23 éves, fehér, nőtelen, portugali születésű ember a „Könyörületesség”-hez címzett kórházba 1867-diki május 15-kén vétetett fel. Bananal-ban, igen mocsáros vidéken lakott, hol földművelésből élt, s halakból, babból, manioklisztből és zöldségből élt. Váltólázban többször szenvedett, de kinalkészítmények által attól mindannyiszor megszabadult. Nem régen, alig hogy ebbeli rohamai elmúltak, ezek naponként ismétlődtek. Már hónapok óta halaványan nézett ki, szárai és arca duzzadtak voltak, járáskor pedig lihegett, mely tünetek miatt kereste fel a kórházat.

Felvételkor a száraz bőr szürkés-színűnek, a köthártya pedig fehérszínűnek látszott, vörös színezés minden nyoma nélkül; a tekintet egykedvű, a látélesség csökkenve, a pillák, főleg a felsők, vizenyősek, míg a fülkagylók viasz-szerűek és áttetszők voltak; a halavány arc megduzzadt, a szem körül vörös gyűrűvel; a fej-üti verését látni lehetett; úgy látszott, mintha a domború és duzzadt falú mellkas benne levő tárgyak által ki lenne tágítva; a mellkast kopogtatva, tompa hang hallatszott; a szívűtáji tompulat a szegycsont jobb oldali szélét túlhaladta; gyomortáji lüktetés észleltetett; a felpuffadt has kevéssé hullámzott; a máj a bordaszéleket négy ujjnyival túlhaladta; a kezek, borék és a száraz vizenyősek; a fekvés nem alkalmas; az érlökés meglehetősen szapora és kicsiny. Ha a beteg ült, vagy a felállást megkísérelte, szédelt. Nyelve, ínye, pofa- és garatbeli nyákhártyája halavány volt; étvágygyal evett és jól emésztett; nem igen szomjazott, sokat vizellett és rendszeren székelt. Mindkét oldalon gyenge légzési zöreij, némely helyeken pedig nagy bugyborékolás hallatszott. A szív gyengén lüktetett, a jobb kulcs fölötti tájon pedig visszéri zöreij lehetett kivenni.

Félbehagyó láz jelezte, a beteg az első nap 12, míg a

*) A fonálféreg (nematodes Rud.) közé tartozik, szájjal, béllal és seggnyílással, a hím ivarszervek nyílása pedig a test hátsó végén van (acrophalli Dies). A strongylidaeak családjában foglal helyet, chitin gyűrűbe foglalt fejjel (sclerostomidea Dies.), mely utóbbi ferde metszetű, aláféllel szájjal ellátva, a hím farkhólyaga egész vagy kétlebenyű, míg a mogy hüvely két leveles.

másodikon 6 szemer kénsavas kinalt (*chininum sulfuricum*) kapott. A harmadik napon a lázrohamok elmaradása folytán rendeltetett: **Rp.** Ferri carbonici, Extr. chinae aa, gr. duo, Chinini sulfurici gr. unum. Miscé ut fiat pilula una. Naponta három ilyen labdacst adott be. A negyedik nap az alsó végtagok vizenyője elmúlt; a beteg nagyon éhezett, s húst és bort kapott. A hatodik nap nagyon levert volt s nagy gyengeségről panaszkodott. A labdacst kinal nélkül folytattattak, az ürömforrázat pedig, melyet a beteg eddig kapott, chinabor által helyettesített, miből a beteg kétóránként egy evőkanállal vett be. Következő nap reggeli hét órákor meghalt.

Bonczoláskor a bőr, nemkülönben a garat megvastagodott és meglágyult nyákhártyája halavány volt, hasonlókép nézvé ki a gyomoré és a nyombél is, melyben kicsiny, első pillanatra az oxyuris-hoz hasonlító féreg látszott. Ezek éltek, mozogtak és egyik végükkel magukat a nyákhártyába befűrték, honnét csak nehezen lehetett őket kihúzni. A féreg által megtámadott helyeken vérömlenyké találtak, s lencsenagyságú foltonként a hámréteg le volt éve. A vékony bél többi részletében a nyákhártya szinte meglágyultnak tapintatott, s még néhány olynemű féregre lehetett akadni, kivált pedig az éhbélben, sőt a vakbélben is. Ott, hol nagyobb mennyiségben voltak felhalmozódva, jelentékenyebb vérömlenyek foglaltak helyet. A hashártyaüreg csekély mennyiségű folyadékot tartalmazott, a máj kétakkora lehetett, míg a lép csak kevéssé volt megnagyobbodva, a mellüregben pedig sárgás-színű folyadék nagy mennyiségben foglaltatott. A szívburokban körülbelül négy obon folyadékot találtak. A megnagyobbodott szívnek jobb fele szerfelett kitágult, anélkül, hogy billentyű hiba lett volna jelen. A hígfolyó vérben göröső alatt aránylag csak kevés vörös vérszejtet lehetett látni.

A beteg látszat szerint a váltóláz-rohamok folytán kifejlődött mocsársenyv (*cachexia paludosa*) következtében múlt ki, s a belekben talált *anchylostomum*-okat csak mellékes bonyolódmanyként lehetett tekinteni. (Revista do Atheneu medico do Rio de Janeiro. 1867).

—h—n) Térdali ítértágulat, ujjnyomás, gyógyulás.

Houël a következő esetet észlelte:

1867-diki octoberben a kórodákba (l'hôpital des Cliniques) negyven éves férfi vétetett fel, kinél a térdali árokban jelentékeny nagyságú daganat foglalt helyet. Felvétele előtt tizenhat hónappal a térdaliban fájdalmat érzett és diónyi nagyságú daganatot vett ottan észre, mely gyorsan nőtt és ökölnyi nagyságúvá lett; ezután még inkább nagyobbodott, a czomb fájdalmassá vált, a szár hajlott helyzetet vett fel, s a beteg végtére elhatározta, hogy magát gyógytassa. Eleinte Olaszországban próbált szerencsét, de utoljára mégis Párisban akadt meg, hol october 12-dikén a kórodába felvétetett.

Az igen nagy daganat felett a bőr ki volt feszülve, s igen tisztán fűvözörejt lehetett hallani, mely azonban nem igen erősen hangzott. A betegnek nyugalom rendeltetett, october 20-dikán azonban gyorsan jelentékeny nagyobbodás következett be, élénk fájdalom lépett fel, a kékesé vált bőr pedig üszkösödés felé hajlott, s alatta olyszerű mozgást lehetett észrevenni, mely arra mutatott, hogy a tágulat fala megrepedt, minélfogva a vér a bőr alatti kötszövetbe kiömlött.

Houël elhatározta, hogy a czombütre ujjnyomás gyakoroltassék.

A nyomás october 21-kén, reggeli tíz órákor kezdetett meg, esti hat órákor a lökések száma már kevesbedett és a feszültség is csökkent, míg végtére esti tíz órákor a daganat többé nem lüktetett. Ekkor a nyomást abbahagyták, s a beteg ágyába tétetett.

Másnap reggel néhány lüktetést lehetett észlelni, de a nyomó-ujj fájdalmas lévén, körülbelül háromn. tizenegyor a Broca-féle nyomó készülék vétetett igénybe, de eredmény nélkül. Ujra az ujjnyomáshoz folyamodott, s ennek két órai alkalmazása után a lüktetések újra kimaradtak, de ezentúl még két óráig gyakoroltatott az.

October 25-kén az ismét mutatkozó lökések ellen újra az ujjali nyomáshoz folyamodott esti tíz órától kezdve éjfélig. 27-dikén még egyszer kellett az ujjali nyomást gyakorolni, de ez volt utolsó ülése, mert lüktetés többé nem mutatkozott. A bőr elüz-

köszdött, midőn vörös alvadék maradt csupaszon, mely utóbbi szinte meglágyult és lehullott, ekkor pedig másik hozzá hasonló alvadékot lehetett látni, mely szinte elhalt, de mindennek daczára az edénybeli vértömesz jól tartotta magát, mert vérzés nem következett be, hanem a seb behegedt és a beteg a kórházat jan. 1-jén odahagyta, habár némi hűdéssel. (Soc. imp. de chir. 1868, jan. 15.)

(—h—n) Herébéli vízsérv (hydrocele,) — villambontás alkalmazása, — gyógyulás.

G. D. Powell tr. a következő esetet közli :

K. . ., ötvennégy éves, több év óta herebéli vízsérvben szenvedett, mely befecskendések által már több ízben kezeltetett, de mindannyiszor megújult, míg végtére Powell azon gondolatra jutott, hogy a villambontást megkísértse. 1862-diki január 12-kén történt, mely napon a nevezett sebész a daganatba a tagadójelű sarkkal összekötetésben levő megaranyozott tűt szúrta, míg az állító jelű sark szívacsccsal körülvéve, a tűvel átellenben a daganatra alkalmaztatott. A villamosság tizenkét Daniell-féle elem által fej-

lesztetett ki, milyent a londoni távirati társaság használ. A villamámram öt perczen át tartatott fenn, mely alatt a beteg valami nagy fájdalomról nem panaszkodott. Ezután a here gyenge áterjedési áram (inductio) által öt perczig villamoztatott. Ezen művelet egy napi időközökkel háromszor ismételtetett, minnek megtörténte után a here rendes nagyságára majdnem egészen összelohadt. Azóta kilenc hónap folyt le, s a daganat vissza nem tért.

Az említett Daniell-féle elemek árama állandó, s ha működésben vannak, másfél évig javítás nélkül használhatók. Hosszú vályú tizenkét rekeszre van osztva, a válaszfalak váltogatva palalemezekből és likacsos porcellánból állván. A horgany és rézlemez a palafalak oldalain helyezvék el, s fent egymással réz csíkok által egyesítvék, ekként pedig azon érclemezek csak a likacsos válaszfalakon keresztül hathatnak egymásra. Azon rekesz, hol a réz van, kénsavasréz oldatával töltetik meg, míg a horganyhoz tiszta vizet kell önteni. (Medical Press and Circular, 1867, november 6.)

T Á R C Z A.

Budapesti k. orvosegylet.

A budapesti kir. orvosegylet 1868 február 7-én tartott szakülésében *Navratil Imre* egyetemi magántanár férfit beteget mutatott be, kinél 1867-diki octoberben igen nagy fokú fuldoklási roham lépett fel. A beteg egyik vidéki városban lakván, az ott levő városi főorvoshoz folyamodott, ki gégetükör által a fuldoklás okát ki akarta ugyan kutatni, de ez a beteg nyugtalansága miatt nem sikerült, minthogy pedig folytonosan növekedő életveszély volt jelen, gégesípmettsést csinált, mi az életet megmentette; szabatos jelzéshez azonban most sem lehet e jutni, részint az igen lefelé álló gégefedő, részint pedig a garat szerfeletti izgatottsága miatt. Az említett főorvos a beteget Navratil tr-hoz küldötte, ezt felszólítva, hogy a gégebéli baj okát kifürkészve, ezen, ha lehet, segíteni szives legyen. Az előadó mindenelőtt a jelenlevő garatlobot iparkodott megszüntetni, minek megtörténte után a gégetükörrel való vizsgálás annyira sikerült, hogy ki lehetett venni, miszerint a lobosan megduzzadt felső gégeredők a hangrést egészen befödik és a levegő keresztül hatolását lehetlenítik. A baj, t. i. az észrevett rekedtség és nehéz légzés a beteg állítása szerint másfél év előtt kezdődött. Navratil tr. a lobos duzzadás csökkentésére villamos égetést használt, a Schnitzler-Leiter-féle készülék porcellánkúpját három ízben alkalmazván, de hogy ez eléggé megtüzesedjék kénytelen volt a készülék eredeti villamelemeit másokkal felcserélni, melyeket Teller pesti műszerész állított elő. Az előadó megemlítette, hogy némelyek a gégeszűkület ily eseteiben a szálacsok általi tágitást is megkísértették, de nem elegendő sikerrel; a folyó étetőszerkek pedig azért czélszerűtlenek, mert könnyen szétfolynak, minélfogva odáig is elérnek, hová hatni nem akarunk. A beteg, ha a gégecsapot befogja, rekedten már tud beszélni, s a felső gégeredők duzzadtsága annyira engedett, hogy a valódi hangszálalagok tisztán kivethetők és mozognak is. N. tr. még 1—2-szeri égetést tart szükségesnek, s ha teljes gyógyulást fog elérni, a beteget bemutatni ígérte. Az előadó bemutatta a használt villamkészüléket is.

Verebélyi tr. a szerek külső és belső hatásának fogalmáról értekezve, azon körülményt, hogy alig kétségbevonható észleletekből kifejlődő viták meddők és egyetértésre nem vezetnek, abból iparkodik megfejtteni, miszerint az alig együvé való ó és új fogalmakat egymással összezavarják. Ez történt szerinte, midőn mult alkalommal a bőrbajok mi-kénti kezelése felett vitatkoztak. Az egyik fél ugyanis, tapasztalatokra hivatkozva, mondotta, hogy a bőrbetegségek nagyobb száma helybelileg kezelendő; míg a másik fél nézete szerint a bőrbántalmakat, melyekre nézve az előbbi a külső szerelést elegendőnek állította, csak belsőleg lehet kellőképp gyógyítani, ezen kimondását hasonlóképp tapasztalatok által támogatván. Az értekező azon véleményben van, hogy erre nézve az összeütközés és ki nem egyenlítés okát abban találhatni fel, miszerint a külső és belső szerelést még mindig a régi, ontologikus fogalom értelmében vesszük, holott a kórtanban az újkor elveit már elfogadtuk, s a betegségeket az anyagforgalom zavarának tekintjük, melynek góczát a sejtekben keressük. Helyesnek tartaná a „bel-“ és „külső szerelés“ elnevezéseket elhagyni, s helyettük a „gyógyszerelés“ és „gyógykezelés“ t

használni, még pedig az előbbit ott, hol a szerek a sejtek oldható részeivel viszonyba lépnek; míg az utóbbit akkor, midőn a hatányok az alak-elemekre csak erőművi befolyással vannak. Egyébiránt nem akar irányt adni, hanem csak a figyelmet felkölteni volt szándéka, mit ha elért, czélhoz jutott.

Balogh Kálmán tr. úgy véli, hogy felesleges ott új szavakat gyakorlatba hozni, hol az elfogadott régiek eléggé jók. Így a külső és belső szerelés, melyek közül az előbbit akkor szoktuk használni, midőn, a tényező hatásának minőségét tekintetbe nem véve, a beteg helyre közvetlenül befolyhatunk; az utóbbit pedig azon esetekben alkalmazzuk, melyekben a bántalmazott szervre vagy szövetre hatni nem tudunk, hanem a szereket példáulú vagy a gyomorba juttatjuk vagy a bőr alá fecskendezzük. A gyógykezelés szót egyébkint egészen mellőzendőnek, az orvosi műszótárból kiküszöbölendőnek tartja, mire csak azért terjeszkedik ki, mert a nyelvészkedésbe belejutottunk. A gyógykezelés ezen fogalom rövidítése „gyógyítás kezelése“, mi köptelenség és az egyszerű „kezelés“, ha pedig különösen akarunk szólni „gyógyítás“ által igen jól kifejezhetjük azt, mit általa mondani ohajtunk. *) Végül Verebélyi tr. kiindulási pontjára nézve megjegyzi, hogy a szóbanforgó esetben egyetértés nem azért nem jöhet létre, mert ó és újkor fogalmak összezavartatnak, hanem egyszerűen azért, hogy valaki az ő saját föltevénnyébe annyira szerelmes, miszerint az valóságos rögeszméjévé vált, miből kigázolni vagy nem tud vagy nem akar, de ezen csodálkozni nem lehet, mert hiszen mindenki szereti önmön gyermekét, habár ez nem a legszebb volna is.

Verebélyi tr. helyheli hatálynak csak azt tekinti, mely erőművileg hat.

Schwimmer tr. azt tartja, hogy maradjunk csak a régi neveknél, midőn nincs alapos okunk azokon változtatni. Ezen változtatás, mit az elmélet nem követel, a gyakorlatban csak zavart okozna. Helyheli bántalomnak azt tekinti, midőn valami belső baj nincs jelen, melytől az függene. Az olyan betegségeket csak külsőleg kell kezelniünk, s nem való, hogy ilyenkor a kívül alkalmazott szerek belsőleg hatnának, mert a vérbe átszivárognak. Ha a lupus-t pokolkövel erősen étettjük, mi vegyi hatáson alapúl, a baj meggyógyúlhat, noha a kórfolyamatra csak külsőleg folytunk be. S kísértse meg valaki a légenysavas ezüstöt a lupus ellen belsőleg adagolni, meg fog győződni, hogy ezen bántalom meggyógyúlani nem fog. **) Így szólhatunk határozottan úgy bel- mint külső szereléséről, mely nevet ezentúl is megtartani véli.

*) „Buzaaratás“ = buzát aratni, „tűzoltás“ = tüzet oltani és más ezekhez hasonló szavak mintájára „betegkezelés“ vagy „körkezelés“-ről (= beteget vagy betegséget kezelni) lehetne ugyan szólni, de „gyógyítást kezelni“ vagy „szerelni“ képtelenségnek látszik.

**) Horganyéleggel (oxydum zinci), ezt kenőcsként alkalmazva, az izzagot akárhányszor meglehet gyógyítani, míg annak belső adásakor bizony egyszer sem hiszszük azt lehetőnek. Továbbá a kátrányt a kinallal párhuzamba téve, tessék az izzag idült eseteiben, midőn a kötszövet túlképződött, a kinallt a bőrre rákenetni, biztosan mondható, hogy azon jótékony hatás meg sem fog közelíttetni, mit elérhetünk, ha külsőleg kátrányt, „oleum rusci“-t vagy „oleum cadini“-t alkalmazunk.

Stiller tr. a bel- és külszerelés közti határt kimutatni nem tudja, mert például külszerelésnek mondhatjuk-e, midőn a húgyhólyagba valamit fecskendünk. Továbbá, ha a higanyt kenőcsben a bőrre kenjük, az belsőleg hat, mert a vérbe átmenvén, a szervezetre való befolyását ekként gyakorolja. Egyébkint a dolog érdemébe bővebben beboacsátkozni nem akar.

A m. k. tudom. egyetemi orvostan-hallgatók önképző körének alapszabályai.

1. §. C z i m. S z é k h e l y. A kör czíme: „Magyar királyi tudomány-egyetemi orvostan-hallgatók önképző köre”. — Székhely: Pest.

2. §. C z é l. A kör célja: a társulati szellem ébresztése, előmozdítása; önképzés az orvos- természettudományokban; törekvés valódi magyaros orvos- természettudományi irány elsajátítására.

3. §. E s z k ö z ö k. E czélok helyiségében folytonos érintkezés, lapok, tudományos folyóiratok és szakkönyvek beszerzése, magyaros irányú tudományos föllovasások s a kör által szerkesztett közlöny igyekszik elérni.

4. §. T a g o k. a) Alapító tagok azok, kik legalább 50 o. é. forintnyi alapítványt tesznek. — Az alapítványok az alapító tagok nevével viselik.

b) Pártolókul tekintenek azok, kik a kör anyagi javát legalább a rendes tagsági díj értékéig növelik.

c) Tiszteletbeli tagok azok, kiket a kör ügyei körül szerzett érdemeik elismerésül közgyűlésileg ilyeneknek megválaszt.

d) Rendes tag lehet minden egyetemünk anya könyvébe bejegyzett rendes orvostanhallgató, szigorló orvos, orvos és bölcsészeti kari tanársegéd és kórodai segéd orvos.

e) Rendkívüli tagokká lehetnek egyetemünk többi facultásainak rendes hallgatói és a gyógyszerész növendékek, kik a rendes tagsági díj befizetése mellett a kör tagjai közé belépven, annak minden javait élvezhetik, felolvasásokat tarthatnak, indítványokat tehetnek, idegeneket a kör helyiségébe vezethetnek.

5. §. A rendes tagok intezik a kör minden ügyeit közgyűlésileg és választott közegek által. Ehez képest a közgyűléseken egyedül ők bírnak szavazati és választó képességgel. Van közvetlen indítványozási joguk, föllovasásokat tarthatnak, használhatják a kör minden javait. Az évi kimutatásnak — valamint a többi tagok is — egy-egy példányában részesülnek. Végre a kör helyiségébe idegeneket vezethetnek.

6. §. Minden rendes és rendkívüli tag belépésekor tartozik nevét a kör anyakönyvébe sajátkezűleg beírni, mely sajátkezű beírását a kör becsületbeli biztosítéknak tekintti arra nézve, hogy a tagok a kitűzött cél elérésére felállított szabályokat tiszteletben, a kör érdekei előmozdítását szemük előtt tartják.

7. §. Rendes tagsági díj 4 o. é. frt., mely összeg a tanév első felében legalább négy részletben fizetendő.

8. §. Ha valamely bejegyzett tag a tagsági díjat a meghatározott időben le nem fizeti, kilépettnek tekintetik s újból csak előbbi kötelezettsége lerovása után léphet be.

9. §. A kör minden év első közgyűlésén korosztályra tekintet nélkül választ egy elnököt, egy alelnököt, egy titkárt, egy pénz- és könyvtárnokot és 11 választmányi tagot, kik közül szükség esetén aljegyző és segédkönyvtárnok választatik. Ezek összesen képezik az igazgató választmányt, mely az ügyeket a különféle gyűléseken vezeti.

10. §. G y ű l é s e k. A gyűlések háromfélék: a) köz-, b) igazgató-választmányi, c) felolvasási gyűlések.

a) Évenként két rendes közgyűlés tartatik u. m. a tanév elején és végén, melyek az időszertinté dekan, mint a kör tiszteletbeli elnöke tudtával egy héttel előbb nyilvános helyen kifüggesztett s a tartandó gyűlés főbb tárgyait kijelölő hirdetés által hivatnak össze. Az első közgyűlés teendője: tisztviselő választása s az 5 tagú választmány számoltatása; a másodikon a társulat szellemi működéséről, gyarapodásáról és pénzállapotáról az illető ügyvezetők jelentést tesznek. Ezenkívül egy 5 tagú választmány választatik, mely átvevén a kör minden ügykezelését, képviseli a kört a nagy szünnapok alatt, összehívja a következő tanév első rendes közgyűlését s a kör tisztségei mindenikére tájékoztosó végzett három-három egyént ajánl s a választási szavazatokat össze írja. A tagoknak bármely magán ügye a közgyűléshez fellebbezhető. Határozathozatalra a jelenlevők többsége jogosítva van.

b) Igazgató választmányi ülést az elnök hív össze, valahányszor szükséges. Tárgyai: a kör belügyei. Érvényes határozat hozatalra az elnökön kívül legalább 8 választmányi tag jelenléte kívántatik.

c) A felolvasási gyűlések tisztán önképzésre szánt összejövetelek. Tartásuk alkalmilag a titkár által adatik hírül.

11. §. T i s z t v i s e l ő k. Az elnök képviseli a kört hatóságok és más harmadik személyek irányában; a köz- és választmányi gyűlést összehívja, s azokon elnököl; a tagok $\frac{1}{4}$ részének kérésére rendkívüli közgyűlést tarthat; a tanévet bezáró közgyűlésen jelentést tesz a kör működéséről általában; a szavazatok egyenlő számánál az övé dönt; a jegyzőkönyvet és fontosabb okiratokat aláírja; örökös a felett, hogy a választmány minden határozatai fogantatba menjenek, végre a választmány által jóváhagyott összegeket utalványozza, sőt 30 o. é. frt. erejéig a titkár ellenjegyzésével rögtöni kiadásokat is utalványozhat.

12. §. A z a l e l n ö k mindenben helyettesíti az elnököt, e kívül számvevői tisztelet visel, s mint ilyen a kör pénz- és könyvtárára különösen felügyel, — a pénztárnok számadásait ellenjegyzzi.

13. §. A t i t k á r viszi a levelezést, őre a leveleárnak és a kör pecsétjének, a pénztárnoki utalványokat ellenjegyzzi, a felolvasások tartásáról a tagokat eleve tudósítja, azok tárgyait rövid kivonatban lapok útján közzé teszi, év végével a kör működéséről, tagjainak létszámáról, anyagi állapotáról kimutást szerkeszt.

14. §. A jegyző vezeti a köz- és igazgató-választmányi gyűlést jegyzőkönyvét, szerkeszti és aláírja az okiratokat, fölterjesztéseket, a tagok teljes névsorát félévenként az elnök, titkár, könyv- és pénztárnok részére elkészíti, végre a jegyzőkönyvet magánál őrzi.

15. §. A pénztárnok kezeli a kör pénzét, s az ezzel rokon iratokat, beszedi és nyugtatványozza a tagsági díjakat, a bevétel és kiadásról pontos jegyzéket visz, számadásait az elnök, alelnök s igazgató választmánynak bármikor, a közgyűlésnek pedig év végével bemutatni tartozik.

16. §. A könyvtárnok felvigyáz a könyvekre, folyóiratokra a tagok használatára bocsátja s azokról leltárt és kimutatást készít, — a könyvek bekötéséről a választmány határozata szerint intézkedik, a könyvtár állásáról a bezáró közgyűlésen jelentést tesz. Év végén az elnök a könyvtár állapotát s kezelését egy külön bizottmány által megvizsgálattja.

17. §. A kör összes ügyvivői az elnökök, titkár, jegyző, pénz- és könyvtárnok és a 11 tagú választmány egy évre közfölkialtással vagy általános szótöbbséggel, titkos szavazattal választatnak oly módon, hogy ha az első szavazásnál egyik sem bírna általános szótöbbséggel, a második választás csak a két legtöbb szavazatot nyert közt történjék.

18. §. V a g y o n. A kör vagyonát teszik a rendes és rendkívüli tagok évi járuléka, a pártolóktól várható összeg, a teendő alapítványok és jótékony adományok.

19. §. P e c s é t. A kör ily feliratú pecsétet használ: „A m. k. tud. egyetemi orvostanhallgatók önképző köre. 1867.”

20. §. A kör a m. k. tettes orvostanári kar pártfogása alatt áll, mely testület a kör ügyeibe az idő szerinti dekan, mint a kör tiszteletbeli elnöke által foly be, különben a kör alapszabályain belül független, levelezéseket saját nevében folytat, saját pecsétjét használja, tagjai felett saját ügyeiben bíraskodik.

21. §. Ha a kör közbejött akadályoknál fogva létezni megszűnne, minden vagyonát a segély egylet, vagy ha az már akkor nem állna fenn, az orvostanári kar gondjai alá adja, honnan az idővel egy ujalag alakulandó hasonczélú kör által átvétethetik.

Kérelem a nagyérdemű közönséghez.

A m. k. tud. egyetemi orvostanhallgatók önképző köre intézi kérelmét a nagy közönséghez.

E kör azért alakult, hogy tagjait a társulás zászlója alá gyűjtve az egyetemünkön koronként felmerülő nemzedékeket, mint egyetértő s összetartó egészet adja át a társadalomnak; hogy megtanítván tagjait ugyanazon célért, ugyanazon eszmékért lelkesülni, kedvet erőt adjon még az egyetem falain belül azoknak — mi jelen századunkban a népek mivelődésének hévmérője — a természettudományok mivelésére; hogy a magyar tudomány-egyetemi önképző kör megbarátkoztassa tagjait idejekorán azon eszmével, hogy a mit tanulnak nem csupán önmagoké hanem hazájoké is, s ezért ismereteiket ne tegyék zárt tőkévé, hanem megtanulván azokat magyarul, magyaros nyelven másokkal közölni: adják át, s tudják átadni a közforgalomnak.

Ezért tűzte ki e kör céljait: a társulást, a természet-tudományokban önképzést, s magyaros tudományos irány elsajátítását.

Hogy e célját azonban elérhesse, a tagjaiban nem hiányzó lelkesülés és áldozat készség mellett, külsőre is van szüksége, csak így szerezhetvén meg mind azon eszközöket, melyek feladatának megoldására megkívántatnak.

E végből állíták föl e kör első alakítói a nagymélt. m. k. vallás és közoktatási miniszterium által is jóvá hagyott alapszabályok 4. §. e szerint az alapító és pártolótagságot, alapítótággul tekintetvén az, ki 50. pártolótul, ki legalább a tagsági díj 4 o. é. frt. értékeig növelij a kör alap tőkéjét.

Ezen az alapító nevét viselő alapítványi jövedelmek kamatai, a pártolóktól és egyéb jótékony adományokból befolyt összegek képeznek részben a segédeszközt a fentebb említett célok elérésére.

E kör jelen választmányának jutott első feladatúl pártfogásra, s kegyes adakozásra hívni fel a nagyérdemű közönséget. S midőn ezt azon reményben teszi, hogy egy munkakész ifjuság kérése nem fog kiáltó szó lenni a pusztában, egyszersmind azon óhaját is nyilvánítja: vajha mielőbb bebizonyúljon, hogy a nagyérdemű közönség adománya termékeny földbe vetett, dúsan jövedelmező mag volt.

Kelt Pesten a m. k. tud. egyetemi orvostanhallgatók önképző körének 1868 február 23-án tartott választmányi üléséből.

Ujfalussy József s. k.
elnök.

Högyes Endre s. k.
jegyző.

Vegyesek.

Pest, martius 20-kán. — *A m. orvosi könyvkiadó társulat* részére fizettek szerkesztőségünknel 1868-ra Horváth János 10 frtot, Kaczánder Áron, Kaiser Sándor, Voytich Mór, Kövesy Ferencz, Csolnoky Ferencz, Cajus Gábor, Fortmayer Nándor, Fleischer Frigyes, Tátray Gergely, Stadler Antal, 8 frtot; — 1867 és 1868-ra Miskolczi József 16 frtot: — 1867-re Eltér József, Kornély Mátyás, Karácsonyi János, Otrobán Nándor, Lengyel Endre és Antal László 8 forintot, Kain Dávid 12 frtot; 1866-ra: Braun József, Say Rudolf, Cseh Károly, Havassy Béla 8 frtot; — új tag 1868-tól kezdve a szeptesi orvos-gyógyszerészegylet 8 frtot. (Folyt. köv.)

Figyelmeztetjük a m. orvosi könyvkiadó társulat t. tagjait, hogy az évi közgyűlés hétfőn f. hó 23-án, délután 5 órakor a budapesti k. orvosegylet helyiségében (uri utca 8. sz.) meg fog tartatni, melyre a társulat minden tagja ezennel újra tisztelettel hivatik meg.

— Marion Sims munkájának „On Uterine Surgery“ fordítására 9 pályázat küldetett be; ezek közül Báthory István tudoré találtatott aránylag a legkielégítőbbnek. A többi pályázók jellegű levelkái megsemmisítettek.

— *a*— A magyar tudományos akadémia folyó hó 16-kán tartott ülésében Konek Sándor a politikai bizottság előadója bemutatta Tormai Károly tr. statisztikai táblázatát, melyben a pesti 1866-diki cholera lefolyását a hőmérséki, levegő- és párányomati változatokkal együtt vonalakban tüntette elő, ezeket metszéki és rendéki tengelyhez viszonyítva. Minthogy lapunk azon táblázatot hozni fogja, a bővebb ösmertetést itt mellőzzük. — A f. hó 18-kán tartott ülésben a természettudományi osztály részéről megválasztottak tagokul: tiszteletbeli tagul Hajnald Lajos, kalocsai érsek; lev. tagokul Zsigmond Vilmos mérnök és Batizfalvy S. tr.; külföldi tagokul: Czermák János tanár Jenában és Pancic József Belgrádban.

— *a*— Lachapelle, híres bábaasszony Párisban, nem régiben minden himezés-hámozás nélkül egyenesen kimondotta, hogy a gyermektelen családok életet az orvosok ne tulajdonítsák oly gyakran a nőknek, különösen pedig a méh ide vagy amoda düléseinek, hanem inkább gondolják meg, hogy a férfiak a házasság előtt igen sokszor kicsapongón és rakoncátlanul élnek.

— *a*— Chauveau, Lyonból, az „Académie des Sciences“-el

kísérletek hosszú sorozatának eredményét közölte, mi a védhímlőre vonatkozik. Afelől meggyőződött, hogy a mérgező rész a folyadékban széteszött szemcsékben van, míg magának a folyadéknak mérges tulajdonságai nincsenek. Továbbá találta, hogy a védhímlő nedvének valamely mennyiségét tizenöt-ször annyi vízzel felhigíthatni, anélkül, hogy hatóképességének bár legcsekélyebb részét is elveszítené. Ötvenszer annyi vízzel felhigíttatván, némelykor még hat, ámbar közönségesen sikertelen marad. 400-szoros hígításnál, ha a gerelylyel oltatik be, egészen sikertelen, míg a vérbe való befecskendést siker követi. Cloquet ezen észleletek jelentőségére a figyelmet felhíván, mondotta, hogy ha azok valóknak bizonyulnak, leghelyesebb lesz, ha az oltó-anyag hígított oldatokban küldetik szét.

— *a*— Kelly esetet közöl, melyben mind a két vese jobb oldalon foglalt helyet, még pedig az egyik fent, míg a másik alant. Baloldalon vese nem volt.

— *a*— Remond, a hannoverai hadsereg egykori törzsorvosa, mondja, hogy a hőmérőnek nemcsak a kóródákon van haszna, hanem a katonarvosi gyakorlatban is igen jó szolgálatokat tehet. Így, midőn ujonczok egészségét kell megvizsgálni, a tettetést akarjuk felfedezni, vagy a katonák szolgálati vagy tovaszállítási képessége felett akarunk nyilatkozni.

— *a*— A francia tudomány-akadémia a Velpau halála által megüresült helyre tagúl Langier-t választotta meg.

— *a*— Erdélyben 1867-diki augusztustól 1868-diki januariusig a marhavész 21 törvényhatóságban és 147 községben uralkodott; a 100,866 darabra menő marhalétszámból beteg lett 10506, melyek közül meggyógyult 3087, meghalt 7280, 129 beteg és 77 gyanús állapotban lebecsült, s ekként az összes marhaveszteség 7486-ra ment. Leginkább uralkodott Brassó városában és vidékén, Csíksban, Udvarhely- és Háromszéken, nemkülönben Fogaras vidékén. A vész január hóban teljesen megszűnt.

— *a*— A „Presse belge“ február 23-diki számában olvassuk, hogy Schiff tanár állatokon lépkirtási kísérleteket tesz. A hasfalba bemetszést csinált, melyen keresztül a lépet kiveszi és ennek edényeit leköti, s ekként ezen szerv végtére levál. Az ezen kísérlet alá vetett patkányok és kutyák közönségesen annyira falánkok lesznek, hogy a hasukból kilógó lépeket megeszik. A műtetteken egyéb változás nem fordul elő.

— *a*— Múlt számaink egyikében említettük Péan-nak szerencsésen végződött műtételi esetét. Az egykori beteg most jobban tud futni, mint azelőtt, mert lélegzetét nem veszti el. S így nála bebizonyólni látszik azon francia közmondás helyessége „courir comme un dératé“ (futni, mint a lépet vesztett ember). — Ha tekintetbe vesszük, hogy a túlfelöltött lép kiirtása által a hasüregből nagy súlyú tömeg távolítottatik el, igen természetesen tekinthető úgy a gyorsabb futóképesség, mint egyszersmind a könnyebb lehelés.

Hetiki mutató

a pestvárosi polgári kórházban 1868. mart. 13-tól egész 1868. mart. 20-ig ápolt betegekről.

1868.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógyult		összeg	beteg		összeg	beteg		szülőnő	gyermek	elmeőr	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Mart. 13.	20	20	40	39	15	54	10	1	11	516	478	7	13	29	1043
" 14.	19	15	34	15	10	25	3	2	5	518	482	6	12	29	1047
" 15.	26	11	37	31	22	53	4	6	10	509	466	6	11	29	1021
" 16.	29	16	45	25	8	33	6	6	12	513	468	6	12	28	1027
" 17.	34	27	61	32	15	47	5	3	8	508	479	6	13	27	1035
" 18.	30	28	58	26	27	53	2	3	5	511	474	6	13	28	1032
" 19.	26	25	51	21	7	28	3	2	5	515	485	6	12	27	1045

Létszám valamivel apad. Legtöbb a légző és más szervek bántalmaiban szenvedő. Hagymázosok száma 170.

Az orvosi személyzet közül dr. Beretzky Endre dr. Glück Sándor alorvos urak hagymázban tekszenek, Rosenthal Hugo segédorvos állapota javulásnak indult.

Előzetési ár: helyben egész évre 9 frt., félvre 4 frt. 50 kr., vidéken egész évre 10 frt., félvre 5 frt. A közlemények és fizetések bementesítendőek.
Hirdetésekért soronként 15 uj kr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatálnál, a szerkesztőségnél, újtér 10. sz., és Kilián György könyvkereskedésében váci utca Drasche-féle házában.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Tizenkettedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom: Schwimmer Ernő tr.: Az idült bőrbajok önállóságáról és azoknak a szervezethezi viszonyáról. (Vége). — Ullmann Izidor tr.: Közlemények a gyakorlatból. — Könyvismertetés, Die Wärme betrachtet als eine Art der Bewegung. Von John Tyndall. — Lapszemle. Hasi hagymáz, mely vaskályhák gőze folytán keletkezett — Nyombéli fekély égetések következtében. — Váltóláz és a moszatok. — Az agy baloldali lebenyének kiterjedt lágyulása. — Apróbb szemelvények.
Tárgya: Magyar orvosi könyvkiadó társulat. — Megemlékezés Bezold felett. — M. tudom. akadémia közgyűlése. — Vegyesek. — Pályázatok.

Az idült bőrbajok önállóságáról és azoknak a szervezethezi viszonyáról.

SCHWIMMER ERNŐ tudortól Pesten.

(Vége.)

Ne foglalkozzunk azonban most a távolabb fekvő okok kutatásával, melyek a vérben kerestetnek, és térjünk inkább át a közelebbiekre, melyek állítólag a test egyes szerveiben székkelnek. Ha ilyen összefüggés léteznék, az kórbonczatani tapasztalatok által igen könnyen kimutatható volna; azonban ovakodnunk kell hamis következtetésektől, melyeknek ki vagyunk téve, ha a bőrbajok és némely szervek kóros állapota közt oly összefüggést hiszünk föltételezhetni, mely tényleg ki nem mutatható. Átalában véve bőrkórban elhunyt egyének igen ritkán kerülnek bonczkés alá, gyakrabban azonban olyanok, a kik bőrkórban szenvedvén, más baj folytán haltak el. Egyes esetekben ugyan némely szerveknek, mint a májnak, vesének és szívnek elzsírosodása volt jelen, máskor azonban, s mondhatom túlnyomólag nagyobb számú esetekben, az említett vagy másféle változások nyomára sem lehetett akadni. A mennyiben az idevonatkozó irodalmat ismerem az említett kórbonczatani tapasztalatok vérsenyves és aszkóiban szenvedő egyéneknél észleltettek, úgy hogy azon kérdés merül fel: vajon ezen súlyos belbetegségek összefüggése a bőrbajokkal nem esetleges-e? E kérdés annál jogosultabb, minél inkább hiányzanak a kórbonczatani változatok oly bőrbetegeknél, kik a halálnak más előre nem látott oka következtében múlnak ki.

A szervek szigorú vizsgálása az életben is eltéréseket mutatna a rendes állapottól, melyek e szerint mindenki előtt ismeretesek lennének. A mi engem illet, részemről nem ismerem ilyeneket és számos esetben, lehetőleg pontos vizsgálat daczára sem találtam oly változásokat, melyeket az említett idült bőrbajokkal szorosabb viszonyba hozni lehetett volna. Korántsem azt akarom ebből következtetni, hogy ilyenmő összefüggés nem létezhet; annyi azonban bizonyos, hogy az érintett adatok, melyeket bővebben tárgyalni nem szándékom, és melyek a bőrbajok és belső szervek között fennálló viszonyokra vonatkoznak, igen homályosak és

kétes értékűek. Az előadottak egyszersmind arról győznek meg bennünket, hogy a kórok tanra nézve sem az elméleti sem a gyakorlati tapasztalatok, ha azokat a vérre viszonyítjuk, nem elégítenek ki, miután e viszony csak sejtelmeken alapszik, melyeket bebizonyítani ez idő szerint még képtelenek vagyunk. Valóban tévednénk, ha, mint az a bőrkórtanban nem ritkán előfordul, pusztán elméleti feltevések alapján biztos tételeket állítanánk fel, melyek a további kutatásoknak akadályul szolgálhatnának.

De forduljunk el e nedvkórtani (Humoral-pathologie) felfogástól, és vizsgáljuk meg a sejt-kórtani (Cellular-pathologie) nézeteket, melyek a szóbanlevő tárgyra nézve biztosabb alapul szolgálnak és megösmertetnek a bőr önálló megbetegedését feltüntető tényezőkkel a nélkül, hogy a megbetegedést távol fekvő okokra visszavezetni kénytelenítetnénk. Saját tapasztalásom és az általam tett, bár némileg hiányos göröcsői vizsgálatok eredménye csak megerősítének e meggyőződésemben, legnagyobb nyereseménynek pedig a buvarlat ezen irányánál azt tartom, hogy az ily módon nyert eredmények a fentebb érintett föltevések ingatag voltát nem osztják. Gyakran vizsgáltam göröcsői szelvényeit oly bőrrészeknek, melyekben hosszas ideig tartó izzagok erősebb beszűrődéseket okoztak, s mindannyiszor jelentékeny mag- és sejt-bujálkodásra akadtam, mely az irha szemölcsös testeiben vette eredetét. A felhám némely helyen, valószínűleg a sok vakarás folytán, hiányozott, s a Malpighi-féle réteg helyenkint maglerakodásokkal volt telve. A visszércsomók által okozott, felületes fekélyekkel szövetkezett oly izzagoknál pedig, milyenek az alszáron szoktak előfordulni, még mélyebben és részenként a kötszövetben is találtam magbujálkodást. Adós maradvány egyelőre az általam tett s mint említém még tökéletesen be nem fejezett göröcsői vizsgálatok részletes tárgyalásával, már ez idő szerint is bátorkodom e vizsgálatok nyomán azon nézetet nyilvánítani, miszerint idült izzagoknál a bőrsejt megbetegedése s átvaltozása mint oly kórfolyamat tekintendő, mely az észrevehető betegségnek alapul szolgál. Észleleteim e részben megegyeznek azon göröcsői kutatásokkal, melyek újabb időben a bőrfarkas, pikkelysömör és bujakórnál a bőrsejtek kóros megváltozását és szaporodását szintén megállapították.

E szerint az idült izzadmány által létrejött bőrbajok egész sorában lobbolyamatok lépnek fel, melyek a sejt életére vonatkozva kóros lerakódásokban nyilvánulnak. Mi a sejt átváltozásának első oka, azt nem könnyű meghatározni; a megbetegedés a test szilárd vagy folyékony részeiből eredhet, de támadhat magában a bőrsejtben is, ha a sejt tengélete (Vegetation der Zelle) megzavartatik. E zavart igen gyakran a sejtre ható inger okozza. A mesterségesen létrehozott izzag e tekintetben igen kitűnő példát nyújt, és nyomatékosan e sejtszöveti nézet mellett szól. — Ha croton olaj néhány cseppjével a bőr bármely részét bedörzsöljük, és e bedörzsölést szükség esetében 2 vagy 3 ízben ismételjük, legtöbbször 48 óra eltelte után jelentékeny hólyagos izzagot látunk támadni, mely ismételt izgatás által fakadókos (ecz. impetig.), a bőr kímélete mellett pedig pikkelyes izzaggá (ecz. squamm.) változik át. — Hasonló eredményt tapasztalunk más, részben fentebb elősorolt s a bőrre közvetlen ható ingereknél is, akár gyógyszerek, akár éghajlati befolyások által képviseltessenek azok, mely utóbbiakhoz p. o. az eczema caloricum, a lichen tropicus stb. tartoznak.

A részint kísérletek eredményét képező, részint megfigyelés útján szerzett és magára a sejtre vagy ennek izgatás által létrejött változására vonatkozó tapasztalati adatok némi felvilágosítást képesek a kóros sejttá alakulás lényegéről nyújtani. Ehhez még a göröcsői vizsgálat járul, mely egyes kóros esetekben pozitív eredményre vezet. Mindezek arra utalnak, hogy a dermatológiában, különösen pedig az idült bőrbajoknál, a vérvegyre vonatkozó és gyakran használt eszméket lényeges változásnak kell alávetnünk s a bőrsejteket az eddiginél nagyobb mérvű tüzetes buvárlat tárgyává tennünk.

E nézet folyományai nem csak tudományos érdekűek, hanem a gyakorlatot illetőleg is első fontossággal bírnak. Ebből kiindulva ítéljük meg valamely gyógykezelési mód becsét, és csak azon gyógymód leendő természetes és ennél fogva helyes, mely leginkább a baj eredeti okával és székhelyével foglalkozik. Senki sem fogja ezek nyomán a beteg bőrnek közvetlen gyógykezelését jogosan visszautasíthatni. Vegyük például a pikkely sömört (Psoriasis) vagy az izzagot, melyeknél tudjuk, hogy a sejt megbetegedett, továbbá, hogy e megbetegedés az egyes alak-elemek azaz a magok bujálkodásában áll; ki tagadhatná, hogy az észszerű kezelésnek oda kell irányozva lenni, miszerint a sejtek szaporodását csökkentse és a bőrnek megzavart rendes táplálását ismét helyreállítsa? S tényleg a tapasztalás is bebizonyította, hogy ez úton mindig nem csak leggyorsabban, hanem legsikeresebben is jutunk eredményhez, és a helybeli kezelés idült bőrbajoknál legtöbb esetben czélszerűbbnek mutatkozik, mint az általános azaz belső gyógymód.

Mult kórházi és jelenlegi magángyakorlatomban tett tapasztalataim ezen eljárást legczélszerűbbnek bizonyíták és nem nevezhetem csupán véletlennek, hogy helybeli gyógyszerek alkalmazása a legrövidebb idő alatt célhoz vezetett, ott, hol a megelőzőleg igénybevett különféle belső szerek képtelenek voltak a beteget bajától megszabadítani. Azon ellentétésre, hogy ily esetekben a javulás az előbb használt belső gyógyszerek eredménye is lehetett válaszolhatom, hogy a gyógykezelési idő tartamára nézve általában semmi különbséget nem találtam, akár használtatott belsőleg gyógyszer a betegnek akár nem.

A külső azaz helybeli szerek használata egyébként

épen nem valami új találmány; a gyakorlat sokkal korábban felelt meg a közvetlen kezelés igényeinek, mint azt a tudomány göröcsői vizsgálatok által igazolta volna. Már Aëtius, Aeginai Paulus a későbbi görög idők orvosai, továbbá a középkori arab orvosok, névszerint Avicenna bőrbajoknál gyakran csak mosásokat, kenőcsöket, füstöléseket és több más ilyen szereket használtak. E gyógymódot azonban későbbben nem csak nem alkalmazták, hanem veszélyesnek és a szervezetre nézve igen ártalmasnak tekintették s korunknak jutott feladatul a kezelés ezen igen helyes módját jogába újra visszahelyezni.

A tisztán helybeli gyógykezelésnek azonban még sok ellene van, még pedig a következő két oknál fogva: Először, mert ezen eljárást ki nem elégtőnek tartják, a mi az említett vérvegyi nézeteken alapszik, melyeknek valódi értékét, mint hiszem, részben kimutattam. — Másodszor, mert ezen eljárást ártalmasnak vélik, attól tartván, hogy a kór, mely a test külfelületén meggyógyíttatik, a belső szervekben ismét kitörhet. — A betegségek áthelyezésére (Metastasen) vonatkozó nézetről tüzetesen szólni más alkalomra tartom fel magamnak, mert bár szoros logikai összeköttetésben áll azzal jelenlegi értekezésem, hosszabb tárgyalása kitűzött céloimtól igen messze vezetne.

Legyen szabad befejezésül a mondottakat röviden egybefoglalnom: a helybeli gyógymód gyakorlati sikerén kívül tudományosan is igazolható, a belső kezelés ellenben kétes eredményű és a tudomány szempontjából kevésbé van igazolva. Távol van tőlem a bőrbajok gyógyításánál a belső szereket tökéletesen kizárni akarni, indokolva vannak azok és czélszerűek is ott, hol vérszegénység, görvély-és bujakóros állapotok vannak jelen, melyeknek összeköttetése a bőrrel, ha nem mindig kimutatható is legalább nagyrészt feltételezhető. — Minden más esetben azonban lehetőleg ritkán alkalmaztassék a belső gyógymód és a helybeli kezelés sohasem fog kitűnő siker nélkül maradni, ha tökéletes ismeretével bírnak, hol és miképen kell a szereket alkalmazni.

Közlemények a gyakorlatból.

ULLMANN IZIDOR tudottól.

I. Orsó segélyével eszközölt magzatelhajtás (Fruchtabtreibung), a méh hüvelyrészének sérülése.

1867. é. január hó 2-kán R. Br. helységben szolgáló R. Mária hajadonhoz hivatván, a háziak és későbbben magának a betegnek előadása nyomán a következőkről értesültem:

Betegem három év előtt élő gyermeket szült. Midőn havadása a közelebbi hónapokban ismét elmaradt, egy parasztnő tanácsához folyamodott, kiről különben híre jár, hogy a gyermekelhajtás mesterségéhez ért és azt már több ízben el is követte volna. Mult december hó 24-kén ezen asszony az uraság távolléte alatt bűnös műveletéhez valóban hozzá is fogott, a leány altetését „kenete”, de — annak későbbi vallomása szerint — egyúttal orsóval, minőt fonásnál használnak, ivarszerveibe is hatolt, mely kezelés neki jelentékeny fájdalmat nem okozta. 26-kán éjjel szülfájdalmak köszöntöttek be és néhány óra múlva, még mielőtt a baba elérkezett volna, holt magzat született. A következő napokban már járkált a leány, míg nem január 2-kán ránggöresők lepték meg, mi a háziakat orvosi segélyért folyamodni készítette.

Megvizsgálván a beteget a következőket észleltem:

A nagy és kis szeméremajkak nem duzzadtak, a hüvely kis mennyiségű nyákot választ el. A méh hüvelyrészét ujammal tapint-

ván a külső méhszájadék mellső ajkát rendesen vastagabbnak, hátsó ajkán és pedig jobbfelé hézagot, folytonosság hiányt találtam, mely a külső méhszáj színvonalán több vonalnyi széles lévén fölfelé terjedtében folyton keskenyebbé válik oly annyira, hogy a hüvelyrés felső része már épnek tapintható. A méhszájba ujjam végét betolhattam, kihúzva az csak nyákos lepedéket mutatott. Méhtükörrel vizsgálva a hüvely takarója rendesen mutatkozik, a méhszájadék kis mennyiségű sárgás nyák tapad, ezt le-törölvén a fennleírt folytonossági hiány és annak szaggatott, vörös színű és be nem hegedt szélei könnyen láthatók. Kivülről a kültakarón át a méh nem tapintható, az altest nem fájdalmas. Az emlők nagyok, nyomásra tejes folyadékot választanak, a baloldalinak egyik része kemény és fájdalmas, de külbőre nem vörös. A beteg lázas, érverése percenkint 100, hőmérséke rendesen nagyobb, fejfájásról panaszkodik.

A magzathulla, melyet a bába, gyermek elhajtást gyanítván, magával vitt, egy lányi nagyságú és külső szemle után itélve legfeljebb 4—5 hónapos lehetett. Jelentésem folytán a szolgabírói hivatal annak törvényszéki bonczolatát elrendelte és midőn a leány néhány nap mulva felüdült, mindkét bűnöst a megyei törvényszéknek szolgáltatotta ki.

Azon erőművi szerek közt, melyeket magzatelhajtási kísérleteknél használni szoktak, Schauenstein szerint, Tardieu az orsót is említi; ennek alkalmazása tehát talán nem igen ritka. Az imént leírt eset pedig bizonyítja, mily veszedelmes szer az avatlan kezekben, midőn a kiséző ujj ellenörködése nélkül hatolnak a női ivarszervekbe és vaktában cselekesznek; ha a méh hüvelyrésének sérülése esetleg 3—4 vonalnyival feljebb terjed, az könnyen halálos is lehetett volna. Kitűnik továbbá, hogy ez esetben valomás nélkül is biztosan meg lehetett volna határozni az erőművileg véghezvitt szándékos elvetélést, lehetetlen lévén, hogy a portio vaginalis oly jelentékeny szakadása a megszemlélt kis magzat természetes születe által hozatott volna létre.

Valjon az említett parasztasszony többször is úzte-e már, mint hire járt, mesterségét, azt nem tudom. Midőn 3 évvel ezelőtt ezen vidék anyakönyveit más czélból vizsgáltam, e helységekben tíz évi (1855—1864) időszak alatt a népességnek 5·75—11·8 százalékos szaporodását találtam, R. Br. és a szomszéd falu azonban kivételképen 4·26 százaléki népesedési fogyatkozást mutattak. Említem e tényt, mely a leírt eset által emlékezetembe visszaidéztetett és már előbb a helységi lelkésznek is feltűnt, de nem merem a magzatelhajtás bűnét oly általánosan használni hinni, hogy a népesség e helybeli fogyatkozását annak tulajdonítsam.

II. Nehézkór maszlagal (Atropin) általi gyógyulása.

Ne higgye a tisztelt olvasó, hogy annyira elfogult volnék itéletemben, miszerint a maszlagal nehézkór elleni panaceának tartanám. A következő esetet csak azért közlöm, mert véleményem szerint eddig minden — fájdalom ritka eset, melyben a nehézkór gyógyulása sikerült saját érdekléssel bír, és az enyém kis adalékul szolgálhat Trousseau azon szavának, hogy a maszlagal, illetőleg belladonna készítmények a nehézkór ellen eddig használt minden gyógyszerek közt a legkevésbé hatás nélküliek.

Kriska Judit, 11 éves jól kifejlett parasztleány mindig teljes egészséggel, ránggörcsökben azelőtt soha nem szenvedett. 1866. évi szeptember hónapban lódög véletlen megpillantásán annyira megrettent, hogy azóta minden este nagy félnétség fogta el. November közepe táján éjjel köszöntött be első ízben a nehézkóros roham, tagjai rángatóztak, a szemtekék tengelyük körül forogtak, szája tajtékzott, lehelete rohamos, erős szívdobogás, erre mély félben nem szakítható kábálom. Daczára az orvosi kezelésnek a baj folyton előre haladt, a mennyiben minden éjjel több roham állott be, ennek következtében a gyermek reggel nagyon bágyadt és néha homályos öntudatú is volt. December 20-kán láttam először, tekintete és arcvonásai szembetűnő lankadságot árultak el, kérdéseimre lassan és renyhén felelt, különben mi rendellenest sem mutatott. Kísérlet gyanánt két napig délután 10—10 szemer kinalt vétettem 3 adagban, de a nehézkóros rohamok erre még súlyosbodni látszottak. 27-dikétől fogva a beteg minden reggel maszlagal oldatból (Atropini sulfurici gran. semis, Aqu. f. d. unc. semis) 3, később 4—6 cseppel szedett, elővigyázatból saját kezével adagolva a szert. Már 3 nap mulva lényeges javulás volt

észlelhető, az éjjeli rohamok enyhébbek, a ránggörcsök kisebb mértékűek, a bekövetkező álmok kevésbé mély. 1867. évi január hó 8-kától kezdve ránggörcsök nem mutatkoztak, éjjelenként 1—2-er a leány rögtön nyugtalankodni kezd és rohamosan lehel, de hangos megszólítás és megrázásra hamar fölébred és eszméletét visszanyeri; reggel nem lankadt, de néha nappal is pillanatnyi nehézkóros szédülés (Vertigo epileptica, petit mal) fogja el. További két hét alatt előbb a nappali szédülések, később az éji kisebb rohamok is egészen elmaradtak, a beteg sokkal frisebb és értelmesebb mint azelőtt, hamar és értelmesen felel, arckifejezése vidámabb. Február 4-kéig a félszemernyi maszlagal adagot csaknem egészen elfogyasztotta és azóta a nehézkór legcsekélyebb tünete sem mutatkozott rajta.

III. Mozgékony vese (Ren mobilis).

Múlt évi februárhó végén egy 46 éves özvegy gazdasszonyhoz hivatam, ki több nap óta betegeskedett. Mintegy 18 év előtt könnyű sárgaságban, valami súlyosabb betegségben azonban soha nem szenvedett. Kétszer és pedig 18 és 15 évvel ezelőtt szült, havi tisztulása azelőtt rendesen, de 9 hónap óta többé be nem köszöntött; azóta csekély sárgás hüvelyfolyás mutatkozik nála, és általában rosszul érzi magát, gyakran határozatlan jellemű altesti fájdalmakban, felfuvadásban, fejfájásban szenved s testét rögtön ellepő forroságról és más mindenféle kelemetlen érzetéről panaszkodik. Efféle csak méhszennynek jellemezhető tünetek miatt már több orvostól kezeltetett, de bizalmában igen változékony; különben ingerlékeny kedélyű és civakodó. — Többi közt említette, hogy körülbelül 7 év előtt nehéz teher emelése folytán a has jobb felében fájdalmakat érzett és hogy azóta egy ekkoráig nem nagyobbodott köldöksérvben szenved, mely különben mi kellemetlenséget sem okoz.

A hátára fektetett beteg altestét vizsgálva, a köldöktáj egészen rendesen észleltem, de ezen és a jobboldali bordavégek közti táj valamivel kidomborodottnak tűnt ki. A laza hastakarón keresztül kemény, nem dudoros, vagy 4 hüvelyknyi hosszú és 2 ujjnyi széles, peteidomú (oval) test tapintható, mely alsó domború végével a köldöktől jobbra, közvetlenül a hastakarók mögött helyzettnek látszik, de föl- és kifelé attól folyton távozik, minélfogva felső fele a jobboldali bordaszél közelében csak mélyebb nyomás mellett lesz körülfoghatóvá. Külső széle ismételt körültapintásnál domborúnak bizonyul, mellső szélének idoma biztosan meg nem határozható. Ezen daganat tapintási kísérleteknél könnyen kicsuszlik a kezek alól és mindenfelé mozgatható. Ha a beteg jobb oldalán fekszik, a daganat valamint a belek egy része jobbfelé, baloldali fekvésnél vagy ülőhelyzetben 1—2 ujjnyival bal-, illetőleg lefelé csúszik, de minden helyzetben többé-kevésbé biztosan és fájdalom előidézése nélkül tapintható és körülfogható. — Jobboldalt a 6. bordától egész a bordák széléig tompa és üres, innen lefelé a középhosszig tompa és dobos a kontaktási hang. A daganat alsó fele tompa, felső része dobos tompa hangot ad; ezen utóbbi és a bordaszél közt kis terjedelemben éles dobos kontaktási hang hallható. Baloldalt a 9. és 11. borda közt a lép tompa hang által tanúsítja rendes helyzetét. — A jobb ágyéktáj szembeszökőleg kevésbé domború a baloldalinál, előbbi fölött a kontaktási hang kevésbé tompa.

Vizsgálatom ezen eredménye szerint nem kételkedhettem, hogy a köldöksérvnek vélt daganat nem egyéb, mint a jobboldali, rendes helyéből kitért vese és annak megfelelőleg törekedtem a beteget megnyugtanni.

KÖNYVISMERTETÉS.

Die Wärme betrachtet als eine Art der Bewegung von John Tyndall. Mitglied d. Royal society, Professor der Physik an der Royal Institution und an der Bergwerksschule zu London. Autorisirte deutsche Ausgabe d. H. Helmholtz und G. Wiedemann. 1867, Braunschweig, Vieweg kiadása. 8-rét 669 l. 106 fametszetű ábrával és egy táblával.

Sokan érezzük annak szükségét, hogy a természettudományok nagy igazságai minél szélesebb körben legyenek ismeretesek, nemkülönben, hogy minél többen tudjanak azok értelmében helyesen észlelni és szabatosan gondolkodni, szóval a természettudomá-

nyi műveltségnek általánosabb kiterjedése az, mire kiválólag figyelmet fordítani célszerűnek tartjuk. Mert csak akkor lehet a felvilágosodás haladását biztosítottak tekintenünk, ha az emberek nagyobb tömege nem önkényes kinyilatkoztatások és további fejlődésre alkalmatlan elvek után indul vagy elvtelenségben tengődik, hanem annak a természet mivoltáról és az ebben nagyban működő tényezőkről, valamint ezeknek úgy egymással mint a belőlük folyó eredményekkel való viszonyairól jó felfogása leend. Nem szenved kétséget, hogy midőn ezen ohajtott, bár még elég nagy távolban levő időpont bekövetkezett, a társadalom a mostanítól sok tekintetben különböző alakot fog ölteni, melyet egészben véve tökéletesnek vagyunk hajlandók tartani, s épen ezért örömmel tekintünk minden törekvésre, minden cselekedetre, mely ezen irányban hatni akar, hatni tud, illetőleg valóban hat is. Részünkről Tyndall-t a természettudományi felfogás és társadalmi átalakulás legnagyobb bajnokai egyikének tartjuk, ki annak eszméje által át van hatva, annak üdvös volta által meg van győződve, emellett pedig hivatást érez magában ezen a téren küzdeni, mihez azon ritka dolog járul, hogy az általa képviselt tudományt nemcsak minden legapróbb mozzanatában ösmeri, hanem ezt oly egyszerűen, annyira vonzón tudja előadni, mely megragad, mint valamely költő remekműve, mely az érzelmehez szól. Az embert az előadott tárgy legbensőbb világába, a leginkább eltakart rejtekekbe bámulatatos könnyűséggel bevezeti, s mindenbe nemcsak alaposan beavat, hanem egyszersmind a mód, melyel ezt teszi, kimodhatlanul kedves. Talán kíséretbe jöhetnek a végbenyomást valamely érdekesítő regény által okozotthoz hasonlítani, de ettől még is különbözik, mert míg itt a felizgatott érzelmek utózára csalódásokra, elégedetlenségre sőt nem egyszer kedélybeli meghasonlásra, míg másoknál elfásultságra visznek, Tyndall munkájának olvasása után a véghatás csak állandóan jó lehet, mert az ember látköre általa szélesbedik, tisztul, s midőn azon tért, hol eddig mit sem látott, határozott alakokkal benépesedni látja, a szellemnek szükségképen emelkedni kell, s épen ebben áll a természettudományok varázsának titka, hogy belőlük ferdeségeket nem tanulhatunk, hanem általuk végül az örökké igaz forrásához elvitetünk.

Tyndall szerencsén választott, midőn a meleget népszerű modorban írt könyve tárgyává tette, mert ekként alkalma nyílt a melegről mint mozgató erőről, különböző levegőtüneményekről, a meleg tovaterjedéséről sat. szólni, s ekként a természettani vívmányokat a közéletre való hatásokban bemutatni, nemkülönb azokat a természet nagyban nyilvánuló jelenségei megfejtésére alkalmazni.

A fordítás kitünő s ezt másképp nem is lehetett várni, midőn abban Helmholtz vett részt, ki a tudományban és népszerű előadásban Tyndall-el legalább is hasonlértékű.

—α—

LAPSZEMLE.

(—h—n) Hasi hagymáz, mely öntött vasból kályhából kifejlődő gőz általi lassú mérgezés folytán keletkezett.

E. Decaisne beszéli, hogy midőn 1864-diki decemberben Martincourt-ban (Oisemegye) volt, öt személyből álló családot látogatott meg: a férj 53, az asszony körülbelül ugyanannyi, a fiú 23, az unokaleány 10, egy kicsiny árva pedig 11 éves volt. Ezen időben tél lévén, e szegény emberek rosszul szellőzött egyetlen szobában laktak, mely körülbelül 5 meter hosszú, 4 meter széles és 2½ meter magas lehetett, s öntött vasból kemence által kőszénrel fűtetett. A kemence majdnem folytonosan veresen izzott, nyolcz nap óta ezen egyének egyike sem távozott a szobából, kivéve a 23 éves ifjút, ki favágással foglalkozott: az apa alszárán zúzódást kapott s ezért volt kénytelen otthon maradni. Az apa és az anya panaszkodtak, hogy néhány nap óta szédelegnek, fejük el van tompulva, és szerfelett fáj. Előtte való napon este az asszony többször hányt. A két fiatal gyermek az ételtől undorodott, fejük pedig égett, fülük csengett, látásuk megzavarodott és nagyon álmosak voltak. Mindnyájuknál az erő nagyon hanyatlott, a nyelv azonban rendes volt. Az unokaleány kevéssé pirosan nézett ki. A gyermekek étvágy hiányban nem szenvedtek, míg az apa és anya micsém kívántak enni. Az érlökés mi különöset sem mutatott. A nagy fiú teljes egészségnak örvendett.

Decaisne alig maradt tíz percig a szobában midőn az esélyek okát azonnal megsejtette. Az ablakokat és az ajtót kinyitva az atyát és az anyát felvilágosítani iparkodott, hogy ezen az úton magukat lassan meg fogják mérgezeni. S valóban tíz nap mulva tudósított, hogy az apa, anya és a kis fiú ugyanazon módon megbetegedtek. A kis leány ez alkalommal a baj elől megszabadult, mit legnagyobb valószínűséggel annak lehet tulajdonítani, hogy egy hét óta gyárban dolgozott. Azonnal megrendelte, hogy a szellőztetés, melyet elhanyagoltak, egész erélyvel fogatosítottassék, azonban legnagyobb csodálkozására tapasztalta, hogy két nap mulva mind a három egyennél hasi hagymáz tünetei fejlődtek ki, mint hasbeli fájdalom, hasmenés, felpuffadás, folytonos láz, étvágytalanság, száraz nyelv, reszketés, erőhanyatlás, álmoság, az anyánál veriték kiütés (sudamina), a gyermeknél pedig bélbeli vérzés négy vagy öt napig tartó félrebeszéléssel. Mindegyiküknél szerfelett nagy mérvű orrvérzés köszöntött be.

Mind a három beteg meggyógyult. Az erőtlenségi időszak nagy mérvben ki volt fejlődve. Az egész kórfolyamat harmincz napig tartott, az üdülési idő azonban szerfelett tova húzódott, s a férj és asszony még két hóap mulva is nagyon hanyatlott erőben voltak. (Académie des sciences 1868, febr. 24).

(—h—n) Nyombéli fekély égetések következtében.

Curling és Erichsen munkáiból tudjuk, hogy a nyombéli fekély nagy égetések után gyakran található, így 125 bonczolás között 16-szor észleltetett; mindekkor azonban ezen fekélyedés okára nézve tisztában nincsenek. Ha az emésztő csöbéli vérbőséget vesszük tekintetbe, melyre kiterjedt égéseknél már Dupnytren figyelmeztetett, annak elfogadására hajlandók vagyunk, hogy a fekély azon változatok előhaladottabb fokánál nem egyéb, s némely esetekben a fekélyedés létrejvetelét minden fokozaton keresztül figyelemmel kísérhetjük, az látszólag a Brunner-féle mirigyek lobos szétroncsolódásából következően. Ezen megfejtés azonban a buvárokat nem elégítette ki, mert a fekély körül gyakran a lobnak nyoma sem mutatkozik, más részről pedig bebizonyítottak tekintik, hogy úgy a gyomor, mint a nyombéli fekélyek közönségesen érdugulás (embolie) következményei, mihez ha hozzáteszszük, hogy égetések után történő bonczolások alkalmával a tüdőben, vesékben és más szervekben betömődések észlelhetők, az égetések kíséretében létrejövő nyombéli fekélyekre nézve is hasonló eredet felvételére hajlandók vagyunk. Ezen felfogás Forster észlelete által megerősítést nyer, ki a nyombélben érdugulásból eredő fekélyeket talált egy esetben, melyben mindakét czomb meg volt fagyva, s azok mellett semmiféle lobos bántalom sem volt jelen. A kérdést mind-ekkorrig eldöntöttnek nem tekinthetjük, hanem újabb esetektől kell a további felvilágosítást várunk. Cuthberston idevonatkozó esetet közöl, és fölöttébb kár, hogy az elbeszélésnek némi hiányai vannak, de egészben véve mégis érdekes, mert belőle látjuk, hogy a nyombéli fekélyedés még az életben jelezhető, valamint az vérzés által a halál közvetlen előidézője lehet.

G. W. 10 é. gyermek forró luganyos oldat által terjedelmes, de nem mély égéseket szenvedett a czombokon és a karokon. A fejet, arcot és a törzset mi baj sem érte. A sértés 1867-diki július 21-dikén ment végbe. Az égetések folyó kenőccsel vonattak be, s az általános egészségi állapot augusztus 9-diki reggelig mi kívánni valót sem hagyott fenn; de ekkor a gyerek felhastáji fájdalmakról kezdett panaszkodni, vért hányt és székel. A riasztó tünetek reggeli öt órától tíz óráig tartottak, midőn az orvos a beteget látta és ennek minden második órára két szemer eczetsavas ólmot, a gyomortájjra pedig mustárkovászt rendelt. A vérvesztés egész napon át tartott, s a gyermek esti hat órákor meghalt. A bonczolás augusztus 13-dikán történt, midőn a nyombél mellső falán, a gyomor csuktól körülbelül egy ujjnyira, egy ujj hosszú és fél ujj széles átfuró fekélyre akadtak, másik hasonló fekély pedig, mely az előbbinél kisebb volt, a hátsó falzaton találtatott. A fekélyek az általuk előidézett vérzés folytán a halál elegendő okaiként tekintettek, minélfgova a többi szervek körülményesebben nem vizsgáltattak meg. (M. F. et G. 2867, sept. 28).

(—h—n) A váltóláz és a moszatok (Algen).

Az „American Journal of Medical Science“ 1866-diki januárban, tehát két év előtt, Salisburytól nevezetes közleményt

hozott, mely szerint a váltólázások köpedékében növényországbeli szervezetek vannak s ezeket a betegség okaiként lehet tekinteni. A közlő találta, hogy mocsáros vidékeken a víz-színtesen levő üvegtáblák lemezein palmellák rakódnak le, melyek a felfelé menő vízgőzök által vitetnek tova, s a köpedékben észlelhető növényekkel azonosak. H. Schurtz tr. Zwickauban, váltóláz igen érdekes esetét tapasztalta, mely a Salisbury által megpendített tárgyhoz adatul szolgálhat:

R. 1867-diki nyáron váltólázban megbetegedett. A lakás nem volt nedves, víz közelében nem feküdt, nemkülömben a váltóláz Zwickauban a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, mindamellett a jelzés helyességén kétkedni nem lehetett. Minthogy a váltóláz jelenléte egészen rejtélyesnek látszott, Schurtz tr. jónak látta a beteget annak lényege felől felvilágosítani, mire a beteg orvosával közölte, hogy talán az oscillariáknak hálósobájában történő tenyésztése lehet bajának oka, hol huszonnégy findsaaljon oscillariák voltak az oscillariái limosa Ag. egyik fajtája, az o. circinalis nyeresé végett a Rabenhorst-féle moszatgyűjtemény részére. Az egész szobát feltűnő mocsárszag töltötte ki, mit a beteg csak azért nem vett észre, mert az ablakok egész napon át nyitva voltak és csak este, lefekvéskor tétettek be. A váltóláz az ok eltávolítása és néhány adag kinal nyujtása után megszűnt.

Minthogy a bélyegző mocsárszagot oscillariák árasztják szét s minden egyes kicsiny oscillaria-gyepnek azon szaga kiválólag meg van, már azért is felettébb gyanúsíthatók, hogy a mocsárlázak előidézésében némi részük van. Minthogy továbbá valószínűnek látszott, hogy az oscillariák szaga ezeknek a levegővel kevert részeiből származik, Schurtz tr. üvegbura alatt olyan növényeket tenyésztvén, tapasztalta, hogy reggelenként a bura belső felületére lecsapódó vízcseppekben gyakran zöldbennékű sejtek találtak, azonban megmondani nem tudja, hogn ezen sejtek az oscillariákkal milyen fejlődési viszonyban állanak, de ha azokat magukban találja vala, hajlandó lett volna palmelláknak tartani, s nem lehetlen, hogy a palmellák és más rokon növények tökéletesebb, vagy alantibb fejlődési fokozatai. (A. d. H. 9, 1 f. 1868).

(—h—n.) Az agy baloldali lebenyének kiterjedt lágyulása. — érrög ugyanazon oldali belső fejtűr felső részében. — rög tengelyében csatorna.

Jahn W. Ogle tr. 52 éves ólombetegségben szenvedő férfit kezelt, ki midőn 1867-dik october 2-kán a sz. György kórházba felvételt, ostoba, buta kinézésű és gyámoltalan állapotban volt. Ha megriasztották, beszédének lomhasága által tűnt fel. A fogíny szélei kékesek voltak. Rángási rohamokban vagy csúzban nem szenvedett. Jobb karja egy hét óta fájdalmas volt, s azt mozgatni nem tudta. Testéből róka vagy inkább egérszaghoz hasonló bűz áramlott ki, mit nyilvánvalóan a bőr elválásztásból lehetett származtatni, s fordók és mosások daczára folyton tartott. Felvétele után két nap múlva rángási roham érte, mire érzéketlen lett, s a jobb oldalon végképen megbénult. A húgy fehérnyét tartalmazott, de cukor nem volt benne. October 11-kén meghalt. — Boncsolásakor a baloldali agylebeny közepe majdnem egészen el volt lágyulva és összeesett. A baloldali belső fejtűr, közvetlenül szétágazása előtt, fehérnye darab által volt kitöltve, mely az edényfalhoz odatapadt. Ezen rög az üteret nem töltötte ki egészen, mert tengelyében csatorna volt, melyen keresztül a kutaszt könnyen át lehetett vezetni. A szív kétesúcsú billentyűjének pitvarbeli felületén régi, tömött, odatapadó fehérnyés lerakódások voltak, valamint hasonlókat találtak a balgyomorbeli inasszákon is. A vesék szemescs átvaltozás kora szakát mutatták. (The pathological Society 2868. febr. 18).

(—h—n) A májbéli szemesealakú részecskékről (granulations moleculaires.)

A. Béchamp és A. Estor mondják, hogy midőn erjedő közegekben, mint az ó borokban, a nádecukorral összekevert krétában, vagy kréta és kemnyepép keverékében szemesealakú részecskéket látunk, állíthatjuk, hogy ezek az észlelhető átvaltozások tényezőiként tekinthetők; szóval ezek lelhelyükön az anyag fokozatos átvaltozását hozzák létre. Béchamp ezen szemesealakú részecskéket microzoma névvel jelöli és szervezett, élő szaporodásra képes lényeknek tekinti. A kréta és borkeverékében előjövő ilyen szem-

csékhez hasonló vagy inkább velők azonos részecskéket észlelhetni minden szövetben, még pedig gyakran már a petében is; továbbá olyatén alakok fordulnak elő a bujakóros termények sejteiben, valamint a védhimlőből való genyben is. Ennélfogva mindezen alak-elemeket kivétel nélkül microzoma néven híhatjuk. Ilyenek a máj-sejteknél rendszerint találhatók, melyek nem rodhatnak, eczetsavban és 10 százalékos hamanylugban oldhatlanok egyszersmind pedig sajátságosan mozognak, ezen mozgás még nyulós folyadékokban sem szűnven meg. A kemnyepépet gyorsan elfolyósítják és oldhatóvá teszik. A kemnyét nem változtatják át cukorra, kivéven midőn a sejtekben bennfoglaltatnak, s egyszersmind fehérnyefélék vannak jelen, melyekre hatva, erjesztő anyagot támasztanak, ez pedig a kemnyéből cukrot hoz létre. (Académie des sciences. 1868, febr. 24.)

(—h—n) Methyhal (C₆ H₆ O₄).

Ez szinte bódító szer, melyről Richardson legközelebb tartott előadást, mely Fahrenheit szerinti 108°-nál (C. sz. 42²/₉) forr, faj-súlya 0,855, gőzének sűrűsége pedig 38, a könenyét egynek vévén, s ezen utóbbi tekintetben borégényhez (äther) legközelebb áll, melynek sűrűsége 37, míg a methylen-kéthalthavé 42, a hangyanyalthavé pedig 59. A methyhal továbbá a mirenyhez is hasonlít annyiban, hogy a vért megfeketíti. Nagy galamb töle négy perc alatt egészen elbódult, az alvás teljes volt, rángások nem léptek fel, az állat egész épségben magához tért. A methyhalnak mindamelllett a methylen-kéthalthavé felett különös előnyei nincsenek, mert gyorsan elillan, s ezen tekintetben még a hangyanyalthavnál (chloroform) is csekélyebb értékű. Ezenkívül nem annyira kellemes illatú mint az utóbb említett anyagok.

Richardson előadta a jó érzéstelenítő szerek tulajdonságait, melyek az egyület állandóságára, forráspontjára és a gőzsűrűsége vonatkoznak. A vizegyek (hydrides), élegek (oxydes) és a halvagok (chlorides) legállandóbbak, míg az iblagok, ecet- és hangyasavas összeköttetések nem azok, A nem állandó anyagok belehelés közben szétbomlanak, s olyan együletek keletkezhetnek, melyek az életet a legnagyobb mértékben fenyegetik. A szerző legjobb bódító a methylen-kéthalthavot tartja, mely most a régihez képest féláron kapható. (M. F. et G. 1868, I, 69 l.)

(—h—n) A térdizület átható sebe, — gyógyulás.

Duplay tudort azon szerencse érte, hogy a térdizület átható sebet észlelhette, mely meggyógyult,

A 22 éves fiatal ember 1867-diki september 1-jén 40 lábnyi mélységű aknába esett, s térdizületét hordóhoz ütötte, minélfogva az 12 centim hosszúságban megsebezte, a térdkalács pedig eltört. A megsebezett egész éjen át az aknában maradt, midőn pedig Pitié kórházba hozták, el volt kábulva, mi Duplay-t hátráltatta, hogy a czombconkítást véghezvigye. A tagot léczek közé helyezték, s az folytonosan öntözött (irrigation).

September 4-kén jó természetű genyedés lépett fel csekély fájdalommal.

8-kán a seb kisebb lett ugyan, de a térd egészben véve megduzzadt, s nyomáskor kevés genyt lehetett belőle kinyomni. Duplay a térd küloldalán 6 centim. bemetszést csinált, s ott a mosást nagyban alkalmazta.

9-kén a sebmosás ismételtetett.

11-kén az elválasztás büzősebb lett, minélfogva a mosás borlangos vízzel eszközöltetett, az öntözést pedig abbahagyták.

12-kén az öntözés abbahagyását hőemelkedés követte, a genyedés pedig rosszabbra változott át. Újból bemetszések történtek, elvezető csövek (tubes a drainage) alkalmaztattak, s gyenge nyomás gyakoroltatott.

27-kén a térd jól nézett ki, a borszeszes mosások naponta kétszer történtek, s a nyomás rendszeresen alkalmaztatott.

30-kán iblanyos befecskendés történt.

November első napjaiban a térdkalács sebének magaslatán kicsiny tályog keletkezett.

December 18-kán a beteg járni tudott, a seb behegedt, a bőr azonban úgy fent mint alant dudoros szél képezett. Hogy pedig a hajlítás lehetővé tétessék, Broca ezen czélra különös eszközt alkalmazott. (Société imperial de Chirurgie 1868, február 5).

(—h—n) A borégény (aether) rothadásgátló tulajdonságairól.

Martin közli, hogy hat, fehér vaspléhből készült edénybe nyers marhahúst tett, melyet borégénybe mártott pamutdarabokkal vett körül. Az edények bezárattak s léghatlanul befórasztattak. Ezután pedig horgannyal fedett helyen a nap hatásának ki lettek téve. Minden harmadik hónapban egy edény nyitattott meg, és a bennfoglalt hús mindannyiszor egészen frisnek és oly szép vörösnek találtatott, mint azon a napon volt, melyen betétetett. A húsdarabok mindegyike egy kilogrammot nyomott, semmi folyadék se szivárgott ki belőlük, minélfogva a súly, nemkülönben az alak is ugyanaz maradt. Az ekként megtartott hús rothadásnak jelét sem mutatta, de nagyon égényszagú volt, mi hideg vízben történő többszöri mosás után se veszett el. Vízen főzve, ezen hús sajátos ízü lesz, mi valószínűleg új égény keletkezéséből származik. Az izomcsövek széthullanak, összetartás nélküliek s rágásközben úgy tetszik, mintha tölgygomba lenne a fogak között. (Academie des sciences, február 24.)

(—h—n) A hetedik nyakesigolya ficzama előfelé.

Panas tr. 24 éves férfi történetét beszéli el, kinek nyaka, kezek közé jutva, jobbról balra csavartatott. A szerencsétlenség után mindjárt a kórházba hozták, midőn nagy szenvedésről panaszkodott s éjszaka egyszere fulladás következében meghalt.

Bonczoláskor kívülről mit sem lehetett észlelni. A koponyán sértés nem látszott, valamint a zsigerek szinte bántatlanok voltak; a tüdőben azonban fulladás jelei észleltettek. Az agyban és a

nyult agyban semmiféle változást nem találván, miből a halált megfejtteni lehetett volna, Panas a gerinczagy vizsgálásához fogott, midőn találta, hogy a hetedik nyakesigolya előfelé ki volt ficzomodva. A gerinczsatorna szervei igen vérdusak voltak, s a ficzomodás magaslatán nagy véralvadék észleltetett.

Ezen a tájon a ficzamok igen ritkák, a jelen eset azonban különösen azért nevezetes, hogy a halál igen gyorsan következett be, mit a gerinczagyra történt nyomásból alig lehet megérteni, mert a sértés igen alant volt. Malgaigne hasonló esetekben a halált a gerinczagy vonatásából iparkodik megfejtteni; de ezen értelmezést csak akkor lehetne elfogadni, ha a halál a ficzomodás létrejöttével egy időben köszöntene be. Minthogy azonban a fulladás és a sértés között néhány óra telt el, sokkal helyesebbnek látszik felvenni, hogy a fulladás és a halál a gerinczsatornába kiömlött vér általi nyomás folytán idéztetett elő. (Société imperiale de chirurgie, 1868 február 5.)

(—h—n) Agybeli rák esete.

Church tr. a Bertalan kórházban asszonyt észlelt, kit az utcáról érzéketlenül hoztak be. Három óra alatt kilencz ráugási rohama volt, s 17 óra múlva meghalt. Húgyában fehérnye volt. A baloldali láttelepben gömbölyded, kékes és edénydús ráknövedék találtatott, mely a harmadik agyüregbe beért. Hasonló, de kisebb növedék foglaltatott a jobboldali agykocsány fenekén, mely körül vér ömlött ki, de ez nem volt nagy kiterjedésű. Az agy vérdúsának észleltetett. (The pathological society, 1868, februar 18.)

T Á R C Z A.

Magyar orvosi könyvkiadó társulat.

A magyar orvosi könyvkiadó társulat f. hó 23-kán tartott évi közgyűlését, melyen a helyben lakó tagok szép számmal jelentek meg, az elnök Balassa tanár a következő szavakkal nyitotta meg:

„Tisztelt közgyűlés! Midőn társulatunk négy év előtt hazánk szomorú emlékeztető komor hallgatagságának korszakában működését megkezdette, a tudományos tevékenység mutatkozott azon egyedüli térnek, melyen nemzeti öntudatunkat lehetett nyilvánítani, és annak életképes nyilvánulásában kitartást és vigaszt keresni a jövőre nézve.

A tudomány nevében tett felszólalásunk a honfiai érzelmehez nem maradt eredménytelen. — A nemes feladat és törekvés egynek és összetartónak tanúsította rendünket, — és mi mindannyian — a tudomány iránti buzgalomtól és hazafiúi kötelemektől áthatva lelkesülten hozzáfogtunk a munkához, tudván és mélyen érezvén, hogy komoly becsületes törekvés nemzeti életünknek erejét csakis szaporíthatja.

Azóta kedvezőre változtak a haza ügyei, és a méla szendergésből új életre kelt a nemzet, melynek körében élénken pezseg az erő és komolyan foly a munka; mert mélyen érzi mindenki, hogy igen nagy a mulasztottak száma.

Ha ma, midőn társulatunknak negyedik évfordulóját üljük meg, a változott időviszonyok szempontjából tekintjük át egy-letünknek az imént lefolyt évbéli működését, örömmel kell constatiroznunk, hogy társulatunk nemzeti életünk felszabadultával is nemcsak egyaránt, hanem fokozottan nyújtja egyik gyúpontját a hazafiúi nemes törekvéseknek; minélfogva megelégedéssel nyilváníthatjuk, hogy a cél, melynek elérésére egyesültünk, hazánk legszentebb érdekeivel azonos.

Az orvosi tudománynak legjelesebb termékeit, honi irodalmunkba átültetve, sajátunkká tenni, s itthon önálló tudományos életet és munkásságot létrehozni, — ezek volnának társulatunknak kitűzött céljai. — Ugy mint minden kezdet nehéz, nehéz volt a miénk is, és ha eleinte mindnyájunknak közös kincsét — a tudományt — kivétel nélkül idegen földről kelle kölcsönöznünk, ez évben arra is nyílik remény, hogy a társulat eredeti művekkel is fogja szaporíthatni az általa kiállítandó orvosi tudományos könyvtárt; s míg kezdetben a munkára vállalkozó szaktársaknak csupán egy-ketteje jelentkezett, ma mindannyiszor 10—12 pályázó jelöli a tudományos munka iránti buzgalom növekedését körünkben.

Nemkülönben kedvezőnek nyilvánítható társulatunk anyagi léte is, a mennyiben nem csupán régi híveinek díszes sorozatán tekinthet át megelégedéssel, hanem számos új társak folytonos hozzájárulásának is örvendhet.

Mindezeknél fogva nem vélek csalatkozni, midőn a tisztelt társulat nézeteit tolmácsolni szándékozván, ez idei közgyűlésünket emelkedett érzéssel nyitom meg.“

Az elnöknek „éljennel“ fogadott ezen megnyitó szavai után a mult évi közgyűlés jegyzőkönyve felolvastatván hitelesített, s Patrubby G. tr. ig. tag indítványára a közgyűlési jegyzőkönyv hitelesítése ezentúl külön bizottmány által eszközendőnek határozatván, e bizottság tagjainul jelenben Lenhossék, Patrubby G. és Pollák tudorok nevezettek ki.

Azután a tavalyi közgyűlés által az alapszabályok 36. §. értelmében a pénzkezelés megvizsgálására kiküldött bizottmány jelentése olvastatott fel, mely a következőképen hangzik:

„A magyar orvosi könyvkiadó társulat f. é. februar 1-én tartott közgyűlése által (az alapszabályok 36 §. szerint), a társulati pénztár kezelésének megvizsgálására alulirottak — mint társulati tagok megválasztatván, s ezen megbízásban f. é. februar 12-én eljárván, ezennel jelentik: hogy az 1865 december 1-től egész 1867

januar 21-ig terjedő számodásokat azon rendben és pontossággal folytatva találták mint 1865-ben, s hogy az alapítványi bizottmálynak 1867 január 21-én közzétett nyomtatott jelentése minden részben a pénztárnok úr által előmutatott számoló könyveivel és igazoló okmányaival pontosan megegyezik.

Továbbá alúlírtak érdekesnek tartották a t. közgyűlést még arról is értesíteni, mily viszonyban áll a t. társulat pénztárának 1866 évi bevétele, kiadása és vagyona az 1865 évihez. E tekintetben általán megjegyzendő:

1. hogy a bevétel 1866 évben 1175 frt. 4 kr. szaporodott.
2. a kiadás 2116 „ 57 „ nagyobb volt.
3. az egyleti vagyon 2327 „ 24 „ gyarapodott.
4. a künnlevő követelések összege 1866 évben viszonyítva az 1865. évhez csak 10 „ 50 „ kevesbedett.

Végre alulírottak kedves kötelességüknek tekintik a t. pénztárnok úrnak és az alapítványi bizottmány t. tagjainak fáradozásukért a t. közgyűlés hálás elismerését ezennel indítványozni.

Kelt Pesten 1867. február 20-án.

Dr. Verebély József, Dr. Fleischer József, egyetemi magántanár mint kiküldött egyleti tag. *Dr. Gross Xav. Ferencz*.

A jelen közgyűlés által ugyanezen célra kinevezett bizottmány tagjai *Fleischer József, Fromm Pál* és *Verebélyi József* trok; *Rózsay tr.* indítványára e bizottmányok jelentései jövőben, mielőtt beérkeznek, e lapok útján közzé fognak tétetni.

A társulat igazgató tanácsa és alapítványi bizottmánya mult évi működéséről szóló titkári jelentések előadatván azon, irányelvek, melyek ott a társulat céljára és működésére nézve foglaltak s melyeket az igazgató tanács eddig követni meggyőződése szerint jónak látott, a közgyűlésnél élénk és határozott helyeslésre találtak. Célyszerűnek találta pedig az igazgató tanács ezen elvek újabb felemlítését és körül vonalzását azért, mert felmerültek a társulat feladatára nézve itt-ott oly nézetek is, melyeket az annak céljával és a társulati tagok legnagyobb száma érdekével meg egyeztetheknek nem tart, melyek iránt ennél fogva tisztába jönni mindnyájunkra nézve csak hasznos lehet.

A jelentések a pénztári kimutatással költségkimelés végett az „OHL.“ olvasóinak a mai számmal küldetnek; a társulat többi tagjai azokat keresztikötés alatt szintén posta útján veendik.

Az alapszabályok szerint az igazgató tanácsból ez idén kilépő tagok, nevezetesen *Balogh, Káta, Korányi, Lumniczer* és *Patrubány* trok helyébe új tagok lévén választandók, *Balogh, Batizfalvy* és *Rózsay* tagtársakból álló szavazatszedő bizottmány nevezetett ki, melynek jelentése szerint a fennevezett urak szótöbbséggel újra megválasztattak.

Azon körülményt, hogy a vidéki tagok közül [csak kettő küldte be szavazatát, a közgyűlés bizalom jelének volt ugyan hajlandó venni a helybenlakó tagtársak iránt, kikre az ügyvitel súlya csaknem egészen nehezedik, de mindamellet *Markusovszky tr.* indítványa az igazgatósági, különösen vidéki tagok számára szaporítása végett elfogadtatott s az alapszabályok értelmében a legközelebbi közgyűlésen tárgyalandónak határoztatott.

Végre *Lenhossék* tanár *Hyrtil* leirő boncztanát ajánlotta a társulatnak kiadás végett.

A közgyűlés az igazgató tanácsnak, az alapító bizottmálynak, valamint *Kis Károly* pénztárnok urnak köszönetet szavazott.

Megemlékezés Bezold Albert felett.

Bezold Albert, Würzburgban az élettan tanára, alig 32 éves korában meghalt. Az ötvenes évek végén, mint berlini tanulótól a szívbeli idegducok fekvési helyéről és azok működéséről igen jeles dolgozat jelent meg tőle, mely a figyelmet mindenfelől rávonta; azonban kevésbé ezen sikeres fellépésének mint inkább atyja, ki jogtanár volt, befolyásának tulajdonítható, hogy már 1859-ben, körülbelül 22 éves korában a jeni egyetemhez az élettan tanszékére meghivatott, mielőtt még a tudori szigorlatokat letette volna. Ezen esetben azon szerencsés és ritka körülmény fordult elő, hogy a rokonsági befolyás tehetséges embert emelt oly tanszékre, mely a fiatal növendékek vizsgálati és gondolkodási irányára első sorban és lényegesen befoly. Bezold a benne helyezett reményeket igazolni és a helyzetével járó kötelességeket egész eréllyel és buzgósággal lelkiismeretesen leróni iparkodott. Már 1861-ben „*Untersuchungen über die electriche Erregung der Nerven und Muskeln*“ czimű 330 lapra terjedő munka jelent meg tőle, melyet hálás kegyelete jelöl du Bois-Reymond Emil egykori tanítójának és későbbi barátjának, az ideg-élettan terén ekkor a legnagyobb újítónak ajánlott. Azon munkájában számtalan gondos kísérletek alapján az idegek és izmok izgathatóságára vonatkozó ismereteinket bővíteni és jobban kifejteni iparkodott, még pedig sok tekintetben szerencsésen, s általában mondhatni, hogy könyvében a tovább vizsgálásra buzdító és vizsgálatink közben használható sok becses anyaggal találkozunk. Második nagy dolgozata volt „*Untersuchungen über die Innervation des Herzens*“, mely két füzeten jelent meg. Az 1—164 lapra terjedő első füzeten a bolyg- és a nyakon levő együttérző idegnek a szívmozgásokra való befolyását, míg a 165—328 lapig terjedő második füzeten az emlősök agyában és gerinczagyában foglalt mozgató szív-idegrendszer tárgyalt. Az egész munka kísérleti, s ezen irányban tüzetes észleletek gazdag tárul szolgál. Való ugyan, hogy a következtetések sok tekintetben hibásak, mint ezt „*Fr. Goltz*“ Königsbergben, „*Vagus und Herz*“ (*Archiv für pathologische Anatomie und Physiologie und für klinische Medicin*, XXVI. köt., 1—2 f.) czimű kitünő értekezésében leleményes észjárása és kísérletei által kimutatta, mennyiben azon dermeszerű hatás következményeire figyelmeztetett, mely az edények izomzatában beáll, ha a gerinczagy azon helyei ingereltek, melyeket Bezold izgatott és a mozgató szívidegrendszer központjának tartott, mely tárgy egyébkint még befejezve nincs, s Cyon újabb kísérletei ezen dolognak egészen más irányt adnak, mely Bezold nézeteinek kedvezőbb. Szóval Bezold ezen munkájának, mint minden szabatosan készített kísérleti műnek meg van azon előnye, hogy a felfogás, okoskodás és következtetések változnak ugyan, de a tények megmaradnak, s körülményes vizsgálatok és leleményes kísérletek véghezvitelére ösztönöznek.

S noha Bezold-nak a jeni tanszéket kiválólag atyja szerezte meg, később önbecsérzete is meglehetett elégedve, mert Würzburgba, Németország legkiválóbb egyetemei egyikébe egyedül élettani buvárlatai által szerzett érdemei folytán hivatott meg. Würzburgban Müller H. haláláig, ki az ideghártyára vonatkozó oly szép eredményű kísérleteket tett, az volt a szokás, hogy ő és Kölliker félevenként, felváltva, majd az élettant majd a boncztant adták elő, mi a jelenkor igényeinek többé meg nem felelt, s mint a tisztas régi kor maradványa tartatott fenn; a mint azonban Müller H. kimúlt, Kölliker, felszólíttatva, hogy a boncztan és élettan tanszéke között tetszése szerint válaszson, egészen a boncztani tanszékre vonult, míg az élettant Bezold foglalta el, kinek most tág tere nyílt, nemcsak saját tehetségei fejlesztésére, hanem egyzersmind tanítványok képezésére is, mennyiben Würzburg igen látogatott egyetem, s ott az intézetek felszerelésénél nem fukarkodnak, hanem dicséretes bőkezűséggel járnak el. Bezold nem sokáig örvendhetett ugyan azon szerencsének, hogy nagyobb egyetemen foglalhasson helyet, de ezen rövid idő alatt előismerésre méltó tulajdonságokról tett tanúbizonyságot. „*Untersuchungen aus dem physiologischen Laboratorium in Würzburg*“ czim alatt 1867-ben két füzet látott napvilágot, melyek elseje 1—156, míg másodika 157—368 lapra terjed. Ezek értekezettekkel vannak tele, melyeket Bezold tanítványai a würzburgi élettani intézetben vitt véghez, s részint a maszlagal (*Atropin*), zsápaal hatásáról, részint pedig a békaszív ideg-központjáról, nemkülönben az emlősök szív- és edényidegei működéséről szólnak. Azon volt, hogy intézetében az élettan terén minél többen dolgozzanak, s a fiatal emberek ebbeli munkásságát az által törekedett serkenteni, hogy ezeket úgyszólván munkatársaiul fogadta, s a nyilvánosság terén velük együtt jelent meg, mi szembeszökőleg különbözik a Franciaországban

általánosan dívó és legközelebb Leverrier által védelmezett eljárástól, hogy helyes, ha a főnökök a segítségükre levő ifjak munkáját felhasználják ugyan, de azok neveit elhallgatják. Ily módon lehet ugyan, hogy egyes emberek aránylag nagyobb tevékenységet mutassanak fel, mint mekkorát egy ember kifejthet, de ezen irány mellett a tehetségek ki-fejldése legalább is meg van nehezítve, minek a tudományosságra való szomorú következményei nem igen szoktak kimaradni, Franciaországban a tudományok hátramaradása és Németországban azok rohamos előmenetele kétségtelenül abban találja egyik okát, hogy míg amott a mesterek szűkkeblűek és tanítványaikkal valóban mostohán bánnak el; addig Németországban számosan vannak, kik abból úgyszólván becsületkérdést csinálnak, hogy minél több jeles tanítvány jusson szárnyaik alól önállóságra. S valóban egy jó tanítvány, ki valamely mester kezei közül mint önálló buvár kikerült, mindig többet ér, mint egy vagy több könyv vagy értekezet, melyekre az adatok gyűjtésével a szerző legkevesébe fáradozik, s közönségesen az utósó kenetet méltóztatik neki ráadni.

Bezold A. kora halálakor nemcsak azt sajnáljuk, hogy munkás, és sokat ígérő élete közepén kellett őt elveszteni, hanem azt is mélyen fájjaljuk, miszerint oly buvár múlt ki közülünk, kiből megvolt a hivatás és akarat, valamint kinek volt alkalma önálló buvárokat képezni. Halálával teljesen ki nem fejtett, még be nem végzett élet lett bezárva, melytől sok szépet, jót és hasznosat méltán várhattunk. *A—c.*

A m. tudományos akadémia XXVIII-dik közgyűlése 1868-diki martius 21-én.

A közülést Eötvös József elnök ékes beszéddel nyitotta meg, melyben kiemelte, hogy ekkor az akadémia főcélja nemzeti nyelvünk mivélése és a nemzeti irodalom megállapítása volt; most azonban, midőn országos létünk biztosítva van, az akadémia többet kell tenni, mint nyelvünket művelni, s ezután lényeges feladatának kell tekinteni, hogy a tudományok művelése körében élénk részt vegyen, s azokat minél nagyobb mérvben terjessze.

Arany János, titkár, az akadémia múlt évi működéséről tett jelentést; ezután pedig Toldi Ferencz Czuczor Gergely felett sok melegséggel írt és az elhunyt tudós életét nagy részletességgel vázoló emlékbeszédet olvasott fel.

Horváth Mihály, rendes tag, a megyei rendszerről értekezett, s végül Rónai Jácint jegyző, a befolyt pályázatokról szóló jelentést olvasta fel, miből megemlítjük, hogy a Vitéz-féle alapítványból a haltenyésztés megírására kitűzött jutalom Kriesch János, kir. jósef-műegyetemi tanár, V számú pályamunkájának ítéltetett oda. A magyar hölgyek alapítványából hirdetett következő pályafeladatra; „Készítsék ember-tan természetrajzi tekintetben“, csak egy pályamunka érkezett, mely a mértéket se alakjára, se tartalmára meg nem ütven, a jutalom ki nem adatott. *—α—*

Vegyések.

—α— Hausmann báró, épen most nyilvánosságra bocsátott jelentése szerint Párisban 1866/67-ben 3809 ház építettett, mely számot csak az 1860-diki építések múlták felül, mely évben 3986 ház készült. Ugyancsak 1866/67-ben 1305 ház bontatott le. Ekkoráig a lebontott házak száma 14287-re megy, míg az ujonnan építettéké 23753. A múlt évi világiállítást alkalmával Párisban 2400000 idegen fordult meg, s naponta körülbelül 100000 lakott ottan, s mindennek dacára a szállásokban szükség nem volt.

—α— Besnier szerint Páris kórházaiban összesen 4740 tüdővészest kezeltetett, kikből 2440 kimúlt, míg ugyanazon évben 4970 cholera-beteg közül csak 1679 halt meg. A párisi összes halálozások száma évenként 50,000-re megy, mely számból 8000, tehát az egésznek körülbelül egy-hatoda a tüdővészestnek esik áldozatul.

— F e i l n e r tr. hazánkfa, a bécsi köz-kórház volt másodorvosa, mint fürdő-orvos Franzensbadba megtelepedett.

—α— J. H. Salisbury tr., ki nem régiben azon palmella-féle gombákat leírta, melyekből a váltólázat származtatja, legközelebb az „American Journal of the Medical Sciences“ folyóiratban új növé-

nyeket ír le, melyek szerinte a bujakór és a kankó okai lennének. A *crypta syphilitica* igen átlátszó, erősen fénytörő, egyenletes szerkezetű szálcák fonadékból áll, melyek gömbölyded tompasággal végződnek. Csírokból (spores) fejlődnek ki, s egyenesek, szögletesen egymásba ütközők vagy kötélszerűen egymással összefonódnak. Salisbury ezen szálcáfonadékokat úgy a bujafekélyekben, mint a másodlagos bujafekélyben szenvedők vérében észlelte. A *crypta syphilitica* kifejlődésének és tenyésztésének a kötanyag szövetei, nagyon kedvezők. A *crypta gonorrhoeica* szinte fonálalakú gombanövény, mely azonban csak a hámréteget támadja meg, míg a *crypta syphilitica* a mélyben fekvő szövetekbe szokta magát befészkelni. Salisbury az általa észlelt gombanövényeket lerajzolva is érzékíti.

—α— Chyzer Kornél tr. kiszorult sérvnél sikerrel alkalmazta a következő csőrét: Rp. Plumbi acetici gr. tria, aquae dest. simplicis uncias quatuor, acidi acetici diluti drachmam unam. Egyszerre alkalmazni.

Hetiki mutató

a pestvárosi polgári kórházban 1868. mart. 20-tól egész 1868. mart. 27-ig ápolt betegekről.

1868.	felvett		elbocsátott			meghalt			visszamaradt						
	beteg		gyógyult			beteg			beteg		szülő nő	gyermek	elmeőr	összeg	
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi					nő
Mart. 20.	52	11	48	29	20	49	2	1	3	515	475	6	12	27	1035
" 21.	20	16	36	16	7	23	5	3	8	514	481	6	12	27	1040
" 22.	26	11	37	36	20	56	"	1	4	503	470	6	11	27	1017
" 23.	29	13	42	22	13	35	8	3	11	496	470	6	13	28	1013
" 24.	33	13	46	39	25	64	1	2	3	487	462	4	11	28	992
" 25.	31	11	42	18	7	25	1	3	4	499	464	4	10	28	1005
" 26.	22	14	36	19	7	26	2	1	3	499	470	4	11	28	1012

Létszám valamivel apad. Legtöbb az emésztő és légző szervek bántalmaiban szenvedő. Hagymázosok száma 155.

A jelenleg ápolt hagymázosok többnyire kütegesek, míg ellenben az egész télen át a hasi hagymáz volt túlsúlyban.

Az orvosi személyzet állapota egyáltalán javulásnak indult, egyedül dr. Plosz Pál segédorvos állapota, ki úgy látszik recitívált, még mind-éddig nem változik.

Pályázatok.

UngHEMEGYE Tiba községében a szobránczi szolgabírói járásban egy megyei alorvosi állomás lévén üresedésben, ezen állomásra, mely 450 frt évi fizetéssel és szabad lakással van javadalmazva, pályázat nyitattik.

Folyamodók szabályszerűleg felszerelt folyamodványaikat a f. é. ápril 15-ig UngHEMEGYE főispánjához adják be.

UngHvÁRT 1868. mart. 10.

A megyei hatóság.

A jövő ősszel megnyitandó debreczeni országos gazdasági tanintézetnél rendszeresített vegytanári állomásra, továbbá az állattenyésztési tanárságra s az építészeti s mértani segédtanárságra a földművelés-, ipar- s kereskedelmi m. kir. ministerium részéről pályázat lőn hirdetve. Az első két tanári állomással 1200 frt., az utóbbi segédtanári állomással pedig 800 frtnyi évi fizetés jár. Kellőleg felszerelt folyamodások a vegytanári állomásra s az állattenyésztési tanárságra nézve legfeljebb folyó évi május 15-ig, az építészeti segédtanárság iránt pedig f. é. június 15-ig az említett ministeriumnál benyújtandók. A részletesebb feltételek a „Budapesti Közlöny“ hivatalos rovatában voltak közzéírva. Kelt Pesten, 1868. mart. 20.

Beküldetett.

Igen tisztelt ügyfeleimnek szíves tudomásul adom, hogy a kis Svábhegy alján levő, jelesen felszerelt budai vízgyógyintézetet teljes svédtestgyakorlati és egyéb gyógykészülékeivel 1867. december óta orvosi igazgatásom alá vettem. A betegek felvétele télen nyáron történik. Tudakozódásokra készséggel válaszolok.

Vajda Ignác, orvos- és sebésztudor.

Buda, városmajor 318.